

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

EDITOR

Assoc. Prof. Ayşegül AYYILDIZ

ISBN: 978-625-367-232-4

PROCEEDINGS BOOK

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

ISBN: 978-625-367-232-4

**HERKARI INTERNATIONAL
SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS**

*July 21-23, 2023
Hakkari, Turkiye*

PROCEEDINGS BOOK

Editor

Assoc. Prof. Ayşegül AYYILDIZ

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

Institution of Economic Development and Social
Research Publications® (The Licence Number of
Publicator: 2014/31220) TURKEY TR: +90 3129115220
E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the
publishing ethics rules IKSAD Publications – 2023©

Issued: 15.08.2023
ISBN: 978-625-367-232-4

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

DATE AND PLACE

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

ORGANIZATION

Hakkari Governorate

Hakkari University

Yuksekoa District Governorate

Çukurca District Governorate

Esendere Municipality

Şemdinli Municipality

Economic Development and Social Research Institute

HONORARY PRESIDENT OF CONGRESS

Hakkari Governor İdris Akbıyık

Hakkari University Rector Prof. Dr. Ömer Pakış

Yüksekova District Governor Ömer Çimşit

Çukurca District Governor Hasan Kurt

Mayor of Esendere Dırbaz Büyüksu

Mayor of Şemdinli Tahir Saklı

CONGRESS PRESIDENT

Assoc. Prof. Ayşegül AYYILDIZ

CONGRESS VICE PRESIDENT

Abdurrahman ASİL

ORGANIZING BOARD

Assoc. Prof. Elnur Hasan Mikail

Asisst. Prof. Alpaslan Ay

Asisst. Prof. Rovshen Memmedov

GENERAL COORDINATOR

Merve KIDIRYUZ

PARTICIPANTS COUNTRIES (18Countries)

Türkiye (19 paper)

Türkiye, India, Canada, Nigeria, Ukraine, Pakistan, Algeria, Morocco, Albania, Greece,
Philippines, Vietnam, Hungary, Indonesia, Azerbaijan, UK, Germany, Cyprus

(30 paper)

Total Accepted Article:49

Total Rejected Papers: 8

***All applications have undergone a double-blind peer review process**

SCIENTIFIC AND REFEREEING BOARD

Prof. Dr. Davide Antognazza (University of Applied Sciences and Arts of Southern Switzerland, Switzerland)

Prof. Dr. Géza Dávid (Eötvös Loránd University, Hungary)

Prof. Dr. Jaya Bishnu Pradhan (Tribhuvan University, Nepal)

Prof. Dr. Ahmad Ali (University of Mumbai, India)

Prof. Dr. Alberto Crescentini, University of Applied Sciences and Arts of Southern Switzerland, Switzerland

Prof. Dr. Ramesh Chander Sharma (Dr. B. R. Ambedkar University, India)

Dr. Enkeleda Lulaj, (Haxhi Zeka University, Kosovo)

Dr. Frank Angelo Pacala (Presidential School in Uzbekistan, Uzbekistan)

Dr. Vahid Ghasemi, Universidade Europeia, Portugal

Prof. Dr. Abdurrahman İlğan

Prof. Dr. Soner Polat

Prof. Dr. Nursel Topkaya

Prof. Dr. Hasan Genç

Prof. Dr. Sultan Güçlü

Prof. Dr. Adem Aksoy

Prof. Dr. Zeynep Ceylan

Assoc. Prof. Elnur Hasan Mikail

Assoc. Prof. Taner Atmaca

Assoc. Prof. Selçuk Arık

Assoc. Prof. Mustafa Kocaarslan

Assoc. Prof. Pınar Duru

Assoc. Prof. Tuba Özkan

Assoc. Prof. Abdullah Çağman

Assoc. Prof. Bünyamin Aydemir

Assoc. Prof. Firdevs Sağlam

Assoc. Prof. Ali Erduman
Asisst. Prof. Alpaslan Ay
Asisst. Prof. Rovshen Memmedov
Asisst. Prof. Melda Erbař
Asisst. Prof. Üyesi Arzu Uçar
Asisst. Prof. Mehmet Fatih Yiğit
Asisst. Prof. Hava Salık
Asisst. Prof. Fatma BAřARAN
Asisst. Prof. Zeynep KİSECİK şENGÜL
Asisst. Prof. Nagihan Özkanca Andıç
Asisst. Prof. İrem ERASA AKÇA
Asisst. Prof. Ahmet KÂHILOĞULLARI
Asisst. Prof. Ebru ÖZTÜRK ÇOPUR
Asisst. Prof. Gediz Uğuz
Asisst. Prof. Zeynep Gül
Asisst. Prof. Hülya Kök Eren
Asisst. Prof. Aylin Güneş
Asisst. Prof. Murat Dilmaç
Asisst. Prof. Semra EYİ

HERKARI

INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

CONGRESS PROGRAM

DOUBLETREE BY HILTON YUKSEKOVA

Esenyurt Mah, Ipek Yolu Cad No:292/1, 00000 Yüksekova/Hakkari

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- The presentation will take a **maximum of 15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

**Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,
exp. Hall-1, Yeliz KAŞKO ARICI**

-Opening Speech-

Date: 21.07.2023

Ankara Time: 10.00-11.00

DOUBLETREE BY HILTON YUKSEKOVA

Esenyurt Mah, Ipek Yolu Cad No:292/1, 00000 Yüksekova/Hakkari

Assoc. Prof. Ayşegül AYYILDIZ

Hakkari University

CONGRESS PRESIDENT

Zeydin KAYA

AK Party Hakkari Provincial President

Dr. Mustafa Latif EMEK

President of IKSAD Institute

Prof. Dr. Akbar VALADBIGI

Elmi-Karbordi University

Dırbaz BÜYÜKSU

Esendere City Mayor

Ömer CİMŞİT

Yüksekova Governor

-Panel Speech-

“EL SANATLARI GENELENEĞİMİZ”

Date: 21.07.2023

Ankara Time: 11.00-12.00

DOUBLETREE BY HILTON YUKSEKOVA

Esenyurt Mah, Ipek Yolu Cad No:292/1, 00000 Yüksekova/Hakkari

MODERATOR

Prof. Dr. Abdulmecit CANATAK

Van Yüzüncü Yıl University (Türkiye)

PANELIST

Assoc. Prof. Dr. Hasan BUĞRUL

Van Yüzüncü Yıl University (Türkiye)

PANELIST

Neşe EVLİYAOĞLU

Van Yüzüncü Yıl University (Türkiye)

FACE-TO-FACE PRESENTATIONS / 21.07.2023

ANKARA LOCAL TIME - 16⁰⁰ : 18⁰⁰

HALL-3, SESSION-3

DOUBLETREE BY HILTON YUKSEKOVA

Esenyurt Mah, Ipek Yolu Cad No:292/1, 00000 Yüksekova/Hakkari

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. A. Mecit CANATAK

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. B. Dilara ŞEKER	Van Yüzüncü Yıl University (Türkiye)	EVALUATION OF THE MIGRATION PHENOMENON IN HAKKARI FROM A SOCIAL PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE
Lect. Kader MÜHÜR DAROĞLU Prof. Dr. Neslihan DALKILIÇ	Hakkari University (Türkiye) Dicle University (Türkiye)	ARCHITECTURAL FEATURES AND CONSERVATION PROBLEMS OF MAR ŞALITA CHURCH IN THE HAKKARI KONAK (KOÇANIS) VILLAGE
Prof. Dr. A. Mecit CANATAK	Van Yüzüncü Yıl University (Türkiye)	A MEDIA CHANGE FROM POETRY TO MUSIC: "ANAYASSO"
Lect. Murat ADIYAMAN	Hakkari University (Türkiye)	THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN ACTIVITIES NATIONAL PARK
Assist. Prof. Dr. Yaşar KAPLAN	Hakkari University (Türkiye)	LITERARY AND LINGUISTIC INTERACTIONS BETWEEN KURDISH AND NEO-ARAMAIC IN THE CONTEXT OF DOREKTHĀ AND QAWL/BAYT POETIC FORMS

ONLINE PRESENTATIONS / 21.07.2023

ANKARA LOCAL TIME - 10⁰⁰ : 12⁰⁰

ZOOM ID: 812 5934 6695

HALL-6, SESSION-1

ZOOM PASSCODE: 212223

HEAD OF SESSION: Dr. Keshab Chandra Mandal

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Roopha. S Assist. Prof. Dr. Patchainayagi. S	Vellore Institute of Technology Chennai (India)	THE TORTURED GENIUS; ANALYSING VINCENT VAN GOGH THROUGH SELECTED LIFE WRITINGS
Gajender KAUSHIK	Gujarat University (India)	COMPUTERS AND EDUCATION: ARTIFICIAL INTELLIGENCE
Ananda MAJUMDAR	University of Alberta (Canada)	THE TREATIES AND CLAUSES OF SOUTH ASIA: INDIA AND EUROPEAN RULERS IN THE SEVENTEENTH AND EIGHTEENTH CENTURY
Dr. Keshab Chandra MANDAL	S.M. Nagar Derozio Smriti Vidyalaya (India)	INDIAN NATIONAL EDUCATION POLICY 2020: PROSPECTS
Ganya, Adamu HAUNI Dauda, HAUWA Ango, MONICA	Usmanu Danfodiyo University (Nigeria) Usmanu Danfodiyo University (Nigeria) Shehu Shagari University of Education (Nigeria)	ACCESSIBILITY TO QUALITY EDUCATION DELIVERY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ECCE PERSPECTIVE
Zhiqi DAO	H.S.Skovoroda National Pedagogical University (Ukraine)	FINE ART TEACHERS MULTICULTURAL COMPETENCE FORMATION FOR INTERNATIONALIZATION OF EDUCATION
Yige HUANG	H.S.Skovoroda National Pedagogical University (Ukraine)	ORGANIZATIONAL-PEDAGOGICAL FACTORS FOR THE MUSICAL SPACE FORMATION AT THE DIGITALIZATION OF EDUCATION

ONLINE PRESENTATIONS / 21.07.2023

ANKARA LOCAL TIME - 12³⁰ : 14⁰⁰

ZOOM ID: 812 5934 6695

HALL-6, SESSION-2

ZOOM PASSCODE: 212223

HEAD OF SESSION: Dr. Iryna RUDNIEVA

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Aimen IMRAN	University of Management and Technology (Pakistan)	SOCIAL MEDIA ADDICTION, COMMUNICATION PATTERN AND RELATIONSHIP SATISFACTION IN MARRIED INDIVIDUALS
Lina HE	H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)	FLEXIBLE EDUCATION IN CHINA: NEW OPPORTUNITIES FOR STUDENTS
Dr. Iryna RUDNIEVA	V.N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine)	TEACHING LANGUAGES TO PEOPLE OVER 45: NEEDS AND CHALLENGES
Prof. Dr. Lyubov KALASHNYK	H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)	CROSS-CULTURALISM AS AN INTRANATIONAL PROCESS: WHAT EDUCATORS SHOULD CONSIDER
Ziwen WANG	H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)	INTERNATIONALISATION OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN CHINA
Xi LIU	H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine)	TRAINING PROGRAMS FOR ARTISTIC DISCIPLINES` TEACHERS IN CHINA: AIMS
Dr. Qurat -ul -aen Assist. Prof. Dr. Rafrat Shakil ANSARI	Sharda University (India)	UNVEILING RESILIENCE: MATERNAL LOVE AND THE PURSUIT OF JUSTICE IN SHAHNAZ BASHIR'S 'HALF MOTHER'

ONLINE PRESENTATIONS / 21.07.2023

ANKARA LOCAL TIME - 15⁰⁰ : 17⁰⁰

ZOOM ID: 812 5934 6695

HALL-6, SESSION-3

ZOOM PASSCODE: 212223

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Athanasios Sotirios DOUNAVIS

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Sanghamitra ADHYA	Kalyani Mahavidyalaya (India)	ENVIRONMENTAL IMPACT OF PARTICULATE MATTER POLLUTION OVER INDIAN MEGACITIES- TOWARDS SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT
Chems Eddine BOUKHEDIMI	University of Tizi Ouzou (Algeria)	INFLUENCE OF AGE ON THE CONSUMPTION OF ORGANIC FOODS IN TURKEY AND ALGERIA
Nabil SAIDANII Rachid EL BACHTIRI Abdelaziz FRI Mohcine ABOUYAAKOUB	Mohammed Ben Abdellah University (Morocco)	NOVEL PWM CONTROL OF A FIVE LEVELS INVERTER DEDICATED TO PV INJECTION APPLICATION
Assoc. Prof. Dr. Marsida KRASNIQI	Aleksander Moisiu University (Albania)	EPIDEMIOLOGY OF EYE TRAUMA IN CHILDREN: A SYSTEMATIC REVIEW
Assist. Prof. Dr. Tapsa VERMA Ms. Jyoti DHINGRA	DOE, GNCT DELHI (India)	TO STUDY THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE LEARNING & MATHEMATICS LEARNING
Prof. Dr. Athanasios Sotirios DOUNAVIS	University of Western Macedonia (Greece)	HYDROGEN: A SIGNIFICANT FUTURE CLEAN RENEWABLE ENERGY SOURCE AND FUEL
Assoc. Prof. Margaret S. Aquino, Ed. D. Assoc. Prof. Angelica B. Harris, D Min PA	Technological University of the Philippines (Philippines)	SOLID WASTE MANAGEMENT PRACTICES AT SELECTED MUNICIPALITIES IN THE NATIONAL CAPITAL REGION: Towards an Enhanced Delivery of Service

ONLINE PRESENTATIONS / 22.07.2023

ANKARA LOCAL TIME - 10⁰⁰ : 12⁰⁰

ZOOM ID: 812 5934 6695

HALL-6, SESSION-1

ZOOM PASSCODE: 212223

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Sameer BABU M

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Prof. Dr. Hanaba SVITLANA	National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi (Ukraine)	"NEW ETHICS" FOR THE MODERN WORLD
Assoc. Prof. Dr. Sameer BABU M	Central University (India)	DIRECTIVES OF INCLUSION AND EDUCATIONAL POLICIES: A REVIEW OF INDIAN EDUCATIONAL POLICIES AND FRAMEWORKS
Aishatu Musa YUSUF Saleh UMAR	Federal Polytechnic Damaturu (Nigeria)	THE RELEVANCE OF INTEGRATING ENTREPRENEURSHIP SKILLS ACQUISITION IN THE POLYTECHNIC CURRICULUM FOR NATIONAL DEVELOPMENT
Lect. Thi-Hoang-Anh TRAN	Can-Tho University (Vietnam)	FROM VINEYARD TO TABLE: EXPLORING THE DRIVERS OF THE FARM-TO- TABLE MOVEMENT IN BORDEAUX'S RESTAURANT INDUSTRY
Henrietta MÉSZÁROS	University of Pannonia (Hungary)	IS GRADING THE NECESSARY EVIL? EXPLORING LANGUAGE LEARNING MOTIVATION OF HUNGARIAN STUDENTS LEARNING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE
Tanimu BALA Salisu Inusa ISMA'IL Ruth ORHENNA	Kano University of Science And Technology Wudil (Nigeria) Bayero University Kano (Nigeria) Bayero University Kano (Nigeria)	THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN TEACHING AND LEARNING OF LITERATURE IN ENGLISH AND ENGLISH LANGUAGE IN NIGERIA SCHOOLS: APPROACHES, CONSTRAINTS AND THE WAY FORWARD
Lina Farah INTAN SARI Amma CHORIDA ADILA Ana CHONITSA	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan (Indonesia)	INTEGRATION OF CHARACTER EDUCATION IN LEARNING AKHLAK IN PEKALONGAN, INDONESIA
Assoc. Prof. Angelica B. Harris, D Min PA Assist. Prof. Alfredo D. Trinidad, MA Assist. Prof. Marie Jo Tess S. Ragos, MAED	Technological University of the Philippines (Philippines)	DIGITAL-BASED CURRICULUM AND LEARNING: Is it here to last for Undergraduate Studies?

ONLINE PRESENTATIONS / 22.07.2023

ANKARA LOCAL TIME - 12³⁰ : 14³⁰

ZOOM ID: 812 5934 6695

HALL-6, SESSION-2

ZOOM PASSCODE: 212223

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Ali Asker BAL

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Prof. Dr. Ali Asker BAL	Osmaniye Korkut Ata University (Türkiye)	THE EVALUATION OF THE "MEMORY ROOM" EXHIBITION IN THE CONTEXT OF AVELINA LESPER'S CRITICAL CONTEMPORARY ART DOGMAES
Prof. Dr. Ali Asker BAL	Osmaniye Korkut Ata University (Türkiye)	"UP TO DATE MYTHOLOGIES"; FROM THE TOWER OF BABIL TO PALMIRA HISTORY AND RECURRENCE
Assoc. Prof. Dr. Asmatkhanim Mammadova Bayahmad	Baku State University (Azerbaijan)	COMPLEX SENTENCES WITH TENSE SUBJECT CLAUSES IN NIZAMI GANJAVI "KHAMSA"
Sıla TOPÇU Murat ZENGİN Eren ERTİK Prof. Dr. Fatih ÇALIŞKAN	Aydın Endüstri San Tic A.Ş. AR-GE Merkezi (Türkiye) Aydın Endüstri San Tic A.Ş. AR-GE Merkezi (Türkiye) Aydın Endüstri San Tic A.Ş. AR-GE Merkezi (Türkiye) Sakarya University of Applied Sciences (Türkiye)	DEVELOPMENT OF POLYESTER COMPOSITE WITH CONTINUOUS GLASS FIBER REINFORCEMENT FOR WEDGE APPLICATIONS
Assist. Prof. Dr. Naciye AYNAS Zikri KIVCI	Hakkari University (Türkiye) Ministry of Education (Türkiye)	RESEARCHING THE STUDIES REGARDING THE LEADERSHIP STYLES OF SCHOOL MANAGERS BY CONTENT ANALYSIS METHOD (2009-2023)
Ayhan DÖNMEZ	Dokuz Eylül University (Türkiye)	ANALYSIS OF THE OUTCOMES IN THE TURKISH LESSON TEACHING PROGRAM ACCORDING TO BLOOM TAXONOMY AT PRIMARY GRADE 1 LEVEL
Ayhan DÖNMEZ	Dokuz Eylül University (Türkiye)	V. PROPP'S "WHAT DOMBRA SAID?" ANALYSIS OF THE TALE

ONLINE PRESENTATIONS / 22.07.2023

ANKARA LOCAL TIME - 15⁰⁰ : 17⁰⁰

ZOOM ID: 812 5934 6695

HALL-6, SESSION-3

ZOOM PASSCODE: 212223

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Enver KENDAL

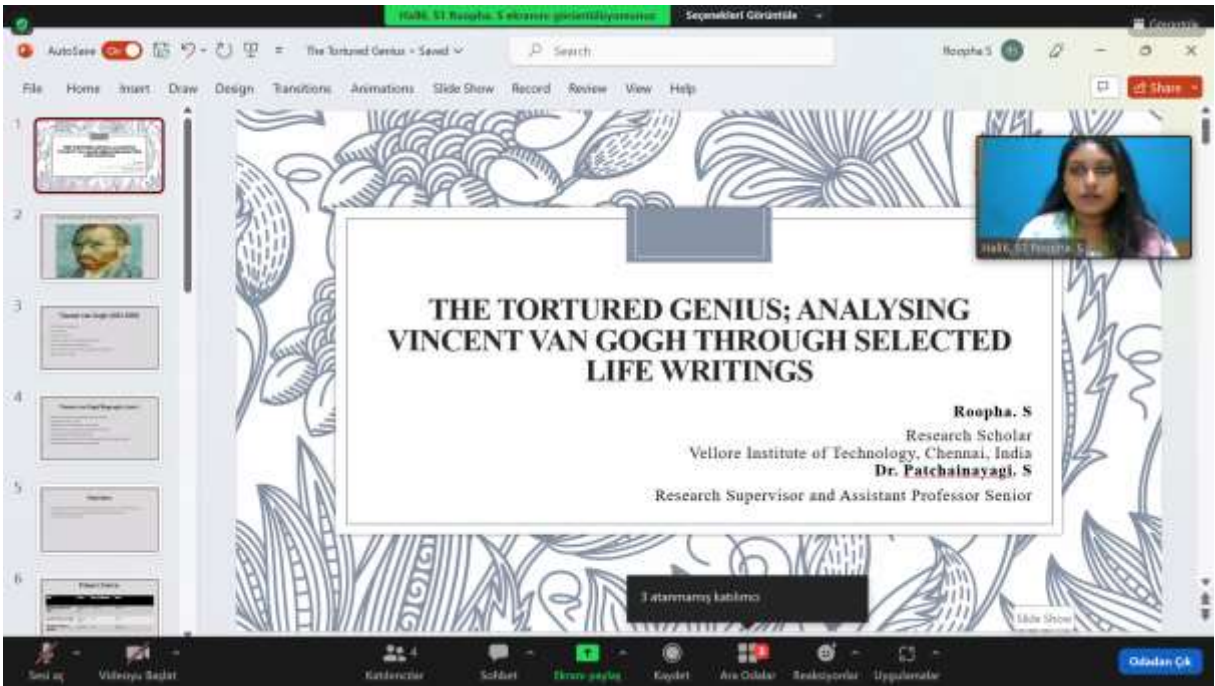
AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Dr. Enver KENDAL	Mardin Artuklu University (Türkiye)	DETERMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN BARLEY HEADING AND PRODUCTION IN SOUTHEASTERN ANATOLIA REGION
Sevda EKİN Assoc. Prof. Dr. Enver KENDAL	Mardin Artuklu University (Türkiye)	INVESTIGATION OF THE COMPLIANCE OF NEW DEVELOPED PASTA WHEAT VARIETIES TO KIZILTEPE CONDITIONS
Dr. Mehmet KARASU Dr. Charles OGUNBODE Dr. Aydın BAYAD	Van Yüzüncü Yıl University (Türkiye) University of Nottingham (UK) University of Bielefeld (Germany)	THE MEDIATING ROLES OF CLIMATE CHANGE WORRY, SELF-EFFICACY AND COLLECTIVE EFFICACY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN PRO-ENVIRONMENTAL BEHAVIORS AND SOCIAL NORMS
Dr. Mehmet KARASU Assist. Prof. Dr. Uğur BOZKURT	Van Yüzüncü Yıl University (Türkiye)	A MEMORIAL ON THE BORDER OF REMEMBERING AND FORGETTING: ZEVE MARTYRS MEMORIAL
Assoc. Prof. Dr. Enver KENDAL	Mardin Artuklu University (Türkiye)	CURRENT STATUS AND FUTURE OF LOCAL BREAD WHEAT POPULATIONS IN SOUTHEASTERN ANATOLIA REGION
Dr. Ercan ÖPENGİN Uzm. İmran ELMAS Mervan CAN	Van Yüzüncü Yıl University (Türkiye) Ministry of Education (Türkiye) Ministry of Education (Türkiye)	CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS OR BEING SPECIAL NEEDS IN THE EYES OF CHILDREN WHO HAVE SILVER
Assist. Prof. Dr. Mete Ünal GİRGEN Assist. Prof. Dr. Özlem ALTUN	Final International University (CYPRUS) Eastern Mediterranean University (CYPRUS)	CYPRUS MEYHANE FLAVOR SPECTRUM INVESTIGATION IN THE CONTEXT OF GASTRONOMY TOURISM

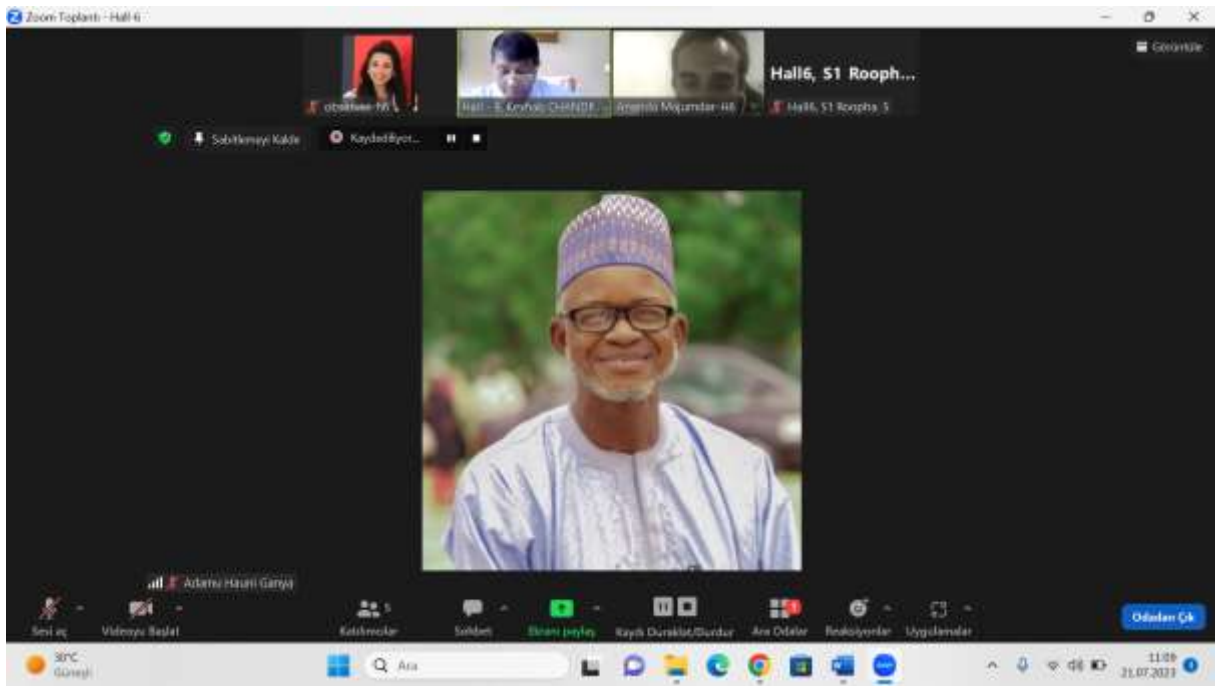

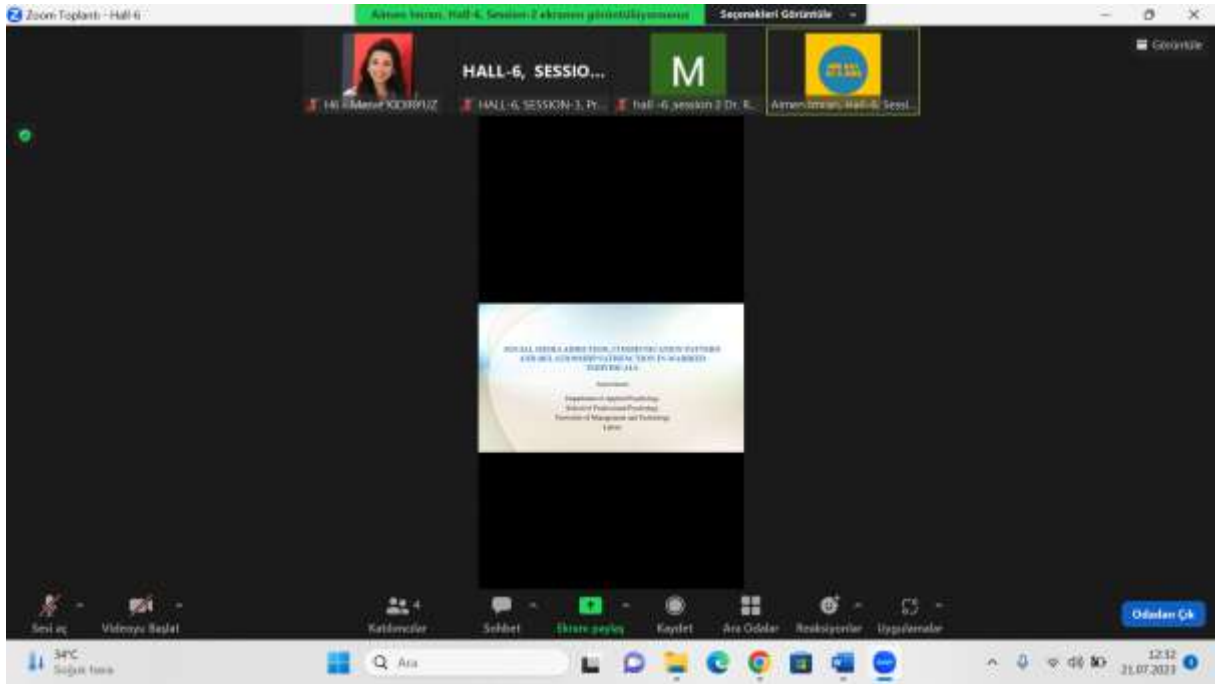

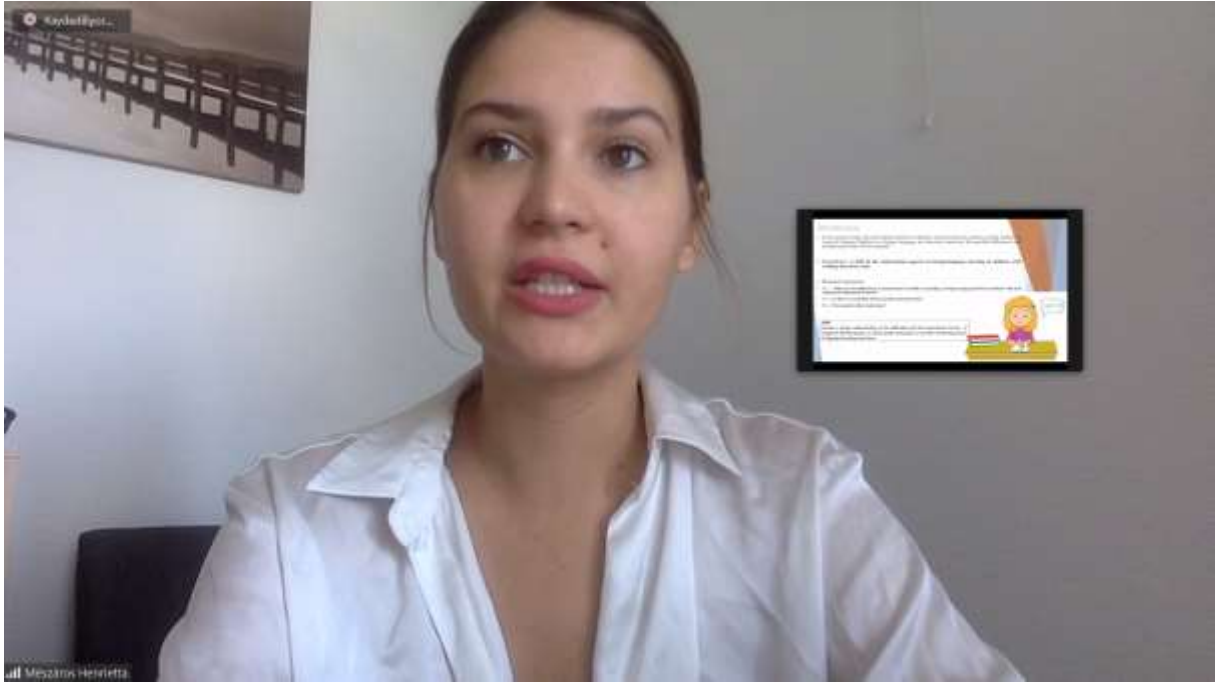

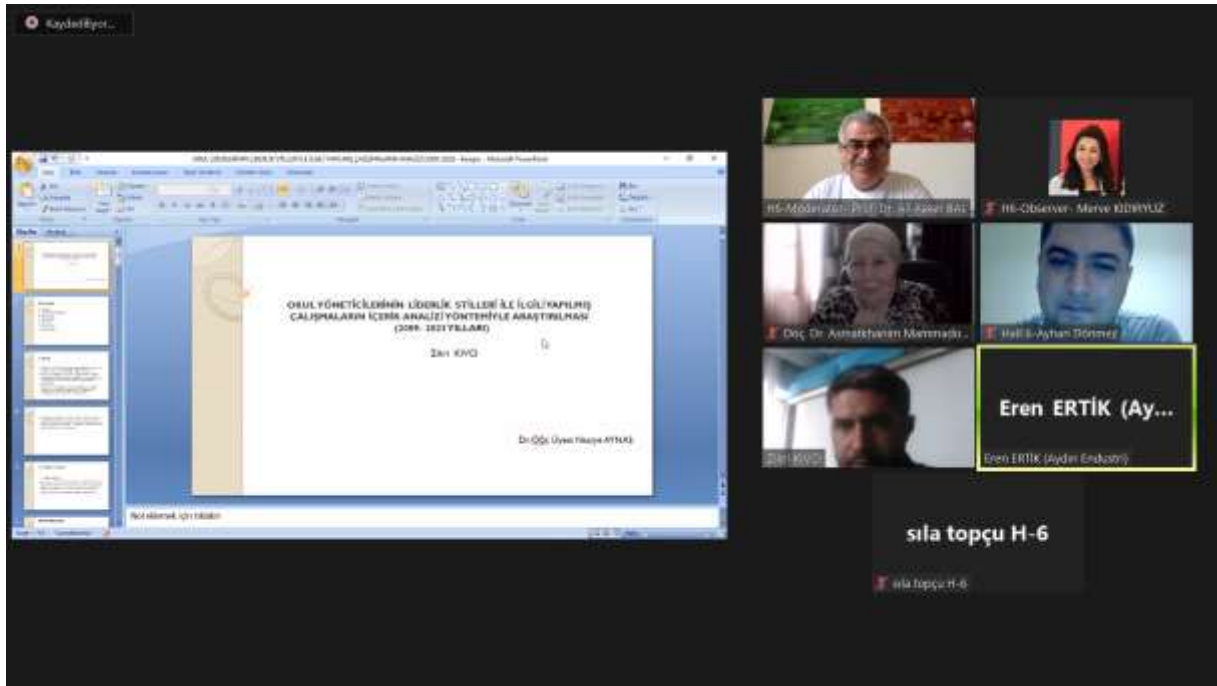

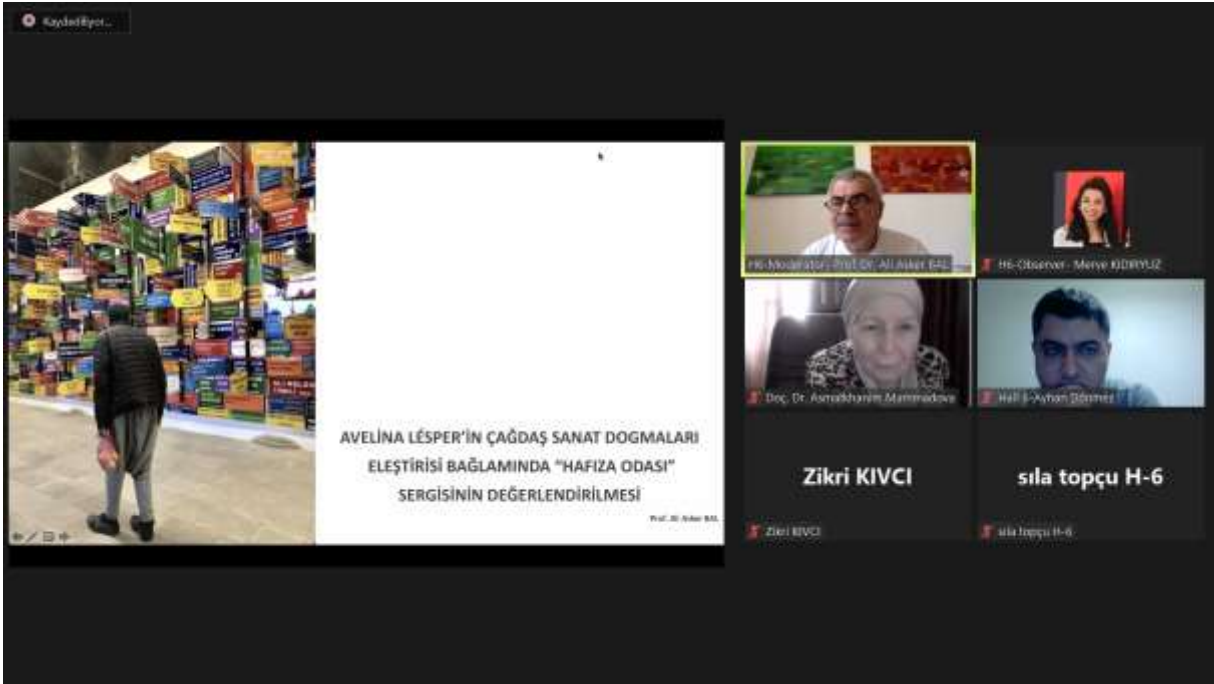
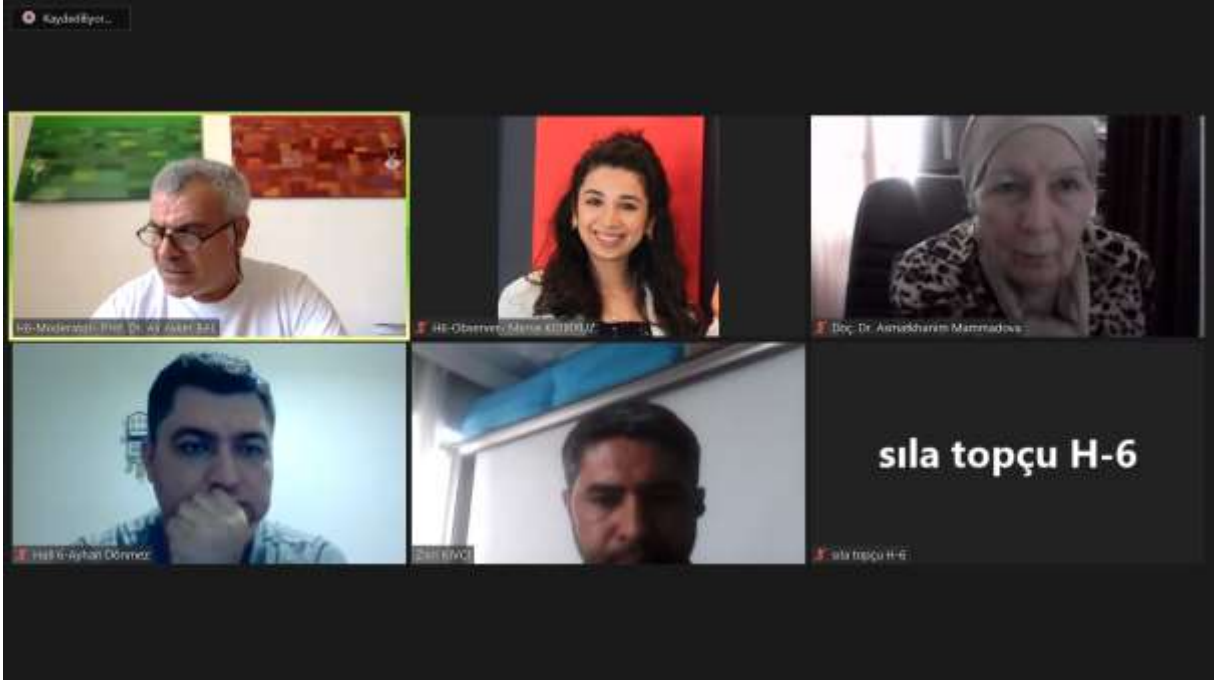

Kayıtlı Eylem...

**AVELİNA LÉSPER'İN ÇAĞDAŞ SANAT DOGMALARI
ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA "HAFIZA ODASI"
SERGİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Prof. Ali Asker BAL

Kayıtlı Eylem...

HE-52-Doç. Dr. Enver KENDAL akademi gürümülüyerturmu

Seçenekleri Gözetilde

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ARPADA BAŞAKLANMA
İLE VERİM ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ

DETERMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN BARLEY HEADING AND
PRODUCTION IN SOUTHEASTERN ANATOLIA REGION

Doç. Dr. Enver KENDAL SENE 1/PRES. 1

Mardin Artuklu Üniversitesi, Kızıltepe MYO, Bitkisel ve Hayvansal Üretim,
Tohumculuk Programı

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS
July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

2 alanımız katılımcı

Sınıç Videoyu Sadece Katılımcılar Sohbet Değeri paylaş Kayd Durdurdu Durdur Ana Odalar Kibolyonlar Uygulamalar Oturdu Çık

Kayıtlı Olun

ÇEVRE DOSTU DAVRANIŞLAR VE SOSYAL NORMLAR İLİŞKİSİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ENDİŞESİ, ÖZ-YETERLİK VE KOLEKTİF YETERLİK ALGILARININ ARACI ROLLERİ

Mehmet Karasu

Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye

Charles Ogunbode

Dr., Nottingham Üniversitesi, Birleşik Krallık

Aydın Bayad

Dr., Bielefeld Üniversitesi, Almanya

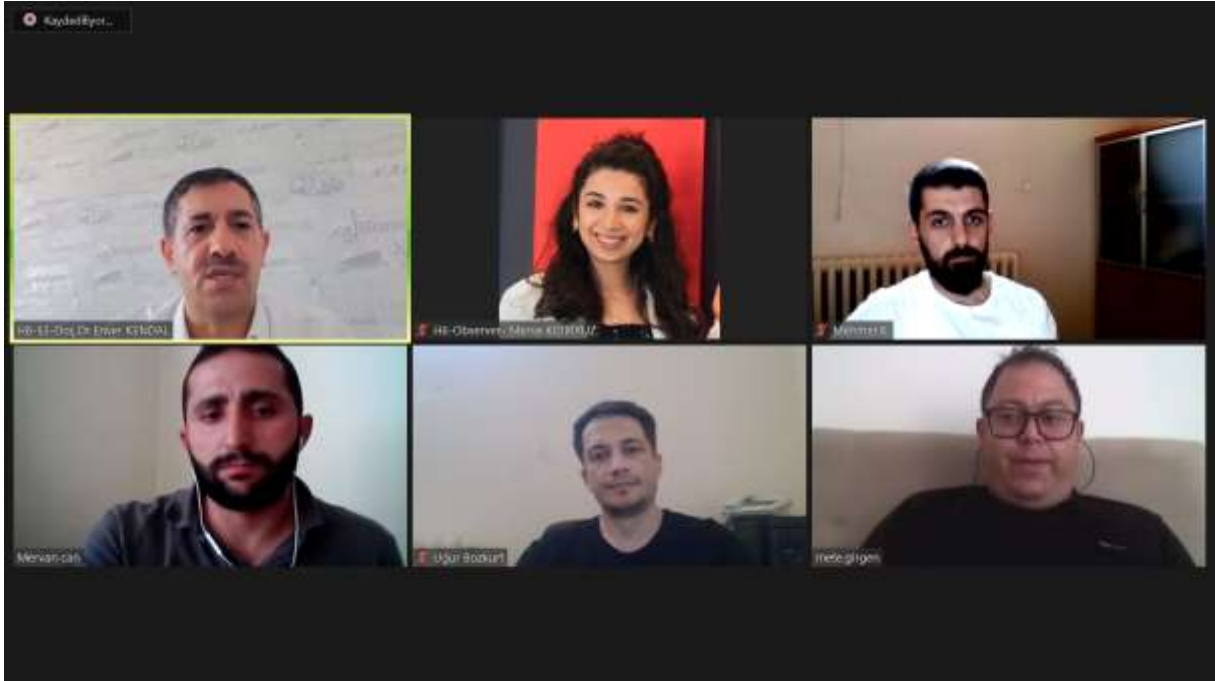

University of
Nottingham
UK | CHINA | MALAYSIA

UNIVERSITÄT
BIELEFELD

1

CONTENT

CONGRESS ID	I
PROGRAM	II
PHOTO GALLERY	III
CONTENT	V

Author	Title	No
Ali Asker BAL	THE EVALUATION OF THE "MEMORY ROOM" EXHIBITION IN THE CONTEXT OF AVELINA LESPER'S CRITICAL CONTEMPORARY ART DOGMAES	1
Ali Asker BAL	"UP TO DATE MYTHOLOGIES"; FROM THE TOWER OF BABIL TO PALMIRA HISTORY AND RECURRENCE	12
Kader MÜHÜR DAROĞLU Neslihan DALKILIÇ	ARCHITECTURAL FEATURES AND CONSERVATION PROBLEMS OF MAR ŞALITA CHURCH IN THE HAKKARI KONAK (KOÇANIS) VILLAGE	24
Enver KENDAL	DETERMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN BARLEY HEADING AND PRODUCTION IN SOUTHEASTERN ANATOLIA REGION	31
Sevda EKİN Enver KENDAL	INVESTIGATION OF THE COMPLIANCE OF NEW DEVELOPED DURUM WHEAT VARIETIES TO KIZILTEPE CONDITIONS	44
Lina Farah INTAN SARI Amma CHORIDA ADILA Ana CHONITSA	INTEGRATION OF CHARACTER EDUCATION IN LEARNING AKHLAK IN PEKALONGAN, INDONESIA	59
Angelica B. Harris Alfredo D. Trinidad Marie Jo Tess S. Ragos	DIGITAL-BASED CURRICULUM AND LEARNING: Is it here to last for Undergraduate Studies?	60
Mehmet KARASU Charles OGUNBODE Aydm BAYAD	THE MEDIATING ROLES OF CLIMATE CHANGE WORRY, SELF-EFFICACY AND COLLECTIVE EFFICACY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN PROENVIRONMENTAL BEHAVIORS AND SOCIAL NORMS	61
Ercan ÖPENGİN İmran ELMAS Mervan CAN	CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS OR BEING SPECIAL NEEDS IN THE EYES OF CHILDREN WHO HAVE SILVER	63
Mete Ünal GİRGEN Özlem ALTUN	CYPRUS MEYHANE FLAVOR SPECTRUM INVESTIGATION IN THE CONTEXT OF GASTRONOMY TOURISM	65

Ananda MAJUMDAR	THE TREATIES AND CLAUSES OF SOUTH ASIA: INDIA AND EUROPEAN RULERS IN THE SEVENTEENTH AND EIGHTEENTH CENTURY	67
Mehmet KARASU Uğur BOZKURT	A MEMORIAL ON THE BORDER OF REMEMBERING AND FORGETTING: ZEVE MARTYRS MEMORIAL	84
Enver KENDAL	CURRENT STATUS AND FUTURE OF LOCAL BREAD WHEAT POPULATIONS IN SOUTHEASTERN ANATOLIA REGION	94
Marsida KRASNIQI	EPIDEMIOLOGY OF EYE TRAUMA IN CHILDREN: A SYSTEMATIC REVIEW	96
Roopha. S Patchainayagi. S	THE TORTURED GENIUS: ANALYSING VINCENT VAN GOGH THROUGH SELECTED LIFE WRITINGS	101
Gajender KAUSHIK	COMPUTERS AND EDUCATION: ARTIFICIAL INTELLIGENCE	102
Keshab Chandra MANDAL	INDIAN NATIONAL EDUCATION POLICY 2020: PROSPECTS AND CHALLENGES	103
Ganya, ADAMU HAUNI Dauda, HAUWA Ango, MONICA	ACCESSIBILITY TO QUALITY EDUCATION DELIVERY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT: ECCE PERSPECTIVE	104
Zhiqi DAO	FINE ART TEACHERS MULTICULTURAL COMPETENCE FORMATION FOR INTERNATIONALIZATION OF EDUCATION	106
Yige HUANG	ORGANIZATIONAL-PEDAGOGICAL FACTORS FOR THE MUSICAL SPACE FORMATION AT THE DIGITALIZATION OF EDUCATION	107
Aimen IMRAN	SOCIAL MEDIA ADDICTION, COMMUNICATION PATTERN AND RELATIONSHIP SATISFACTION IN MARRIED INDIVIDUALS	108
Lina HE	FLEXIBLE EDUCATION IN CHINA: NEW OPPORTUNITIES FOR STUDENTS	109
Iryna RUDNIEVA	TEACHING LANGUAGES TO PEOPLE OVER 45: NNEDS AND CHALLANGES	110
Lyubov KALASHNYK	CROSS-CULTURALISM AS AN INTRANATIONAL PROCESS: WHAT EDUCATORS SHOULD CONSIDER	111
Ziwen WANG	INTERNATIONALISATION OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN CHINA	112
Xi LIU	TRAINING PROGRAMS FOR ARTISTIC DISCIPLINES' TEACHERS IN CHINA: AIMS AND TRENDS	113
Qurat -ul -aen Rafraf Shakil ANSARI	UNVEILING RESILIENCE: MATERNAL LOVE AND THE PURSUIT OF JUSTICE IN SHAHNAZ BASHIR'S 'HALF MOTHER'	114
Sanghamitra ADHYA	ENVIRONMENTAL IMPACT OF PARTICULATE MATTER POLLUTION	115

	OVER INDIAN MEGACITIES- TOWARDS SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT	
Chems Eddine BOUKHEDIMI	INFLUENCE OF AGE ON THE CONSUMPTION OF ORGANIC FOODS IN TURKEY AND ALGERIA	116
Nabil SAIDANII Rachid EL BACHTIRI Abdelaziz FRI Mohcine ABOUYAAKOUB	NOVEL PWM CONTROL OF A FIVE LEVELS INVERTER DEDICATED TO PV INJECTION APPLICATION	117
Tapsa VERMA Jyoti DHINGRA	TO STUDY THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE LEARNING & MATHEMATICS LEARNING	118
Athanasios Sotirios DOUNAVIS	HYDROGEN: A SIGNIFICANT FUTURE CLEAN RENEWABLE ENERGY SOURCE AND FUEL	119
Margaret S. Aquino Angelica B. Harris	SOLID WASTE MANAGEMENT PRACTICES AT SELECTED MUNICIPALITIES IN THE NATIONAL CAPITAL REGION: Towards an Enhanced Delivery of Service	120
Hanaba SVITLANA	"NEW ETHICS" FOR THE MODERN WORLD	121
Sameer Babu M	'DIRECTIVES OF INCLUSION AND EDUCATIONAL POLICIES: A REVIEW OF INDIAN EDUCATIONAL POLICIES AND FRAMEWORKS	122
Aishatu Musa Yusuf Saleh Umar	THE RELEVANCE OF INTEGRATING ENTREPRENEURSHIP SKILLS ACQUISITION IN THE POLYTECHNIC CURRICULUM FOR NATIONAL DEVELOPMENT	123
Henrietta MÉSZÁROS	IS GRADING THE NECESSARY EVIL? EXPLORING LANGUAGE LEARNING MOTIVATION OF HUNGARIAN STUDENTS LEARNING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	124
Tanimu BALA Salisu Inusa ISMAIL Ruth ORHENNA	THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN TEACHING AND LEARNING OF LITERATURE IN ENGLISH AND ENGLISH LANGUAGE IN NIGERIA SCHOOLS: APPROACHES, CONSTRAINTS AND THE WAY FORWARD	125
B. Dilara ŞEKER	EVALUATION OF THE MIGRATION PHENOMENON IN HAKKARI FROM A SOCIAL PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE	137
Əsmətəxanım Bəyəhməd qızı MƏMMƏDOVA	COMPLEX SENTENCES WITH TENSE SUBJECT CLAUSES IN NIZAMI GANJAVI "KHAMSA"	154
A. Mecit CANATAK	MEDIA CHANGE FROM POETRY TO MUSIC: "ANAYASSO"	162
Murat ADIYAMAN	THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN ACTIVITIES NATIONAL PARK	164
Yaşar KAPLAN	LITERARY AND LINGUISTIC INTERACTIONS BETWEEN KURDISH AND NEOARAMAIC IN THE CONTEXT OF DOREKTHĀ AND QAWL/BAYT POETIC FORMS	165

Ayhan DÖNMEZ	ANALYSIS OF THE OUTCOMES IN THE TURKISH LESSON TEACHING PROGRAM ACCORDING TO THE RENOVATED BLOOM TAXONOMY AT PRIMARY GRADE 1 LEVEL	167
Ayhan DÖNMEZ	V. PROPP'S "WHAT DOMBRA SAID?" ANALYSIS OF THE TALE	176
Thi-Hoang-Anh TRAN	FROM VINEYARD TO TABLE: EXPLORING THE DRIVERS OF THE FARM-TOTABLE MOVEMENT IN BORDEAUX'S RESTAURANT INDUSTRY	186
Sıla TOPÇU Murat ZENGİN Eren ERTİK Fatih ÇALIŞKAN	DEVELOPMENT OF POLYESTER COMPOSITE WITH CONTINUOUS GLASS FIBER REINFORCEMENT FOR WEDGE APPLICATIONS	204
Naciye AYNAS Zikri KIVCI	RESEARCHING THE STUDIES REGARDING THE LEADERSHIP STYLES OF SCHOOL MANAGERS BY CONTENT ANALYSIS METHOD (2009-2023)	210

AVELİNA LESPER'İN ÇAĞDAŞ SANAT DOGMALARI ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA "HAFİZA ODASI" SERGİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF THE "MEMORY ROOM" EXHIBITION IN THE CONTEXT OF
AVELINA LESPER'S CRITICAL CONTEMPORARY ART DOGMAES

Prof. Dr. Ali Asker BAL

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Mimarlık Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim
Bölümü

ORCID:0000 0003 4311 1563

ÖZET

Meksikalı sanat tarihçi Avelina Lésper'in 2015 yılında yazdığı "Çağdaş Sanatın Sahtekârlığı" adlı çalışma, günümüzde sanatın içine düştüğü anlam krizini irdeleyerek, sanat piyasasına yönelik bazı sert eleştiriler yöneltmektedir. Lésper'e göre, daha önceki dönemlerde sanat olarak olağan kabul ettiğimiz şey, bugün kısmen ideoloji, ilahiyat ve dogmatik yanlarıyla tam bir tutuculuğa dönüşmüş durumdadır. Çağdaş sanat kuramcıları, birtakım dogmalar geliştirerek, her şeyin sanat olarak kabul edilebileceği tartışmalı bir durum yarattılar. Sanatı oluşturan şeyin yapıtlar değil, düşünceler olduğu; herkesin sanatçı olabileceği, sanatçının sanat dediği her şeyin sanat olarak nitelenebileceği ve küratörün (sergi yapımcısı) tek başına, gücü her şeye yeten otorite olarak sanatçıdan daha üstün olduğu bu dogmalardan sadece bir kaçıdır. Lésper, söz konusu dogmaları tek tek çürüterek, çağdaş sanat olarak sunulan şeyin gerçekte bir kandırmacadan ibaret olduğunu çok etkili karşı argümanlarla ortaya koymaktadır. Buna göre, oldukça sıradan ve özensiz düzenlenmiş birçok nesne, bu dogmalar sayesinde sanat olarak nitelendirilmekte, sergi salonları ve müzelerde izleyicilere sunulmaktadır. Estetik değeri olmayan bu nesnelere, söz konusu dogmalar eşliğinde, otoriter bir tavırla izleyicilere sanat olarak dayatılmaktadır.

Ahmet Güneştekin'in 2021 yılında Diyarbakır'da gerçekleştirdiği "Hafıza Odası" adlı sergi incelendiğinde, çağdaş sanat dogmaları olarak belirginleşen yaklaşımları içerdiği görülmektedir. Sergi, kadim bir kent olarak Diyarbakır'ın belleğinde önemli bir yeri olan Keçi Burcu'nda düzenlenmiştir. Güneştekin, kentin geçmiş tarihi ve hafızasına dair yakın geçmişe ilişkin bazı olay ve gerçekleri irdelediğini ifade etmektedir. Oldukça ses getiren bir katılım ile açılışı yapılan sergi, bazı izleyiciler tarafından kentin hafızasına saldırı olarak değerlendirilmiştir. Sergi, tartışmalı yönleriyle büyük tepki aldığı için belirlenen tarihten önce kapatılmıştır. Bu araştırma, Ahmet Güneştekin'in "Hafıza Odası" adlı sergisini, Lésper'in çağdaş sanat dogmaları eleştirisi temelinde inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Aveline Lésper, Çağdaş Sanat, "Hafıza Odası", Ahmet Güneştekin, Sanat, Eleştiri

ABSTRACT

The work titled "The Fraud of Contemporary Art", written by Mexican art historian Avelina Lésper in 2015, examines the crisis of meaning in which art has fallen today, and directs some

harsh criticisms towards the art market. According to Lésper, what we regarded as art in the past has now turned into a total conservatism, partly with its ideology, theology, and dogmatic aspects. Contemporary art theorists have developed a number of dogmas, creating a controversial situation in which anything can be considered art. It is not works but ideas that make up art; Just a few of these dogmas are that anyone can be an artist, anything that an artist calls art can qualify as art, and that the curator (exhibition maker) alone is superior to the artist as the omnipotent authority. By refuting the dogmas in question one by one, Lésper reveals with very effective counter-arguments that what is presented as contemporary art is actually a deception. Accordingly, many objects, which are quite ordinary and carelessly arranged, are qualified as art thanks to these dogmas and are presented to the audience in exhibition halls and museums. These objects, which have no aesthetic value, are imposed on the audience as art in an authoritarian manner, accompanied by the said dogmas.

When Ahmet Güneştekin's exhibition "The Memory Room", held in Diyarbakır in 2021, is examined, it is seen that it includes approaches that have become evident as contemporary art dogmas. The exhibition was held in Goat Bastion, which has an important place in the memory of Diyarbakır as an ancient city. Güneştekin states that he examines some events and facts related to the past history and memory of the city in the recent past. The exhibition, which was opened with a very impressive participation, was evaluated by some viewers as an attack on the memory of the city. The exhibition was closed before the determined date, as it received a great response for its controversial aspects. This research will examine Ahmet Güneştekin's exhibition "The Memory Room" on the basis of Lésper's criticism of contemporary art dogmas.

Keywords: Aveline Lésper, Contemporary Art, "Memory Room", Ahmet Güneştekin, Art, Criticism

GİRİŞ

Sanat tarihçisi Avelina Lésper (1973, Meksika), 2015 yılında yayınladığı *Çağdaş Sanatın Sahtekârlığı* adlı kitabıyla, dünya sanat çevresi ve sanat piyasasına yönelik köktenci eleştiriler geliştirmiştir. Lésper, çağdaş sanat furçasının arkasında yatan kandırmacayı ve piyasa ilişkilerini ifşa ederek, onu sahtekârlık olarak görmekte; bu dönemi "insanlığın en salak çağı" olarak değerlendirmektedir. Lésper'e göre, önceden *sanat* diye nitelendirdiğimiz şey, günümüzde bir ideolojiye ve teolojiye (ilahiyat) dönüşmüş durumda olup, eleştirmenlerin hiçbir sorgulama yapmasına imkân vermeyen tavırlarıyla da desteklenerek, koyu bir tutuculuğa dönüşmüştür. Bu da sanat tarihi açısından, yaşadığımız anın benzersiz bir durum olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle Lésper, çağdaş sanatı "sorgulanamayan dogma" olarak nitelemektedir. Lésper'e göre çağdaş sanat kuramcılarının inşa ettikleri dogmalar, bu tutuculuğun ve gericiliğin en önemli nedenleridir.

Sanatı oluşturan şeyin yapıtlar değil düşünceler olduğu; herkesin sanatçı olduğu, sanatçının sanat diye nitelendirdiği her şeyin sanat olduğu; küratörün (sergi yapımcısı) sanatçıdan üstün olduğu, bu dogmalardan bazılarıdır. Lésper'e göre, bu dogmalar sayesinde, çağdaş sanat alanında tanık olduğumuz üşengeçlik, zıpcıklılık, zekâ eksikliği gibi kavramlar, somut ürünler olarak, sanat için birer değere dönüşmüş, galeri ve müzelerde sergilenebilir duruma gelmişlerdir. Herhangi bir estetik değeri bulunmadığı halde, sanat diye sunulan sayısız nesne, bu dogmatizm sayesinde, sorgulanmadan kabul edilmektedir.

Dogma, teolojik anlamda, müminlerin inandığı kutsal bir hakikat ya da olgu olarak tanımlanmaktadır. Felsefi bir terim olarak ise, "doğruluğu deneyden geçirilmeden, sınanmadan kabul edilen, olduğu gibi benimsenen ve bir öğretinin ya da ülkünün dayanağı yapılan sav" anlamında kullanılır. Dogma, sorgulandığında ve eleştirel yöntemle analiz edildiğinde

Görsel 1. Avelina Lésper.

Görsel 2. Avelina Lésper, "Çağdaş Sanatın Sahtekarlığı", 2015.

Dönüşüm dogmasında, eserleri aklamak için, sanatçı, eleştirmen ve yazarlara başvurulur; Theodore Adorno, Jean Baudrillard, Gilles Deleuze, Walter Benjamin, Hannah Arendt gibi isimlerden alıntılar kullanılır. Böylece, tüm nesnelere, kuramsal söylemler ve küratör retoriği üzerinden var olur, eleştiri ve mantığa dayalı tüm açıklamalar reddedilir. Eleştirel düşünceden kaçan bu sanat, kendisini sanat kabul eden koordinatlardan ayrılmadan yorumlanmak ister (Lésper,2015:13). Çünkü mucizeyi gözlerimizle görmemize gerek yoktur, var olması için ona inanmamız yeterlidir.

Dönüşüm dogmasının ikincisi, *Anlam yanılmazlığı dogmasıdır*. Yapıtlar, sanatsal oluşlarını haklı çıkaracak estetik değerlerden yoksun olduklarından, felsefi bir değerle desteklenmeye ihtiyaç duyarlar. Bu, olduğu iddia edilen değer, genellikle, "sanatçının eserlerde bir şey amaçladığından, bunun da ahlaki açıdan iyi bir şey olduğundan" yola çıkar. Sanatçının yaptığı her şey, toplumsal ve bireysel bir çözümlenmedir, iyi niyet taşır, bir ironidir veya kınamadır. Küratör de bir araya getirdiği bu niyetlere bir anlam bahşeder ve böylece eserin sanattan sayılmasını sağlayacak savlar da desteklenmiş olur. İzleyicinin eseri "görebilmesi" için gerçeklik algısından ve aklından vazgeçmesi, bir inancın diktatörlüğüne boyun eğmesi gereklidir. "Gerçeklik bilinci, yerini metafiziğe, göz yanılmasına bırakır, mantığın yerini batıl inançlar alır" (Lésper,2015:14). Başkaları için "görünmez" olanı görebilmemiz, ancak kendimizi dinsel ve büyülü bir akıntıya bırakırsak mümkündür. Bu, hem değer taşımayan şeylere değer bahşeder ve onları üstün kılar hem de "görünmez mucizeyi" görebilenlere, bir tür entelektüellik (bilge, aziz) statüsü verir.

Başka bir dogma olan *Anlamın iyi olduğu dogmasına* göre, estetik değerden yoksun, akıldan muaf eserler, gerçekte büyük ahlaki amaçlar taşımaktadırlar. Sanatçı mesianik/mesihvari (kurtarıcı) bir vaiz gibi, galeri ve müzelerde, bize neyin iyi neyin kötü olduğunu duyuran bir azizdir. İronik olan durum ise, sanatı yok eden bu eserler, aynı zamanda dünyayı ve insanlığı kurtarma konusunda takıntılıdırlar. Kof estetiklerine rağmen, büyük niyetlerle sarmalanan bu eserler, ekolojiyi savunur, cinsiyetçilikten şikâyet eder, tüketim toplumunu, kapitalizmi, çevre kirliliğini kınarlar. Gerçekte ise, bu eserler, oldukça yüzeysel olup, sahtekarca eleştirdikleri sisteme ortak olurlar ve iktidara boyun eğler. Sözde "sistem karşıtı" olan bu eserler, ancak kurumların koruması ve piyasanın desteğine yaslanarak var olabilirler. Böylece eleştirilerini, kendilerine sponsorluk eden iktidarın tadını kaçırmayan bir tonda yaparlar. Bu sahte sanatı icra eden sanatçılar, kurumlara asalak gibi yapışır, kaynakları emer, iktidarı rahatsız etmeyen sınırlar içinde hareket ederler ve galeri aktivizmini benimseyerek, mızımıza dayalı bir

isyankârlık taslarlar. Eleştirilenler de onlarla omuz omuza durur, suçlanmalarını engellemeye çalışırlar.

Bağlam dogması, eseri çevreleyip koruyan ve ona sanat statüsü veren ortam, unsur ve koşullar üzerinden belirlenmektedir. Bu anlamda bağlamın başlıcası, müze ve galerilerdir. Nesnelere, müze ve galerilerin kapısından girdikleri anda başka varlıklara dönüşerek, sanat yapıtları olurlar. Bağlam (kontekst), “bir olayı çevreleyen koşulların bütünü” anlamına gelmektedir ve objeleri dönüştürme gücüne sahiptir. Örneğin bir satıcı, sıradan bir nesneyi dükkânının önüne koyduğunda, bu “tanıtım veya reklam” olurken, aynı nesneyi, bir sanatçı müzede sergilerse bu “sanat” olur. Bağlama başvurulmasının amacı, bu objelere sahip olmadıkları sergi niteliği ve alanını yapay yollardan sağlamaktır. Oysa gerçek sanat eserleri, olağanüstü niteliklere sahip değildir ve bu nitelikleri içinde buldukları bağlam (galeri ve müze) üzerinden sağlamaya gereksinim duymazlar. Ama, sahte sanat eserlerini, galeri ve müze dışına çıkardığımızda, hiçbir özellikleri kalmaz.

Küratör dogmasına göre, küratör (sergi yapımcısı) piyasa söylemini geliştiren ve eserleri satmakla sorumlu olan kişidir. Küratör, her şeye gücü yeten “peygamber” konumundadır. Sanatın retorik ve kavramsal bir spekülasyona dönüştürülüp, söylemsel bir yapıya indirgenmesi ile sanatçı, yaratıcı konumdan düşürülüp, yerini teorik olana, yani küratöre bırakır. Serginin temasını, nasıl kurulacağını ve kimlerin katılacağını belirleyen, tek başına küratördür. Gerçek sanat eserleri -anlamını zaten kendi içinde barındırdığı için- küratöre ihtiyaç duymazlar. Bu yüzden de küratörler gerçek sanatı sergilemeyi reddederler. Çünkü sanatın gerçekliğini kabul ederlerse, kendi sahte retorikleri havada kalmış olur.

Herkes sanatçıdır dogması, sanatı tümüyle ortadan kaldırmayı amaçlayan en zararlı olanıdır. Herkes sanatçı olmadığı gibi, belli okullarda okumakla da kişileri sanatçıya dönüştürmez. Sanat emek ve adanmışlığın sonucu gelişir, yetenek ve yaratıcılığın binlerce gün boyunca uğraşarak, şekillendirilmesiyle sanat ortaya çıkabilir ancak.

Sanat eğitimi dogması, sanat eğitimi almış herhangi birinin sanatçı olabileceği iddiasını içermektedir. Oysa herhangi bir sanat okulunu bitirmekle sanatçı olunamayacağı açıktır. Eğitim, varoluşsal bir karardır, bir yaşam projesidir. Günümüzde, sanat okulları ve akademiler de çarpık bir anlayışla, herkesin sanatçı olduğu şeklindeki dogmaya çanak tutmaktadırlar.

HAFIZA ODASI; BİR ‘BELLEK SİLİCİ’ OLARAK SANAT

Avelina Lésper’in, sanatı oluşturan şeyin yapıtlar değil, düşünceler olduğu; herkesin sanatçı olduğu, sanatçının sanat diye nitelendirdiği her şeyin sanat olduğu; küratörün (sergi yapımcısı) sanatçıdan üstün olduğu, şeklinde sıraladığı dogmalar, güncel bir sergi olarak Ahmet Güneştekin’in Diyarbakır’da, 2021 yılında gerçekleştirdiği *Hafıza Odası* üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır. Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası ev sahipliğinde, Plevneli Galeride tarafından 16 Ekim-16 Aralık 2021 tarihleri arasında Diyarbakır’da surlarındaki Keçi Burcu’nda gerçekleşen sergi, açılışından kapanışına kadar devam eden bir dizi olay ve tartışmalara sahne olmuştur.

Ahmet Güneştekin (1966, Batman), sınavlarını kazanarak girdiği Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’ndeki eğitimini yarıda bırakarak, Anadolu Üniversitesi’nde, İşletme Bölümü’nden mezun olmuştur. Bir süre ticaret ile uğraştıktan sonra resme geri dönerek, Beyoğlu’nda kurduğu atölyesinde çalışmalarına başlamıştır. Güneştekin, gazeteci Coşkun Aral’ın yönettiği *Haberci* belgeselinin sanat yönetmenliğini yapmış; daha sonra TRT için, *Güneşin İzinde* adlı belgesel programını gerçekleştirmiştir. Güneştekin, televizyon programları ile yakaladığı popülerliği Yaşar Kemal’in “manevi oğlu olduğu” yönündeki söylemle birleştirmiş ve günümüzde çağdaş sanat piyasasının en etkin figürlerinden biri olmuştur.

Güneştekin, sergi öncesi, içlerinde basının önemli temsilcilerinin olduğu bir gruba yönelik toplantı düzenleyip, sergi hakkında bilgi vermiştir. Toplantıda özetle; “bu coğrafya benim

ailem, eserlerimi ailem görsün istedim”, “ülke olarak hafızası çok zayıf bir toplumumuz”, “geçmişte yüzleşmede katkı sunacak”, “siyasiler bir araya gelecek” gibi başlıkları içeren bir konuşma yapılmıştır. Sergiye, içlerinde iktidar partisi ve bazı partilerin genel başkanları, bazı büyükşehir belediyelerin başkanları Doğu ve Güneydoğu'dan çok sayıda STK başkanı katılmıştır. Sergi açılışı, siyaset, iş, sanat ve medya dünyasından ünlü isimlerin boy gösterdiği bir şov alanına dönüşmüştür. Açılış, orada bulunanların katıldığı halay ile sona ermiştir. Sergiye Plevneli Galeri'nin yayını olan kapsamlı bir kitap da eşlik etmiştir. Kitapta, sergi küratörü Şener Özmen'in, Güneştekin'in “siyasi ve kültürel tarih bağlamlarıyla iç içe geçmiş araştırma ve uygulamalarına çok katmanlı bir okuma sunduğu makalesi” yer almıştır. Bu makalenin yanı sıra, Özmen ve Güneştekin'in serginin teorik çerçevesini ele aldıkları ve günümüz çağdaş sanat politikalarıyla ilgili önemli konuları tartıştıkları, kapsamlı bir söyleşi de kitapta yer bulmuştur.

Görsel 3: Ahmet Güneştekin, *Hafıza Odası* sergi afişi.

Görsel 4: Ahmet Güneştekin, *Hafıza Odası* sergisinden, Diyarbakır, 2021.

Sergi bülteninde, Güneştekin'in, “Kayıp Alfabe”, “Analar Duvarı”, “Yoktunuz”, “Hafıza Tepesi”, “Çürüme” ve Diyarbakır sergisi için özel olarak ürettiği, “5 No'lu Koridor”, başlıklı çalışmalarla, bölge halkının maruz kaldığı şiddet, baskı ve yasaklamalarla ilgili konulara yer verildiği belirtilmiştir. Güneştekin, sergiyi, “toplumsal hafızayı tazeleme umuduyla açtığını” ifade ederken, sergiye eleştiri yöneltenler ise “Güneştekin'in, bölgede yaşanan zulmü, adaletsizliği, trajik ve politik olanı salt bir gösteriye indirgediği, Kürt coğrafyasında yaşanan zulmü sinizme dönüştürdüğünü” söylemişlerdir. Dolayısıyla “Hafıza Odası” adını taşıyan serginin, bir bellek oluşturmak mı yoksa belleksizliği mi amaçladığı önemli bir tartışma konusu olmaktadır.

Hafıza Odası ile ilgili dokümanlar, basına yansıyan demeçler, küratör ve Güneştekin'in ifadeleri incelendiğinde, Lésper'in çağdaş sanat dogmaları olarak belirlediği unsurların, sergilenen işleri belirlediği rahatlıkla görülmektedir.

Küratör, Şener Özmen, basına verdiği demeçte, “*Ahmet Güneştekin, bu sergisi ve diğer sergileriyle uzun ve kalıcı bir yas tutuyor*” açıklamasında bulunmuştur. Bu ifade, Lésper'in, “çağdaş sanat küratörlük kurumu üzerinden, felsefi birtakım kabuller oluşturmaktadır” şeklindeki belirlemesiyle çakışmaktadır.

Sergi bülteninde yer alan, “sergide, Güneştekin'in nesnelere biçim verişini gösteren, çeşitli mecralardan çalışmalar yer alıyor” açıklaması, Lésper'in dönüşüm dogmasını açıklarken belirttiği gibi, nesnelere maddiyatının değil, anlamının değişmesine işaret etmektedir. Herhangi bir seri üretim nesnesi (tabut, kara lastik, tabela, kumaş vb.), sanatçının ona yönelttiği ve “giydirdiği” düşünce sayesinde, fiziki olarak hiçbir değişikliğe uğramamasına rağmen, yeni bir nesneye dönüşmektedir.

Sergi ile ilgili belgelerde öne çıkan bazı ifadeler ve bunların Lésper'in çağdaş sanat dogmalarıyla ilgisini tartışmaya açmak gerekmektedir. Örneğin, “sergi geçmişin parçalanmış

hatıralarıyla dayanışma içinde, karşı belleğe alan oluşturup sanatsal hatırlatma formlarını kullanarak epistemik direniş biçimlerini gösteriyor” şeklindeki alıntı, sözü edilen biçimlerin (değişimin), *dönüşüm dogması* temelinde, dil ve retorik üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir.

Sergiyi konu alan ve tanıtan yazılarda, çoğu zaman metnin (metnin) başlı başına bir öge olarak ele alındığı görülmektedir: “Sergide tüm izlerin silinişinin getirdiği unutulmuş, yokluğa tanıklık eden, bu yokluğun yarattığı bir geçmişten doğan ve anlatılmadığında da bu unutulmuşun hatırlanma ısrarıyla bugüne musallat olan, olmaya devam edeceğini sürekli olarak izleyiciyi anımsatacak nesne ve video yerleştirmeler bulunuyor. Sergi kapsamında ayrıca sanatçının mitolojiyi ve ikonografik unsurları kullanarak yeni bir anlatı olanağı oluşturduğu boyutlu çalışmaları, heykelleri ve kırk yamaları da izleyici ile buluşuyor”. Bu alıntılara bakıldığında, Lésper’e göre, yapıtlara anlam bahşedilmesi, sanatçının amacı, küratörlük söylemi, yabancılaşmış ve üşengeç bir eleştirel yaklaşımın tümü, özünde bir dil ve retorik fenomenidir.

Görsel 5: Ahmet Güneştekin, *Hafıza Odası* sergisinden, Diyarbakır, 2021.

Görsel 6: Ahmet Güneştekin, *Hafıza Odası* sergisinden, Diyarbakır, 2021.

Anlamın iyi olduğu dogması, sergi ile ilgili sıralanan şu sorularda, belirginlik kazanmaktadır: “Hafıza Odası” sanatçının ses ve görüntüleri yeniden düzenleme biçimlerine odaklanarak şu soruları soruyor: Tanığı olmayan tarihsel olayların hafızası nerededir? Olaylara tanık olmuş kişiler öldüğünde anıları nereye gider? Fotoğrafi çekilmeyen görüntüler nerede saklıdır? Kamera ile kaydedilmeyen olayların arkalarında bıraktığı izler nelerdir? Onları nasıl duyabilir hale getirebiliriz? Yas tutma hakkı reddedilirse ne olur? Başka bir deyişle eksik olan ölüden ziyade ölümün kendisi olduğu için yokluk bir görüntü ile telafi edilemediğinde ne olur? Lésper’e göre, eserler, her şeyden önce bir sıfatlar ve alıntılar silsilesidir. Sahtelik, felsefi bir dil ve jargon ile gerçekleşir.

Lésper’in, çağdaş sanatçılara özgü olduğunu belirttiği mesiyani/mesihvari (kurtarıcı) tavrına işaret eden şu ifadeler, dikkat çekmektedir: “Olay, ne olursa olsun, asla tam olarak hatırlanamayacak ve bu doğasıyla yaşamaya devam edecektir. Yine de henüz hatırlanmamış ve tarihi yazılmamış, yani çözülmemiş bir geçmişe inatla meydan okumak ister. Var olan tek görüntülerin orada bulunan tanıkların belleğinde olduğu olaylar varken, bazı olayların artık ölümlerin ruhlarından başka tanığı kalmamıştır. ‘Hafıza Odası’nda sergilenen işlerin materyali, belleğinde taşıdığı bu imgesiz geçmişin görünümleridir”. Bu ifadelerde görüldüğü üzere, eserler, sanatın kendisi için değil, retorik spekülasyonlar ve boş felsefi söylemler için vardır. Daha doğrusu, söz konusu dogmalar için vardır.

Lésper’in, “kof içeriklerine rağmen, dünyayı ve insanlığı kurtarmak konusunda takıntılı olduğunu” söylediği dogmatik tavır, şu satırlarda net olarak öne çıkmaktadır: “Güneştekin’in yerleştirmeleri, silinmiş olayın kaçınılmaz olarak şimdiki zamana geri dönüşüne ve silinmenin getirdiği unutulmuş karşı direnişe tanıklık eden bir anlatım inşasıdır. Eserlerin direniş biçimleri,

amacı ifşa etmek değil, sessizlik içinde eşlik etmek olan belleğin boşluklarına sığınma ve orada yaşayabilme gücünden gelir. Dolayısıyla, işler, bu sessizliğe eşlik etmek ve onların tam da yas tutma ve hatırlama olasılıklarının reddedildiği başka bir dilde konuşmalarını duyurmak için, farklı türde bir bellek arar. Sesi duyulamayanlar adına söz söylemeye çalışmazlar. Susturulmuş kayıpların kavranamaz, taşan aşırılığını temsil ederler. Böyle bir temsilin imkânsızlığı nedeniyle de unutulmuş inatla direnen bir tortuya dönüşürler”. Lésper’e göre, eserler, pratikte bir hiçten ibaret oldukları için, küratörlerin teorik ve retorik söylemine ihtiyaç duyarlar.

Lésper’in, nesnedeki değişimin, görünümüne değil retoriğe (belagat) bağlı olarak işlediğini belirttiği dönüşüm dogmasının, özellikle de kavram dogmasını şu satırlarda belirlemek mümkündür: “Hafıza Odası’nda sergilenen yapıtlar, başka ifşa edilme, taşınma, duyulma yollarını bulamadığı zaman, belleğin aldığı biçimleri gösterir. Dahası, bunu yaparken, başkaları adına konuşmaya, onlara ses vermeye çalışmaz. Yası tutulmamış ölümler ile bedensiz isimler arasındaki kurgusal karşılaşmanın temsil ettiği imkânsız yasin yerini de almaya çalışmaz. Bu kavranamaz ve tasavvur edilemez yasa ancak boş ve hayaletimsi varlığıyla eşlik eder. İsimsiz bedenlerle, hafıza ve unutuş arasındaki gerilimde hatırlanan bu bedensiz isimlerin karşılaşmasında bulduğumuz şey, yüzleşmenin aksi durumda imkânsız olacağı bir şimdi de telafi etme ve onarma olanağına bizi götürebilecek yolun hikâyesidir”. Lésper’e göre, eserler ne kadar kaba ve aptalca olurlarsa olsunlar, eğer sahip oldukları “iyi niyetli” bir sosyal söylem (diskur) onu meşrulaştırıyorsa, o sanat olarak kabul görmektedir.

Görsel 7: Ahmet Güneştekin, *Hafıza Odası* sergisinden, Diyarbakır, 2021.

Görsel 8: Ahmet Güneştekin, *Hafıza Odası* sergisinden, Diyarbakır, 2021.

Lésper’in, *anlamanın iyi olduğu dogmasının* temel özelliklerini, şu ifadelerde görmek olasıdır: “Sanatçı için belek, amorf (şekilsiz), sürekli değişen bir görüntü alanıdır. Şekillendirilemeyen ve tekrar tekrar müzakere edilmeye açık, kişisel olanla müşterek olanın geçmişiyle geleceğin kesiştiği noktada durmaktadır. Hafıza Odası’ndaki işlerin ortaya çıkardığı, hatırlatma formlarının henüz çözüme ulaşmamış bir geçmişi yeniden yazmanın yollarını açabileceğidir”. Lésper’e göre, eserler ancak bir bağlam (galeri ve müze) içerisinde kabul görebilirler, bir nesne, galeri-müzenin ve küratörün himayesinin dışına çıkınca sanat olma özelliğini yitiriyorsa, sanat eseri değildir.

SONUÇ

Lésper’e göre, sanat, yaratıcılık ve yeteneğe ihtiyaç duyar; malzeme ve araçlarla ustalıklarla başa çıkmayı gerektirir, incelikli bir dil ve gerçekliğe dair görüşlerimize katkı yapan, insani temalar

talep eder. Günümüzde, bütün bunlar, çağdaş sanat tarafından tasfiye edilmiş ve sürgüne gönderilmiştir. Oysa sanat, devrimcidir, özgürlüğü var etmek için bir araçtır. Sanat, ideal bir ortam aramaz, onu bizzat kendisi yaratır. Sanatı, sanatçılar yapar, eleştirmenler veya küratörler değil. Sanat piyasanın malı değildir, para herhangi bir şeyi sanata dönüştüremez.

Arthur Danto ise, sanatın, tanımlanamaz olduğu şeklindeki yaygın kanının tersine, onun, evrensel bir anlamı olduğunu belirtmektedir. Danto, bir şeyin sanat eseri sayılıp sayılmamasını belirleyen iki önemli ölçüt olduğunu söylemektedir. Bunlar anlam ve cisimleşmedir. Danto, izleyici unsurunu da ontolojik (varlıkbilim) anlamda, bir “varlık” olan eseri alımlayacak bir tin (ruh) olarak görmektedir. Sanatın ontolojik varlığı, varoluşun zamansal yönüyle de yakından ilgilidir. Tarihsel olgular, varoluşsal ve zamansal bir düzeyde algılandıkları için, yorumlamaları ve temsil edilmeleri önemli bir tartışma konusudur.

Henüz Yaşanmakta Olan Tarihsel Sürecin Anlatısı Kurulabilir mi? diye soran Bozdağ, kendi sorusuna yeni bir soru ile cevap vermektedir; “kanamakta olan yara, acının kendisi orada duruyorken, hafıza mekânı tüm sahiciliği ile orada öylece duruyorken, temsiline ihtiyaç var mı?”. Kurtuluş Savaşı yaşanmaya devam ederken, onun destanı yazılabilir miydi? diye ekler ve Nazım Hikmet’in *Kuvayı Milliye Destanı*’nı 1941’de Bursa Hapishanesi’nde yazdığını örnek olarak gösterir. Yine, Nazi faşizmi tarafından bombalanarak yerle bir edilen İspanya’nın küçük kasabası *Guernica*’nın, katliam yaşandıktan sonra Pablo Picasso tarafından anıtsal bir sanat yapıtını dönüştürüldüğü bilinmektedir. Sadece olguların, sanatsal temsile dönüştürülmesi de değil, ayrıca bu temsilde başvurulacak malzeme estetiği de önemli bir unsurdur. Olguların nasıl yorumlanacağı meselesinde bir karşılaştırma yapmak gerekirse; tutarlı örnek olarak, tüm sanatını, ülkesi Almanya’nın soykırımcı tarihine eleştiri olarak yönelten sanatçı Anselm Kiefer’in yaklaşımı ele alınabilir. Kiefer, İkinci Dünya Savaşının yıkım mirasını renk, doku ve özel seçilmiş malzemelerle görünür kılmaya çalışmaktadır. Faşizmin ruhunu, paslanmış, yıpranmış, köhnemiş ve asitle bozulmuş malzemeleri karartarak ve yakarak, tam da olduğu gibi, yansıtmaya özen göstermektedir. Kiefer, 20. yüzyılın büyük insanlık yıkımına karşı, önce sanatının malzemesiyle (kül, kil, saman, kurşun, gomalak, beton, ahşap, paslı demir vb.) atıfta bulunmuştur. Güneştekin’in *Hafıza Odası* ise, rengârenk tabutlarla, bir halkın maruz kaldığı zulmü ifade ettiğini iddia etmektedir. Postmodern anlayışın bir tezahürü olan parça-bütün ilişkisini kopararak, onu bir oyun derekesine düşürmekte ve sonuç olarak renkli tabutlar, kara lastikler, insan isimlerinin yazıldığı tabelalar ile bir halkın acısını tarihsel bütünlükten ayırarak, anlam kaybına uğratmaktadır. Bozdağ’a göre, “serginin vaat ettiği yıkım, sahici olamayacak kadar şenlikli”. İstanbul’dan gelerek, tabutlar arasında gezinerek, sosyal medya hesapları için fotoğraf çekenler, açılıştaki halaya tutuşan siyaset ve magazin figürleri için tabutlar sadece birer nesne olmaktadır. “Başkasının acısı”, sergi üzerinden, popüler kültürün gösterisine araç olarak sunulmuştur.

Görsel 9: Anselm Kiefer, *Rorate Caeli Desuper* (Aşağı İnin, Ey Gökler), Tuval üzerine karışık teknik, 2016.

Görsel 10: Ahmete Güneştekin, *Hafıza Odası*, Keçi Burcu, Diyarbakır, 2021.

Hafıza Odası sergisinin gerçekleştiği mekân olarak Sur, henüz bir hafıza bile olamamışken (çünkü tarih bilinci henüz tam yeterli değildir), geçmiş trajediyle yüzleşme yaşanmamışken, yası tutulmaya devam ederken, adalet istenci can yakıcıyken, fosforlu ve “janjanlı” renklerle boyanmış rengarenk tabutlar, ölümü ancak bir parodi olarak sunabilmektedir. Bu tutum, acıyı evcilleştirme çabası olmaktadır. Güneştekin, bölgede yaşanan şiddeti, tarihselliğinden koparıp, parçalara ayırarak, hafıza oluşturduğunu iddia etmektedir. Nitekim, büyük bir yapım (prodüksiyon), siyasi ve medyatik figürler ve içeriksiz bir retorikle ortaya konulan gösteri, bir grup genç insanın çabasıyla yıkılmış ve oyunun nesnelere (tabutlar) surlardan aşağıya atılmıştır. Bu olay sonrası sergi, belirlenen takvimden önce sonlandırılmıştır. Güneştekin, bunu da bir mağduriyet nişanesi olarak yakasına takarak, daha büyük prodüksiyonlara doğru yürüyüşünü sürdürmüştür.

Avelina Lésper, 2020 yılında Meksika’da gerçekleştirilen bir sergide, sanatçı Gabriel Rico’ya ait olan ve ince bir cam üzerinde, taş, futbol topu, tenis topu, bıçak, tüy, dal parçası benzeri nesnelere asılı olduğu eseri beğenmeyince, yanına boş bir gazoz şişesi eklemek istedi. Eserin “yanlışlıkla” parçalanması üzerine, çağdaş sanata dair tüm dogmalar gün yüzüne çıktılar. Lésper, “esere dokunmadım bile, ama sanki hakkındaki fikirlerimi hissetmiş gibiydi ve bir anda dağıldı” şeklinde bir açıklama yaptı. Sergiye ev sahipliği yapan OMR adlı galeri, kaza olsa da olmasa da Lésper’in davranışının “profesyonelliğe yakışmadığını” belirlemiştir. Eserin üreticisi Rico ise; “insan yapımı nesnelere doğada bulunan nesnelere arasındaki karşıtlığı vurgulamak amacıyla olduğunu” açıklamıştır. 20 bin dolar fiyat biçilen eser için, Lésper, galeriye, onarım ücretini ödemeyi teklif etti. Galeri bunu da reddince; “eserin evrimini göstermesi açısından, parçalanmış haliyle sergilenmeye devam etmesi” önerisinde bulunmuştur. Bu örnekte görüldüğü üzere, sahte çağdaş sanat, ancak çok ısrarlı ve kararlı bir karşı tartışma ile ifşa edilerek, değersizleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Artun, A., Örgü, N. (2014). *Çağdaş Sanat Nedir? Modernlik Sonrasında Sanat*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Artun, A. (2012). *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi, Estetik Modernizmin Tasfiyesi*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Barret, T. (2015) *Nedir Bu Sanat? Çağdaş Sanatta Estetik ve Eleştiri*, Çeviren: Esra Ermert, İstanbul: Hayalperest Yayınları.
- Barret, T. (2020). *Sanat Üretimi*, Çevirenler: Elif Kök-Hazal Orgun, İstanbul: Hayalperest Yayınları.
- Danto, Arthur. C. (2012). *Sanat Nedir*, Çevirmen: Zeynep Baransel, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Diken, Şehmuz&Özmen, Şener. (2021) *Hafıza Odası (Diyarbakır) Ahmet Güneştekin*, Yayımcı: Pilevneli Gallery, ss.227.
- Gadamer, Hans-Georg. (2002). *İnsan ve Dil*, Çeviren: Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Irrek, H. (2019). *Hafıza Odası, Ahmet Güneştekin*, İstanbul: Pilevneli Gallery.
- Lésper, A. (2022). *Çağdaş Sanatın Sahtekârlığı*, Çeviren: Emrah İmre, İstanbul: Tellekt Yayınları
- Ragon, M. (2009). *Modern Sanat*, Çeviren: Vivet Kanetti, İstanbul: Hayalperest Yayınları.
- Seçkin, A. (2021). *Sanatın Ekonomisi*, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Soykan, Ö.N. (2020) *Estetik ve Sanat Felsefesi*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- Read, H. (2020) *Modern Sanatın Felsefesi*, Çevirenler: Elif Kök-Hazal Orgun, İstanbul: Hayalperest Yayınları.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Makaleler

Bozdağ, Lütfiye. (2021). *Henüz Yaşamakta Olan Tarihsel Sürecin Anlatısı Kurulabilir mi?*, Birikim Dergisi, 2 Aralık 2021, İstanbul.

İnternet Kaynakları:

<https://www.indyturk.com/node/424636/haber/ahmet-g%C3%BCne%C5%9Ftekin-diyarbak%C4%B1rda-a%C3%A7%C4%B1lacak-haf%C4%B1za-odas%C4%B1n%C4%B1-anlatt%C4%B1-bu-sergi-bir%C3%A7ok> Erişim Tarihi: 12.07.2023.

<https://www.rudaw.net/turkish/culture-art/17102021> Erişim Tarihi: 12.07.2023.

<https://www.businesslife.com.tr/haber/hafiza-odasi-diyarbakirda-501> Erişim Tarihi: 12.07.2023.

<https://bellemagazin.com/ahmet-gunestekin-hafiza-odasi-acildi/> Erişim Tarihi: 12.07.2023.

<https://www.tamgaturk.com/avelina-lsperle-modern-sanat-sacmaligi-uzerine-soylesi/20780/> Erişim Tarihi: 12.07.2023.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1: <https://www.diariodequeretaro.com.mx/cultura/avelina-lesper-destroza-una-obra-literalmente-4815176.html>

Görsel 2: <https://www.dr.com.tr/Kitap/cagdas-Sanatin-Sahtekarligi/Avelina-Lesper/Sanat-Tasarim/Sanat-Tarihi-ve-Kurami/urunno=0002002804001>

Görsel 3: https://www.mimarizm.com/etkinlikler/sergiler/hafiza-odasi_132963

Görsel 4: <https://www.gazeteduvar.com.tr/kultur-ve-turizm-bakanligi-ahmet-gunestekinin-hafiza-odasi-sergisini-erken-sonlandirdi-haber-1545549>

Görsel 5: <https://birikimdergisi.com/guncel/10800/henuz-yasanmakta-olan-tarihsel-surecin-anlatisi-kurulabilir-mi>

Görsel 6: <https://twitter.com/AhmetGunestekin/status/1451077824610189317>

Görsel 7: <https://diyarbakiryenigun.com/kultur-sanat/sanatci-ahmet-gunestekinin-hafiza-odasi-sergisi-acildi-turkiyenin-son-94977h>

Görsel 8: <https://twitter.com/AhmetGunestekin/status/1451077824610189317>

Görsel 9: <https://news.artnet.com/art-world/anselm-kiefer-walhalla-white-cube-review-760685>

Görsel 10: <https://artigercek.com/guncel/diyarbakir-hafiza-odasi-sergisini-tartisiyor-182956h>

“GÜNCEL MİTOLOJİLER”; BABİL KULESİ’NDEN PALMİRA’YA TARİH VE TEKERRÜR

“UP TO DATE MYTHOLOGIES”; FROM THE TOWER OF BABİL TO PALMİRA
HISTORY AND RECURRENCE

Prof. Dr. Ali Asker BAL

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Mimarlık Tasarım ve Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim
Bölümü

ORCID:0000 0003 4311 1563

ÖZET

Henüz yazılı tarihin olmadığı zamanların söylemleri olan mitoloji ile günümüzde tarih olarak adlandırılan olayların arasındaki benzerlik, birçok sosyal bilimi ilgilendirdiği gibi sanatında konusu olmaktadır. Sanatçı Ali Asker Bal tarafından *Mitolojinin Güncelliği* adıyla gerçekleştirilen sanat yapıtları, mitolojiden bazı öyküleri ödünç alarak, tarih, bellek, anlatı kavramları eşliğinde yorumlamaktadır. Mitolojik unsurlar, güncel imgelerle birleşerek yeni bir biçime ulaşmakta ve böylece farklı bir yapıt anlayışı sunmaktadırlar. Opak levha üzerine basılmış mitolojik öykülere dair görseller ile saydam pleksi levha üzerine dijital olarak basılmış fotografik görüntüler, dantel ile çevrelenerek, üç boyut etkisi taşıyan, dekoratif anlamda seyirlik birer duvar nesnesi olarak düzenlenmiştir. Bu haliyle, geçmiş yıllarda yoksul evlerini süsleyen üç boyutlu “Kâbe” resimlerine göndermeler yapmaktadırlar.

Henüz yazının bulunmadığı zamanların sözsöz anlatımları olan mitolojiler ile günümüzde dijital ekranlarda ve sanal evrende biriken fotografik imgelerin konu ve içerik yönünden şaşırtıcı bir benzerlikle bulunup, bir araya getirilerek, üst üste çakıştırılması, izleyiciyi tarihsel olan konusunda uzlaşmaz bir sorgulamaya yöneltebilir. Tufan, Kurban, Kerbela mitolojileri, Babil Kulesi’nden Palmira’ya, her gün medyada yeniden karşılaştığımız görüntü ve imgeler çoğalarak, geçmişten bugüne kasıp kavurduğu coğrafyaları tekrar tanıdık kılmaktadır. Geçmişin Anadolu Tanrıça ve Tanrı imgeleri ise arkaik birer kalıntı olarak değil, kültürlerin devamı olan günümüz insanının suretinde varlıklarını devam ettirmektedir.

Her biri, çok çarpıcı bir karşıtlık ve uyum temelinde yapılandırılan bu seyirlik nesnelere, *Mitolojinin Güncelliği* adıyla malum; kadim ve değişmez olan ile bugün, onun bir tekrarını oluşturan gerçeklik üzerinde, izleyeni düşünmeye koşulluyorlar. Mitos ile tarihin, hiçbir dönemde (ya da belki her zaman) olmadığı kadar benzeştiği ve birbirinin devamıymış gibi algılandığı bir zamanın görsel kayıtlarıdır bu yapıtlar. Mitolojik imgeler ile bunların güncel izdüşümlerinin üst üste çakıştırıldığı bu görsel kayıtlar, gerçeklik ile temsil arasında var olduğu sanılan keskin ayrımı ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla, iki farklı görüntünün karşılığı olan temsil ve gerçeklik tarihselliği ve devamlılığı vurgulamaktadır. Araştırmada, hermeneutik (yorumbilgisel) yöntem kullanılarak yapıtlar çözümlenecek ve sanat aracılığıyla tarih ve tekerrür kavramları üzerine düşünceler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: “Güncel Mitolojiler”, Ali Asker Bal, Mitoloji, Sanat, Temsil, Tarih

ABSTRACT

The similarity between mythology, which is the discourse of the times when there was no written history, and the events called history today, is the subject of art as it concerns many social sciences. The works of art, created by the artist Ali Asker Bal under the name of *Up to date Mythologies*, borrow some stories from mythology and interpret them in the context of the concepts of history, memory and narrative. Mythological elements combine with contemporary images to reach a new form and thus offer a different understanding of work. Images of mythological stories printed on an opaque plate and photographic images digitally printed on a transparent plexiglass plate are surrounded by lace and arranged as decorative spectacle wall objects with a three-dimensional effect. As such, they refer to the three-dimensional “Kaaba” paintings that adorned the homes of the poor in the past years.

The fact that the mythologies, which are the verbal expressions of the times when there was no writing, and the photographic images accumulated on digital screens and in the virtual universe today with a surprising similarity in terms of subject and content, are brought together and overlapped, leads the audience to an irreconcilable questioning about the historical. The mythologies of Flood, Sacrifice, Karbala, from the Tower of Babel to Palmyra, the images and images that we encounter in the media every day, make the geographies that have ravaged from the past to the present familiar again. The Anatolian Goddess and God images of the past, on the other hand, continue their existence not as archaic relics, but in the image of today's people, who are the continuation of cultures.

These spectacle objects, each structured on the basis of striking contrast and harmony, are known as *Up to Date Mythologies*; they condition us to reflect on what is ancient and unchangeable and on reality that today constitutes a repetition of it. These works are visual records of a time when myth and history are more similar than ever (or maybe always) and are perceived as a continuation of each other. These visual records, in which mythological images and their current projections are superimposed, eliminate the sharp distinction that is supposed to exist between reality and representation. Therefore, representation and reality, which are the counterparts of two different images, emphasize historicity and continuity. In the research, the works will be analyzed by using the hermeneutic (hermeneutical) method and ideas will be developed on the concepts of history and repetition through art.

Keywords: “Up to Date Mythologies”, Ali Asker Bal, Mythology, Art, Representation, History

*“Tarih gerek bize,
Ama bilgi bahçesinde başıboş gezinen aylağınkinden farklı bu ihtiyaç”
Friedrich Nietzsche, Tarihin Hayat İçin Yarar ve Sakıncaları Üzerine.*

GİRİŞ

Mitolojinin Güncelliği serisi, kavram düzeyinde eski (mitos); teknik ve malzeme yönünden ise yeni (dijital baskı) görünen, anlam ve biçimsel yaklaşımların karşıtlığında üretilmiş çalışmaları bir araya getirmektedir. Bilindiği üzere, sanatçılar, sanatsal bir ifade olarak zaman zaman mitolojilere başvurumaktadırlar. Bu çalışmalar, tarih, bellek, anlatı kavramları mitoloji ve güncellik ekseninde, imgelerin biçime ulaştığı, farklı bir yapıt anlayışı sunmaktadır. Bir levha üzerine basılmış mitolojik öykülere dair görseller ile saydam pleksi levha üzerine dijital olarak basılmış fotografik görüntüler, üç boyut etkisi yaratmaktadırlar. Kompozisyonlar, dantel ile çevrelenerek dekoratif anlamda seyirlik birer duvar nesnesi olarak düzenlenmişlerdir. Bu haliyle, geçmiş yıllarda yoksul evlerini süsleyen üç boyutlu “Kâbe” resimlerine göndermeler yapmaktadırlar.

Henüz yazının bulunmadığı zamanların sözsel anlatımları olan mitolojiler ile günümüzde, dijital ekranlarda ve sanal evrende biriken fotografik imgelerin konu ve içerik yönünden

şaşırtıcı bir benzerlikle bulunup, bir araya getirilerek, üst üste çakıştırılması, izleyiciyi tarihsel olan konusunda uzlaşmaz bir sorgulamaya yöneltmektedir. “Tufan”, “Kurban”, “Kerbela” mitolojileri, her gün medyada yeniden karşılaştığımız görüntü ve imgelerle çoğalarak, geçmişten bugüne, şiddetin kasıp kavurduğu coğrafyaları tekrar tanıdık kılmaktadır. Geçmişin Anadolu tanrıça ve tanrı imgeleri ise, arkaik birer kalıntı olarak değil, kültürlerin devamı olan günümüz insanının suretinde varlıklarını devam ettirmektedirler. *Mitolojinin Güncelliği* serisini oluşturan çalışmalar, birer anlatı olarak, mitolojik öyküler veya imgeler ile bugün, artık, tarih kavramı dolayımında karşımıza çıkan olguların benzerliği ve tekrarına odaklanmaktadır. Mitoslardan seçilmiş çarpıcı bir örnek olarak Babil Kulesi’nin işaret ettiği yıkımın, günümüzden bir örneği olarak Palmira antik kentinin, dünyanın gözleri önünde, barbarlar (*Işid*) tarafından yok edilmesi, mitos ve tarih kavramlarının kesiştiği noktada, ayrıksı bir örnek oluşturmaktadır. Babil Kulesi’nin öyküsünün, Palmira antik kentinin yazgısına sıkı sıkıya bağlı olması, mitos, tarih ve tekerrür kavramlarının dolayımını tartışmak gerektiğini göstermektedir.

BABİL KULESİ; YİTİRİLMİŞ BİR OLANAK OLARAK SANAT

Mitolojik efsaneler arasında neredeyse en eski ve çok bilineni kuşkusuz Babil Kulesi’nin öyküsüdür. “Babil Kulesi, dünyanın birçok bölgesindeki yerel efsanelerde adı geçen, köken olarak Akadca ve Sümerce’de “Tanrının Kapısı” anlamına gelen bir sözcük olup, Tevrat, İncil ve Kur’an’da yer almaktadır” (Bal,2016:39). Gerçeklik ve imgelem arasında bir yerde duran efsanenin, insanın anlam arayışı, sanat edimi ve göç olgusuyla yakından ilişkisi vardır. Babil Kulesi’nin, adını aldığı Babil kenti, döneminin politik bir merkezi olduğu gibi, aynı zamanda dini bir alandı. Dolayısıyla, Babil’de, tanrılara adanmış birçok *ziggurat*¹ inşası gerçekleşmiştir. Bu zigguratlar içinde yer alan, büyüklüğü ve ihtişamı ile göz dolduran en önemlisi Babil Kulesi’dir. Kule, Babil kentinin baş tanrısı olan Marduk adına yapılmıştır. Dünyanın yedi harikası içinde yer alan Babil’in Asma Bahçeleri içinde inşa edilen kule, insanoğlunun tanrıya, tanrının ise insanoğluna ulaşması için, sembolik bir mimari yapı olarak kurgulanmıştır. Yeryüzünü gökyüzüne bağlamak, tanrılarla daha kolay bağ kurmak için, zemininden gökyüzüne doğru yükselen bir merdiven eklenmiştir. İnsan imgelemindeki karşılığı, tanrılara kolay bağ kurmak düşüncesi olan bu kule, tanrılarının hiç hoşuna gitmemiş ve bunu insanlığın küstahlığı olarak değerlendirmişlerdir. Tanrının, bu saygısızlığa cezası, çok sert olmuştur. O zamana kadar aynı dili konuşup, keyifle kulenin inşasına soyunan işçilerin ortak dillerini birbirine karıştıran tanrı, yapıyı sekteye uğratmıştır. İnsanlar, birbirleriyle anlaşamayınca, kulenin inşası yarım kalmış ve konuştukları değişik diller ile dünyanın farklı bölgelerine dağılmışlardır.

Tek tanrılı dinler (Yahudilik, Hristiyanlık), Babil Kulesi efsanesini, “*insanın kendini beğenmişliği ve insan bilgisinin tanrı karşısında yetersizliği*” dogması ile temellendirmişler ve bu cezayı onaylamışlardır. Kule’nin gerçek mi yoksa mitos mu olduğu şeklindeki tartışmalar, bugün de sürmektedir. Antik Yunan tarihçi Herodot’a göre; Pers egemenliği döneminde, kulenin sekiz katlı, yukarı doğru incelenerek çıktığını, en üstte seçilmiş rahibelerden başkasının giremediği bir tapınak olduğunu belirtmektedir (Herodot,1991:73). Çağdaş dönem Fransız tarihçi Jean Bottero’ya göre ise; Babil kentinin arkeolojik incelemesinde, kulenin doksan metre genişlikte, kare planlı ve doksan metre yüksekliğine sahip, çok katlı bir ziggurata ait küçük bir temel kalıntısı dışında bir belirtiyeye rastlanmamıştır (Bottero,2006:125). Bilim insanlarının konu hakkındaki farklı yaklaşımları, tıpkı kuleyi yıkan tanrının verdiği cezayı anımsatmakta, günümüzde bu farklı sesler, aynı mitolojik öyküde olduğu gibi parçalı bir halde durmaktadır.

¹ Ziggurat: Akad dilinde, “yükselmiş yere kurmak” anlamına gelen sözcüktür. Mezopotamya’da Sümer, Babil ve Asur uygarlıklarında görülen tapınak yapılarıdır.

gücü yeten tanrı' yıkılmıştı. Tarihin cilvesi ve ironik olan ise günümüz bilgi tapınağı konumundaki müzeleri ve arkeolojik alanları, okuma yazma bilmeyen cahil 'isyancılar' tarafından yağmalanmaktadır" (Bal,2016:42).

Görsel 5: Barbarlar (İşid) tarafından Palmira amfityatrosunda 25 Suriye askerinin katledilmesi, 4 Temmuz 2015, Fotoğraf: AFP.

Görsel 6: Rus orkestra şefi Valery Gergiev yönetimindeki Mariinsky Tiyatro Orkestrasının, Palmira amfityatrosunda verdiği konser, 5 Mayıs 2016, Fotoğraf: Vasily Maximov, AFP.

Suriye ordusu, 2016'da şehrin kontrolünü tekrar ele almış ve yapılan ilk incelemelerde, antik kentte, 40 kişiye ait toplu mezar ortaya çıkarılmıştır. 5 Mayıs 2016'da Rus orkestra şefi Valery Gergiev yönetimindeki Mariinsky Tiyatro Orkestrasının, canice katliamların işlendiği Palmira amfityatrosunda bir konser vermiştir. Fakat kısa bir süre sonra, kenti tekrar işgal eden barbarlık, 26 Aralık 2016 ile 10 Ocak 2017 arasındaki iki hafta boyunca, antik kentin en ünlü yapılarından olan Dört Kapı (Tetrapylon) yapısını tümüyle yok etmiş, Bel tapınağını enkaza dönmesi için ise, ilkinden daha etkili, ikinci bir bombalama gerçekleştirmiştir. Zafer Tapınağı da aynı şekilde havaya uçurulmuştur. Palmira Müzesi, tümüyle yağmalanmış, kaldıramadıkları ve taşıyamayacakları büyüklükteki tüm heykel ve lahitler, buldukları yerde dinamitlerle veya balyozlarla parçalanmış, özellikle heykellerin baş ve yüz kısımları tahrip edilmiştir.

Palmira'nın maruz kaldığı yıkımdan anlaşılan gerçek, on yıllık Suriye saldırısında, kadim bir devletin dünü, bugünü ve geleceği yok edilmiş, zehirlenmiş ve efsanevi geçmişine dair anıtsal eserler, onarılamayacak şekilde zarar görmüştür. Tarihi miras, acımasızca yok edilmiş, birçok önemli eser çalınmış ve dünyanın gözü önünde, sistematik bir yıkım uygulanmıştır. *Çölün Gelini* adı verilen Palmira'nın ihtişamlı mimarisi, silahlı barbarların elinde, bir zulüm ve yıkım alanına bürünmüştür. Bir dönem Suriye Müzeler ve Antik Kentler müdürü olan Maamun Abdülkerim'e göre, "2 bin yıllık Suriye tarihi, Roma İmparatorluğu döneminden, Suriye saldırılarına kadar, bu denli büyük bir tahribat yaşamamıştır". Merkezi Paris'te bulunan Gerda Henkel Vakfı ile Suriye Tarihi Eserleri Koruma Derneği'nin 2020 yılında yayınladıkları rapora göre, Suriye'ye saldırıların başlamasından bugüne kadar müzelerden ve arkeolojik alanlardan 40 binden fazla eserin yağmalandığı belirtilmiştir. Vahşet ve barbarlığın, en üst düzeyde, tüm kurum, kuruluş ve tarafların gözleri önünde işlenmesi, bir olgu olarak tarih ve tekrar edegelen olayların soğukkanlı bir kaydının tutulması derekesine indirgenen ilgi(sizlik), konunun daha ayrıntılı tartışılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Görsel 7: Ali Asker Bal, *Mitosun Güncelliği; Tufan*, 80X50 cm., Pleksi üzerine dijital baskı, Dantel. 2022.

Görsel 8: Ali Asker Bal, *Mitosun Güncelliği; Kurban I*, 140X100 cm., Pleksi üzerine dijital baskı, Dantel. 2022.

TARİH VE TEKERRÜR; MİTOS, GÜNCEL TARİH OLDUĞUNDA

Tarih, birçok kavram gibi, değişken anlamlara sahip bir olgudur. Ama genel olarak olay, olgu, kişi, zaman ve mekân, tarihin temel yapıları olarak belirlenebilir. Modern tarih, her ne kadar, insanın yapıp ettiklerinin bir öyküsü olarak gelişse de tarih, yazımı dışında, anlamsal ve kavramsal uzamları olan bir konudur. Tekerrür kavramı da bu anlam arayışın bir ögesi olarak değerlendirilebilir. Tarih, en basit düzeyde, olayların kaydedilmesi ve sebep sonuç ilişkisi dâhilinde ele alınmasıdır. Olgu, gerçekte, bunun çok dışında bir derinlik ve anlama sahiptir. Tarih felsefesi, tarihi olayları determinizm (belirlenimcilik) ve zorunluluğa dayalı olgular olarak ele almaktadır. Tarih, belli bir yer, zaman ve kişi etkisiyle meydana geldiğine ve insan ve zaman unsuru da değiştiğine göre, olaylar arasında aynalığın olması her zaman mümkündür. Tarihin tekrarlarından oluştuğu savı, her ne kadar tarih bilimi tarafından savunulmasa da tekerrür, bir olgu olarak karşılaştığımız bir kavramdır.

Düşünce tarihi incelendiğinde, geçmişte ve çağımızda, birçok filozof ve tarihçinin, tarih ve tekerrür kavramları üzerinde önemle durdukları görülmektedir. Varoluşun zamansal olduğunu söyleyen Alman filozof Martin Heidegger'e göre, varoluş (dasein), her kendilik bilincinde, kendinin dışındadır ya geçmişten icazetli ya da gelecekte beklenilidir. Tarihsel olgular da varoluş gibi zamansaldır. Geleceğe ve geçmişe dönük yönleri, asıl olarak bir yorumlama sorunudur (Heidegger,2011:348). Diğer bir Alman filozof Friedrich Nietzsche'e göre, tarihsel olgular da tıpkı mitoslar gibidir, öncelikli olan yorumlamadır, olgular değil (Nietzsche,1996,72). Japon filozof Kojin Karatani'ye göre ise, esasen devletin ve sermayenin döngüsel doğasına dair ve tarihin incelenmesinin sebebi, aslında tam da bir kez olup biten bir görüngü (fenomen) olmaması ve tekrarlanma olasılığını muhafaza etmesidir. O'na göre asıl mesele, geçmişteki olayları tek tek ele almaktan ziyade, tarihteki tekrar örüntüsünü görebilmektir (Karatani,2013:28).

İngiliz filozof Robin George Collingwood'a göre, tarih, insanın kendisine ilişkin bilgisi için vardır. Tarih, insanın kendini tanımasıdır. İnsanın, zaman içinde neler yaptığını ve ne olduğunu ortaya koyar ve neler yapabileceğinin tek ipucudur (Collingwood,2005:40-41). Amerikan filozof Will Durant'a göre, insanoğlu, kendi doğasına sadık kalarak, kendini gerçekleştirirken, tarihi de yapar ve tarih, geçmişte yaşanan olayların verileridir (Durant,1992:37). İngiliz tarihçi Edward Hallet Carr'a göre ise; tarih, doğrulanmış olguların kümesidir (Carr,1996:14). Bütün bu referansların gösterdiği üzere, tarihi, bütünsel bir oluşum olarak belirleyen özellikler, olay, olgu, zaman, insan ve mekândır.

14. yüzyılda etkinlik gösteren, Tunus doğumlu düşünür İbni Haldun, birçok tarihi düşüncesi yanında, özellikle devletin döngüsel olarak geçirdiği aşamaları ortaya koyarken, çarpıcı bir fikir ileri sürmüştür. "Tarih tekerrürden ibarettir" şeklindeki bu düşünce, tarihte, sürekli birbirini

izleyen zincirleme olay örgüsü için kullanılmaktadır. O'na göre, doğa ve yaşamın döngüselligi, insanın doğup, büyüüp, ölmesi gibi, toplumlar da aynı aşamaları geçirmektedirler (İbn Haldun,2020:66). Haldun'un bu düşüncesi, felsefe ve tarih açısından da ilgi çekici bir konu olmaya devam etmektedir.

Tekerrür olgusu üzerine düşünen felsefecilerden biri olan Danimarkalı filozof Soren Kierkegaard, birbirine karşıt “hatırlama” ve “tekerrür” kavramlarını inceleyerek, bu iki kavram arasındaki anlam farkının ayırt edici özelliklerini belirlemiştir. Buna göre, hatırlama, geriye doğru bir hareket olup, geçmişte yaşananın, öğrenilen çağrışımlar yoluyla geri çağrılmasıdır. Tekerrür ise, ileriye doğru bir harekettir. Deneyimlerimiz ve öğrendiklerimizden tekrar ederek, birbirine ulaşan, taze ve canlı bellek oluştururlar. Kierkegaard'a göre, bu özelliği ile tekerrür, kişiyi mutlu kılar. Çünkü tekerrür ederek yaşanan her olay ve öğrenilmiş bilgi, her defasında, yeniden sınanarak, gözden geçirilmektedir ve tekâmül (olgunlaşma) etmektedir. Her hatırlama ise, kişiyi mutsuz ederken, tekerrürdeki yinelemelerin tersine, eksikliklerin tamamlanması ve bilgi ile görgüyü arttırdığı için, mutluluğa karşılık gelmektedir. Mutlu bir anımsama bile kişiye sevinçten ziyade, bir hüznün duygusu yüklemektedir (Kierkegaard,2014:15). Karatani ise, tarihin aynen tekrarlaması değil ama onun yapılarında, olayların benzerliği değil de döngüsellikten kaynaklı bir tekrar olduğunu ifade etmektedir. Karatani'ye göre, insanın eseri olan tarih, insan doğasıyla eşdeğer olarak ilerlemekte ve belli tekrarlar ortaya çıkmaktadır (Karatani,2013:30).

Görsel 9: Ali Asker Bal, *Mitosun Güncelliği: Kerbela II*, 100X70 cm., Pleksi üzerine dijital baskı, Dantel. 2022

Görsel 10: Ali Asker Bal, *Mitosun Güncelliği: Susuzluk ve Merhamet*, 100X70 cm., Pleksi üzerine dijital baskı, Dantel. 2022

Tarihin, mitolojinin yerini aldığını ve hemen hemen aynı işlevi gördüğünü belirten Fransız antropolog Lévy-Strauss'a göre; mitoloji ve tarih arasında zihnimizde bir dereceye kadar var olan uçurum, belki de mitolojiden ayrı değil de onun devamı olarak algılanan tarihsel olayları inceleyerek aşılabilir (Lévy-Strauss,1986:52). Alman filozof Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman* adlı yapıtında, insanın birincil deneyiminin, günlük yaşamdaki somut deneyimi olduğunu belirtir. O'na göre; “tarihi olan” bir şey, belirli bir oluşla irtibat halindedir. Buradaki “gelişme” bazen yükseliş, bazen çöküş olabilir. Bu şekilde “tarihi olan” bir şey, tarihi de “yazabilmektedir” (Heidegger,2011:402). Bal'a göre; tarihin işlevi, geçmiş toplulukların davranışlarını olabildiğince doğrulukla ortaya çıkarıp, kaydetmektir; yani belli bir tür bilgiyi bulup, onu öteki bilgilerden ayırmaktır. Mitosun işlevi ise, bilgi değil eylem, topluluğun doğrudan doğruya varlığını sürdürmesi için asal önem taşıyan bir eylemdir (Bal,2016:1185).

MITOLOJİNİN GÜNCELLİĞİ; SANAT GÖRÜNÜR KILAR!

Ali Asker Bal (1968 Muş), sanat eğitimini 1989-2009 yılları arasında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde (İzmir) tamamlamıştır. Sanatçı, 2000'den itibaren başta göç, şiddet ve güç sembolleri olmak üzere, mitolojik bazı öykülerin güncel karşılıklarına odaklanmış ve bu kavramları görsel anlamda yeniden yorumlandığı “Mitolojinin Güncelliği” adlı bir dizi sanat

çalışması üretmiştir. Bal'ın, dünya mitolojilerinin başlıca konuları olan, Babil Kulesi, Tufan, Kurban, Kербela mitolojileri ve Anadolu tanrıça ve tanrılarının izdüşümlerine yönelik gerçekleştirdiği sanatsal yorumlar, göstergibilimsel yöntemle incelendiğinde, mit ile tarih arasında olduğu sanılan sınıırın belirsizleştiği görülecektir.

Mitolojinin Güncelliği; Babil Kulesi, çalışması, mitolojik öyküler ile güncel meselelerin benzerliğinin görseller (resim/fotoğraf) üzerinden okunmasını içeren bir serinin devamı olarak üretilmiştir. İki ayrı pleksi levhadan oluşan yaptın alt opak levhasında Pieter Brueghel'in "Babil Kulesi" resmi, üst saydam levhada ise Halep'teki bir savaş yıkıntısının fotoğrafı yer almaktadır. Sanat tarihine ait kült bir resmin, aradan neredeyse beş yüz yıl geçmesine rağmen, birebir benzeri bir fotoğrafla eşleştiği görülmektedir. Bu karşılaşmasının ilginçliği bir yana, iki görselin üçüncü boyut yanılmasıyla üst üste birlikte okunuşu, mitoloji ile güncel tarih arasındaki sınırları bir an da olsa ortadan kaldırmaktadır. Her iki levhanın etrafını bordür şeklinde dolaşan dantel çerçeve ise hem yanılmayı arttırmakta hem de görselleri birleştirme işlevi görmektedir (Görsel 3).

Mitoloji'nin Güncelliği; Palmira Günlükleri adlı çalışmada, silahlı barbarlar (*Işid*) tarafından 4 Temmuz 2015'te, Palmira amfityatrosunda, 25 Suriyeli askerin katledilmesi görüntüsü ile kentin tekrar kurtarılması sonrası, aynı sahnede Rus orkestra şefi Valery Gergiev yönetimindeki Mariinsky Tiyatro Orkestrası'nın 5 Mayıs 2016'da verdiği konserin görüntüsü üst üste bindirilmiştir. Antik bir tiyatro sahnesinin hem vahşi bir katliama hem de mucizevî bir müzik etkinliğine tanıklık etmesinin uzlaşmaz çelişkisi vurgulanmaktadır (Görsel 4).

Görsel 11: Ali Asker Bal, *Mitolojinin Güncelliği; Umutsuz Bekleyiş*, 100X110 cm., Pleksi üzerine dijital baskı, 2022.

Görsel 12: Ali Asker Bal, *Mitolojinin Güncelliği; Anadolu'nun Belleği I*, 100X70 cm., Pleksi üzerine dijital baskı, Dantel.2022.

Bal'ın *Mitoloji'nin Güncelliği; Tufan* adlı çalışması, mitolojik bir öykü olarak Nuh Tufanı ile, günümüzde yeni umutlar için denizleri aşmaya çalışırken yitirilen binlerce göçmeni konu almaktadır. İtalyan Rönesans sanatçısı Michelangelo'nun 1508'de yaptığı "Tufan" freskinin görseli ile 2015 yılında Yunanistan'ın Rodos adası, Zefyros kıyılarında tekneleri alabora olunca, su da yaşam savaşı veren göçmenlerin fotoğrafı, iki saydam görüntü halinde üst üste bindirilerek sunulmaktadır. Aradan geçen yaklaşık beş yüz yıla rağmen insanlığın göç nedeniyle yaşadığı felaketlerin benzerliği, baş edilmesi güç bir zıtlık ve trajedi olarak çarpıcı bir görsellikle vurgulanmaktadır (Görsel 7).

Mitoloji'nin Güncelliği; Kurban I adlı çalışmada, İtalyan Barok dönemi sanatçısı Michelangelo da Merisi Caravaggio'nun, "İshak'ın Kurban Edilmesi" resminin görüntüsü ile 2015 yılında

Irak'ın Ninova şehrinde, barbarların (*Işid*), sokakta halkın gözleri önünde katlettiği bir sivil rehinenin görüntüsü eşleştirilmiştir (Görsel 8).

Mitosun Güncelliği: Kerbela II adlı çalışmada, sanatçısı bilinmeyen (anonim) “Kerbela Savaşı” konulu bir çalışma ile Ağustos 2014'te Ezidi halkının Irak'taki savaştan kaçarak, Şengal şehrindeki Sincar Çölünde, susuzluk ve açlık çekerek, yaşadığı büyük trajediye ait görüntüler üst üste bindirilmiştir (Görsel 9). *Mitosun Güncelliği: Susuzluk ve Merhamet* çalışması, yine Kerbela mitolojisi izleğinde, İtalyan Barok dönemi ressamı Bernardo Strozzi'nin 1618 tarihli, “Bir Merhamet Yasası; Susayana İçecek Vermek” adlı resminin görüntüsü ile 2015 yılında, Suriye saldırıları sonrası, Türkiye sınırında, bir şişe su için mücadele eden Suriyeli mültecilerin görüntüsü eşleştirilmiştir (Görsel 10).

Bal'ın *Mitoloji'nin Güncelliği; Umutsuz Bekleyiş* adlı çalışması, mitolojik bir öykü olarak “Nuh Tufanı” izleğinde, günümüzde yeni umutlar için denizleri aşmaya çalışırken, yiten binlerce göçmenin umutsuz maceralarını konu almaktadır. Romantik akımın Fransız temsilcisi ressam Théodore Géricault'un başyapıtı “Medusa'nın Salı” adlı anıtsal çalışmasının görseli ile Akdeniz'de Libya açıklarında tekneleri alabora olunca, suda yaşam savaşı veren göçmenlerin fotoğrafı, iki saydam görüntü halinde üst üste bindirilerek sunulmaktadır. “Medusa'nın Salı” tablosunda, 1816'da Moritanya açıklarında kayalıklara çarpan Fransız firkateyni Méduse'ün çaresiz yolcuları, derme çatma bir salın üzerinde yardım beklemektedirler. Günümüzde, hemen her gün, Akdeniz kıyılarında göçmenlere ait botların alabora olması ve yaşanan insani felaketler ise olağan hale gelmiş olaylar arasındadır. Çalışmada, aradan geçen yıllara rağmen, insanlığın göç nedeniyle yaşadığı felaketlerin benzerliği, baş edilmesi güç bir zıtlık ve trajedi olarak çarpıcı bir görselleştirilmiştir (Görsel 11).

Mitolojinin Güncelliği: Anadolu'nun Belleği I adlı çalışma, Hitit Fırtına Tanrısı Teşup ve Güneş Tanrıçası Hepat'ın heykelinin görseli ile Anadolu'da yan yana oturan kadın ve erkeğin fotoğrafı üst üste bindirilerek, kültürel imgelerin devamlılığına vurgu yapılmıştır (Görsel 12).

SONUÇ

İnsanın doğadaki varlığı ile başlayan tarih, insan, mekân ve zaman kavramlarının birleştiği yapısal bütünlüğün kendisidir. İnsanın nasıl yaşadığı ve çevresini nasıl anlamlandırıldığı, kadim zamanlarda daha çok mitosların konusu iken, bu zamanla kurumsallaşan yapı olarak devletlerin kronik tutması ile yeni bir biçime evrilmiştir. Tarihin anlamlandırılması açısından, bilimsel tarih yaklaşımı ve özellikle tarih felsefesi disiplini daha metodolojik bir yaklaşımın önünü açmıştır. Bu anlamda, tarihi felsefesinin ilerlemeci ve materyalist tarih anlayışları, olgu ve olayları, sebep ve sonuç ilişkisi içinde tartışmaya ve çözümlenmeye dönük önemli alanlardır.

Tarihin tekerrürü konusu, tarih biliminin kurucularından sayılan İbn Haldun'dan bugüne, tartışılmaya devam etmektedir. Tarihin tekerrürü denildiğinde, elbette, geçmiş zamanların birebir tekrarlanması söz konusu değildir. İnsan ve insana bağlı çeşitli unsurların etkileri, olayların yinelenmesi şeklinde gerçekleşen bir özellik göstermektedir. Tarih felsefesi açısından, tarihin tekerrürü denildiğinde, insan doğası ve insan gelişiminin olgu ve olaylara etkilerinin dikkate alınması gerektiği vurgusu önem kazanmaktadır.

Antik Yunan tarihçi Herodot, tarihi, insanların yaptıklarının zamanla silinip gitmemesi, Hellenlerin, Barbarların ve bilhassa neden birbirlerine karşı savaştıklarını bildirmek için yazmak, şeklinde tanımlamıştı. İngiliz tarihçi Arnold Joseph Toynbee, tarihçi için; “bir ayağı bugün de bir ayağı geçmişte; gözlerini geleceğe diken kişi” tanımını yapmıştı (Toynbee,1978:23). Alman filozof Walter Benjamin, *Tarih Kavramı Üzerine* adlı yapıtında, tarih, bir inşa faaliyetinin nesnesidir; yapı, homojen ve boş bir zamanda değil, “şimdinin zamanı”nın doldurduğu bir zamanda yükselir, diye yazmaktaydı (Benjamin,2019:34).

Mitolojinin Güncelliği çalışmaları, tarihçi Herodot'tan, düşünür Benjamin'e kadar süren ve tarih ile bugünü karşılaştıran, “şimdiki zamanın” görsel karşılıklarını okumaya odaklanmışlardır.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Mitolojinin Güncelliği serisini oluşturan eserlerin her biri, çarpıcı bir karşıtlık ve uyum temelinde yapılandırılmış olup, bu seyirlik nesnelere, izleyenleri, kadim ve değişmez olan ile bugün, onun bir tekrarını oluşturan gerçeklik üzerinde düşünmeye koşulluyorlar. Bu yapıtlar, mitos ile tarihin, hiçbir dönemde (ya da belki her zaman) olmadığı kadar benzeştiği ve birbirinin devamıymış gibi algılandığı bir zamanın görsel kayıtlarıdır. Mitolojik imgeler ile bunların güncel izdüşümlerinin üst üste çakıştırıldığı bu görsel kayıtlar, gerçeklik ile temsil arasında var olduğu sanılan keskin ayrımı ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla, iki farklı görüntünün karşılığı olan temsil ve gerçeklik tarihselliği ve devamlılığı vurgulamaktadır. *Mitolojinin Güncelliği* serisinin işaret ettiği şey, sanatın, Babil’de yitirilmiş bir olanağı (insanın dil birliği), insanlık için yeniden kurmaya çalışan yegâne bir anlam arayışı olduğu gerçeğidir.

KAYNAKLAR

- Benjamin, Walter. (2019). *Tarih Kavramı Üzerine*, Çeviren: Barış Tanyeri, İstanbul: Sub Yayıncılık.
- Bottero, Jean. (2006). *Kültürümüzün Şafağı Babil*, Çeviren: Ali Berktaş, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.
- Carr, Edward Hallett. (1996). *Tarih Nedir*, Çeviren: Misket Gizem Ertürk, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Collingwood, Robin George. (2005). *Tarih Tasarımı*, Çeviren: Kurtuluş Dinçer, İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Durant, Will. (1992). *Tarihten Dersler*, Çeviren: Bozkurt Güvenç, İstanbul: Bedir Yayınları.
- Haldun, İbn. (2020) *Mukaddime*, Derleyici: Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh yayınları.
- Heidegger, Martin. (2011). *Varlık ve Zaman*, Çeviren: Kaan H. Ökten, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Herodotus. (1991). *Herodotus Tarihi*, Çeviren: Müntekim Ökmen, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karatani, Kojin. (2013). *Tarih ve Tekerrür*, Çeviren: Erkal Ünal, İstanbul Metis yayınları.
- Kierkegaard, Soren. (2014). *Tekerrür*, Çeviren: Zeynep Talay, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Lévy_Strauss, Claude. (1986). *Mit ve Anlam*, Çeviren: Şen Süer-Selahattin Erkanlı, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Nietzsche, Friedrich. (1996). *Tarih Üstüne*, Çeviren: Nejat Bozkurt, İstanbul: Say Yayınları.
- Toynbee, Arnold. (1978). *Tarih Bilinci*, İstanbul: Bateş Yayınları.

Makaleler

- Bal, Ali Asker. (2016). *Mitos, Güncel Tarih Olduğunda...*, İdil Sanat ve Dil Dergisi, Cilt 5, Sayı 24, Ankara, ss.1183-1194.

Bildiriler

- Bal, Ali Asker. (2016). *Mitolojinin Güncelliği; Babil Kulesi*, Proceedings, İstanbul: İkinci adam Yayınları, I. International Thessaloniki Art&Design Symposium, 03-06 March 2016, ss.38-43.

İnternet Kaynakları

Erişim Tarihi: 10.07.2023.

<https://fosmanca.art/genel/tarih-talaninin-golgesinde-tarih-koruculugu-sistemi/>

Görsel Kaynaklar

Görsel 1: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Turris_Babel_by_Athanasius_Kircher.jpg

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- Görsel 2: <https://www.mutualart.com/Artwork/View-of-the-Ruins-of-Palmyra-alias-Tadmor/3EE4EDFDE6642D3E8466C7CC777529F7>
- Görsel 3: <https://www.artland.com/exhibitions/a-a-a>
- Görsel 4: <https://www.artland.com/artworks/diary-of-palmyra-2-up-to-date-of-mythos>
- Görsel 5: <https://www.suchtv.pk/world/item/24058-isis-releases-new-video-showing-mass-execution-in-palmyra.html>
- Görsel 6: <https://www.newsweek.com/isis-destroys-facade-roman-amphitheater-syrias-palmyra-544977>
- Görsel 7: <https://www.artland.com/artworks/up-to-date-of-the-mythos-the-deluge-bottom-pate-michelangelo-the-deluge-fresco-upper-plate-i>
- Görsel 8: <https://www.artland.com/artworks/the-sacrifice-1-up-to-date-of-mythos>
- Görsel 9: <https://www.artland.com/artworks/karbala-1-up-to-date-of-mythos>
- Görsel 10: <https://www.artland.com/artworks/up-to-date-of-mythos-thirst-and-mercy>
- Görsel 11: <https://www.artland.com/artworks/despair-up-to-date-of-mythos>
- Görsel 12: <https://www.artland.com/artworks/memory-of-anotalia-1-up-to-date-of-mythos>

HAKKARİ KONAK (KOÇANIS) KÖYÜ MAR ŞALİTA KİLİSESİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE KORUMA SORUNLARI⁴

ARCHITECTURAL FEATURES AND CONSERVATION PROBLEMS OF MAR ŞALİTA
CHURCH IN THE HAKKARİ KONAK (KOÇANIS) VILLAGE

Kader MÜHÜRDAROĞLU

Öğr. Gör., Hakkari Üniversitesi, Çölemerik Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Tasarım
Bölümü,
Hakkari-Türkiye
ORCID: 0000-0002-8758-7777

Neslihan DALKILIÇ

Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Ana Bilim
Dalı,
Diyarbakır-Türkiye
ORCID: 0000-0003-3920-9904

ÖZET

16. yüzyılda Timur saldırıları sonrası Hakkâri Bölgesine yerleşen Nesturi halkı, bu topraklarda büyük köy yerleşimleri kurarak, yaşamlarını XX. yüzyıla kadar bu bölgede sürdürmüşlerdir. Koçanis Köyü, Nesturiler için hem patriklik merkezi hem de yönetim merkezi konumunda olduğundan, Nestûrî patrikleri 1918 yılına kadar bu köyde ikamet etmişlerdir. Köyde yer alan Mar Şalita (Konak-Koçanis) Kilisesi, Nesturi halkının patriklik kilisesidir. Kilise, Konak (Koçanis) Köyü'nün kurulu olduğu vadinin ortasında, pitoresk bir kaya grubunun üzerine inşa edilmiştir. Kilise, Hakkâri'deki diğer Nesturi kiliselerinden mimari özellikleri açısından ayrılmaktadır. Bu çalışma kapsamında Mar Şalita Kilisesi'nin mimari özellikleri incelenmiş; elde edilen bilgiler doğrultusunda, kilisenin özgün niteliklerini sürdürerek gelecek nesillere aktarılması için koruma önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hakkari, Mar Şalita Kilisesi, Kilise Mimarisi, Koruma Sorunları

ABSTRACT

The Nestorian people who settled in the Hakkari Region after the Timurid attacks in the 16th century, established large village settlements in these lands and continued their lives in this region until the twentieth century. Since Koçanis Village is both a patriarchal and administrative center for Nestorians, Nestorian patriarchs lived in this village until 1918. Mar Şalita (Konak-Koçanis) Church in the village is also a patriarchal Church of the Nestorian people. The church was built on a picturesque group of rocks in the middle of the valley, where Konak (Koçanis)

⁴ Bu çalışma, Kader MÜHÜRDAROĞLU'nun, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda, Prof. Dr. Neslihan DALKILIÇ danışmanlığında halen devam eden "Hakkâri'nin Kırsal Mimari Mirasının Belgelemesi; Korunması İçin Öneriler" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Village was built. The church differs from other Nestorian churches in Hakkari in terms of architectural features. This scope of work, architectural features of the building were examined as a result of on-site investigations. In line with the information obtained, conservation proposals have been presented to preserve the original characteristics of the church and to transfer it to future generations.

Keywords: Hakkari, Mar Şalita Church, Church Architecture, Conservation Problems.

GİRİŞ

Erken dönem Hristiyanlığın günümüze ulaşan bir mezhebi olan Nesturiler 1600-1918 yılları arasında Hakkari’de yaşamışlardır. Bölgede bu topluluğa ait olan çok sayıda kilise ve manastır inşa edilmiştir. Bu yapılardan biri olan ve Koçanis Köyü’nde yer alan Mar Şalita Kilisesi, batı duvarında yer alan kitabesine göre 1688 yılında yapılmıştır. Kilise halk arasında daha çok “Koçanis Kilisesi” adıyla bilinmektedir. 1600-1918 yılları arasında 3 dönem Nesturi mezhebinin patriklik merkezi olarak kullanılmış olan kilise, Mart Meryem’e adanmıştır.

Geçmişte Hakkâri kentinde yaşamış olan büyük bir topluluk olan Nesturilere ait olan kilisenin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için yapının koruma çalışmalarına bir an önce başlanması gereklidir. Mar Şalita Kilisesi özelinde bilimsel araştırmalar yetersizdir. Özellikle mimari koruma açısından hazırlanan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, yapının bilimsel koruma ilkeleri doğrultusunda belgelenmesi, mimari özelliklerinin incelenmesi ve koruma sorunlarını belirleyerek koruma ve değerlendirme yöntemlerine ilişkin bir yaklaşım geliştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

YÖNTEM VE BULGULAR

Çalışmanın konusunu Nesturi mezhebinin bir döneme patriklik merkezi kilisesi olan Mar Şalita Kilisesi oluşturmaktadır. Kilisenin günümüze ancak bir bölümü ulaşmıştır.

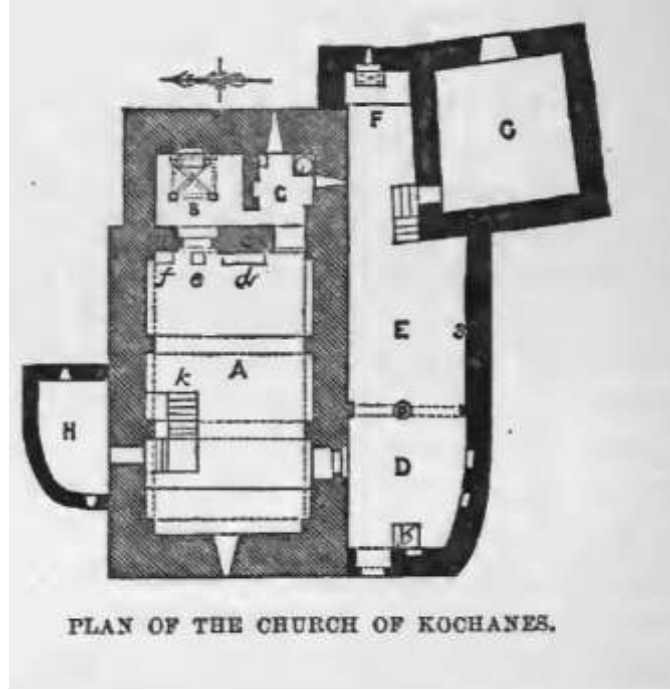
Çalışma literatür taraması ve mimari inceleme olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Literatür taramasında; 1800’lü yıllarda bölgeyi ziyaret etmiş olan gezgin ve araştırmacıların çalışmalarından elde edilen bilgiler incelenmiştir (Şekil 1). Mimari inceleme aşamasında yapı, fotoğraf ve rölöve çizimleri ile belgelenmiş, mimari özellikleri ele alınmıştır. Bu aşamada, yapıdaki koruma sorunları tespit edilmiştir.

Şekil 1: 1898 Yılı Konak Köyü ve Mar Şalita Kilisesi (Anonim)

Kilisenin Mimari Özellikleri

Kilisenin özgün plan düzeni geçmişte bölgeyi ziyaret eden seyyahların çalışmalarından görülebilmektedir. Kilise sekiz bölümden oluşmaktadır (Şekil 2). Günümüze sadece dört bölümü ulaşmıştır. Yapının plan özellikleri, 1848 yılında Edward L. Cutts tarafından hazırlanmış olan plan ve 2023 yılına ait yerinde incelemeler sonucu elde edilen mimari plan özelliklerine göre iki ayrı dönem olarak ele alınmıştır. 1848 Yılında bölgede inceleme yapan Bird (1891), yapıya yaklaşık 10 fit yüksekliğinde kaba ve çok dik bir merdivenle ulaşılabilinen bir kapı ile giriş sağlandığını belirtmiştir. Cutts'ın planına göre (1848), kapı, yaklaşık yarısı ahşap çatı ile korunan avluya (E) ve doğu tarafa açılan sundurmaya (D) açılmaktadır. Avlunun doğu ucunda, açık hava şapeli (F) yer alır. Şapelin güneyinde genellikle bir rahip veya bir münzevinin oturduğu iki katlı bir ev (G) bulunur. Nefe (A) alçak bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Avludan nefeye açılan kapının lentosunda düğüm işinden oluşan merkezi bir haç ve aynı stildeki yan süslemeleri işlenmiştir. Nef dikdörtgen bir formda olup, kutsal alanın duvarının altında üç sunak (e, f, d) vardır.

Şekil 2: 1848 Yılı Mimari Planı (Cutts, 1848)

Nefin batı ucunda, bir dizi dikdörtgen taş mezar vardır ve bunlardan dik, dar bir taş merdiven kuzey duvarındaki küçük bir kapıya çıkar ve bu kapı, rahibin ekmeği hazırlayıp pişirdiği küçük bir odaya (H) erişimi sağlamaktadır. Çok kalın bir duvar nefi doğu odasından ayırır ve bu da eşit olmayan bir şekilde iki kısma ayrılır. Bunlardan biri kutsal alan (B) ve aynı zamanda vaftizhane (C) olarak da hizmet veren bir diğer bölümdür (Bird, 1891). Kutsallıkta (C), bebeğin vaftiz edildiği dar ama derin bir kurna vardır. Pencereler, batı üçgeninde yüksekçe çapraz bir halka ve kutsallıkta iki küçük boşluk şeklindedir. Yapı bundan dolayı neredeyse karanlık vaziyettedir (Cutts, 1848).

Nef, kutsal alan, vaftizhane ve kutsal ekmeğin pişirildiği alan günümüze ulaşırken giriş bölümü, yazlık kilise ve rahip odası ulaşmamıştır. Nef 995x695 cm boyutlarında dikdörtgen şeklindedir. Batı duvarında tavana yakın dışarıdan içeriye doğru genişleyen bir forma pencere açıklığı yer alır. Doğuda nef ile diğer bölümleri ayıran duvarda tören ve servis kapıları arasında istiridye formunda yaklaşık 60x68 cm boyutlarında bir niş yer almaktadır. Nefin batı ucunda yer alan mezarlık tahrip edilmiş, üst örtü sisteminde çökmeler mevcuttur. Kutsal alan 260x260 cm boyutlarındadır. Doğu duvarında yer alan kutsal niş tahrip edilmiş ve boyutları saptanamamıştır. Kutsal alandan vaftizhaneye geçişi sağlayan bölme duvar mevcut değildir. Vaftizhane 260x250 cm boyutlarındadır. Vaftiz kurnası ise günümüze ulaşmamıştır.

Şekil 3: Kilisenin genel görünüşü, 2023

Nefin kuzey duvarında yer alan 85x175 cm boyutlarında kemerli bir kapı ile ulaşım sağlanmaktadır. Neften kapıya ulaşımı sağlayan taş merdiven günümüze ulaşmamıştır. Kutsal ekmeğin pişirildiği oda 285x410 cm boyutlarında ve dış duvarı oval bir formdadır. Kuzey duvarında ekmeğin pişirildiği oval çatılı bir ocak yer alır. Ayrıca bu bölümden yapının tonoz örtü sistemi ile düz dam arasında oluşan boşluğa geçişi sağlayan bir giriş bulunmaktadır. Bu boşlukla oluşan tünel yapıyı boydan boya geçmekte ve sığınak ile değerli eşyaların saklanması amacıyla kullanılmaktadır. Kutsal ekmeğin pişirildiği bölüm sağlam vaziyette olup üst örtü sistemindeki taş malzemelerde kayıplar mevcuttur.

TARTIŞMA

Kilise, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait iken bulunduğu arazinin mülkiyeti şahsa aittir. Yapıda herhangi bir bakım onarım çalışması yapılmamıştır. Yapıya herhangi bir müdahalede bulunulmak için hem Kültür ve Turizm Bakanlığından hem de mülk sahibinden izin alınması gerekmektedir. Kilise, Kültür Bakanlığı tarafından tescil işlemleri yapılarak kayıt altına alınmıştır. Yapıya ait rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmamıştır ve herhangi bir koruma planı da bulunmamaktadır. Yapının bulunduğu mevki, güvenlik gerekçesiyle izin alınarak gidilen yasaklı bir bölgede olması nedeniyle, yapının düzenli bir şekilde ziyaret edilmesini zorlaştırmaktadır. Yapının bakım ve onarımı ile herhangi bir çalışmada bulunulmaması ise kilisedeki hasarların artmasına sebep olmaktadır. Sahipsiz kalan yapının vandalizme uğramış olması bakımsızlıktan kaynaklı tahribatın artması ve özgün işlevini kaybeden esere yeni işlev verilmemesi de tahribatı arttırmaktadır.

Yapının Koruma Sorunları

Yaşanan zorunlu göçlerden dolayı uzun süre bakımsız kalan ve doğal etkenlere maruz bırakılan kilisede birçok bozulma olayı meydana gelmiştir. Yapıdaki bozulmaların daha çok insan kaynaklı olduğu, bakımsızlık ve doğal koşullar da eklenince bozulma oranının arttığı gözlemlenmiştir.

1. Vandalizm ve Yağma

Yapıda en fazla görünen bozulma sebebi vandalizm sonucu oluşan tahribattır. Define aramak amacıyla yapının neredeyse tüm bölümlerinde kazılar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Yapının dış cephe duvarlarında yazıtların olduğu taşlar, nefi vaftizhaneden ayıran duvarda yer alan taşlar, kutsal niş, mezar bölümleri, neredeyse tüm nişler, kapı ve pencere lentoları, duvar içlerinin bazı kısımları ile duvarlarda yer alan kemerler kaçak kazılar sonucu tahrip edilmiştir. Yer döşemesinde yapılan kazılar nedeniyle de yapının içinde yer yer çukurlar oluşmuş, bu çukurlar moloz yığınları ile dolmuş, zeminden çıkarılan toprak malzemenin içeride kalmasıyla da yapı içinde yükseltmeler oluşmuştur. Yapının zemin döşeme seviyesi bu nedenlerle okunamamaktadır. Vaftiz kurnası ve kutsal ekmeğin pişirildiği bölüme geçişi sağlan merdivenden herhangi bir iz günümüze ulaşmamıştır. Vaftizhane doğu duvarının neredeyse tamamı yıkılmıştır.

2. Bakımsızlık

Yapının dış duvarlarındaki taşlarda yer yer kopmalar ve dökülmeler görülmektedir. Düzenli bir bakım yapılmadığından iç sıvanın neredeyse tamamı dökülmüştür. Üst örtü bakımı yapılmadığından, toprak dam kısmında ve duvardaki taşlar arasında bitkisel bozulmalar meydana gelmiştir.

3. Malzeme Bozulmaları

Cephede kullanılan taş malzemelerde kopmalar ve renk değişimleri görülmektedir. Taşlarda kırıklar ve çatlaklar oluşmuştur. Saçaklardaki taşlarda tuzlanma görülmektedir. Beşik tonozu taşıyan kemerlerde ve kemer ayaklarında çatlaklar ve kırılmalar gözlenmiştir.

4. Graffiti

Yapıyı dönem dönem ziyaret edenler, iç duvarları üzerine yazılar yazarak duvarları tahrip etmiştir.

SONUÇ

Mar Şalita Kilisesi, bulunduğu coğrafya koşullarına uygun, doğa ile iç içe bir şekilde tasarlanan, yöresel malzemenin kullanıldığı, geleneksel yapım teknikleriyle inşa edilen önemli bir mimari eserdir. Koruma sorunlarının doğal etmenler, yapıların kullanıcılarının olmaması ve bakımsızlık nedeni ile oluştuğu gözlenmiştir. Bu bozulmalar; vandalizm ve yağma, bakımsızlık, malzeme bozulmaları ve graffiti olarak sınıflandırılmıştır. Cemaati bulunmayan kilise yeni işlev verilmeyince de fonskiyonsuz ve bakımsız kalmıştır. Bunun sonucunda da hem doğal hem de insan eliyle oluşan hasarlar meydana gelmiştir. Ayrıca yapıdaki bozulmaların nedenleri bilinmediği için yapıya müdahale yapılamamaktadır. Yapının bulunduğu bölgede güvenlik sebepleri, politik kararlar ve zorunlu göçler nedenleriyle sahipsiz kalan köylerin bulunduğu kırsal yerleşimlerde doğa ve kültürel peyzaj korunurken tarihi yapılar korunamamıştır. Bölgede yaşayan kimsenin olmaması kültürel peyzaj öğelerinin korunmasını sağlarken, bu yapıların kullanıcılarının olmaması, gerekli bakımlarının yapılmasını engellemiş ve korunamamalarına sebep olmuştur.

ÖNERİLER

Mar Şalita Kilisesi, çok kültürlü bir toplumun ortak mimari mirası olarak korunmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır. Tarihi yapılarda korumanın ilk aşaması bilimsel yöntemlerle belgeleme aşamasıdır. Yapının korunması için ilk olarak yapı hakkında kapsamlı sanat tarihi ve mimari araştırmalar yapılmalı; malzeme özellikleri, yapım teknikleri ve yapı hasarları tespit edilmelidir. Alanında uzman ekipler tarafından kilisenin günümüzdeki durumunu belgeleyen

bozulma ve hasarlara ilişkin kapsamlı verilerin bulunduğu analitik rölövenin hazırlanması gereklidir. Rölöve çalışması ile birlikte onarıma yönelik olarak, yapının malzeme ve hasarları yerinde incelenerek sınıflandırılmalıdır. Bu sınıflamaya göre farklı malzeme ve hasar tiplerinin görüldüğü noktalardan örnekler alınarak, yapıda görülen bozulma morfolojileri, bu bozulmaların gerçekleşme nedenleri tespit edilerek proje ve raporlara aktarılmalıdır. Malzeme örnekleri uzman kontrolünde deneyler yapılarak, analiz edilmeli, bozulmalar ve koruma programı geliştirilmelidir. Bozulmaların derinlikleri ve malzeme ile ilişkilerini anlayarak müdahale karakterleri belirlenmelidir. Yerinde yapılan incelemeler ve laboratuvarında gerçekleştirilen deneysel çalışmalar sonucunda malzeme ve hasar analizi çizimler üzerine işlenmelidir. Kilise için hazırlanacak olan restorasyon projesi, yapının özgünlüğü esas alınarak ve en az müdahale içerecek şekilde tasarlanmalıdır. Kullanılacak olan malzeme ve yapım tekniğinin belirtildiği; temizleme, sağlamlaştırma ve güçlendirme gibi yöntemlerin yer aldığı restorasyon projesinde özgün yapı malzemesi ve minimum müdahale esas olmalıdır. Doğa turizminin yaygın olarak yapıldığı bir bölgede yer alması nedeniyle kilisenin hem dini hem doğa turizmine katılarak korunması mümkün olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca yapının dağlık alanda yer almasından dolayı oluşan ulaşım sorunlarının çözülmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

A., W. E. T. (1922). *Cradleofmankindl00Wigrrich.Pdf*.

Adrian, F. (1913). *The Lesser Eastern Churches*. <https://www.ptonline.com/articles/how-to-get-better-mfi-results>

Bird, I. L. (1891a). *Journeys in Persia and Kurdistan : including a summer in the Upper Karun region and a visit to the Nestorian Rayahs; with portrait, maps and illustrations : Bird, Isabella L. (Isabella Lucy), 1831-1904 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive*. <https://archive.org/details/journeysinpersia01birduoft>

Bird, I. L. (1891b). *Journeys in Persia and Kurdistan : including a summer in the Upper Karun region and a visit to the Nestorian Rayahs; with portrait, maps and illustrations : Bird, Isabella L. (Isabella Lucy), 1831-1904 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive*. <https://archive.org/details/journeysinpersia02birduoft/page/n37/mode/2up>

Cutts, E. L. (1877). *The Assyrian Christians Report of a Journey to the Christians of Kurdistan and Urmia, Edward L. Cutts.pdf* - Google Drive. <https://drive.google.com/file/d/19m6ZQlB1GQond17UMCX9MKm4xKbOLUTs/view>

Cutts, E. L. (1878). *Christians under the crescent in Asia : Cutts, Edward Lewes, 1824-1901 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive*. <https://archive.org/details/christiansunderc00cuttiala/page/n5/mode/2up>

William A. Wigram. (1929). *The cradle of mankind; life in eastern Kurdistan : Wigram, W. A. (William Ainger), 1872-1953 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive*. <https://archive.org/details/cradleofmankindl00wigrrich>

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ARPADA BAŞAKLANMA İLE VERİM ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ

DETERMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN BARLEY HEADING AND
PRODUCTION IN SOUTHEASTERN ANATOLIA REGION

Doç. Dr. Enver KENDAL

Mardin Artuklu Üniversitesi, Kızıltepe MYO, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü,
Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-8812-8847>

ÖZET

Bu çalışma, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde farklı lokasyonlarda yetiştirilen arpa genotiplerinde başaklanma tarihlerinin verim üzerindeki etkisini belirlemek üzere Tesadüf Blokları Deneme Desenine göre üç tekrarlamalı olarak yürütülmüştür. Araştırmada 3 adet lokasyonda başaklanma süresi ile tane verimi arasındaki etkileşimler incelenmiştir. Araştırmada Kızıltepe lokasyonu erkenci, Diyarbakır lokasyonu orta erkenci, Hazro lokasyonu ise orta geçici lokasyon olarak tanımlanmıştır. Varyans analiz sonuçlarına hem başaklanma tarihi hem de tane verimi bakımından lokasyon, genotip ve interaksiyon % 1 düzeyinde önemli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca başaklanma tarihi ile verim arasındaki ilişkiler görsel olarak biplot analiz tekniği kullanılarak tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çeşitlerin başaklanma süreleri 109 – 120 gün, tane verimi 477-665 kg/da arasında değişim göstermiştir. Ayrıca GT biplot tekniği ile başaklanma ile verim arasındaki ilişki araştırılmış uygun çeşitler belirlenmiştir. GT biplot tekniğinde PC1 varyasyonun %67.76, PC2 ise %32.24 ve toplamda varyasyonun % 100'ünü oluşturmuştur. Biplot tekniğine göre geçici çeşitler başaklanmanın olduğu sektörde yer almış verimi yüksek olanlar ise verimin olduğu sektörde yer aldıkları ve erkencilik geççilik ile verim arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiş. GT biplot tekniği ile genotipler başaklanma tarihi ile verim bakımından görsel olarak kolayca değerlendirilmiştir. Biplot analiz tekniği ile elde edilen sonuçlara göre özellikle 22 ve 23 nolu genotip ile Aday 2'in orta erkenci ve yüksek verimli, çok erkenci(Samyeli) ve Şahin 91(çok geçici) çeşitlerinin ise düşük verimli oldukları tespit edilmiştir. Biplot analiz tekniği ile sonuçların kolay bir şekilde yorumlanabileceği ve önerilerde bulunabileceği teyit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genotip, Başaklanma, Verim, Biplot

ABSTRACT

This study was carried out in three replications according to Random Blocks Trial Design to determine the effect of heading time on yield in barley genotypes grown in different locations in the Southeastern Anatolia Region. In the study, the interactions between the earing time and grain yield were examined in 3 locations. In the study, Kızıltepe location was defined as early, Diyarbakır location as medium early, and Hazro location as mid-late location. The results of the analysis of variance were found to be significant at the 1% level for location, genotype and interaction both in terms of the date of earing and grain yield. In addition, the relationships between the date of spike and yield were visually determined using the biplot analysis technique. According to the results of the research, the earing period of the genotypes varied between 109 – 120 days, and the grain yield ranged between 4770-6650 kg/ha-1. In addition, the relationship between heading time and yield was investigated with GT biplot technique and suitable cultivars were determined. In GT biplot technique, PC1 constituted 67.76% of variation, PC2 constituted 32.24% of variation and 100% of variation in total. According to the biplot technique, late cultivars were found in the sector with earing, and those with high yield were in the sector with yield, and it was determined that there was a relationship between earliness and lateness. With GT biplot technique, genotypes were easily evaluated visually in terms of date of head and yield. According to the results obtained by the biplot analysis technique, it was determined that especially the genotypes 22 and 23 and Candidate 2 were medium early and high yielding, and very early (Samyeli) and Şahin 91 (very late) varieties were low yielding. It has been confirmed that the results can be easily interpreted and recommendations can be made with the biplot analysis technique.

Keywords: Genotypes, Heading time, Yield, Bi-plot

1. GİRİŞ

Dünyada daha çok hayvan beslenmesine katkısı olan ve tahıl grubu içinde yer alan arpa, geçmişten günümüze kadar halen değerini korumaktadır. Dünyada yetiştiriciliği yapılan arpa iki sıralı veya altı sıralı başak yapısına sahiptir. Yetiştirme tabiatı olarak da yazlık, kışlık veya alternatif olmak üzere farklı tipleri mevcuttur(Kaya ve Akçura, 2022). Çok önceleri kısmi olarak insan beslenmesinde de kullanılan arpa, buğday alanlarının artması ile günümüzde neredeyse tamamen hayvan beslenmesinde, yaklaşık % 8 oranında ise malt yapımında

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

kullanılmaktadır(Baik, 2008). Gelişmemiş ülkelerde özellikle küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde direk olarak kullanılmasına karşın, gelişmiş ülkelerde yem fabrikalarında kesif haline getirilerek hayvan yetiştiriciliğinde kullanılmaktadır.

Arpa ekim alanları yıllar itibarı ile 3.1-3.7 milyon hektar arasında değişim gösterirken üretimi 2022 yılında %47.8 oranında artarak 8.5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Arpa, farklı ülke ve bölgelerde olduğu gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesinde de tahıllar içerisinde ikinci sırada yer almaktadır(TÜİK,2022).

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çevre şartları çok değişken olup yetiştirilecek çeşitlerde stabil olma şartı aranmaktadır(Kendal, 2013). Bu nedenle, özellikle kurak şartlara dayanıklı ve ikinci ürün için de erkenci olan çeşitler daha çok tercih edilmektedir (Doğan, 2018). Arpa yetiştiriciliğindeki bu zorunluluk, başaklanma tarihinin oldukça önemli olduğunu bize göstermektedir. Çünkü Aydın ve Katkat (1999)' a göre erkencilik ile kuraklığa dayanım artarken ancak çeşidin verim potansiyeli nin düştüğü, bu nedenle özellikle çeşit uyum ve ıslah çalışmalarında erken başaklanan genotip veya çeşitlerin belirlenmesini bir zorunluluk haline getirmiş ve başaklanma tarihi bir seleksiyon kriteri olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda ıslah çalışmalarında oldukça önemli olup sıkı bir şekilde takip edilmesi gerekmektedir.

Dünyada en önemli çevresel stres faktörlerinden biri de kuraklık olup, günümüzde dünya tarım alanlarının çoğunluğu küresel ısınma tehdidi altındadır(Doğan, 2018). Kurak ve yarı kurak iklim bölgelerindeki üreticiler için kuraklık daha büyük bir sorun haline gelmektedir. Arpa erkenci olması nedeni ile buğdaya nazaran kuraklığa daha az maruz kalmakta ve kurak bölgelerde daha çok tercih edilmektedir(Öztürk ve ark., 2014). Ayrıca ikinci ürün yetiştiriciliğinin yoğun ve erkencilik olduğu oldukça önemli olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesinde başaklanma tarihinin arpa yetiştiriciliğinde daha çok önemsenmesi gereken bir seleksiyon kriteri olarak güncelliğini korumaktadır(Kendal ve ark., 2010).

Günümüzde birim alanda üretim artışını sağlayabilmek için yüksek verimliliğin yanında mevcut şartlara uyum sağlayabilen özellikle kuraklık stresine fazla maruz kalmayan çeşitlerin geliştirilmesi gerekmektedir (Doğan, 2018)).Bu nedenle sıcaklık değişimlerin çok olduğu lokasyonlarda çalışmalar yapılarak yeni çeşitlerin uyum kabiliyetleri hakkında bilgi elde etmek bir zaruriyet arz etmektedir(Aktaş, 2021). Güneydoğu Anadolu koşulları sıcaklık değişimlerinin çok yaşandığı, yağışın aylara dağılışının çok düzensiz ve yetersiz olduğu ve arpanın da yüksek oranda yetiştiği geniş bir alandan oluşmaktadır.

Yukarıda zikredilen sebeplerden dolayı diğer bölgelerde olduğu gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesi için de yeni geliştirilen çeşitlerin özellikle bazı özellikler (erkenci-verimi yüksek)

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

bakımından genel durumları hakkında bilgi edinmek ve bunları yetiştiricilere aktarmak oldukça önemlidir. Çünkü Kaya ve Akçura (2022), başaklanma süresi arpanın adaptasyonunda en önemli fizyolojik özelliklerden birisi ve erkenciliğin belirtisi olduğunu bildirmektedir. Bu anlamda GT biplot tekniği en uygun teknik olduğu birçok araştırma sonuçları birçok araştırmacı tarafından bildirilmiştir (Kendal ve ark., 2014).

Bu çalışma, ıslah çalışmalarında üzerinde değerlendirmelerin yapıldığı bazı genotiplerin erkencilik bakımından görsel olarak GT biplot tekniği kullanarak onları kıyaslamak ve önerilerde bulunmak amacı ile yürütülmüştür.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma, 2010-2011 yetiştirme sezonunda, GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü (Diyarbakır/Merkez), Diyarbakır/Hazro ve Mardin/Kızıltepe lokasyonlarında yürütülmüştür. Çalışmada 20 adet hat ve 5 adet ülkemizde tescilli çeşit çalışmada standart olarak kullanılmıştır (Çizelge 1). Deneme Tesadüf Blokları Deneme Desenine göre üç tekerrürlü olarak yürütülmüştür.

Çizelge 1. Çalışmada kullanılan standart çeşitler ve hatların pedigrileri

Çeşit/Hat	Seçilen Hatların Pedigrisi
1	Sen'S'//Roho/Delisa..ICB92-0948-40AP-0AP-5AP-0AP-00AP-8AP-0AP
2	Zabbad//5/Sfa-02/3/RM1508/Por /WI2269/4/Roho/ ArabiAbiad*2ICB96-0555-11AP-2TR-0AP
3	Zabbad//5/Sfa-02/3/RM1508/Por /WI2269/4/Roho/ ArabiAbiad*2..ICB96-0555-14AP-23TR-0AP
4	WI2737/4/Alger/Ceres//Sis/3/ER/APM...ICB93-1091-0AP-17AP-5TR-0AP
5	Akhisar
6	Mo.b1337/WI2291//Moroc9-75.....ICB93-1124-0AP-19AP-17TR-0AP
7	DL532/Rhn-03//Alanda/Hamra.....ICB98-0200-0AP-3AP-0AP
8	TOCTE//GOB/HUMAI10/3/ATAH92/ALELI/4/ESCOBA/.....CBSW99WM00442T-B-6M-1Y-1M-0Y
9	Weeah11//WI2291/BGS/3/ER/Apm//AC253...ICB94-0707-0AP-8AP-0AP
10	Sur-93
11	Alanda/Lignee527/Arar/3/Alanda-01/Alanda-01..ICB96-0923-0AP-43AP-0AP
12	Lth/3/Nopal//Pro/11012-2/4/Antares//12201/.. ICB91-0746-9APH-0AP-0AP-6AP-0AP
13	Sutter*2/Numar/4/Raca 'S' /3/AC253//CT08887/CT05761...ICB94-0768-0AP-0AP-12AP-0AP.0S
14	U.Sask.1766/Api//Cel/3..ICB91-0577-2AP-0TR-0AP-12AP-0AP-2AP-0AP.0S-0SD
15	Şahin-91
16	Rhn-03//Lignee527/Aths...ICB95-0611-0AP-2AP-0AP.0S-0SD
17	Moroc9-75//WI2291/WI2269..ICB93-1132-0AP-33AP-0AP.0S-0SD
18	Hml-02//WI2291/Bgs...ICB83-1554-1AP-1AP-6AP-0AP-15AP-0AP.0S-0SD
19	Morocco(From Spain)...Sel.4-0AP.0S-0SD
20	Tokak-157
21	ER/Apm
22	LEO-B/CANELA//GOB96DH...CBSS96Y0070T-B-4Y-1M-0Y-0AP.0S-0SD
23	HLLA//GOB//HLLA/3/RHODES//CI14100//...CMB93-0639-H—10Y-2Y-1M-0Y.0S-0SD
24	Rihane-03/Eldorado...ICB93-0929-0AP-23AP-0AP.0S-0SD
25	Vamkhoca

Araştırmanın yürütüldüğü 2010-2011 yetiştirme sezonuna ait iklim verilerinde görüldüğü gibi (Çizelge 2), yetiştirme sezonunda kaydedilen yağış miktarı tüm lokasyonlarda Mayıs ayı hariç

diğer aylarda uzun yıllara oranla daha düşük olmuştur. Aylık ortalama sıcaklık değerleri ile uzun yıllar ortalamaları karşılaştırıldığında ise aylık ortalama değerlerinin birbirine yakın olduğu ancak sonbahar aylarında sıcaklığın uzun yıllardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Denemede kullanılan tohumluk temizlenip, çimlenme ve saf tohumluk yüzdeleri belirlendikten sonra bin dane ağırlığına göre her alt parsel için ayrı ayrı hassas terazide tartılarak kullanılmıştır. Her parselin toplam alanı $1,2 \times 6 = 7,2 \text{ m}^2$ olarak belirlenmiştir. Ekim en uygun ekim zamanında Wintersteiger 2200 (92 model) deneme mibzeri ile yapılmıştır.

Çizelge 2. Araştırmanın Yürütüldüğü Diyarbakır İline Ait İklim Verileri

Aylar	Diyarbakır				Kızıltepe				Hazro	
	Ortalama Sıcak. (°C)		Yağış (mm)		Ortalama Sıcak. (°C)		Yağış (mm)		Ortalama Sıcak. (°C)	Yağış (mm)
	2010-11	Uzun Yıl.	2010-11	Uzun Yıl.	2010-11	Uzun Yıl.	2010-11	Uzun Yıl.	Uzun Yıllar	Uzun Yıllar
Eylül	27.0	24.9	0.4	3.4	28.0	25.7	0	1.9	24.4	1.9
Ekim	18.1	17.2	63.0	30.4	20.8	19.9	1.5	20.3	17.4	44.9
Kasım	11.1	10.0	0	55.9	13.5	11.5	0	28.4	9.2	119.2
Aralık	6.5	4.2	48.0	71.5	8.7	6.9	39.2	40.3	4	150.5
Ocak	3.5	1.8	40.0	80.2	5.9	5.3	39.3	39.4	2.3	127.3
Şubat	4.7	3.6	49.9	68.6	7.3	7.4	25.6	48.2	2.8	141.4
Mart	9.0	8.1	46.6	62.2	11.2	11.9	13.5	27.2	7	120.2
Nisan	13.0	13.8	209.0	72.1	15.5	16.6	108.7	34.6	13.6	112.4
Mayıs	17.7	19.3	21.6	42.9	21.9	22.9	7.4	11.4	17.6	60.3
Haziran	25.5	25.9	13.6	7.1	29.1	29.4	0	0.8	23.7	13.8
Toplam			550.8	494.3			235.2	252.5		891.9

Ekimle birlikte 20-20-0 kompoze gübresi 6' şar kg/da (P_2O_5) ve azot (N) gübre dozu gelecek şekilde tartılarak kullanılmıştır. Üst gübreleme için amonyum nitrat (% 26) 6 kg/da gelecek şekilde kardeşlenme döneminde verilmiştir. Geniş ve dar yapraklı yabancı otlara karşı granstar ile illoxan kimyasal ilaçları karıştırılarak yabancı ot bitkilerinin 2-4 yapraklı oldukları dönemde kullanılmıştır. Yol kesimleri sırasında denemenin her iki tarafından 0.5 m alınmış ve hasat, Hege deneme biçerdöveri ile $1,2 \times 5 = 6 \text{ m}^2$ üzerinden hasat olum döneminde yapılmıştır.

2.1.Verilerin Elde Edilmesi ve Değerlendirilmesi

Araştırmada; farklı üç lokasyondan elde edilen başaklanma tarihleri ve tane verimi üzerinde incelemeler yapılmıştır. Araştırmada başaklanma sürelerinden ve tane veriminden elde edilen verilerin varyans analizi Tesadüf Blokları Deneme Deseninde J.M.P 7.0 (Copyright © 2007 SAS Institute Inc.) paket programı kullanılarak yapılmış, önemli bulunan faktör ortalamaları A.Ö.F. testi ile gruplandırılmıştır. Ayrıca GT analizi Genstat 12 paket programı kullanılarak yapılmış, grafikler oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin üç alt bölgesindeki lokasyonlarda 25 genotip ile yürütülen çalışmadan elde edilen verilerin varyans analizine göre; tane verimi ve başaklanma süresi bakımından genotip, lokasyon, genotip lokasyon innteraksiyonu istatistiki anlamda önemli ($P<0.01$) farklılıklar tespit edilmiştir(Çizelge 3). Tane verimi ve başaklanma süresi bakımından ortaya çıkan farklılıklar A.Ö.F testine göre gruplandırılmıştır. Araştırmada her lokasyondan elde edilen veriler bağımsız olarak gruplandırılmıştır.

Çizelge 3. Tane verimi ve başaklanma süresine ait varyans analiz tablosu

Var Kayn.	Ser.Der	Tane verimi			Başaklanma süresi		
		Kar.Toplamı	K.Ort	F Oranı	Kar.Toplamı	K.Ort	F Oranı
Lokasyon	2	1.080000	5403081	227.3**	1919.13	959.56	210.3**
Hata 1	9	213967	23774.1	5.2	41.06	4.56	1.5
Genotip	24	900678	37528.3	8.3**	2871.38	119.64	39.3**
Gen*Lok	48	728285	15172.6	3.5**	337.04	7.02	2.3**
Model	83	12649092	152399		5168.6067	62.2724	
Hata 2	216	979027	4533		656.94	3.0414	
Toplam	299	13628119			5825.5467		
D.K(%)		12.1			1.51		

**: $P<0.01$,*: $P<0.05$ önemli, ÖD: Önemli Değil.

Lokasyonlardan elde edilen tane verimi ve başaklanma sürelerine ilişkin değerler Çizelge 4' te verilmiştir. Lokasyonların genel ortalamasında tane verimi 556 kg/da, başaklanma süresi ortalaması ise 115 gün olarak tespit edilmiştir.

Lokasyonların tane verimi 288-709 kg/da arasında değişim göstermiş en yüksek Diyarbakır lokasyonundan en düşük Hazro lokasyonundan elde edilmiştir. Lokasyonların ortalama başaklanma süresi ise 111- 117 gün arasında değişim göstermiştir. En düşük tane verimi başaklanma süresinin en geç tamamlandığı Hazro lokasyonunda tespit edilmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde başaklanma süresinin gecikmesinin tane veriminin düşmesine neden olduğu tespit edilmiştir. Benzer sonuçlar; Sönmez ve Yüksel (2019) ile Kaya ve Akçura (2022)' nin yapmış oldukları çalışma sonucunda elde edilmiş ve başaklanma süresi ile tane verimi arasında negatif ve önemli bir korelasyon (-0.421^{**} , -0.848^{**}) olduğunu bildirmişlerdir.

Genotiplerin ortalamasına göre tane verimi, 477-665 kg/da arasında değişim göstermiş en yüksek tane verimi 23 nolu hattan en düşük tane verimi ise Şahin 91 çeşidinden elde edilmiştir. Başaklanma süresi bakımından ise genotiplerin başaklanma süresi 109-123 gün olarak tespit edilmiştir. En uzun başaklanma süresine ait Şahin çeşidinin en düşük verim vermesinin nedeni

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS
July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

lokasyon ortalamalarında olduğu gibi başaklanma süresinin gecikmesi ile verimin düştüğünün bir göstergesi olmuştur. En yüksek tane verimleri ise ortalama 104-118 gün de başaklanma süresini tamamlayan yani ne çok erkenci ne de çok geçici olan çeşitlerden elde edildiği tespit edilmiştir. Bu sonuçlara bakarak arpada seleksiyon yaparken Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ne çok erkenci ne de çok geçici çeşitleri genotiplerin seçilmemesi gerektiğini göstermektedir (Kendal ve ark., 2010; Kendal, 2013).

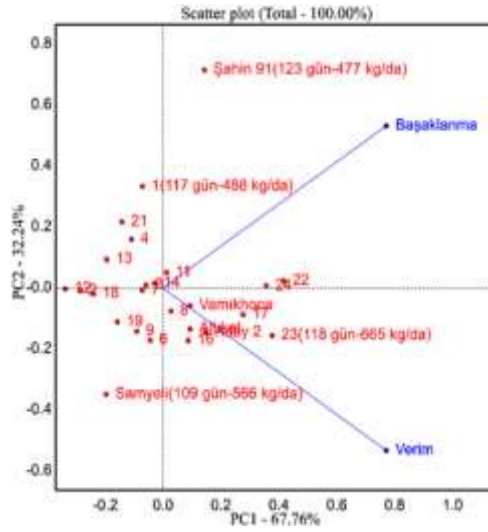
Çizelge 4. Başaklanma süresi ve tane verimine ait değerler ve oluşan gruplar

Çeşit/Hat	Diyarbakır		Hazro		Kızıltepe		Ortalama		Diyarbakır		Hazro		Kızıltepe		Ortalama	
1	574	k	274	dj	616	fh	488	KL	120	cd	119	be	112	eg	117	EF
2	667	gı	209	ij	601	fi	492	JL	113	jk	114	jk	107	jl	111	MN
3	662	gj	324	af	637	eh	541	GK	116	eg	117	eı	110	gı	114	GI
4	661	gj	301	bh	557	hı	506	HL	117	e	116	gj	112	eg	115	GH
Aday 2	707	dı	310	ah	818	ab	612	AD	116	ef	118	cg	112	eg	115	G
6	677	fi	387	ab	653	eh	572	DG	114	hj	116	gj	108	hj	113	JL
7	753	bf	281	dj	588	gı	541	GK	115	fh	116	gj	111	fh	114	HJ
8	773	ad	258	ej	690	dg	574	DG	119	d	117	eı	108	hj	115	GI
9	718	cı	320	ag	634	eh	557	EH	113	ık	116	gj	108	hk	112	KM
Altıkat	754	be	361	ad	677	eg	598	BF	116	eg	117	eı	112	eg	115	GH
11	778	ad	287	dj	586	gı	550	EI	116	ef	118	dh	113	df	115	G
12	657	gj	196	jk	587	gı	480	L	112	kl	115	ık	105	l	111	NO
13	665	gj	223	hj	604	fi	497	IL	115	fh	115	hj	110	gj	113	IK
14	724	ch	262	ej	654	eh	547	FJ	114	gı	118	dg	112	fg	115	GH
Samyeli	696	eı	287	dj	714	bf	566	DG	110	l	112	k	105	kl	109	O
16	840	a	281	dj	684	dg	602	BE	115	eh	117	fj	112	fg	114	GI
17	750	bf	399	a	746	ae	632	AC	119	d	119	bf	115	cd	118	DE
18	697	eı	113	k	703	cf	504	HL	112	kl	115	hj	108	hk	112	LN
19	644	ık	292	cı	677	eg	537	GK	114	hj	114	jk	108	ıl	112	KN
Şahin 91	589	jk	349	ae	493	ı	477	L	123	a	123	a	123	a	123	A
21	653	hj	229	gj	588	gı	490	KL	115	eh	117	dı	112	eg	115	GH
22	755	be	334	ae	849	a	646	AB	121	bc	122	ab	119	b	120	B
23	808	ab	381	ac	806	ac	665	A	121	bc	120	bd	115	ce	118	CD
24	787	ac	314	ah	804	ac	635	AC	121	ab	121	ac	116	bc	119	BC
Vamıkhoca	730	cg	235	fj	792	ad	586	CG	116	eg	118	dh	113	df	116	FG
Ortalama	709 A		288 B		670 A		556		116 B		117 A		111 C		115	
AÖF(0.5)	Gen.:27.5**, Lok.:21.8**, Gen *Lok:47.6**								Gen.:0.34**, Lok.:0.7**, Gen* Lok:2.43**							

AÖF: Asgari önemli fark

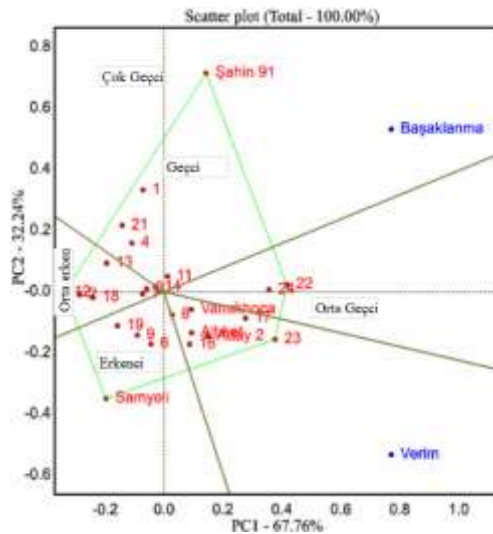
Genotip Lokasyon interaksiyonunda tane verimi, Diyarbakır lokasyonunda 574-840 kg/da arasında değişmiş en yüksek tane verimi 16 nolu hattın en düşük tane verimi ise 1 nolu hattın elde edilmiştir. Diyarbakır lokasyonunda başaklanma süresi ise 110 – 123 gün arasında

ise Görsel 1’de özelliklerin tersi istikametinde konumlanmış ve tane verimi ile başaklanma süresi ile ilişkilerinin zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

Görsel 1. Başaklanma ve tane verimi bakımından genotiplerin durumu

Ayrıca sektör analizi ile hem özellikler gruplandırılmış hem de her sektör ve özellik grubu için en uygun genotipler belirlenmiştir(Görsel 2).

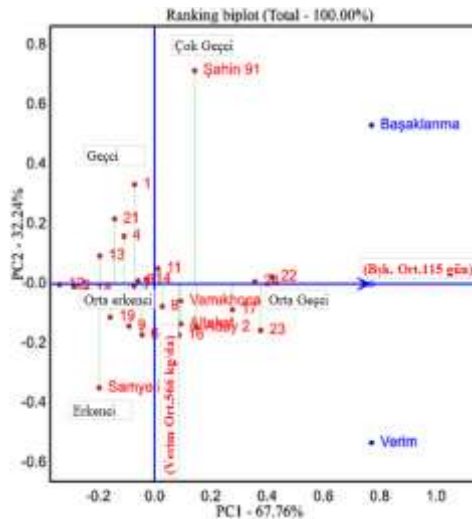

Görsel 2. Genotiplerin başaklanma ve tane verimi bakımından gruplandırılması

Görsel 2’ de görüldüğü gibi, genotipler ve özellikler bakımından toplam 5 ayrı sektör oluşmuştur. Sadece özellikleri ele aldığımızda her bir özellik ayrı bir grubu oluşturmuş ve farklı bir sektörde yer almıştır. Tane verimi ile birlikte 23, 18, Aday 2, Vamıkhoca gibi hat ve çeşitler 1. sektöre yer alarak bu genotipler verim ile ilişkilendirilmiş ve 23 nolu hat bu sektörün tepe noktasında yer almıştır. 22 ve 24 nolu genotipler ise tane verimi ve başaklanma süresinin yer aldığı 1. ve 3. sektör arasında kalan 2. sektörde yer almış dolayısıyla hem başaklanma süresi hem de tane verimi açısından uygun verilere sahip olduklarını göstermektedir. Başaklanma

süresi ile birlikte 1, 4, 21 nolu hatlar ile Şahin 91 çeşidi aynı sektörde (3.sektör) yer alarak bu genotiplerin geçici olduklarını göstermektedir. 13, 18, 12 nolu hatlar ise başaklanma ve verim sektörlerin tersi istikametinde yer alan 4. sektörde konumlanarak hem verim hem de başaklanma süresi ile ilişkilendirilememiştir. Oldukça erkenci olan Samyeli çeşidi ile birlikte 19, 9 ve 6 nolu hatlar ise 5. sektörde yer alarak verim ve başaklanma süresi ile ilişkilendirilememiştir. GT biplot tekniği sektör analizi ile görsel olarak ilişkileri yorumlamada bize kolaylık sağlamıştır.

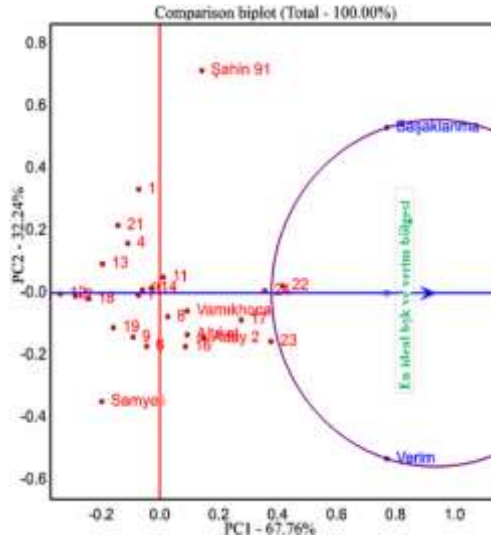
Lokasyonlardan elde edilen tane verimi ve başaklanma süresi ortalama verileri üzerinden oluşturulan ve stabilite durumuna göre genotipleri sıralayan ranking biplot metodu Görsel 3' te verilmiştir. Çok özellikli çalışmalarda tüm özellikler bakımından genotipleri stabilite(yatay) ve ortalama(dikey) temel eğrilerine göre sıralayan bir modeldir. Bu model birçok araştırmada ve birçok araştırmacı tarafından kullanılmıştır(Kendal, 2016; Kılıç ve ark., 2018). Bu açıklamalar doğrultusunda Görsel 3'te 22 ve 24 nolu hatlar verim ve başaklanma süresi bakımından en stabil, Şahin 91 ve Samyeli gibi çeşitler ise stabil olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada kullanılan 23 nolu hat hem ortalamanın üzerinde yer aldığı hem de stabilite eğrisine yakın konumlandığı için elverişli bir çeşit adayı olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Samyeli standart çeşit ile birlikte 13, 21, 19, 9 nolu hatlar vb ise hem ortalamanın altında hem de stabilite eğrisinden uzak oldukları görülmektedir. Başaklanma süresi bakımından yapılacak bir seleksiyonda veya çeşit adayları belirlemede ortalamanın altında yer alan hatların elenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Görsel 3. Başaklanma ve tane verimi bakımından genotiplerin sıralanması

Ayrıca comparison modelinde özelliklerin ortalamasına göre ideal bir merkez oluşturup bu merkeze göre genotipler sıralanabilmektedir(Görsel 4). Buna göre 22 nolu hat ideal merkezde,

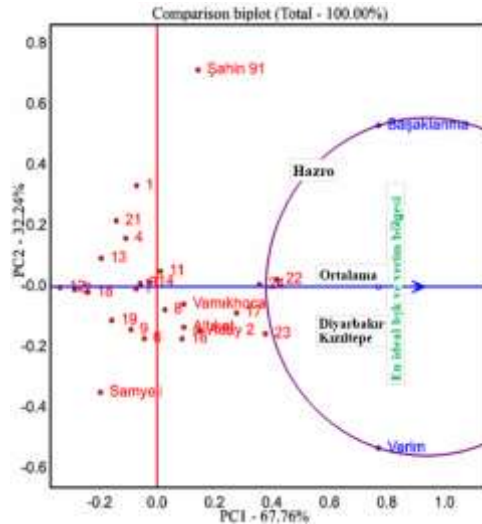
23 ve 24 nolu hatlar ise ideal merkeze en yakın genotip konumunda oldukları için 22 nolu hattın sonra en elverişli genotipler oldukları belirlenmiştir.

Görsel 4. Başaklanma ve tane verimi bakımından en ideal genotiplerin belirlenmesi

Ayrıca Vamıkhoça ve Aday 2 çeşitleri ile birlikte 8, 16 ve 11 nolu hatlar özellikler bakımından ideal merkeze yakın ve ortalama eğrinin üzerinde konumlandıkları için seleksiyonda tercih edilebilecekleri tespit edilmiştir. Ayrıca Samyeli standart çeşit ile birlikte 13, 21, 19, 9 nolu hatlar vb ise hem ortalamanın altında hem de ideal merkezden uzak oldukları görülmektedir. Başaklanma süresi bakımından yapılacak bir seleksiyonda veya çeşit adayları belirlemede ortalamanın altında yer alan hatların elenmesi gerektiği, ideal merkezde yer alan genotiplerin ise seçilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Başaklanma ve tane verimi bakımından comparison modelde Diyarbakır ve Kızıltepe lokasyonları ideal merkezde Hazro lokasyonunun ideal merkezin dışında olduğu görülmektedir(Görsel 5).

Görsel 5. Başaklanma ve tane verimi bakımından lokasyonlara göre en ideal genotiplerin belirlenmesi

Bu durumda başaklanma süresi bakımında yapılan değerlendirmede Diyarbakır ve Kızıltepe lokasyonlarının verim üzerindeki etkisinin olumlu Hazro lokasyonundaki başaklanma süresinin ise olumsuz bir etkiye sahip olduğunu söylemek gerekir. Hazro lokasyonunda kış soğuk zararının sebep olduğu bir verim düşüklüğü ile birlikte başaklanmanın geç olması ve tane doldurma süresinin kısılması nedeni ile verimin düştüğünü göstermektedir. Bu nedenle seleksiyon için Diyarbakır ve Kızıltepe lokasyonlarının daha uygun olduklarını söylemek mümkündür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada; yazlık bazı hatlar ile hem yazlık hem de alternatif tabiatlı bazı standart çeşitler kullanılmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesini temsil eden üç farklı lokasyonda yağışa dayalı şartlarda bu genotipler tane verimi ve başaklanma süresi bakımından test edilmiştir. Çalışma sonucunda test edilen genotipler içerisinde lokasyonlara göre başaklanma süresi bakımından genotiplerin sıralanmasında çok fazla bir değişiklik gözlenmemiştir. Ancak tane verimi bakımından en düşük tane veriminde bir değişiklik görülmezken en yüksek tane veriminde genotiplerde değişiklik görülmüş ve her lokasyonda farklı genotipler en yüksek tane verimine ulaşmıştır. Özellikle çok geçi çeşitlerin düşük tane verimine, orta geçi çeşitlerin yüksek tane verimine ve çok erkenci çeşitlerin ise ne yüksek ne düşük ve tatminkar bir tane verimine sahip olduğu tespit edilmiştir. Lokasyonların ortalamasına göre 22 23 ve 24 nolu hatların iyi sonuçlara sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Biplot analiz tekniği ile genotiplerin başaklanma süresi bakımından farklı lokasyonlardaki performanslarının incelenebileceği ve genotip, lokasyon ve interaksiyon bakımından en iyi genotipler rahatlıkla görsel olarak belirlenebileceği ve önerilerde bulunabileceği sonucuna varılmıştır.

TEŞEKKÜR: Bu çalışmanın yürütülmesinde emeği geçen GAP Uuslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Buğday Arap Islah Birimi personeline teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

[1] Aktaş, B. (2021). Orta Anadolu'da yağmura dayalı koşullar altında bazı yeni tescilli arpa çeşitlerinin tane verimi ve verim stabiliteilerinin belirlenmesi. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (27), 89-94.

- [2] Aydın M, Katkat AV 1999. Water Consumption and Growth of Some Barley Genotypes Under Eskişehir Conditions. Turkish Journal of Agriculture and Forestry, 23 (EK4):797-802.
- [3] Baik BK, Ullrich SE 2008. Barley for food: characteristics, improvement, and renewed interest. Journal of cereal science, 48: 233-242.
- [4] Doğan, H. 2018. Bazı arpa (*Hordeum vulgare* L.) genotiplerinde kurağa dayanım yönünden transpirasyon hızı ve su kullanım etkinliğinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı.
- [5] Kendal, E., Kılıç, H., Tekdal, S., & Altıkat, A. (2010). Bazı arpa genotiplerinin Diyarbakır ve Adıyaman kuru koşullarında verim ve verim unsurlarının incelenmesi. Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 14(2), 49-58.
- [6] Kendal, E. (2013). İleri kademedeki bazı yazlık arpa genotiplerinin farklı çevre şartlarında verim ve kalite parametrelerinin incelenmesi. Fırat Üniv. Fen Bilimleri Dergisi Fırat Univ. Journal of Science 25(1), 7-17,2013.
- [7] Kendal, E. (2016). GGE biplot analysis of multi-environment yield trials in barley (*Hordeum vulgare* L.) cultivars. Ekin Journal of Crop Breeding and Genetics, 2(1), 90-99.
- [8] Kendal, E., Tekdal, S., Aktaş, H., Karaman, M., Berekatoğlu, K., & Doğan, H. (2014). Biplot analizi kullanılarak yazlık arpa genotiplerinin verim ve verim unsurlarının belirlenmesi. Trakya University Journal of Natural Sciences, 15(2): 95-103, 2014
- [9] Kılıç, H., Kendal, E., & Aktaş, H. 2018. Evaluation of yield and some quality characters of winter barley (*Hordeum vulgare* L.) genotypes using biplot analysis. Agriculture & Forestry, Vol. 64 Issue 3: 101-111.
- [10] Kaya, Y., ve Akçura, M. (2022). İklim Değişiminin Farklı Büyüme Tabiatına Sahip Bazı Arpa Çeşitleri Üzerine Etkisi. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi, 9(1), 107-118.
- [11] Sönmez, A. C., & Yüksel, S. (2019). İleri Kademe Arpa (*Hordeum vulgare* L.) Genotiplerinin Verim ve Bazı Fizyolojik Özelliklerinin Eskişehir Koşullarında Belirlenmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi, 22, 60-68.
- [12] Öztürk İ, Avcı R, Kaya R, Vulchev D, Popova T, Valcheva D, Dimova D 2014. Bazı arpa (*Hordeum vulgare* L.) genotiplerinin edirne koşullarında verim ve bazı tarımsal özelliklerinin incelenmesi. Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi, 23 (2): 41-48
- [13] TÜİK, 2022. Türkiye İstatistik Kurumu (<https://www.tuik.gov.tr>).

**YENİ GELİŞTİRİLEN MAKARNALIK BUĞDAY ÇEŞİTLERİNİN KIZILTEPE
ŞARTLARINA UYGUNLUĞUNUN ARAŞTIRILMASI**
INVESTIGATION OF THE COMPLIANCE OF NEW DEVELOPED DURUM WHEAT
VARIETIES TO KIZILTEPE CONDITIONS

Sevda EKİN

Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı,
Tezli Yüksek Lisans, Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-8688-7532>

Doç. Dr. Enver KENDAL

Mardin Artuklu Üniversitesi, Kızıltepe MYO, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü,
Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-8812-8847>

ÖZET

Bu çalışma, Kızıltepe şartlarında 2020-2021 yetiştirme sezonunda 3 adet yeni geliştirilen makarnalık buğday çeşitlerinin uygunlukları tespit edilmek üzere Tesadüf Blokları Deneme Desenine göre üç tekrarlamalı olarak yürütülmüştür. Araştırmada başaklanma süresi, bitki boyu, başak uzunluğu, başakta başakçık sayısı, başakta tane sayısı, başak verimi, bin tane ağırlığı, hektolitre ağırlığı, protein oranı, yaş gluten oranı, tane verimi, camsılık oranı, tohum nem oranı ve tane verimi incelenmiştir. Varyans analiz sonuçlarına göre bazı özellikler bakımından çeşitler arasında % 1, bazı özellikler bakımından % 5 oranında önemli, bazı özellikler bakımından önemsiz olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çeşitler ile özellikler arasındaki ilişki ile özellikler arasındaki ilişkileri tespit etmek üzere biplot analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çeşitlerin başaklanma süreleri 116 – 118 gün, metrekarede başak sayısı 368-439 adet, bitki boyu 99-107 cm, başak uzunluğu 7.2-7.7 cm, başakta başakçık sayısı 19.9-20.7 adet, başakta tane sayısı 49.2-63.5 adet, başak verimi 24.8-26.1 g, bin tane ağırlığı 41.7-46.7 g, hektolitre ağırlığı 81.6-83.6 kg/hl, protein oranı % 12.4-14.0, yaş gluten oranı %32.0-35.6, tane verimi 536.7-620.5 kg/da, camsılık oranı % 98.3-98.6, tane rutubeti % 7.7-8.4 arasında değişim göstermiştir. Araştırmada incelenen özellikler bakımından araştırmada Burgos ve Sümerli çeşitleri yüksek performans sergilemişlerdir. Ayrıca GT biplot tekniği ile tüm karakterler birlikte ele alınarak üstün çeşit belirlenmiştir. GT biplot tekniğinde PC1 varyasyonun %66.93, PC2 ise %34.00 ve toplamda varyasyonun % 100'ünü oluşturmuştur. Biplot tekniğine göre her bir çeşit farklı sektörde yer almış ve bazı özellikler ile ilişkilendirilmiştir. GT biplot tekniği ile görsel olarak çeşitler tüm özellikler bakımından rahatlıkla değerlendirilmiştir. Biplot analiz tekniği ile elde edilen sonuçlara göre Burgos çeşidi

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

verim ve bazı verim öğeleri, Güne yıldızı özellikle başak özellikleri, Sümerli çeşidi ise hem verim öğeleri hem de kalite parametreleri bakımından yüksek performans sergiledikleri tespit edilmiştir. Biplot analiz tekniği ile sonuçların kolay bir şekilde yorumlanabileceği ve önerilerde bulunabileceği teyit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeşit, Kalite, Özellik, Biplot

ABSTRACT

This study was carried out in three replications according to Random Blocks Trial Design to determine the suitability of 3 newly developed durum wheat cultivars in the 2020-2021 growing season in Kızıltepe conditions. In the study, earing time, plant height, spike length, spike number, grain number, spike yield, thousand grain weight, hectoliter weight, protein content, wet gluten rate, grain yield, vitreousness, seed moisture rate and grain yield were investigated. According to the results of analysis of variance, it was determined that 1% of the cultivars were important in terms of some characteristics, 5% in terms of some characteristics, and insignificant in terms of some characteristics. In addition, biplot analysis technique was used to determine the relationship between cultivars and traits and the relationships between traits. According to the results of the research, the earing period of the varieties is 116 – 118 days, the number of spikes per square meter is 368-439, the plant height is 99-107 cm, the spike length is 7.2-7.7 cm, the number of spikes per spike is 19.9-20.7, the number of grains per spike is 49.2-63.5, the spike yield 24.8-26.1 g, thousand grain weight 41.7-46.7 g, hectoliter weight 81.6-83.6 kg/hl, protein rate 12.4-14.0%, wet gluten rate 32.0-35.6%, grain yield 536.7-620.5 kg/da, vitreous rate % 98.3-98.6, grain moisture varied between 7.7-8.4%. In terms of the characteristics examined in the study, Burgos and Sumerian varieties showed high performance in the study. In addition, the superior variety was determined by considering all the characters together with the GT biplot technique. In GT biplot technique, PC1 constituted 66.93% of variation, PC2 constituted 34.00% and 100% of variation in total. According to the biplot technique, each type took place in different sectors and was associated with some features. Varieties were visually evaluated in terms of all characteristics with the GT biplot technique. According to the results obtained with the biplot analysis technique, it was determined that Burgos variety showed high performance in terms of yield and some yield elements, Güne yıldızı especially in terms of spike characteristics, and Sümerli variety in

terms of both yield elements and quality parameters. It has been confirmed that the results can be easily interpreted and recommendations can be made with the biplot analysis technique.

Keywords: Cultivar, Quality, Trait, Bi-plot

1. GİRİŞ

Dünyada insan beslenmesinde en fazla katkısı olan tahıl grubu içinde yer alan buğday, geçmişten günümüze kadar halen değerini koruyup ilk sırada yerini almaktadır. Dünyada yaklaşık 15 tür ve 30 bin kültür çeşidi olduğu tahmin edilen buğday, makarnalık (sert) ve ekmeklik (yumuşak) olmak üzere temelde iki grupta incelenmektedir. Makarnalık buğday (*Triticum durum* Desf.) isminden de anlaşıldığı gibi başta makarna, bulgur ve irmik sanayisi, ekmeklik buğday (*Triticum aestivum* L.) ise daha çok un ve bisküvi sanayisi için temel hammadde konumundadır. Buğday, farklı ülke ve bölgelerde olduğu gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesinde de tahıllar içerisinde ilk sırada yer almaktadır (Kendal, 2013).

Buğdayın Dünyada ekim alanı ve üretimi yıllar itibariyle az da olsa değişim göstermekle birlikte birinci sırada Hindistan olup bu ülkeyi Rusya, AB ve Çin izlemektedir. Ülkemizde 2021 yılı buğday ekilişi 6.74 milyon hektar, üretim ise 17.7 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Ekiliş alanlarının 5.54 milyon hektarında 14.5 milyon ton ekmeklik buğday, 1.2 milyon hektarında 3.2 milyon ton makarnalık buğday üretilmiştir. Ülkemiz, makarnalık buğday üretimini yapan ülkeler arasında Kanada ve İtalya'dan sonra 3.sırada yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ülkemizin makarnalık buğday üretimi ve makarnalık buğday ürünlerinin (makarna, bulgur ve irmik) ihracatında önemli bir paya sahiptir. Bu nedenle bu bölgede makarnalık buğday çalışmaları önemsenererek devam etmektedir (Yeni, 2020)

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çevre şartları çok değişken olup yetiştirilecek çeşitlerin stabil olma şartı aranmaktadır. Bu nedenle, özellikle kurak şartlara dayanıklı ve ikinci ürün için de erkenci olan çeşitler daha çok tercih edilmektedir (Özberk ve ark., 2005). Buğday yetiştiricilerinin bu tercihi özellikle çeşit uyum çalışmalarının yapılmasını baskılamaktadır. Bu bölgede dar alanda bile çevre şartları çok değiştiği için çeşit tercihi oldukça önemlidir.

Günümüzde küresel ısınma ile birlikte iklim şartlarında meydana gelen değişimler sonucunda diğer pek çok bitkide olduğu gibi buğday bitkisinde de yetiştiricilikten beklenen sonuçlar alınamamaktadır. Bazı bölgelerde aşırı yağışlar sonucunda yatma görülürken, bazı bölgelerde düzensiz yağış sonucu istenilen kalite kriterleri ve beklenen yüksek verim elde edilememektedir. Zaman zaman ayların sıcaklık ortalamalarındaki değişimlerin buğday bitkisinde verimi direkt etkileyen parametrelerde (metrekarede bitki, başakta tane, başak ağırlığı

gibi) istenilen oranlar yakalanmamaktadır(Kılıç, 2020). Bu nedenle sıcaklık değişmelerin çok değiştiği lokasyonlarda çalışmalar yapılarak yeni çeşitlerin uyum kabiliyetleri hakkında bilgi elde etmek bir zaruriyet arz etmektedir. Kızıltepe koşulları sıcaklık değişimlerinin çok yaşandığı, yağışın aylara dağılışının çok düzensiz ve yetersiz olduğu ve makarnalık buğdayın da yüksek oranda yetiştiği geniş bir ovidan oluşmaktadır

Yukarıda zikredilen sebeplerden dolayı diğer bölgelerde olduğu gibi Kızıltepe ovası için de yeni geliştirilen çeşitlerin özellikle bazı özellikler (erkenci-verimi yüksek, orta boylu-verimi yüksek, kalite kriterleri yüksek olan) bakımından genel durumları hakkında bilgi edinmek ve bunları yetiştiricilere aktarmak oldukça önemlidir(Doğan ve Çetiz, 2015). Bu anlamda GT biplot tekniği en uygun teknik olduğu birçok araştırma sonuçları birçok araştırmacı tarafından bildirilmiştir(Kendal ve Şener, 2015).

Bu çalışma yeni geliştirilen ve ekimleri Kızıltepe ovasında gittikçe yaygınlaşan Burgos, Güneyyıldızı ve Sümerli makarnalık buğday çeşitlerinin GT biplot tekniği ile değerlendirilerek incelenen özellikler bakımından görsel olarak birbirleri ile kıyaslanmak ve önerilerde bulunmak amacı ile yürütülmüştür.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma, 2020-2021 yetiştirme sezonunda, Kızıltepe ilçesine bağlı çağıl Köyü çiftçi tarlasında yağışa dayalı ve ilave sulama şartlarında yürütülmüştür. Araştırmada materyal olarak yeni geliştirilen ve ekimleri Kızıltepe ovasında gittikçe yaygınlaşan Burgos, Güneyyıldızı ve Sümerli makarnalık buğday çeşitleri kullanılmıştır. Deneme Tesadüf Blokları Deneme desenine göre üç tekerrürlü olarak yürütülmüştür.

Denemede kullanılan tohumluk temizlenip, çimlenme ve saf tohumluk yüzdeleri belirlendikten sonra bin dane ağırlığına göre her alt parsel için ayrı ayrı hassas terazide tartılarak kullanılmıştır. Her parselin toplam alanı $1,2 \times 6 = 7,2 \text{ m}^2$ olarak belirlenmiştir. Ekim en uygun ekim zamanında Wintersteiger 2200 (92 model) deneme mibzeri ile yapılmıştır. Ekimle birlikte 20-20-0 kompoze gübresi 6' şar kg/da (P_2O_5) ve azot (N) gübre dozu gelecek şekilde tartılarak kullanılmıştır. Üst gübreleme için amonyum nitrat (% 26) 6 kg/da gelecek şekilde kardeşlenme döneminde verilmiştir. Geniş ve dar yapraklı yabancı otlara karşı granstar ile illoxan kimyasal ilaçları karıştırılarak yabancı ot bitkilerinin 2-4 yapraklı oldukları dönemde kullanılmıştır. Parsellerde yol kesimleri sırasında parsellerin her iki tarafından 0.5 m alınmış ve hasat, Hege deneme biçerdöveri ile $1,2 \times 5 = 6 \text{ m}^2$ üzerinden hasat olum döneminde yapılmıştır.

2020-2021 yetiştirme sezonu ile uzun yıllar Mardin Kızıltepe ilçesine ait meteorolojik verileri Çizelge 1’ de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Araştırmanın Yürütüldüğü Lokasyona Ait İklim Verileri

Aylar	Sıcaklık (°C)		Yağış (mm)		Nem (%)	
	2020-21	Uzun Yıllar	2020-21	Uzun Yıllar	2020-21	Uzun Yıllar
Eylül	28.7	26.2	0	1.5	25.1	30.5
Ekim	21.0	20.5	0	24.5	27.1	38.3
Kasım	14.0	13.3	23.7	33.3	60.1	50.7
Aralık	8.3	8.1	27.8	33.5	75.9	65.5
Ocak	7.1	6.9	31.2	36.0	65.7	71.6
Şubat	10.0	9.0	27.7	33.2	60.7	66.1
Mart	13.4	12.2	55.9	59.2	61.2	69.0
Nisan	17.9	16.0	6.1	37.6	51.3	63.0
Mayıs	22.8	21.7	2.8	38.8	25.2	47.0
Haziran	26.9	25.6	0.0	6.6	22.6	32.0
Toplam			175.2	301.0		

Çizelge 1’de, uzun dönem sıcaklıkların, deneme yılına ait sıcaklık değerinden daha düşük olduğu görülmektedir. Araştırma mevsimindeki yağışın miktarına bakıldığında, lokasyona en fazla yağışın kış aylarında yağdığı görülmektedir. Uzun dönem yağış ortalaması 301.0 mm iken, araştırma döneminde ise 175.2 mm olarak ölçülmüştür. Ortalama en fazla yağışın görüldüğü mevsim Mart ayında 55.9 mm olduğu görülmüştür (Tablo 1). Deneme mevsimi ile uzun yıllar nem oranları kıyaslandığında hem deneme yılının yağış oranının düşük olması ve sıcaklık değerlerinin yüksek olması nem oranlarının daha düşük olmasına sebep olmuştur.

2.1. Verilerin Elde Edilmesi ve Değerlendirilmesi

Araştırmada; başaklanma süresi, bitki boyu, başak uzunluğu, başakta başakçık sayısı, başakta tane sayısı, başak verimi, bin tane ağırlığı, hektolitre ağırlığı, protein oranı, yaş gluten oranı, tane verimi, camsılık oranı, tohum nem oranı ve tane veriminden elde edilen verilerin varyans analizi Tesadüf Blokları Deneme Deseninde J.M.P 7.0 (Copyright © 2007 SAS Institute Inc.) paket programı kullanılarak yapılmış, önemli bulunan faktör ortalamaları A.Ö.F. testi ile gruplandırılmıştır. Ayrıca özelliklerden elde edilen veriler Genstat 12 paket programı kullanılarak grafikler oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Yapılan varyans analizine göre birçok özellik bakımından çeşitler arasında istatistiki anlamda önemli ($P < 0.05$ ve $P < 0.01$) farklılıklar tespit edilmiştir (Çizelge 2). Özellikler bakımından çeşitler arasında oluşan farklılıklar A.Ö.F testine göre gruplandırılmıştır.

Cizelge 2. İncelenen parametrelerin analiz sonuçları (Kareler toplamı)

Varyasyon Kaynakları	Serbestlik	Başaklanma Tarihi	m ² 'de Başak Sayısı	Bitki boyu	Başak Uzunluğu	Başakta Başçık Sayısı	Başakta Tane Sayısı	Başak verimi
Çeşit	2	7.72**	3866.08öd	169.5*	0.32öd	4.17öd	312.8*	2.14öd
Tek	2	0.60	92.64	15.54	0.42	0.60	91.79	12.62
Hata	4	0.28	7429.17	11.61	0.16	2.48	83.31	5.33
Toplam	8	8.60	11387.89	196.65	0.90	7.25	487.92	20.09
D.K(%)		0.22	10.98	1.68	2.69	1.94	8.03	4.55
Varyasyon Kaynakları	Serbestlik	Bin Tane Ağırlığı	Hektolitre	Protein Oranı	Yaş Gluten	Tane Verimi	Camsılık (%)	Tane rutubeti
Çeşit	2	38.1*	7.45*	4.0öd	20.13	10744.26	0.18	0.71*
Tek	2	4.96	2.04	9.25	47.50	3225.17	1.26	0.03
Hata	4	7.26	1.11	1.35	6.36	10368.35	0.36	0.07
Toplam	8	50.31	10.60	14.60	73.99	24337.78	1.81	0.82
D.K(%)		3.03	0.63	4.44	3.75	8.74	0.3	1.63

*; p<0.5, **;p<0.1, öd; önemli değil, D.K; değişim katsayısı

Araştırmada incelenen özellikler bakımından çeşitlere ait ortalama veriler ile oluşan gruplar Çizelge 3' de verilmiştir.

Çizelge 3. Araştırmada İncelenen Özelliklerin Ortalama Değerleri ve Grupları

Çeşitler	Başaklanma Tarihi	m ² 'de Başak Sayısı	Bitki boyu	Başak Uzunluğu	Başakta Başçık Sayısı	Başakta Tane Sayısı	Başak verimi
Burgos	118a	368	99b	7.2	19.9	49.2	24.8
Güneyyıldızı	117b	399	107a	7.7	20.3	63.5	25.2
Sümerli	116b	439	99b	7.5	20.7	57.6	26.1
AÖF(%0.5)	0.59	97.69	3.86	2.69	1.78	10.34	2.61
Çeşitler	Bin Tane Ağırlığı	Hektolitre	Protein Oranı	Yaş Gluten	Tane Verimi	Camsılık (%)	Tane rutubeti
Burgos	46.7a	83.6	12.8	33.1	620.5	98.5	8.4a
Güneyyıldızı	41.7b	81.6	14.0	35.6	536.7	98.3	7.7c
Sümerli	44.7ab	83.5	12.4	32.0	588.9	98.6	8.1b
AÖF(%0.5)	3.05	1.19	1.31	2.85	115.4	0.64	0.29

Çizelge 3’de görüldüğü gibi başaklanma süresi Burgos çeşidinde 118 gün, Güneyyıldızı çeşidinde 117 gün ve Sümerli çeşidinde 116 günde tamamlanmıştır. Başaklanma en erken Sümerli çeşidinde tamamlanmıştır. Yaptıkları araştırmada başaklanma süresinin Kendal (2008), başaklanma süresinin Diyarbakır’da 114, Elazığ’ da ise 122 günde, Yalçın (2003), bu sürenin 102.7-105.87 gün arasında değişim gösterdiğini bildirmiştir. Başaklanma süresinin uzun sürede gerçekleşmesi verime katkı sağlayabildiği ancak determinasyon katsayısının düşük olması nedeniyle yüksek verimin bir göstergesi olarak sayılamayacağı bildirilmektedir (Kanat, 2017).

Metrekarede başak sayısı Burgos çeşidinde 368 adet, Güneyyıldızı çeşidinde 399 adet ve Sümerli çeşidinde 439 adet olarak bulunmuştur (Çizelge 3). Yapılan benzer çalışmalarda metrekarede başak sayısının; Kanat (2017), 295-437 adet arasında, Öner ve Kendal (2022), 190-330 adet arasında değişkenlik gösterdiğini tespit ettiklerini bildirmişlerdir. Metrekarede başak sayısı bir verim göstergesi olup metrekarede başak sayısı fazla olan genotiplerin yüksek verimli oldukları söylenmektedir. Farklı uygulamalar ve farklı genotiplerle yapılan çalışmalarda metrekarede başak sayısının farklı olabileceği ve metrekarede başak sayısının hem uygulamalardan hem de genotiplerin genetik etkisinden değişebileceği söylenebilir.

Bitki boyu Burgos çeşidinde 99 cm, Sümerli çeşidinde 99 cm ve Güneyyıldızı çeşidinde 107 cm olarak ölçülmüştür (Çizelge 4). Araştırmada Güneyyıldızı çeşidi en çok boylanan çeşit olmuştur. Bitki boyu özellikle genetik bir özellik olup çevreden de kısmi olarak etkilenen ve kıraç bölgeler ve samanın çok kullanıldığı kırsal yerler için uzun boylu çeşitler daha çok rağbet gördüğünü düşündüğümüzde Güneyyıldızı yüksek boylu olduğundan dolayı daha çok tercih edilebileceğini söylemek mümkündür (Akkaya, 2019).

Başak uzunluğu 7.2 cm ile en kısa Sümerli çeşidinde, 7.7 cm ile en uzun Güneyyıldızı çeşidinde ölçülmüştür (Çizelge 3). Çetiz (2015), başak uzunluğunu 5.7-7.5 cm, Mahdi (2017), başak uzunluğunu 5.12- 14.84 cm aralığında olduğunu belirtmektedirler. Söz konusu araştırmacıların Makarnalık buğdayda başak uzunluğu ile ilgili buldukları sonuçlar ile çalışmamızın sonuçları arasında benzerlik olduğunu söylemek mümkündür. Başağın uzun olması fotosentez kapasitesini, başakçıkların başaktaki dizilimini, başakların seyrek ve sık olmasını artırır bu sebeple verim olumlu etkilenir.

Başakta başakçık sayısı Burgos çeşidinde 19.9 adet/başak, Güneyyıldızı çeşidinde 20.3 adet/başak ve Sümerli çeşidinde ise 20.7 adet/başak olarak sayılmıştır (Çizelge 3). Akıncı ve Yıldırım (2009), 16.4-21.8 adet, Çetiz (2015), 14.3-28.2 adet, Mahdi (2017), 14.4-27.0 adet,

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Kanat (2017), 16-17.9 adet aralığında değiştiğini belirtmektedirler. Sözkonusu araştırmacıların makarnalık buğdayda başakçık sayısı ile ilgili buldukları sonuçlar ile çalışmamızın sonuçları arasında benzerlik olduğunu söylemek mümkündür.

Başakta tane sayısı Burgos çeşidinde 49.2, Güneyyıldızı çeşidinde 63.5 adet ve Sümerli çeşidinde 57.6 adet bulunmuştur. Başakta tane sayısı en fazla Güneyyıldızı çeşidimizden elde edilmiştir (Çizelge 4). Çetiz (2015), 22.8-52.0 adet, Kanat (2017), 40.1- 45.7 adet aralığında değiştiğini bildirmişlerdir. Benzer şartlarda sonuçlar ile çalışmamızın sonuçları benzerlik göstermektedir.

Başak verimi Burgos çeşidinde 24.8 g/başak, Güneyyıldızı çeşidinde 25.2 g/başak, Sümerli çeşidinde 26.1 g/başak olarak elde edilmiştir (Çizelge 3). En yüksek başak verimi Sümerli çeşidinde tespit edilmiştir. Kılıç ve ark. (2009), 0.90-1.91 g, Sakin ve ark. (2004), 0.81-2.19 g, Kendal (2013), 2.0-2.3 g aralığında değiştiğini bildirmişlerdir.

Bin tane ağırlığı Burgos çeşidinde 46.7 g, Güneyyıldızı çeşidinde 41.7 g, Sümerli çeşidinde 44.7 g olarak elde edilmiştir. En yüksek bin tane ağırlığı Burgos çeşidinde tespit edilmiştir (Çizelge 3). Bazı araştırmacılar sırasıyla; 25.8-41.1 g, 27.4-38.8 g, 36.6 – 48.1 g, 29.4 – 49.7 g aralığında değiştiğini bildirmişlerdir (Kendal ve ark., 2012; Kılıç ve ark., 2007; Tekdal ve Kendal, 2015; Tekdal ve Yıldırım, 2021). Benzer şartlarda yürütülen çalışmaların sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları arasında benzerlik olduğu görülmektedir. Peterson ve ark. (1992), bin tane ağırlığının hem genetik özelliğe hem de iklime bağlı olarak farklılık gösterebileceğini bildirmişlerdir.

Hektolitre ağırlığı Burgos çeşidinde 83.6 kg/hl, Güneyyıldızı çeşidinde 81.6 kg/hl, Sümerli çeşidinde 83.5 kg/hl elde edilmiştir. En yüksek bin tane ağırlığı Burgos çeşidinde tespit edilmiştir (Çizelge 3). Ayrıca yaptıkları çalışmalarda Tekdal ve Yıldırım [22], hektolitre ağırlığının 73.3-86.8 kg/hl, aralığında olduğunu belirtirken diğer araştırmacılar sırasıyla; 79.1-86.3 kg/hl, 73.7-76.5 kg/hl, aralığında değiştiğini bildirmişlerdir [Muh-24,25]. Benzer şartlarda yürütülen çalışmaların sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları arasında benzerlik olduğu görülmektedir. Atlı ve ark. (1999)' genetik yapının ve çevresel faktörlerin hektolitre ağırlığı üzerinde etkili olduğunu bildirmişlerdir.

Protein oranı Burgos çeşidinde %12.8, Güneyyıldızı çeşidinde %14.0, Sümerli çeşidinde %12.4 olmuştur. Protein oranı en yüksek çeşit Güneyyıldızı çeşidi olmuştur (Çizelge 3). rotein oranının sırasıyla: % 12.2-15.8, % 12.98-14.1, % 12.72-14.17, % 11.5-16.2 ve %12.7-14.4 arasında değiştiğini bildirmektedirler (Kendal, 2013;Kanat, 2017; Polat, 2017; Çetiz, 2005; Kılıç ve ark., 2007). Ayrıca Tosun ve ark. (1997), protein oranının kalıtımının oldukça karmaşık

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

olduğunu ve çevresel varyasyonun fazla olması nedeniyle beklenen sonuçların ortaya çıkmadığını, protein oranı buğdayda en önemli kalite kriteri olup, irmik kalitesini de önemli oranda etkilemekte ve iyi bir makarnalık buğdayın en az % 13 oranında protein değerine sahip olması gerektiğini, çevreye bağlı (yıl, yer) olarak protein değerleri arasında en fazla %3.6'lık bir fark gelebileceğini bildirmişlerdir (Kendal, 2013, Atlı 1999; Tosun ve ark., 1997).

Yaş gluten oranı Burgos çeşidinde %33.1, Güneyyıldızı çeşidinde %35.6, Sümerli çeşidinde %32.0 olmuştur (Çizelge 3). Yaş gluten oranı en yüksek çeşit Güneyyıldızı çeşidi olmuştur. Kendal (2013)' yaş glutenin makarnalık buğdayda % 23.0-32.3 arasında, diğer araştırmacılar sırasıyla; % 17.0-40.5, %35.65 ve %44.05, % 31.37 - 42.58 arasında değiştiğini bildirmişlerdir (Kanat, 2017;Polat, 2017; Kızılgöçü ve ark., 2019;Taş, 2019). Taş (2019), gluten oranı, elastik prolamin grubu olarak bilinen hamurun ekmek için uygun olup olmadığı, ayrıca hamurun kabarması için önemli bir göreve sahip; genotiplerin genetik yapısı ve çevresel faktörlere bağlı farklılık gösterebileceğini bildirmişlerdir (Kendal ve ark., 2012).

Tane verimi Burgos çeşidinde 620.5 kg/da, Güneyyıldızı çeşidinde 536.7 kg/da, Sümerli çeşidinde 588.9 kg/da olduğu görülmektedir. Tane verimi en yüksek Burgos çeşidinde görülmüştür (Çizelge 3). Kanat (2017)' yaptığı araştırmada 444.7- 597.0 kg/da, diğer araştırmacılar 522.35-654.33 kg/da, aralığında değiştiğini bildirmektedirler (Polat, 2017). Tane verimi daha çok genotiplerin genetik özelliğinden etkilenmekte ama çevrenin etkisi de bir hayli yüksek olduğu bildirilmektedir (Kendal ve ark., 2012).

Tane camsılık oranı Sümerli çeşidinde %98.6, Burgos çeşidinde %98.5, Güneyyıldızı çeşidinde ise %98.3 olarak bulunmuştur (Çizelge 3). Camsılık oranı en yüksek çeşit Sümerli çeşidi olmuştur. Öner ve Kendal (2022), camsılık oranını %72.8-97.0, Akman ve ark. (2010), %83.00 - %99.00 oranında tespit ettiklerini bildirmişlerdir. Çalışmamızdan elde ettiğimiz verilerde görüldüğü gibi genel olarak, yetiştirme sezonu boyunca yağışın az olması tanedeki camsılık oranı üzerinde olumlu bir etkisi olmuştur. Bulgularımız benzer şartlarda yürütülen çalışmalardan elde edilen bulgularla uyum içerisindedir.

Tane rutubet oranı Burgos çeşidinde %8.4, Güneyyıldızı çeşidinde %7.7, Sümerli çeşidinde ise %8.1 olarak bulunmuştur (Çizelge 3). Tane rutubet oranı en düşük çeşit Güneyyıldızı çeşidi olmuştur. Özberk ve ark. (2005), %96-100, diğer araştırmacılar ise sırasıyla; % 90.9- 97.1, % 85.0-97.0, %89.75-98.0, 62-84.38 arasında değiştiğini bildirmektedirler (Kendal, 2013; Kanat, 2017;Polat, 2017; Kızılgöçü ve ark., 2019). Ayrıca makarnalık buğdaylarda camsılığın yüksek oranda çevre şartlarından etkilendiğini bildirmektedirler (Özkaya, 1993; Bushuk ve Zillman,

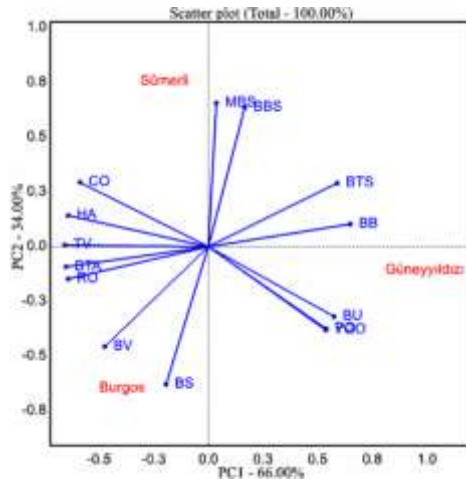
1978). Benzer şartlarda yürütülen çalışmaların sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları arasında benzerlik olduğu görülmektedir.

Tanedeki nem oranı % 9.4-9.9 arasında değişim göstermiştir. En yüksek nem oranı Akhisar çeşidinden elde edilirken, en düşük nem oranı ise 17 nolu hat ve şahin 91 çeşidinden elde edilmiştir(Çizelge 3). Güneydoğu Anadolu Bölgesinde tanedeki nem oranı diğer bölgelere göre daha düşüktür. Çünkü hasat döneminde(Haziran sonu) sıcaklıklar zaman zaman 40 °C'yi bulmaktadır. Araştırma sezonunda düşük hava oransal nemi ve yüksek sıcaklıklara bağlı olarak tanelerdeki nem oranı düşük değerlerde kaldığını ve yapılan çalışmalarda sıcak bölgelerde tanedeki rutubetin düşük değerlerle sınırlandırılabilceğini bildirmişlerdir(Oral ve ark., 2018).

3.1.GT biplot tekniği ile Çeşitler ile özellikler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi

GT biplot tekniğinde özellikler arasındaki ilişki her iki özellik arasındaki vektörlerin açıları ile açıklanmaktadır. İki özelliğe ait vektörler arasındaki açı değeri ($>0^{\circ}$ --- $<90^{\circ}$) daraldıkça pozitif, açı değeri (90° --- $<180^{\circ}$) arttıkça negatif bir ilişki olduğu farklı çalışmalarda birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir (Kendal ve Sener, 2015; Kızılgöçü ve ark., 2019). GT biplot tekniği ile çeşitler ile diğer özellikler arasındaki ilişkiler Görsel 1' de verilmiştir.

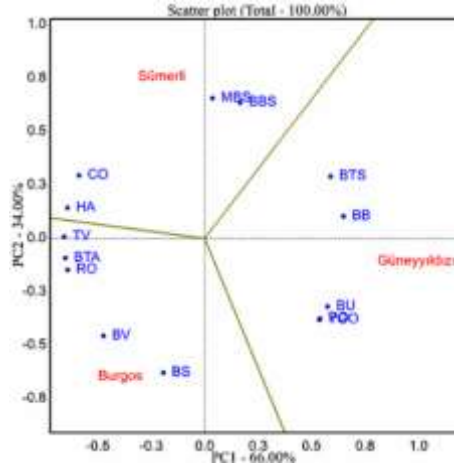
Tane verimi(TV) ile bitki boyuna(BB) ait vektörler arasındaki açı değeri oldukça geniş olup iki özellik arasında yüksek bir negatif korelasyon ilişkisi olduğunu göstermektedir(Görsel 1).

Görsel 1. Genotipler ile özellikler arasındaki ilişki

Tane verimi(TV) ile hektolitre ağırlığı (HA) ve derece(tarla skoru) arasındaki vektörlerin açlarına baktığımızda aralarında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Tane verimi ile kimi özellikler arasında düşük(BS) seviyede pozitif kimisi arısında ise yüksek(derece) pozitif ilişki

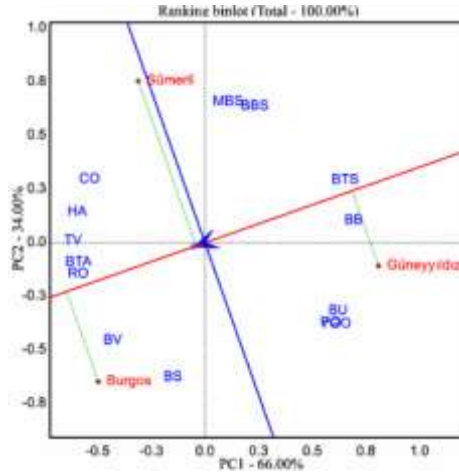
olduğunu özelliklere ait vektörlerin açılarına bakarak söylemek mümkündür. Kısacası iki özelliğe ait vektörler arasındaki açının durumu bize iki özellik arasındaki ilişkinin durumu hakkında görsel olarak çok şey ifade etmektedir. Ayrıca sektör analizi ile hem özellikler gruplandırılmış hem de her sektör ve özellik grubu için en uygun çeşitler belirlenmiştir(Görsel 2).

Görsel 2. Genotiplerin özellikler bakımından gruplandırılması

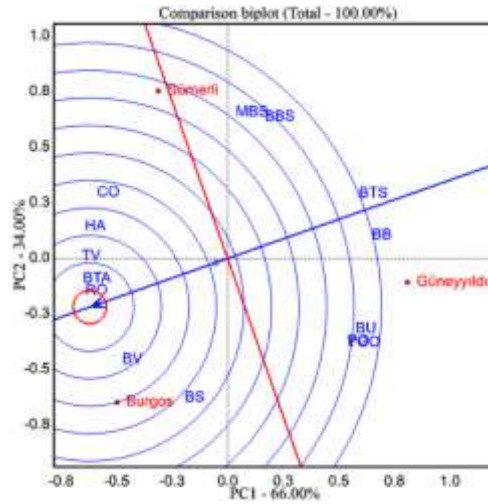
Güneyyıldızı çeşidi, BU, PO, YGO, BB ve BTS bakımından, Sümerli çeşidi MBS, BBS, CO ve HA bakımından, Burgos çeşidi ise BS, BV, RO, BTA ve TV bakımından ön plana çıkmıştır. Her bir çeşit ile belli başlı bazı özellikler farklı sektör içerisinde yer almış dolayısıyla çeşitlerin bu özellikler bakımından genetik olarak birbirlerinden farklılığını ortaya koymuştur. Bu nedenle GT biplot tekniği görsel olarak ilişkileri yorumlamada bize kolaylık sağlamaktadır.

Araştırmada incelenen tüm özelliklerin ortalama verileri üzerinden oluşturulan ve stabilite durumuna göre genotipleri sıralayan ranking biplot metodu Görsel 3’ te verilmiştir. Çok özellikli çalışmalarda tüm özellikler bakımından çeşitleri stabilite(yatay) ve ortalama(dikey) temel eğrilerine göre sıralayan bir modeldir. Bu model birçok araştırmada ve birçok araştırmacı tarafından kullanılmıştır(Öner ve Kendal., 2022; Tekdal ve ark., 2014). Bu açıklamalar doğrultusunda Görsel 3’te görüldüğü gibi Burgos çeşidi tüm özellikler bakımından ortalamanın üzerinde yer aldığı için diğer çeşitlere göre daha tercih edilebilir durumda olduğunu göstermiştir. Çalışmada yer alan Sümerli çeşidi de ortalamanın üzerinde Güneyyıldızı çeşidi ise ortalamanın altında yer almıştır.

Görsel 3. Genotiplerin özellikler bakımından sıralanması

Ayrıca tüm özelliklerin ortalamasına göre ideal bir merkez oluşturup bu merkeze göre çeşitler sıralanmıştır(Görsel 4).

Görsel 4. Genotiplerin özellikler bakımından sıralanması

Buna göre Burgos çeşidi ideal merkeze en yakın çeşit konumunda olduğu için en ideal çeşit, Sümerli çeşidi ortalamanın üzerinde konumlandığı için tercih edilebilir, Güneyyıldızı çeşidi ise hem ortalamanın altında konumlandığı için hem de ideal merkeze en uzak çeşit konumunda olduğu için bu çeşitler arasında en son tercih edilecek çeşit olduğu görülmektedir. Ancak her bir çeşidin konumlandığı bölgeye yakın olan bitkisel özellikler açısından daha baskın olduğunu söylemek mümkündür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada; özellikle yeni geliştirilen ve bölgede geniş alanlarda yetiştirilmeye meyilli olan Burgos, Güneyyıldızı ve Sümerli çeşitleri kullanılmıştır. Kızıltepe yağışa dayalı şartlarda ve

ilave takviye sulamalı olarak yetiştirilen bu çeşitlerin uyum kabiliyetleri test edilmiştir. Burgos çeşidi verim ve bazı verim öğeleri, Güneyıldızı özellikle başak özellikleri, Sümerli çeşidi ise hem verim öğeleri hem de kalite parametreleri bakımından yüksek performans sergiledikleri tespit edilmiştir. Ayrıca Biplot analiz tekniği ile sonuçların kolay bir şekilde yorumlanabileceği ve önerilerde bulunabileceği teyit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- [1] Akıncı, C., Yıldırım. M. (2009). F6 Jenerasyonundaki bazı makarnalık buğday hatlarının verim ve verim unsurlarının karşılaştırılması. Türkiye 8. Tarla Bitkileri Kongresi, cilt. 2, s. 419, 2009.
- [2] Akkaya, G. (2019). Bazı makarnalık buğday çeşitlerinin Şanlıurfa koşullarında değerlendirilmesi. Harran Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı.
- [3] Bushuk, W. and Zillman R.R. (1978). "Wheat cultivar identification by gliadin electrophoregrams. I. Apparatus, method and nomenclature. Canadian Journal of Plant Science, vol.58, pp.505-515, 1978.
- [4] Çetiz, M.B. (2015). Bazı makarnalık buğday çeşitlerinin mardin kızıltepe koşullarında verim ve kalite parametreleri yönünden belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, s. 58.
- [5] Çıkılı, Y., & yalçın, R. (2003). Yapraktan uygulanan borun buğdayin verimi, bazı verim unsurlari ve tanede b, Zn ve Ca kapsamına etkisi. Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 16(1), 17-24.
- [6] Doğan, Y., & Cetiz, M. (2015). Türkiye’de tescil edilmiş bazı makarnalık buğday (*Triticum durum* L.) çeşitlerinin Mardin-Kızıltepe koşullarında verim ve kalite özelliklerinin belirlenmesi. Yuzuncu Yıl University J. of Agricultural Sciences, 25(3), 304-311.
- [7] Kanat, Ş. (2017). Viranşehir’de yetiştirilen bazı buğday çeşitlerinin verim kalite ve pazar fiyatı yönünden değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- [8] Kendal, E. (2013). Bazı makarnalık buğday çeşitlerinde genotip x çevre interaksyonun kalite ile verim özelliklerine etkisi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Antakya/Hatay. Kasım, s. 96-187.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- [9] Kendal, E. (2008). Güneydoğu Anadolu Bölgesinde farklı dozlarda uygulanan çinko ($ZnSO_4$) gübresinin makarnalık buğday çeşitlerinde verim, verim unsurları ve kalite özelliklerine etkisi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- [10] Kendal, E., & Sener, O. (2015). Examination of genotype \times environment interactions by GGE biplot analysis in spring durum wheat. *Indian J. Genet*, 75(3), 341-348.
- [11] Kendal, E., Tekdal, S., Aktaş, H., Karaman, M. (2012). Kalite parametreleri yönünden yerli ve yabancı bazı makarnalık buğday çeşitlerinin değerlendirilmesi. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, cilt. 5, no.1 s. 97-100.
- [12] Kılıç, H. (2020). Durum Buğday Genotiplerinin (*Triticum durum* L.) Yüksek Sıcaklık Şartlarında Verim ve Bazı Kalite Özellikleri Yönünden Değerlendirilmesi. *International Journal of Pure and Applied Sciences*, 6(1), 17-32.
- [13] Kılıç, H., Dönmez, E., Yatar, S. Şanal, T., Altıkat, A. (2007). Elazığ ve Malatya şartlarına uygun makarnalık buğday çeşitlerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Bitkisel Araştırma Dergisi*, cilt. 2, s. 6-13.
- [14] Kızılgöçü, F., Albayrak, O. Yildirim, M. (2019). Evaluation of thirteen durum wheat (*Triticum durum* Desf.) genotypes suitable for multiple environments using GGE biplot analysis. *Fresenius Environmental Bulletin*, vol. 28, no. 9, pp. 6873-6882.
- [15] Mahdi, A. (2017). Bazı makarnalık buğday genotiplerinin Türkiye ve Irak şartlarında verim ve agronomik özelliklerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- [16] Öner, K., Kendal, E. (2022).Mardin ili sınırlarından toplanan yerel makarnalık buğday popülasyonlarının karakterizasyonu. *Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, cilt. 11, no. 1, s. 1-1.
- [17] Özberk, İ., Özberk, F. (1993). Makarnalık buğdayda verim komponentleri ve verim arasındaki ilişkiler. *Makarnalık Buğday ve Mamulleri Sempozyumu*, s. 275-285, 1993.
- [18] Özberk, İ., Özberk, F. Coşkun, Y. (2005). Özberk Urfa-2005 Makarnalık buğday çeşitlerinin verim performansları ve stabiliteleeri. *Harran Ü. Ziraat Fak. Dergisi*, cilt. 9, no. 3, s.29-34, 2005.
- [19] Özkaya, H., Özkaya B. (1993).Makarna kalitesinde buğday bileşiminin önemi. *Makarnalık Buğday ve Mamulleri Sempozyumu*, Ankara.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- [20] Peterson, C. J., Graybosch, R. A., Baenziger, P. S. Grombacher, A. W. (1992). Genotype and environment effects on quality characteristics of hard red winter wheat. *Crop Science*, vol. 32, no. 1, pp. 98-103, 1992.
- [21] Sakin, M. A., Yıldırım, A., Gökmen, S. (2004). Tokat kazova koşullarında bazı makarnalık buğday genotiplerinin verim, verim unsurları ile kalite özelliklerinin belirlenmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 10(4,) 481-489.
- [22] Tekdal, S., Kendal, E.(2015). Bazı yerel durum buğday popülasyonlarının modern genotiplerle kıyaslanması. *Tarım Bil. Araştırma Dergisi*, cilt. 8, no. 2, s. 40-46.
- [23] Tekdal, S., Kendal, E., & Ayana, B. (2014). İleri kademe makarnalık buğday hatlarının verim ve bazı kalite özelliklerinin biplot analiz yöntemi ile değerlendirilmesi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 1(3), 322-330.
- [24] Tekdal, S., Yıldırım, M. (2021). Durum buğday çeşit, ileri hat ve yerel popülasyonlarının kalite özelliklerinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, cilt. 10, no. 1, s. 13-34.
- [25] Tosun, M., Demir, İ., Yüce S. ve Sever, C. (1997). Buğdayda proteinin kalıtımı. *Türkiye 2. Tarla Bitkileri Kongresi*, s. 61-65.
- [26] Yeni, R., Buğday Raporu. (2022). Erişim Tarihi: 07.01.2023. [Online]. http://www.tkv-dft.org.tr/medya/media/191_1656073551.pdf.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

**INTEGRATION OF CHARACTER EDUCATION IN LEARNING AKHLAK IN
PEKALONGAN, INDONESIA**

Lina Farah INTAN SARI

Amma CHORIDA ADILA

Ana CHONITSA

UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan

ABSTRACT

Islamic religious education is a learning step that becomes a leading sector in developing student character. Some values that need to be developed in character education include the value of piety, the value of faith, the value of caring, the value of honesty and the value of ethics or courtesy. One way to optimize these values is by integrating character education in subject disciplines, specifically in the subject of aqeedah and morals. So this paper aims to find out the process of integrating character education into the learning process of Akhlak Aqidah. The method used is descriptive qualitative method through a phenomenological approach. The researcher seeks to understand directly the process of integrating character education carried out by teachers in teaching moral principles in Pekalongan, Indonesia through observation, interviews and documentation. This research proves the integration of character values carried out by Akidah Akhlak teachers through several stages, namely planning, implementation and closing. At each of these stages the teacher develops material through the integration of religious character values, discipline, tolerance, independence, honesty, confidence, cooperation, and creativity.

Keywords: Moral Beliefs, Teachers, Education

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

**DIGITAL-BASED CURRICULUM AND LEARNING:
Is it here to last for Undergraduate Studies?**

Angelica B. Harris, D Min PA

Associate Professor II, Technological University of the Philippines
Faculty, Department of Languages, College of Liberal Arts
ORCID: 0009-0006-2015-2054

Alfredo D. Trinidad, MA

Assistant Professor IV, Technological University of the Philippines
Faculty, Department of Languages, College of Liberal Arts

Marie Jo Tess S. Ragos, MAED

Assistant Professor 1, Technological University of the Philippines
Faculty, Department of Languages, College of Liberal Arts
City of Manila 1000 Philippines

ABSTRACT

The study aims to perceive the possibility of retaining the Digital-Based Curriculum and Learning in Undergraduate Studies after CoVid-19 Pandemic. It employs undergraduate students from various colleges of the Technological University of the Philippines (TUP) during the global pandemic. It requires to know the socio-demographic profile of the respondents to have an assessment of their capabilities and readiness to adapt the digital world fully. It seeks to determine the satisfaction of the online education or virtual learning delivery in our university, likewise, to look for opportunities and ways to improve if needed. This is conceptually qualitative research. The researchers developed a survey questionnaire using Microsoft Form (MS Form) to reach out to the intended respondents- the undergraduate students. The instrument has two major parts with three sections, which include the Research Consent and Letter of the Authors. The first part is the Respondent's Socio-Demographic Profile, while the second part has series of questions about Digital-Based Curriculum and Learning, which determines the direction of this research work. The study used the purposive sampling technique. It is said that the digital world is absolutely without a doubt is fascinating, so the field of interest whether the Digital-Based Curriculum and Learning is here to last for undergraduate studies, is worth asking for.

Keywords: Digital-Based Curriculum and Learning, Virtual Education, Online Education

ÇEVRE DOSTU DAVRANIŞLAR VE SOSYAL NORMLAR İLİŞKİSİNDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ENDİŞESİ, ÖZ-YETERLİK VE KOLEKTİF YETERLİK ALGILARININ ARACI ROLLERİ

THE MEDIATING ROLES OF CLIMATE CHANGE WORRY, SELF-EFFICACY AND COLLECTIVE EFFICACY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN PRO-ENVIRONMENTAL BEHAVIORS AND SOCIAL NORMS

Dr. Mehmet KARASU

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Psikoloji Bölümü, Türkiye
ORCID: 0000-0002-6620-2807

Dr. Charles OGUNBODE

Nottingham Üniversitesi
Psikoloji Bölümü, Birleşik Krallık
ORCID: 0000-0001-7566-5160

Dr. Aydın BAYAD

Bielefeld Üniversitesi
Çatışma ve Şiddet Üzerine Disiplinler Arası Araştırmalar Enstitüsü, Almanya
ORCID: 0000-0001-7015-6017

ÖZET

Çevre dostu davranışlar sosyal normlardan güçlü bir şekilde etkilenmektedir, ancak iklim değişikliği endişesi ve yeterlik algısının bu ilişkilerdeki rolü hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Bu çalışmada iklim değişikliği endişesi ve yeterlik algıları aracılığıyla, betimsel (örn., başkalarının herhangi bir konuda ne yaptığına dair inançlara dayanmaktadır) ve buyurgan normların (örn., başkalarının herhangi bir konuda neyi doğru ya da yanlış bulduklarına dair inançlara dayanmaktadır) çevre dostu davranışlar üzerindeki etkileri incelenmektedir. Araştırmaya 2022 ilkbaharında Türkiye’den çevrim içi platformlar aracılığıyla erişilen 418 üniversite öğrencisi (*Kadın* = 316, *Erkek* = 97, *Diğer* = 5; *Ort_{yaş}* = 21.82, *SS_{yaş}* = 3.6) katılmıştır. Kolay örnekleme yoluyla ulaşılan katılımcılara iklim değişikliği endişesi, öz-yeterlik, kolektif yeterlik, betimsel normlar, buyurgan normlar, çevre dostu davranışlarla ilgili maddeler ve demografik bilgileri içeren bir soru bataryası uygulanmıştır. Çalışmadaki hipotezler yapısal eşitlik modellemesinin özel bir uygulaması olan aracı değişken analizi ve maksimum olabilirlik tahmini kullanılarak test edilmiştir. Aracılık analizi sonuçları, dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu; iklim değişikliği endişesi, öz-yeterlik ve kolektif yeterlik inançlarının birbirlerinden bağımsız olarak hem betimsel normlar ve çevre dostu davranışlar arasındaki ilişkiye hem de buyurgan normlar ve çevre dostu davranışlar arasındaki ilişkiye kısmen aracılık

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

ettiğini göstermektedir. Ayrıca sonuçlar, betimsel normlara kıyasla, buyurgan normların çevre dostu davranışlar söz konusu olduğunda daha etkili olduğuna işaret etmektedir. Sonuçlar, değer verilen insanların iklim değişikliğine dair ne yaptıklarının ve neyi doğru ya da yanlış bulduklarının çevre dostu davranışlar sergilemede etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Dahası bu sonuçlar bireyin kendisinden başlayarak yakınlarını, gelecek nesilleri, ekonomik olarak yoksul ülkelerdeki insanları ve hayvanları/doğayı içine alacak şekilde genişleyen bir örüntüde hissettikleri endişenin ve iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik öz-yeterlik ve kolektif yeterlik algılarının bu sürece olumlu katkılar sağlayabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, iklim değişikliği endişesi, betimsel normlar, buyurgan normlar, öz-yeterlik, kolektif yeterlik, çevre dostu davranışlar

ABSTRACT

Pro-environmental behaviors are strongly influenced by social norms, however, the role of worry about climate change and perceived efficacy beliefs in these relationships are less well known. The current study aims to examine the effects of descriptive norms (i.e., what other people *do*) and injunctive norms (i.e., what other people *think*) on pro-environmental behaviors through climate change worry and perceptions of efficacy. We gathered data (*Female* = 316, *Male* = 97, *Other* = 5; *Mean Age* = 21.82, *SD Age* = 3.6) using a structured questionnaire. Data collection was conducted until spring 2022. The questionnaire was administered online. We recruited respondents from university students and through convenience sampling. The hypotheses were tested using mediation analysis and maximum likelihood estimation. The results show that climate change worry, self-efficacy, and collective efficacy partially mediate both the relationship between descriptive norms and pro-environmental behaviors and the relationship between injunctive norms and pro-environmental behaviors independently of each other. The results also indicate that injunctive norms are more effective compared to descriptive norms. The results reveal that what valued people do about climate change and what they approve or disapprove of is important in pro-environmental behaviors. Moreover, these results indicate that climate change worry, self-efficacy, and collective efficacy contribute positively to this process.

Keywords: climate change, climate change worry, descriptive norms, injunctive norms, self-efficacy, collective efficacy, pro-environmental behaviors

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

KIRSAL KESİMDE ÖZEL EĞİTİME GEREKSİNİMİ OLAN KARDEŞİ OLAN ÇOCUKLARIN GÖZÜNDE ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLAR VEYA ÖZEL GEREKSİNİMLİ OLMA

CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS OR BEING SPECIAL NEEDS IN THE EYES OF
CHILDREN WHO HAVE SILVER

Dr. Ercan ÖPENGİN

Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of education Van/ TÜRKİYE

Uzm. İmran ELMAS

MEB

Mervan CAN

MEB

ÖZET

Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar tanı aldıklarında ailelerin en çok zorlandığı konulardan biri çocuğunun durumunu kabullenememe ve yapılacak olan müdahalelere yetersiz kalmalarıdır. Özel eğitime gereksinimi olan çocukların tanı aldıktan sonra özellikle kırsal bölgede yaşayan aileler aldıkları tanıya ilişkin sağlıklı bilgilendirme olmadığından dolayı tanıya ilişkin de bilgi sahibi olmuyorlar. Bu durum özel eğitime gereksinimi olan çocuk için zorlayıcı bir süreç haline geldiği gibi normal gelişimi gösteren kardeşler içinde zor bir süreç oluyor.

Kırsal bölgede yaşayan özel gereksinimi olan çocukların kardeşleriyle yapılan bu çalışma çocukların kardeşlerinin aldıkları tanıya ilişkin bilgi sahibi olmaları, özel eğitim ve özel gereksinimi olan kardeşlerine ilişkin bilgi sahibi olup olmadığı, tanı aldıklarında yaşadıkları duygu durumu ve aileleriyle yaşadıkları olumsuz durumlara ilişkin konuları tespit edilmiştir.

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Çalışmaya 15 çocuk katılmış ve çocuklar koşulların yetersiz olduğu kırsal bölgelerde özel gereksinimi olan kardeşine karşı tutumu, tanı aldıklarında yaşadığı duygu durumu ve aileleriyle olan iletişime ilişkin sorular sorularak gerekli bilgiler elde edilmiştir. Çalışma sonucunda çocukların kardeşlerinin özel gereksinimli olması, özel eğitimin ne olduğu ve yaşadığı duygu durumlar tespit edilme ve ileride buna yönelik çalışmalar yapılarak çocukların yaşadıkları sorunları ortadan kaldırma gibi konular hedef alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, özel gereksinim

ABSTRACT

When children with special educational needs are diagnosed, one of the most difficult issues for families is the inability to accept their child's situation and their inadequacy in the interventions to be made. After the diagnosis of children in need of special education, especially families living in rural areas do not have information about the diagnosis because there is no healthy information about the diagnosis they receive. This situation becomes a challenging process for the child who needs special education, and it is a difficult process for siblings with normal development.

In this study, which was conducted with siblings of children with special needs living in rural areas, it was determined that the children's siblings had information about the diagnosis they received, whether they had information about special education and their siblings with special needs, the emotional state they experienced when they were diagnosed, and the negative situations they experienced with their families.

The study was conducted using the interview technique, one of the qualitative research methods. Fifteen children participated in the study and necessary information was obtained about the question of the organism, the emotional state of their acquaintances, and the relationship with their families, from the rural area where the conditions of the children were insufficient. As a result, the special needs of the working environment cells, what special education is and the emotional states they experience are not determined, and the observations made in the future are aimed at issues such as the disappearance of the communities where the children live.

Keywords: Special education, special requirement

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

ABSTRACT

Today, gastronomy tourism has become very important in the tourism industry, which has gained a lot of variety. Due to their interest in eating and drinking, many visitors base their travel plans on countries and locations where gastronomic culture is strong. Cyprus, the third largest island in the Mediterranean, has a highly developed range of food and drink. The primary purpose of this research will be to introduce the tastes of meyhanes in the eating and drinking culture of Cyprus and to explain the concept of gastronomic tourism, which has gained popularity around the world. In the study, the presentation of the delicacies that are highly valued in the culinary tradition of Cyprus serves as a secondary purpose. In addition, the research is intended to be informative for visitors who intend to come to Cyprus for gastronomic tourism and for those who want to know what flavors they should taste when they arrive there. In the literature review, no comprehensive academic research has been done on Cyprus meyhane delicacies. A very good depiction of the tastes and dishes of Cyprus, where many different civilizations unite, will contribute to the literature with the study of gastronomy tourism. The study, which will clarify the concepts of "gastronomy" and "gastronomy tourism", will be one of the first academic studies on the food, culture and preferences of Northern Cyprus. In order to ensure the validity of the study, it is aimed to conduct a literature review on Cypriot cuisine in general. On the other hand, it is also important to preserve the Cypriot culinary tradition and transfer it to future generations.

Keywords: Gastronomy Tourism, Cyprus Culinary Culture, Meyhanes.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

THE TREATIES AND CLAUSES OF SOUTH ASIA: INDIA AND EUROPEAN RULERS IN THE SEVENTEENTH AND EIGHTEENTH CENTURY

Ananda Majumdar

(0000-0003-3045-0056) - ORCID | Connecting Research and Researchers

Ananda Majumdar | University of Alberta - Academia.edu

*Harvard Graduate School of Education (Professional Education as a Child Development Educator, Certificate in Early Education Leadership (CEEL-Series 1,2,3), online) 2017-present

*John. F. Kennedy School of Government, Harvard University, Public Leadership Credentials Courses

*Norquest College (Edmonton, AB, Canada), "LINC" (English Literacy Certificate Program) January 2023 / Early Childhood Pedagogy Certificate

*Vancouver Island University (Nanaimo Campus), British Columbia, Canada, Basic Adult Education (Certification), 2023

The University of Alberta (Bachelor of Education after Degree Elementary, Faculty of Education,

Community Service-Learning Certificate and Certificate in International Learning, CIL) – 2012-2022

Zhejiang University Global Summer Program, Inclusive Development, School of Public Affairs, August 1-15, 2022, Online

Intern, Digital Museum and Diaspora, Migration, GRFDT, New Delhi, India (April 2021-March 2022, Online)

Book Pecker Fellow, Peace X, India (April 1, 2021- September 1, 2021, Online) best fellow in the social science department and computer literacy

Certificate in Migration Studies, GRFDT, New Delhi, India (September 2020-March 2021, Online)

Grant MacEwan University (Diploma in H.R. Management), 2008-2012

Jadavpur University (Master of Arts in International Relations)

Sikkim Manipal University (Master of Business Administration in H.R. and Marketing Management)

MBB College, Tripura University (Bachelor of Arts in Political Science)

Antarctic Institute of Canada (Researcher and Writer), Servicing Community Internship Program (SCiP) Funded by the Government of Alberta

Member of Student Panel, Cambridge University Press,

Member of the Association of Political Theory (ATP) University of Massachusetts

Student Member of ESA (European Studies Association), Columbia University, U.S.

General Coordinator, Let's Talk Science, University of Alberta

Early Childhood Educator, Brander Garden After School Parents Association

Researcher, Project-based Articles, Antarctic Institute of Canada under Riipen

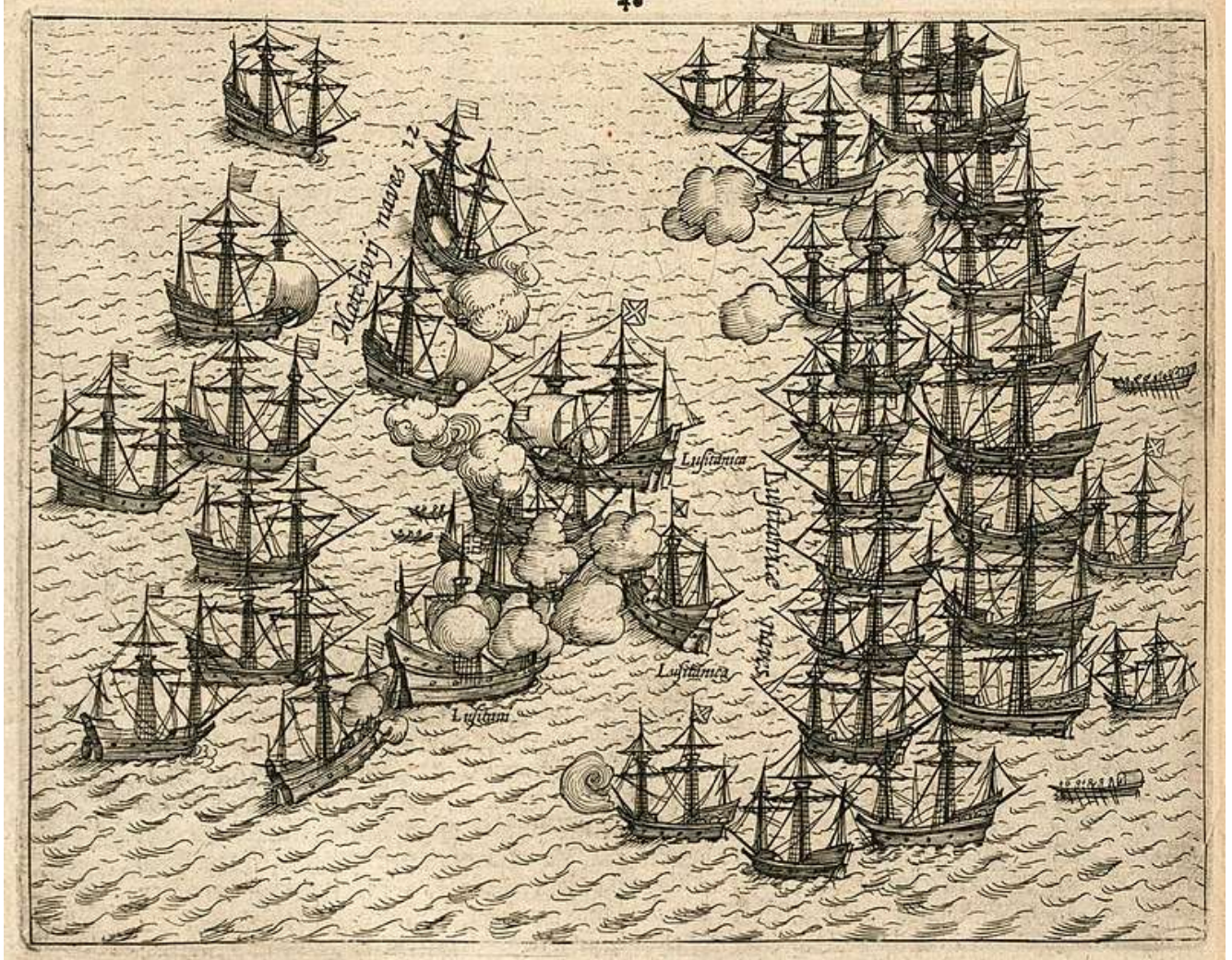

Figure 1: Wikipedia Contributors. (2019, November 9). European colonisation of Southeast Asia. Wikipedia; Wikimedia Foundation. https://en.wikipedia.org/wiki/European_colonisation_of_Southeast_Asia

Abstract: Historians of the law of nation-state showed their interest in exploring the clauses and treaties concluded with South Asian countries, majorly with India, by the European powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Historian G.F. Martens collected information on those historical treaties to form a volume of treaty law that helped to support the increment of the conception by the modern positivist as international law. One European ruler always directed discriminatory clauses of those treaties against others by expressing European power politics in the continental system for the establishment of hegemony (every continent. The kingdoms of India willingly welcomed European powers to amalgamate with the kingship for the personal preservation and strengthening of their domain compared to others. The clauses of

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

the treaties based on trade, the social and political atmosphere of India and South Asian countries were divided due to agreements with various European powers, and their territorial integrity was changing as well due to the power and trade perception of the different European powers. The objectives of the article are to discuss the role of imperial forces in India and South and Southeast Asian countries through imperial laws and documentation. The report's outcome will focus on that region's imperialistic part and its historical importance of documentation. The methodology has been conducted through documentary analysis. The feature question is, what was the root of historical documentation, and how did it work to rule those countries by the imperial power?

Keywords: South Asia, Southeast, Imperial Power, India, East-India Company, Vasco da Gama, Portuguese, European Power, Beyond Europe, International Law, Historians, Open Sea Law, European-Asian, Indian Dynasties, Classic Law of Nations, Independent Asian State Structure, Collapse of Asian State Structure, Imperialism, World Map, and International Legal Authenticity, Universal Family of Nations, Positivist Concept of International Law, Classical Writers and Historians, Classics and the Universal Friendliness, Classical Age, The Age of Philology and Philanthropy, The Act of Compassion Among Europa and Asia, Mutual Intercourse, European New Comers to Asia, Intercultural Existence, Moorish Trade and Navigation, Direct Sea Route, Spices, Exchanges the Christian Faith to Asia, Power Politics in Asia, Inter-European Conflicts in Asian Scenario, The Ottoman Empire, The Mogul Empire, Holy Roman Empire, Power of Politics and Historian Analysis, Persia(Siam), Sultanate of Delhi, Military Leader Tamerlane, Turkish Tughluq Dynasty, Zahir-al-Din Muhammad Babur, Muslim Migration, Hindu-Muslim Acculturation in India, Hindu Bhakti & Muslim Sufism, Cross-Cultural Dimension of Indian Civilization and the Mughal, Gunpower Empire, Portuguese as the Ruler of the Indian Ocean in 1500 Centuries, Roman Catholicism in India and Portuguese, New World, New Agricultural Products, Treaties and Friendship with Nayakas of Madurai the Dutch East India Company, Ikkeri Dynasty, Setupati of Ramnad Dynasty, Muttu Virappa 3rd, Moorish Culture and the South Indian Dynasties, Madurai Dynasty, Tanjavur Dynasty under Maratha Bhosle's, Junior Merchant Corijin Stevens of the Dutch East India Company, Dutch East India Company Assistant and Second in-Command Nicolaes Welter, The envoys Arnoldus Oosterharen, City of Tanjavur, King Ekoji 2nd, Niccolo de Conti, Imperialism, Industrialization in Europe.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

Introduction: The result was the creation of a network in the area based on the monopolies of discriminatory arrangements and the creation of the state of flux. A trust of colonial faith thus built up in India and other South Asian countries. Portuguese was the first European power who arrived in the South Asian region of Calicut (Southern India) through the discovery of Vasco da Gama, which created the historical amalgamation between Asia and Europe. Portuguese shipping in the Indian Ocean and their navigation, trade, and shipping finally ended the Moorish monopoly; the Dutch challenged the Portuguese, then England challenged the Dutch, and then France challenged England to make their supremacy in the ocean and Asia. It was a power game by major European powers, with whom Indian kingdoms of that era played a vital role. The first of the treaties were made by the Portuguese and the West Coast Indian rulers in the sixteenth century, such as Zamorin of Calicut, the closest ally of the Muslim trading community, the rulers of Cochin, Quilon etc., to escape their kingship from the Zamorin community. The treaties were successful with the southern rulers based on a trade monopoly through which all spices of the land should be sold to the King of Portugal. The treaties of Portuguese with the East Indies were called the violation of the law of the nation and the infringement of the right of other powers, including independent Asian communities (Hugo Grotius); the treaties were the symbol of violation of the statehood and sovereignties of India and the entire South Asian countries. The Dutch came to the West Coast of India. It made monopolies of treaties with the kingships of the region in favour of the Dutch East India Company, accompanied by discriminatory stipulations against the Portuguese. The treaty of the Dutch East India Company and the Kingship of Cochin in 1663 was a signatory treaty of discrimination that said that the delivery of all spices to European countries would be excluded from the trade between the Dutch and the East Coast of India. Dutch was able to eliminate the trade rule of Portuguese and the English from the Indonesian Islands and established their trade control in the second half of the seventeenth century in the Indonesian Islands. The Dutch and Indonesian rulers signed many treaties, such as the Dutch-Macassar Treaty of 1667. The clauses of those treaties were all discriminatory against Portuguese and English and the consideration of Dutch East India Company in the field of trade and commerce. Article 6 of the Dutch-the King of Macassar treaty forced the Portuguese to move from the kingdom of Macassar; Article 7 of the treaty provided all concessions of free trade in the domain to the Dutch company excluding all other European trade powers and the Indian Kingdom through whom other Europeans would act as a competitor of Dutch. It thus created European power politics led by the Dutch from Europe to Asia and those monopolies of discriminatory clauses mainly against

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

the British and the Portuguese. In the meantime, the English East India Company won the fight for supremacy among European powers in the Indian Subcontinent, and thus they established hegemonic rule over India. The treaties and clauses of international law of that century turned to history through historical evaluation, critical analysis, and engagement with the past. It provided socio-cultural conditions of treaties that helped shape conceptual understanding and state practice in the past through the development of public international law. It was challenging to obtain the original text and translation from various sources that were negligible and unavailable. It has been said that the past is about foreign countries, which is difficult to understand. But the notion of rejoinder through historical evolution makes international law joyous.

Literature Review: During the 16th and 17th centuries, European powers colonized South and Southeast Asian countries through trade, business, and politics. The spice trade was a valuable business for which European powers fought each other on the sea for the survival of the competition. The image was an exploration of continents like the New World beyond Europe. Still, the accurate picture and scenario were fallen throughout the colonization of the continent after the realization of the empire and dynasties of South and Southeast Asian countries. Europeans were merchants and clever. They quickly approached and influenced innocent and weak dynasties of India, the Philippines, Japan, China, Siam, Silon, and many other Indian Ocean islands dynasties. Beginning with the Malacca Straits accusation in 1511 by the Portuguese, the maritime routes were conquered by other European nations throughout the entire 17th and 18th centuries (Wikipedia Contributors, 2019). By the 19th century, Southeast Asia was influenced by various European global players. Niccolo de Conti started their exploration for his exploration of Southeast Asia in the 15th century. At the same time, by 1498, Vasco da Gama explored the first direct sea route from Europe to India (Wikipedia Contributors, 2019). During the 17th century Dutch, British, and French founded their East India Companies, and slowly, they moved toward South and Southeast Asia throughout their imperial policies.

Methodology: The paper has been assumed through subordinate sources of data. Subordinate sources of data include academic articles, websites etc. The description of sources has taken the method of writing the essay, reading, gathering in-depth insights on topics, exploring ideas, summarizing, interpreting, and mainly expressing in words (documentary analysis through qualitative approach). The article has been discussed based on historical scenarios and its

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

evidence analyses by historians and Dutch East India Company delegates. It has discussed the histories of Indian rulers from the 1400 century for the realization of treaties and friendship by the Europeans in India and its expansion to Southeast Asian scenarios. The article has analyzed the causes of the exploration of new continents by many European powers and their final journey throughout their settlement of imperial policies in South and Southeast Asian countries.

Discussion: ¹Vasco da Gama's India exploration has been analyzed by historians as ²a 'rediscovered Asia,' which is a new period of Asian history. Historians explored that Asia and Europe had been intertwined due to discoveries of Asian continents and their countries by European explorers; Vasco da Gama was one of them. Due to the democratic structure and stability in Asian states, European hegemony decreased, and therefore political dominance had been diminished over Asian countries. By that time, international laws³ were not applied to communication between European and Asian powers, which was easier for further contact without any formal legalities. The type of communication that succeeded between Asian and European powers before the 19th century must be considered different from Asia and European relationship in the 19th century when the independent Asian State system collapsed. This was a relation between Asian and European countries in the context of ⁴the classic law of nations that refers universal Family of Nations. International law and treaties existed due to the doubtful structure of the Asian independent states, especially when they disappeared from the global map and their suspicious legal status. Vasco da Gama rediscovered Asia from the 15th century to the end of the 18th century. By then, ⁵the positivist concept of International Law had not yet outdated the natural law doctrine that was predominant among the writers of the classical

¹ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 1st.

² Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 1st.

³ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 2nd.

⁴ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 2nd.

⁵ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 2nd.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

period, who analyzed Asian powers as a part of the Universal Family of Nations. The era of the 15th century was astonishing with classical touches, especially in the Asian context, where Europeans felt and found themselves amalgamated with inter-state connections. Their amalgamation was a substantial social network.

This is how European newcomers found many ideas in common with their Asian counterparts, which educated them about mutual intercourse instead of an isolated mood with a new continent. ⁶The Portuguese visited Asia to demolish Moorish trade and navigation and explore a direct open sea route with Europe for South and Southeast Asian spices and other merchandise. It was, therefore, an exchange of trade between Europe and Asia. Europe exchanged religious customs with Asia, especially in the Philippines islands. It extended the faith of Christ to other Asian countries. ⁷The Portuguese were followed by semi-sovereign Dutch, English, and French companies following more secular ways than the British merchants in South and Southeast Asian countries. However, the British, French, and Portuguese were transplanting inter-European conflicts in Asia, and the idea of a universal Family of Nations was damaged due to the creation of many contradictory issues and conflicts throughout the expansion of European powers. The creation of power politics⁸ in Asia by the Europeans launched when the conflicts between the Ottoman Empire and the Holy Roman Empire were highly tense. The East Indies powers like ⁹The Mogul Empire, Persia, and the Other East Indian powers were also trying to involve in this power play but remotely. After that, Historians thought about ¹⁰the 'Law of Nations in the context of the power play rising in Asia, as well as inter-relational discourses between Europe and Asia on changing socio-political environment.

⁶ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 3rd.

⁷ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 3rd.

⁸ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 3rd.

⁹ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 3rd.

¹⁰ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 3rd.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

Historians needed to analyze this Euro-Asia relation in the context of the power of politics, as they viewed it in the context of the classical scenario, which was compiled by the nature of universal law, a family of nations. ¹¹For the discussion of treaty and diplomatic relations in the 17th and 18th centuries Asia, it is necessary to focus on some classical treaties of the Law of Nations from the 16th to 17th centuries. Even though South Asia is the focus of the discussion of treaties and laws, it has also connected Persia¹² and Siam. This is how the discussion over treaties and law has been extended along with East Indies as a wider region of Asia. It is necessary to discuss Indian history in the context of South Asia. ¹³In the year 1398 (Spodek & Louro, 2007) military leader of Chinggis Khan, Timur, who was one of the daring soldiers (Tamerlane), became the head of the Chaghatai Khanate in the territory which was in the north of India, across the Himalayas, and raided Delhi and throw-out Turkish Tughluq dynasty and raided the treasury. ¹⁴Tamerlane changed his mind and withdrew his forces from India to Syria to Russia to Xinjiang in Central Asia. Further, Zahir-al-Din Muhammad Babur raided India, won the battle of Panipat (Spodek & Louro, 2007), and occupied Delhi and Agra. ¹⁵This is how the Sultanate of Delhi ruled north India estimated 300 years starting from 1206. Babur's son Humayun reconquered Delhi in 1555 from the Afghan armies of Sher Kahn Sur with the helping hand of Turkish Safavid rulers. After the death of Humayun, his son Akbar¹⁶ came to the throne as one of India's most powerful heroic rulers, who ruled India for an estimated 50 years. ¹⁷India is a major cultural area conquered and ruled by Islam, but it did not generally accept Islam like North Africans, Middle Eastern, Turks, and Persian (Spodek & Louro, 2007). Mughal Emperor Akbar moved to adopt an indigenous Hindu majority under his Islamic government. Akbar

¹¹ Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 4th.

¹² Treaty and diplomatic relations between European and south Asian powers in the seventeenth and eighteenth centuries. Paragraph 4th.

¹³ India in the World; the World in India 1450-1770. From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 2nd.

¹⁴ India in the World; the World in India 1450-1770. From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 2nd.

¹⁵ India in the World; the World in India 1450-1770. From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 2nd.

¹⁶ India in the World; the World in India 1450-1770. From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 3rd.

¹⁷ India in the World; the World in India 1450-1770. From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 4th.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

encouraged this adaptation by enrolling indigenous Hindu people as his soldiers; encouraging the marriage of Hindu women, taking Hindu wives into his harem; abolishing taxes on non-Muslims etc. Many Mughal emperors followed Akbar and integrated Hindu and Muslim communities into their empires. This is how a combination of Islam and Hindu culture was created in India under the Mughal dynasties. ¹⁸Though Emperor Aurangzeb became a cruel ruler, they discriminated against Hindus. During the Mughals era, migration and conversion in India was a big socio-political phenomenon. ¹⁹Muslim population in India grew from 400,000 in the 1200 century (Spodek & Louro, 2007) to an estimated 3.2 million in the 1400 century, an estimated 12.8 million in 1535 and an estimated 50 million in 1800. From Iran, Turkey and Central Asia, many Muslim scholars and Sufis came to India for religious, social, and economic acculturation with the mainstream Hindu religion of India. ²⁰Hindu bhakti and Muslim Sufis had warm relations and attracted followers each other from each other. The amalgamation of Hindu and Muslim in Mughal India was a direction of the cross-cultural unique feature in Indian civilization. ²¹However, Historians analyzed two main questions in the context of Mughal Islamic dynasties in India, where Islam had not been accepted as a major religion. ²²Therefore, the question was raised of how many Hindu temples had been demolished by the Sultanate of Mughal in India (Spodek & Louro, 2007). And which Hindus converted to Islam (Spodek & Louro, 2007)? Historian Richard Eaton²³ (Spodek & Louro, 2007) analyzed that only eighty (80) cases of temples had been demolished in India across five centuries of Sultanate and the Mughal period in India and the intention was to collect treasures, not political criminality for the conversion of Islam in India. It was just because of economic gain that the temples of India were looted rather than the insult of Hinduism (Spodek & Louro, 2007). In the context of ²⁴Hindu conversion to Islam, historians analyzed that conversion had been accepted into lower

¹⁸ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 6th.**

¹⁹ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 10th.**

²⁰ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 10th.**

²¹ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 12th.**

²² India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 12th.**

²³ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 12th.**

²⁴ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 13th.**

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Hindu communities²⁵ who were economically poor (Spodek & Louro, 2007), such as in remote Bengals, villages in Punjab etc.

The Mughal Empire confirmed India's²⁶ global connection to Central Asia and the Islamic World. The Indian Ocean was always a vital sea route to discover and travel to India. The arrival of Europeans in India was a significant change in the context of economy and trade.²⁷ The Portuguese arrived in 1498 (Spodek & Louro, 2007).²⁸ Earlier, Europe realized trade and commerce with South and Southeast Asia through the brokers of the Middle East, especially for the spices from South and Southeast Asian countries. Because of the rise of the Ottoman Empire²⁹, Western Europeans changed their sea routes for trade and commerce with Asia. The Portuguese royal family started searching for new sea routes in the 1400 centuries for their own.³⁰ A small nation like Portugal in the 1500 century was in high ambition to control the sea for their economic prosperity through trade and commerce with Asia and Africa. They established numerous forts from the coast of Africa to China. They had innumerable forts from the West to the East (Spodek & Louro, 2007) from Mozambique in 1507, Hormuz in 1515, Goa in 1510, Malacca in 1511, Macao in 1557, and Nagasaki in 1571. Portuguese was so strong in the 1500 century in sea routes and wanted other traders and nations to obey and tax them on the ocean routes. Portugal was able to destroy any ships that would try to challenge them.³¹ This is how

²⁵ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Paragraph 13th.**

²⁶ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 1st.**

²⁷ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 4th.**

²⁸ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 4th.**

²⁹ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 4th.**

³⁰ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 5th.**

³¹ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 5th.**

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

Portugal was a new 'gunpower empires' (Spodek & Louro, 2007). Portugal did not threaten the South and Southeast Asian countries due to their weaknesses and geographical circumstances. Many dynasties existed in Asia, such as the Mughals of India etc. Portuguese believed in alliances in Asian continents, especially with India (Spodek & Louro, 2007). It has been said that ³²"Indian capital and commercial expertise were the backbone of the Portuguese Empire, even in the sixteenth century" (Spodek & Louro, 2007). ³³The Portuguese did three essential things for their soft power influences. ³⁴They discovered new sea routes for spice trade from Asia and Africa; secondly, they brought new agricultural products like tobacco, maize, potatoes, tomatoes, pineapples, chiles, etc., to the Eastern hemisphere. No Indian had any experience cooking through chilli before the Portuguese arrived in India (Spodek & Louro, 2007). Finally Portuguese brought gold and silver from the New World³⁵ to pay for their purchases from Asian countries. ³⁶The Portuguese converted many Indians to Roman Catholicism and built Goa as their Indian colony by converting Goa into a Catholic Indian region. ³⁷They destroyed all the Hindu temples in Goa (Spodek & Louro, 2007), and by 1600, centuries two-thirds people of Goa were Christians. The Portuguese were defeated by the British and French and the Dutch overseas. Portuguese turned their attention to the New World (South America), and by 1739 Portuguese was a minimal force in India. The English East India Company³⁸ came to India in

³² India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 6th.**

³³ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 7th.**

³⁴ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 7th.**

³⁵ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 7th.**

³⁶ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 8th.**

³⁷ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 8th.**

³⁸ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 11th.**

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

the 1600 century. The Queen of England authorized the company for warfare if required abroad (Spodek & Louro, 2007). Therefore, the British East India Company was ordered to fight against the Dutch and the Portuguese for the winning of trade and commerce in Asia. The French East India Company was formed in 1664³⁹. The British East India Company defeated the Portuguese in 1612 near Surat, India and in 1615, The Mughal Emperor Jahangir granted the British East India Company the building of their factories in Madras, Bombay and Calcutta (Spodek & Louro, 2007).⁴⁰The British East India Company also built trading posts in East Asia, including Guangzhou, China, in 1711 for the tea trade. Britain started their business in India by building many industries like tea, spices, cotton mills, and heavy industries and exporting from East and Southeast Asian countries. Indian and European lifestyles were changed due to trade and commerce and the exploration of new products for the comforts of life. Conversely, the business slowly became political rule over India by the British East India Company.

⁴¹Indian kingdom, especially (Bes,2016) south Indian dynasties were influenced by the Islamic rule in India, which had occurred by the Sultanate of India, and the Mughal Empire. The influence was due to 300 years of rule by the Empire over India, and the Indian diaspora had already been under the shadow of Mughal dynasts.⁴²The Dutch East India Company report is evidence, especially on four courts; Madurai, four; Ikkeri, twelve; Ramnad, ten; and Tanjavur, seven. The influence of the Mughals from Central Asia in the Indian kingdom, as well as the influence of the Europeans, had been expressively focused by the Dutch East Indian Company on four courts of the South Indian kingdom. The influence had been found in the dress codes of dynasties, social and cultural features of the dynasties etc. Those reports by the Company (Bes, 2016) had been published throughout their direct encounters with the kingdom's rulers,

³⁹ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 11th.**

⁴⁰ India in the World; the World in India 1450-1770. **From Mongol to Mughal to Indian. Europeans from traders by sea to rulers over land. Paragraph 11th.**

⁴¹ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ambassador on fashions. Paragraph 1st.

⁴² Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ambassador on fashions. Paragraph 1st.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

especially during the ⁴³Bhosle dynasties. Those meetings with the rulers of the Southern kingdom's held during the visits of the Dutchess to those kingdoms at least ⁴⁴nine times in Madurai (1705-31), once in Ikkeri (1738), and four times in Tanjavur (1725-41) (Bes, 2016). The Dutch East Indian Company would write notes always during their visit to the kingdoms and after looking at the dynasty's dress codes. In a few cases, they did not write anything, like during their visit to the Vijayanagar, the Dutch East India Company did not write about the dress codes and other lifestyles of the Vijayanagar dynasties. ⁴⁵Moors were recognized as Muslim in India, while the Dutch recognized heathen (Bes, 2016) as Hindus. ⁴⁶According to the Dutch East India Company Madurai dynasty was linked with Vijayanagar because of its origin in a military position at the imperial court. ⁴⁷For the confirmation of the treaties and friendship with Madurai (Bes, 2016), the Dutch East India Company assistant and second-in-command Nicolaes Welter⁴⁸ was delegated to Muttu Virappa 3rd, where he saw the replacement of long clothes and caps with Maratha-style attire. Nicolaes Welter was granted to meet with the Nayaka at the capital city of Tiruchirappalli (Bes, 2016). He said, ⁴⁹"I was brought with all our stuff and gift animals before His Highness. I found said ruler in a room open in front, sitting on a small alcatijff [al-katif, carpet], wearing a white Moorish dress [wit Moors gewaedt] and

⁴³ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ambassador on fashions. Paragraph 1st.

⁴⁴ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ambassador on fashions. Paragraph 1st.

⁴⁵ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ambassador on fashions. Paragraph 1st.

⁴⁶ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Madurai. Paragraph 1st.

⁴⁷ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Madurai. Paragraph 1st.

⁴⁸ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Madurai. Paragraph 1st.

⁴⁹ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Madurai. Paragraph 1st.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

pearl necklace (each one of them the size of a white pea) around the neck. The place where His Highness was seated was built 1V2 feet above the front of the room. Its dome rested on several pillars, His Highness leaning against one of them. To the left and behind said ruler sat several court notables, while some servants were standing" (Bes, 2016). Therefore, it was evidence that the 'Moorish'⁵⁰ dress was found at the Madurai court under Muttu Virappa 3rd. After the Nayakas of Madurai, the Ikkeri dynasty was another southern Indian court or kingship where Moorish culture influenced their dress code and socio-cultural lives. ⁵¹The most substantial observation was written down by the junior merchant Corijin Stevens (Bes, 2016) in the report of his embassy to Somashekara Nayaka 2nd in February 1735 (Bes, 2016). Stevens had been sent to the Ikkeri dynasty as the Dutch East India Company delegate to rebuild the relations after a violent clash about a year ago. He saw two audiences at the court while staying in the capital Bednur (Bes, 2016). ⁵²He said, ". . . without shoes, I approached the king, who was sitting in a raised armchair of three steps, covered high with some Souratse [Surat] golden cloths, keeping between his legs a sword of which the sheath was gilded, being dressed in Souratse cloths, on his head a turban set with gold, wearing around his neck a few pstaaten] . . . golden necklaces, and on his fingers, some rings encrusted with diamonds, standing behind him a crowd of servants, and on both sides sat several state nobles and highly ranked people [rijxgrooten en staaten]...." (Bes, 2016). The third dynasties of southern India were Ramnad (Bes, 2016), called Setupatis of Ramnad⁵³. ⁵⁴The first of the embassies took place in November

⁵⁰ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Madurai. Paragraph 1st.

⁵¹ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ikkeri, Paragraph 1st.

⁵² Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ikkeri, Paragraph 1st.

⁵³ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ramnad. Paragraph 1st.

⁵⁴ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ramnad. Paragraph 1st.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

1736 when Resident Wouter Trek was posted to the capital city of Ramanathapuram (Bes, 2016) to greet the king of the Ramnad, Setupati, Sivakumar Muttu Vijaya Raghunatha on November 4, 1736. ⁵⁵He said, "[I] was guided before the young king, who sat, dressed in a Moorish way [op zijn Moors gekleed] and decked with some jewels, on a large outspread alcatijf [carpet], accompanied by his courtiers. As I approached, I greeted His Excellency in the Hollanders' manner, who responded to me in the Moorish way [op de Moorse wijs]" (Bes, 2016). ⁵⁶During the Tanjavur dynasty, Maratha Bhosle was the dynasty; the Dutch East India Company established their embassy in November 1735 (Bes, 2016). The envoys Arnoldus Oosterharen and Wouter de Jongh, were sent to King Ekoji 2nd (Bes, 2016) to greet him on his recent accession to the throne. ⁵⁷They said, ". . . proceeding in this way, [we] came into the hall and before the said King Ekogie Ragie, seated under a canopy on a bed hanging from four silver chains one foot above the ground, being continually and gently swung by eight fresh youngsters. The king, a well-formed man, 28 years old, was dressed in a long coat of white fine muslin [een lange rock van wit fijn neteldoek] and on his head also likewise a turban, on which stood a toeraaij [turra, turban jewel] wrought with gold, encrusted with many precious stones as a sign of his regal highness, with a staff [sceptre?] in the right hand, and a bunch of golden chains and coral strings around the arms...." (Bes, 2016).

Conclusion: The feature question is, what was the root of historical documentation, and how did it work to rule those countries by the imperial power? The historical documents included treaties and friendships between the Dutch, English, French, Portuguese, and South and Southeast Asian countries. They started trade by exploring sea routes in the Indian Ocean to the Philippines, Japan, China, Indonesia, Sri Lanka, and India. Spice and tea trade was their primary material for business and earning money for the prospers of Europe and for the prosperous lifestyle of Europe by available materials and beverages. They managed it through trade and business with Asian countries and made many agreements for their residence and security.

⁵⁵ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Ramnad. Paragraph 1st.

⁵⁶ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Paragraph 1st.

⁵⁷ Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth-eighteenth centuries. Paragraph 1st.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

Therefore, they connected everything with Asian dynasties in those days by the softness of their friendship, treaties, and contracts. They also provided chillies, potatoes, and coca to India from the New World, creating trustworthiness among the empires and dynasties. When they made their base through business, friendships, and dependability, they started a competition among themselves. The Portuguese, Dutch, and French lost matches to the British in that competition. Finally, the British East India Company gained everything through diplomacy and social-political ambition in India and Southeast India. After they defeated the Mughals and other dynasties of India to become India's ruler. History and historical analysis were a significant part of the scenario during the treaties and agreements with South and Southeast Asian countries by the Europeans in the 17th and 18th centuries. Therefore, this article has been discussed based on the historical establishment of Europeans in India and in Southeast Asian countries along with the Mughal Empire and the dynasties of Southern India through which Europeans were able to establish their base in India and its expansion with Southeast Asian Countries through sea route Always.

References:

Aggarwal, M. (2013, September 23). *European Traders in India during the 17th and 18th Centuries*. History Discussion - Discuss Anything about History.

<https://www.historydiscussion.net/history-of-india/european-traders-in-india-during-17th-and-18th-centuries/698>

Alexandrowicz, C. (2019). Treaty and Diplomatic Relations between European and South Asian Powers in the Seventeenth and Eighteenth Centuries (Volume 100). *Brill*, 100.

https://doi.org/10.1163/1875-8096_pplrdc_a9789028613720_03

Spodek, H., & Louro, M. L. (2007). *India in the World; the World in India 1450-1770*. Association for Asian Studies.

<https://www.asianstudies.org/publications/ea/archives/india-in-the-world-the-world-in-india-1450-1770/>

Bes, L. (2016). Sultan among Dutchmen? Royal dress at court audiences in South India, as portrayed in local works of art and Dutch embassy reports, seventeenth—eighteenth

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS
July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

centuries. *Modern Asian Studies*, 50(6), 1792–1845.

<https://www.jstor.org/stable/44158300>

Wikipedia Contributors. (2019, November 9). *European colonization of Southeast Asia*.

Wikipedia; Wikimedia Foundation.

https://en.wikipedia.org/wiki/European_colonisation_of_Southeast_Asia

HATIRLAMA VE UNUTMANIN KESİŞİMİNDE BİR ANIT: ZEVE ŞEHİTLİĞİ

A MEMORIAL ON THE BORDER OF REMEMBERING AND FORGETTING:
ZEVE MARTYRS MEMORIAL

Dr. Mehmet KARASU

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

ORCID: 0000-0002-6620-2807

Dr. Öğr. Üyesi Uğur BOZKURT

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tarih Bölümü

ORCID: 0000-0002-8698-8368

ÖZET

Anıtlar; bir grubun gücünü, kayıplarının neden verildiğini ve yarıda kalan birtakım “görevleri” hatırlatmasının yanı sıra, zor koşullarda yaşanan ağır trajedilerin, travmaların ve fedakârlıkların mekânsal izleri ve kolektif bellek hatırlatıcılarıdır. Bu çalışmada 1915 Mayıs ayında günümüz Van ili Tuşba ilçesi Zeve bölgesinde katledilen Müslüman nüfusun anısına inşa edilen Zeve Şehitliği'nin tanınırlığı ve kullanım pratikleri açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda çalışmaya, kolay örnekleme yoluyla, Van YYÜ'de öğrenimlerine devam eden 543 üniversite öğrencisi (*Kadın* = 283; *Erkek* = 160, *Ort_{yaş}* = 23.05, *SS_{yaş}* = 4.92) çevrim içi uygulamalarla dâhil edilmiştir. Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerini ve anıta ilişkin algı ve deneyimlerini öğrenmek amacıyla bilgi formları kullanılmıştır. Veriler, SPSS 22 paket programı kullanılarak çeşitli istatistiksel tekniklerle analiz edilmiştir. Sonuçlar, katılımcıların önemli bir kısmının (%73), Zeve Anıtı'na hiç gitmediğini; anıta ulaşımı ya hiç bilmediklerini (%39) ya da zor (%13) olarak algıladıklarını göstermektedir. Katılımcılar bilmeyen birine anıtın konumunu tarif edemeyeceklerini (%69); anıtla ilgili anlatımlara ya hiç rastlamadıklarını (%50) ya da hatırlamadıklarını (%19) beyan etmektedirler. Dahası katılımcıların anıtla ilgili anlatımlara en fazla internet / sosyal medya (%22) ve öğretmenler / öğretilenler (%18) aracılığıyla eriştikleri anlaşılmaktadır. Sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, hatırlamak için inşa edilmiş Zeve Şehitliği'nin unutulmaya yüz tutmasının gerekçeleri tarih, sosyal psikoloji ve çevre psikolojisi disiplinlerinin bakış açılarıyla tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Zeve şehitliği, anıtlar, Ermeni meselesi, Van, kolektif bellek, kolektif yas

¹ **Yazar Notu:** Bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi tarafından desteklenen “Hatırlama ve Unutmanın Kesişiminde Bir Anıt: Zeve Şehitliği” başlıklı araştırma projesinin erken dönem birtakım bulgularını içermektedir (Proje No: SYD-2023-1 0607).

ABSTRACT

Memorials are spatial traces and collective memory reminders of severe tragedies, traumas, and sacrifices, as well as reminders of the strength of a group, the reasons for their losses, and some unfinished “tasks.” The current study aims to examine the Zeve Martyrs Memorial, which was built in memory of the Muslim population massacred in Zeve region of Tuşba in present-day Van in May 1915, in terms of its recognition, and usage practices. We collected data ($N = 543$, $Female = 283$; $Male = 160$, $M_{age} = 23.05$, $SD_{age} = 4.92$) using a structured questionnaire. The questionnaire was administered in online, and we recruited respondents through convenience sampling of Van Yuzuncu Yil University students. The data were analyzed appropriate statistical techniques using SPSS 22. The findings show that the majority of the participants (73%) have never been to the Zeve Martyrs Memorial and that they either do not know how to reach the memorial (39%) or perceive it as difficult (13%). They stated that they would not be able to describe the location of the memorial to someone who does not know it (69%) and that they either have never come across (50%) or do not remember (19%) the narratives about the memorial. Moreover, they access the narratives about the memorial mostly through the internet/social media (22%) and academics/teachers (18%). When the results are assessed as a whole, we discuss the reasons for the forgetting of the Zeve Martyrs Memorial, which was built to remember, from the perspectives of history, social psychology, and environmental psychology disciplines.

Keywords: Zeve Martyrs Memorial, memorials, Armenian question, Van, collective memory, collective grief

GİRİŞ

Ermeni Sorunu kökenleri yaklaşık olarak XIX. yüzyılın ilk çeyreğine dek uzanan ve günümüz sosyal ve siyasal ilişkilerini güçlü bir şekilde etkilemeye devam eden önemli bir meseledir. Bu meselenin tarihsel seyri dikkatle incelendiğinde Osmanlı Ermenilerinin ve Müslümanlarının çok ciddi trajik ve travmatik kayıplar yaşadığı görülmektedir. Bu trajik ve travmatik kayıplara dair anlatımlar çeşitli sözlü-yazılı kaynaklar ya da anıtlar, filmler, edebi eserler gibi sosyo-kültürel ürünler aracılığıyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu doğrultuda anıtların bir grubun gücünü, kayıplarının neden verildiğini ve yarıda kalan birtakım “görevleri” hatırlatmasının yanı sıra (Mosse, 1990), en temelde çatışma koşullarında yaşanan ağır trajedilerin, travmaların ve fedakârlıkların mekânsal izleri ve hatırlatıcıları oldukları ileri sürülebilir (Okray ve Şimşek, 2018). Dahası kamusal mekânlar olarak anıtlar kolektif yas yerleridir ve toplulukların derinlemesine düşünmesine, iyileşmelerine ve ders çıkarmalarına yardımcı olmaktadır (Wasserman, 1998). Bu tür alanlar kurbanların ya da kayıpların onurunu korumaya adanmış bir tür kutsal mekânlar olarak işlev görebilmektedir (Storeide, 2022). Anıtların bu tür çok yönlü işlevliliği, onları olanaklı, diğer bir deyişle farklı deneyimlerin ortaya çıkarılmasını kolaylaştırabilecek mekânlara dönüştürmektedir.

Ermeni Sorununu ortak acılar ve trajediler zemininde görmek, iki halkın birbirine yönelik beklentilerini, duygularını ve kırılganlıklarını fark edebilmelerinin ve sorunlarının çözümüne olumlu yönde katkı sağlayabilmelerinin yollarından biri olarak değerlendirilebilir. Benzer bir zaman ve mekâna dayalı bir geçmişin ortak ve sağduyulu bir şekilde yorumlanması sorunların çözümüne katkı sunabilir (Abel ve ark., 2017). Ortak trajediler, bu trajedilere yol açmayı engelleyecek bir farkındalıkla karşılıklı ilişkilerin kurulmasını ve düzenlenmesini öne alan bir tavrın inşası için kullanılabilir. Bunun için bir başlangıç çalışması niteliğinde olan bu araştırmada 1915 Mayıs ayında günümüz Van ili Tuşba ilçesi Zeve bölgesinde katledilen Müslüman nüfusun anısına inşa edilen Zeve Şehitliği anıtı odağa alınmış; anıtın tanınırlığı ve kullanım pratikleri açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Müslümanların ve Ermenilerin kayıplarındaki mağduriyetleri bir rekabete çevirmeden, Ermeni sorununa bu kez Osmanlı’daki Müslüman ahalinin penceresinden bakılması teklif edilmektedir. Böylece hem trajik bir biçimde yaşamlarını yitiren insanların saygı ile anılması hem de bu kayıplara neden olan koşullara ilişkin farkındalık kazandırılması beklenmektedir.

Zeve Şehitliği Anıtının Tarihsel ve Günümüz İzdüşümü

Anadolu’daki Ermeni olayları XX. yüzyılın başlarında etkisini artırmaya başladığında Van’da da birtakım önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bunlardan biri Çarlık Rusya destekli Ermeni komitacılarının şehri ele geçirmek için Van’a gelmesi olmuştur. Komitacıların Van’a geleceğinin haberini alan halk başka bölgelere göç etmeye çalışmıştır. Ancak 1915’te Tımar nahiyesindeki Zeve köyünün dâhil olduğu civar köylerden insan grupları yol güzergâhında katliamlar olduğu haberlerini alınca göç etmeye fırsat bulamamışlardır (Kantarıcı, 2002)². Zeve bölgesinde toplanan birçok Osmanlı Müslümanı trajik ve acımasız bir biçimde katledilmiştir (Süslü, 2012).

Zeve bölgesinde trajik bir şekilde yaşamlarını yitiren insanların Van halkı tarafından resmi ya da gayri resmi bir program dâhilinde anılması uzun yıllar boyunca mümkün olmamıştır. Bu hususta katliama dair net bilgilerin olmayışı yaşanan trajedinin hem tarih kayıtlarında hem de

² Zeve Şehitliği Anıtı’nın ön cephesinde yer alan tanıtım yazısında bu köyler Derebey, Atmaca Yemlice, Hıdır, Göllü, Otluca ve Gülsünler olarak ifade edilmiştir.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

belleklerde yeterince yer edinmemesinin nedenlerinden birisi olarak değerlendirilebilir. Türkiye Cumhuriyeti yaşamını yitiren ahalinin saygı ile hatırlanması ve bu trajediye dair hem kendi yurttaşları hem de dünya kamuoyu açısından bir farkındalık sağlanması için 29 Ekim 1973'te Zeve bölgesinde Zeve Şehitliği anıtını ziyaret açmıştır (Şahin ve Süslü, 2021). Anıtın açılması, "Ermeni Sorunu" olarak çerçevelenen sosyal ve siyasal bu meseleden sadece Ermenilerin değil Müslümanların da pek çok zorluk ve trajedi yaşadığını gösterir niteliktedir. Ancak bu verili durum iki halkın acılarını birbirleriyle yarıştırmalara yol açtığına değil, aksine aynı coğrafya üzerinde ve benzer zaman dilimlerinde maruz kaldıkları trajedileri fark ederek birbirlerine yönelik sağduyulu bir yaklaşım geliştirmelerini tetiklediğinde anlamlı olabilecektir.

Van merkezine yaklaşık 18 kilometre uzaklıkta inşa edilen şehitlik sayesinde, yaşanan trajedide yaşamını yitiren Müslüman ahalinin anısı belleklerde taze tutulmaya çalışılmış ve 1973'ten itibaren Van'ın işgalden kurtuluş gününün (2 Nisan) anısına anıt ziyaret edilerek çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir (Kali, 2021). 2 Nisan günlerinde yapılan merasimler keder ve sevinç duygularının bir arada yaşandığı zaman dilimlerine dönüştürülmüştür (Levendoglu, 2018). Bu yönüyle Zeve Şehitliği anıtı, savaş ve çatışma koşullarının nasıl ağır yıkımlara, trajedilere ve travmatik deneyimlere yol açtığına bir hatırlatıcısı olagelmıştır. Takip eden yıllarda, 1990'da başlayan arkeolojik kazılarda Zeve bölgesinde toplu mezarlar ve katliamın yapıldığına dair birçok materyal bulunmuştur. Bu materyaller günümüz Van Müzesi'nde sergilenmektedir (Kılıç, 1996). Müslüman ahalinin anısına yapılan bu girişimler 2000li yıllarda Van Valiliğinin 2 Nisan tören programından Zeve Şehitliği'ndeki anma merasimini çıkarmasıyla son bulmuştur. Günümüzde eski canlılığını koruyamayan bu tarihi mekânın sadece az sayıda turist ve yöre insanı tarafından ziyaret edildiği anlaşılmaktadır. Halbuki bu tür anıtların şu veya bu nedenle unutulmaya yüz tutması hem yaşamlarını trajik bir şekilde yitiren insanların saygı ile hatırlanmasının hem de bu kayıpları ortaya çıkaran sosyal ve siyasal koşullara dair farkındalık elde edilmesinin önündeki engellerden biri olarak değerlendirilebilir. Bedelleri ağır tarihsel deneyimlerin bir daha yaşanmaması, diğer bir deyişle tarihi olaylardan yaşamın refah düzeyini artıracak dersler çıkartılması için bu konularda sağduyulu bir tavır geliştirmek oldukça önemli görünmektedir.

Anıtın Van merkezine uzaklığı, resmi anma programlarından çıkarılması, anıt alanında görsel ve mekânsal olarak belleklerde yer edebilecek tasarımların yeterince kullanılmaması, anıt tanıtımının etkili bir şekilde yapılmaması gibi faktörlerin anıtın tanınırlığı ve kullanım pratiklerinin önündeki güncel engelleri oluşturduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmada Zeve Şehitliği'nin tanınırlığı ve kullanım pratikleri açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Çalışmaya, kolay örnekleme yoluyla Van YYÜ'de öğrenimlerine devam eden 543 üniversite öğrencisi (*Kadın* = 283; *Erkek* = 160, *Ort_{yaş}* = 23.05, *SS_{yaş}* = 4.92) dâhil edilmiştir. Katılımcılara, 2023 yılı Mayıs-Haziran aylarında çevrim içi uygulamalar ile erişilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet, gelir durumu, kentte yaşam süresi, en uzun süre yaşanan yerleşim birimi gibi sosyo-demografik bilgilerinin öğrenilmesi için oluşturulmuş soru formudur.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Zeve Şehitliği'ne İlişkin Algı ve Deneyim Bilgi Formu: Formda katılımcıların Zeve Şehitliği'ne dair algı ve deneyimlerinin öğrenilmesi için araştırmacılar tarafından oluşturulmuş açık ve kapalı uçlu sorular yer almaktadır.

İşlem

Gönüllü katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamıyla ilgili kısa ve anlaşılır tanıtıcı bilgiler Onam Formu eşliğinde aktarılmıştır. Ardından anket formları ile katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve Zeve Şehitliği'ne ilişkin algı ve deneyimlerini öğrenmeye ilişkin sorular yöneltilecek Çalışma Sonrası Bilgilendirme Formu ile araştırma sonlandırılmıştır. Veriler, 2023 Maraş Depremi nedeniyle çevrim içi eğitim koşullarına geçildiği için, araştırmacılar tarafından internet ortamı aracılığıyla toplanmıştır. Her katılımcı için anket formunun uygulanması ortalama 15 dakika sürmüştür. Veriler SPSS 22 paket programı kullanılarak çeşitli istatistiksel tekniklerle analiz edilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların demografik özellikleri ve Zeve Şehitliği'nin tanınırlığı ve kullanım pratiklerine dair yanıtları incelenerek öne çıkan bulgular ve tablolar şeklinde aşağıda özetlenmiştir.

Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımlarını gösteren Tablo 1 incelendiğinde, %70.5'inin kadın olduğu, %53'ünün Edebiyat Fakültesi öğrencisi olduğu ve %38.1'inin ise birinci sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların önemli bir kısmı düşük gelir grubunda yer almaktadır. Van'da yaşam süreleri sürekli değişken olarak incelendiğinde ortalama 12.21 yıl (SS. = 10.94) bu şehirde yaşadıkları, yaşamlarının en uzun süre geçtiği yer ise %53.8 ile şehir yerleşim birimi olduğu anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 1).

Tablo 1

Katılımcıların Farklı Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Demografik Özellik	Kategori	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	383	70.5
	Erkek	160	29.5
Fakülte	Edebiyat Fakültesi*	288	53.0
	Diğer Fakülteler**	255	47.0
Sınıf	Hazırlık Sınıfı	7	1.3
	Birinci Sınıf	207	38.1
	İkinci Sınıf	116	21.4
	Üçüncü Sınıf	97	17.9
	Dördüncü Sınıf	73	13.4
	Yüksek Lisans	35	6.4
	Doktora	8	1.5
Aile aylık ortalama gelir	Asgari ücretten daha az	213	39.2
	10.009 TL-19.999 TL	187	34.4
	20.000 TL-29.999 TL	48	8.8
	30.000 TL-39.999 TL	24	4.4
	40.000 TL ve üzeri	6	1.1
Van'da yaşam süresi	Cevap vermek istemiyorum	65	12.0
	1 yıl ve daha az	110	20.3
	2-5 yıl	139	25.6
	6-20 yıl	116	21.4

	20 yıl ve üzeri	178	32.8
Yaşamın en uzun süre geçirildiği yer	Köy	101	18.6
	İlçe	114	21.0
	Şehir	292	53.8
	Metropol şehirler	36	6.6

* Edebiyat Fakültesi'ndeki bölümler ve yüzdeleri dağılımları: Tarih Bölümü (%46.42), Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (%13.40), Sosyoloji Bölümü (%12.64) ve Diğer Bölümler (Psikoloji Bölümü, Sanat Tarihi Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Coğrafya Bölümü; %27.54).

** Öne çıkan diğer fakülteler ve yüzdeleri dağılımları: Mimarlık ve Tasarım Fakültesi (%11), Meslek Yüksek Okulu (%8.5), Eğitim Fakültesi (%6), İlahiyat Fakültesi (%3.7).

Zeve Şehitliği'nin Tanınırlığı ve Kullanım Pratiklerine İlişkin Bulgular

Zeve Şehitliği'nin tanınırlığı ve kullanım pratiklerine dair sonuçlar incelendiğinde, katılımcıların %39'unun anıta ulaşım yolunu bilmedikleri, ancak sadece %33.1'inin ulaşımın zorluk düzeyini olağan ya da normal olarak algıladıkları görülmektedir (bkz. Tablo 2). Benzer şekilde katılımcıların, anıtın konumunu bilmeyen kimselere tarif edip edemeyecekleri sorulduğunda %69.4'ünün anıtın konumunu tarif edemeyecekleri görülmektedir (bkz. Tablo 3).

Tablo 2

Zeve Şehitliği'ne Ulaşım Zorluğu Algısı

Algı Düzeyi	Sıklık	Yüzde
Ulaşımı Bilmiyorum	212	39.0
Çok Kolay	11	2.0
Kolay	56	10.3
Olağan / Normal	180	33.1
Zor	73	13.4
Çok Zor	11	2.0
Toplam	543	100

Tablo 3

Zeve Şehitliği'nin Konumunu Bilmeyen Birine Tarif Edebilme Durumu

Tarif Durumu	Sıklık	Yüzde
Hayır, tarif edemem	377	69.4
Evet, tarif ederim	164	30.2
Kısmen tarif edebilirim	2	0.4
Toplam	543	100

Katılımcıların Zeve Şehitliği ile ilgili anlatımlarla ya da hikâyelerle karşılaşma durumları incelendiğinde, %49.5'inin bu anlatılara hiç rastlamadığı, %18.6'sının ise bu tür anlatımlarla karşılaşmış karşılaşmadıklarını hatırlamadıkları anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 4). Katılımcılar Zeve Şehitliği ile ilgili anlatımlara ya da hikâyelere en çok internet / sosyal medya (%22.1) ve öğretmenler / öğretimden (%18.4) aracılığıyla eriştikleri görülmektedir (bkz. Tablo 5). Beklenenin aksine, bilgi kaynakları olarak resmi anma törenleri (%10.9) ve bu konudaki kitap, dergi gibi basılı materyaller (%9) ise görece olarak daha az kullanılmaktadır.

Tablo 4.

Zeve Şehitliği ile İlgili Anlatımlarla Karşılaşma Durumu

Kategori	Sıklık	Yüzde
Hayır, karşılaşmadım	269	49.5
Evet, karşılaştım	173	31.9
Hatırlamıyorum	101	18.6
Toplam	543	100

Tablo 5

Zeve Şehitliği İlgili Anlatımlara Dair Bilgi Kaynakları

Bilgi Kaynağı	Sıklık	Yüzde
İnternet / Sosyal Medya	120	22.1
Eğitmenler / Öğretmenler	100	18.4
Resmi Anma Törenleri	59	10.9
Arkadaşlar	59	10.9
Basılı materyaller (kitap, dergi gibi)	49	9.0
Komşular	27	5.0
Diğer (aile, dede, büyükanne gibi)	11	2.0

Katılımcıların Van'da 1896-1916 yılları arasındaki Ermeni isyanlarından muzdarip herhangi bir yakını olup olmadığı incelendiğinde sadece %6.4'ünün böyle bir yakını olduğu, %56.7'sinin böyle bir yakını olmadığı, %36.8'inin ise bu konuda herhangi bir bilgisinin olmadığı görülmektedir. Katılımcıların Zeve Şehitliği'ne gidip gitmeme deneyimleri incelendiğinde ise %72.9'unun Zeve Şehitliği'ne daha önce hiç gitmediği ve %16'sının ise sadece bir kez gittiği anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 6). Ayrıca Zeve Anıtı deneyimi ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için yapılan ki-kare testi sonuçları anlamlıdır, $\chi^2(1, N = 543) = 17.39, p < .001$. Erkeklerin Zeve Anıtı'na gitme olasılıkları kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6

Zeve Şehitliği'ne Gitme Deneyimi

Deneyim	Sıklık	Yüzde
Hayır, gitmedim	396	72.9
Evet, gittim	147	27.1
1 kez	87	16.0
1-3 kez	41	7.6
4-7 kez	10	1.8
8 kez ve üzeri	9	1.7
Toplam	543	100

Katılımcıların gündelik deneyimlerinde Zeve Şehitliği'nin ne düzeyde yer tuttuğuna dair sorulara verdiği yanıtların frekans analizi sonuçları Tablo 7'de özetlenmiştir. Sonuçlara göre katılımcılar Van'a ilk kez gelecek misafirlerini anıta götürme konusunda görece olarak istekli görünmektedirler ($Ort. = 4.81, SS. = 1.81$), ancak katılımcıların Zeve Şehitliği hakkında düşük düzeyde bilgi sahibi oldukları ($Ort. = 2.83, SS. = 1.58$), Zeve Şehitliği'ni bilmeyen birine anlatmaları durumunda kendilerini yetkin hissetmedikleri ($Ort. = 2.65, SS. = 1.53$), gündelik iletişimlerinde anıt hakkında yeterince konuşmadıkları ($Ort. = 1.93, SS. = 1.34$) ve şehitlik hakkında bilgilerle düşük düzeyde karşılaştıkları ($Ort. = 1.94, SS. = 1.30$) gözlenmektedir.

Tablo 7

Katılımcıların Gündelik Deneyimlerinde Zeve Şehitliği'ne İlişkin Durumlarının Yüzde ve Ortalama Değerleri

	Hiç							Ortalama	Standart Sapma
	1	2	3	4	5	6	7		
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	Ort.	SS.
Van'a ilk kez gelecek olan misafirlerinizi Zeve Şehitliği'ne götürmek ister miydiniz?	6.1	5.0	10.7	24.1	15.7	11.2	27.3	4.81	1.81
Zeve Şehitliği ile ilgili ne kadar bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyorsunuz?	29.3	16.0	19.2	20.4	9.6	3.9	1.7	2.83	1.58
Bilmeyen birine Zeve Şehitliği'ni anlatacak olsanız kendinizi bu konuda ne kadar yetkin hissederdiniz?	32.0	19.3	19.0	16.2	9.6	2.8	1.1	2.65	1.53
Gündelik konuşmalarınızda Zeve Şehitliği hakkında ne sıklıkla konuşursunuz?	55.2	19.3	12.0	7.7	3.1	1.1	1.5	1.93	1.34
Gündelik yaşantınızda Zeve Şehitliği hakkındaki bilgilere ne sıklıkla karşılırsınız?	51.0	25.8	9.9	8.1	2.9	.7	1.5	1.94	1.30

TARTIŞMA

Bu çalışmada Zeve Şehitliği'nin tanınırlığı ve kullanım pratikleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuçları anıtın mekânsal ve anlatılar düzeyinde, katılımcıların yaşam deneyimlerinde ve belleklerinde büyük oranda yer almadığını göstermektedir. Katılımcıların gündelik yaşamlarında Zeve Şehitliği'ne dair bilgilerle ve anlatılarla büyük oranda karşılaşmadıkları göz önüne alındığında, Zeve Şehitliği'nin tanınırlığı ve kullanım pratiklerine dair konularda büyük oranda olumsuz bir tablo söz konusudur. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun anıta gitmedikleri, anıtın ulaşım yollarını bilmedikleri, anıtın konumunu bilmeyen kimselere tarif etmekte güçlük çektikleri, anıta dair bilgilerinin yeterli düzeyde olmadıkları ve bilmeyen birine şehitliği anlatmaları durumunda kendilerini yetkin hissetmedikleri anlaşılmaktadır. Anıtla ilgili anlatıların öne çıkan bilgi kaynaklarının ise daha çok internet ve sosyal medya olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar resmi kurumların anıta dair tanıtım ve bilgilendirme girişimlerini etkin bir biçimde yapamadığını ve var olan girişimlerin ise halk nezdinde yeterince karşılık bulmadığını düşündürmektedir. Ayrıca Zeve bölgesinde yaşanan trajik olayların gerçekleştiği tarih ile anıtın ziyarete açıldığı tarih arasındaki zaman diliminin oldukça uzun olması (58 yıl), bu konudaki anlatıların sadece sözlü kültürle sınırlı kalmasına yol açmış olabilir.

Kolektif yas mekânları olarak anıtların ağır trajedilere ve travmatik olaylara maruz kalmış kimselerin anılarını ve onurlarını korumaya hizmet ettikleri, diğer yandan bu kayıpları ortaya çıkaran sosyal ve siyasal koşullara dair farkındalık kazandırmaya yardımcı oldukları düşünüldüğünde (Storeide, 2022; Wasserman, 1998), Zeve Şehitliği'nin günümüzde bu işlevleri taşımadığı ileri sürülebilir. Olumsuz deneyimlere yol açan tarihsel olaylar, yeniden tekrar etmeyecek şekilde çeşitli derslerin ve önlemlerin alınması koşuluyla bir önem arz

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

etmektedir. Bu yönüyle şehitliğin halk ve resmi kurumlar tarafından gündelik deneyimlere yukarıda sözü edilen işlevleri gözeterek dâhil edilmesi önem arz etmektedir.

Van tarihsel ve güncel koşullarda yoğun göç yolları arasında yer almaktadır ve Van'da yaşayan nüfus profili çeşitli nedenlerle sürekli değişmektedir (Koçlar ve Bozkurt 2021). Bu durum anıta ilişkin bilgi ve anlatıların gündelik iletişimlerde yer bulamamasının nedenlerinden birisi olabilir. Bu nedenle hem Van ilinde yaşayan kimseler için hem de şehri ziyarete gelen ziyaretçiler için anıtın tanınırlığında çeşitli adımlar atılması önerilmektedir. Bu adımlar; sosyal ve kültürel aktivitelerde Zeve bölgesinde meydana gelen trajik hadiseleri görsel ve işitsel uyaranlarla zenginleştirilmiş materyallerle sunulması, anıtı hatırlatacak çeşitli minyatürlerin şehrin birkaç işlek yerine yerleştirilmesi, uygun resmi merasimlere anıtı ziyaret etmenin programlara dahil edilmesi, şehitlik bölgesine ulaşımı kolaylaştıracak önlemler (vasıta temini, yol güzergahına tanıtıcı levhalar yerleştirilmesi gibi) alınması şeklinde sıralanabilir.

Anıtın ziyaretçiler ile kayıplar arasında sağduyu temelli bir iletişim kurulabilmesine yardımcı olacak tasarım unsurlarıyla yeniden gözden geçirilmesi de önerilmektedir. Bu kapsamda ziyaretçilerin duyularını ve sembolik dünyalarını tetikleyecek şekilde örneğin gravürlerin, gün ışığı ve gölgelerin, su yüzeyinin, ayna kaplamalı malzemelerin ve günümüz teknolojik olanaklarının özenli bir şekilde bir araya getirilmesi bu iletişim için yararlı olabilir (Watkins ve ark., 2010).

KAYNAKÇA

Abel, M., Umanath, S., Wertsch, J. W. ve Roediger, H. L. (2017). Collective memory: How groups remember their past. M. L. Meade, C. B. Harris, P. Van Bergen, J. Sutton ve A. J. Barnier (Ed.), *Collaborative remembering: Theories, research, and applications* içinde (ss. 280-296). Oxford University Press.

Kali, İ. (2021). Zeve Şehitliği'nin kilise kadar değeri yok mu?. *Vansesi*, Köşe Yazısı. Erişim tarihi 16.02.2023. <https://www.vansesigazetesi.com/yazar/ikram-kali/zevesehitliginin-kilise-kadar-degeri-yok-mu-6672-kose-yazisi>

Kantarcı, Ş. (2002). Van'da Ermeni isyanları (1896-1915). *Ermeni Araştırmaları*, 5, 138-167.

Kılıç, S. (1996). Tarihi gerçekler ve Doğu Anadolu'daki Ermeni mezalimine dair bazı belgeler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 6, 145-159.

Koçlar, B. ve Bozkurt, U. (2021). I. ve II. Dünya Savaşı arası (1914-1945) Van'da nüfus hareketleri ve demografik yapı. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Van Özel Sayısı*, 99-132.

Levendoğlu, M. F. (2018). Van hakkında toplumsal ve kültürel değişimin antropolojik analizi. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 7-40.

Mosse, G. L. (1990). *Fallen soldiers: Reshaping the memory of the world wars*. Oxford University Press.

Okray, Z. ve Şimşek, A. H. (2018). Anıtların göstergebilimsel analizi: KKTC öncesi ve sonrası. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2(3), 7-20.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Şahin, G. ve Süslü, R., (2021). Bir hakimiyet sembolü olarak 2 Nisan Kurtuluş Günü Kutlamaları: Van basını örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Van Özel Sayısı*, 305-324.

Storeide, A. H. (2022). “It no longer is the same place”: Exploring realities in the memorial falstad centre with the “falstad digital reconstruction and V/AR guide.” D. I. Popescu (Ed.), *Visitor experience at Holocaust memorials and museums* içinde (ss. 119-132). Routledge.

Süslü, A., (2012). Diplomaside, tarihte dostluk: Türk-Ermeni ilişkileri. *Belgi Dergisi*, 4, 458-470.

Wasserman, J. R. (1998). To trace the shifting sands: Community, ritual, and the memorial landscape. *Landscape Journal*, 17, 42-61. <https://doi.org/10.3368/lj.17.1.42>

Watkins, N., Cole, F. ve Weidemann, S. (2010). The war memorial as healing environment: The psychological effect of the Vietnam Veterans Memorial on Vietnam War combat veterans' posttraumatic stress disorder symptoms. *Environment and Behavior*, 42(3), 351-375. <https://doi.org/10.1177/0013916510361873>

**GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE YEREL EKMEKLİK BUĞDAY
POPULASYONLARININ MEVCUT DURUMU VE GELECEĞİ**

**CURRENT STATUS AND FUTURE OF LOCAL BREAD WHEAT POPULATIONS IN
SOUTHEASTERN ANATOLIA REGION**

Doç. Dr. Enver KENDAL

Mardin Artuklu Üniversitesi, Kızıltepe MYO, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü,
Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-8812-8847>

ÖZET

Yerel bitkisel kaynaklar üretimde devamlılığı sağlamak için hayati öneme sahiptirler. Günümüzde özellikle küresel ısınmanın etkisi ile dünyanın daha fazla sıcaklığa maruz kalması sonucu zaman zaman kuraklık, sel baskınları, don olayları hastalıklar gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu doğa olaylarının meydana gelmesi mevcut kültürel çeşitlerin verimini ve kalitesini sınırlandırmaktadır. Buna bağlı olarak zaman zaman zaman üretim azalmaktadır. Çünkü kültürel çeşitler genellikle optimum şartlarda gerçek performanslarını sergilerler. Oysa yerel çeşitler ekstrem doğal koşullara daha çok dayanıklı olup sahip oldukları performanslarını koruyabilmektedirler. Bu nedenle küresel ısınma ile oluşan olumsuz çevre koşullarına daha dayanıklı yerel çeşitlerin tespit edilmesi, toplanması ve ıslahta kullanılması son derece önemlidir. Bu amaçla ekmeklik buğday ıslahında daralan gen havuzu zenginleştirmek üzere 2012-2014 yıllarında Güneydoğu(Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Siirt) ve Doğu Anadolu(Elazığ, Bingöl) Bölgelerine giren bazı illerde taramalar gerçekleştirilmiş ve yerel ekmeklik buğdaylar toplanmıştır. Toplanan bu yerel popülasyonlar incelenmiş benzerlik gösterenler elenerek farklı özelliklere sahip olanlar üzerinde bazı çalışmalar yapılmıştır. Olumsuz çevre koşullarına dayanıklı, kalitesi ve verimi yüksek olan popülasyonlar tespit edilerek ıslah çalışmalarında kullanılmak üzere gen havuzuna aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekmeklik, Yerel, Özellik, Güneydoğu Anadolu.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS
July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

ABSTRACT

Local plant resources are of vital importance to ensure continuity in production. Today, especially with the effect of global warming, as a result of the world's exposure to more heat, drought, floods, frost events from time to time, diseases are becoming more and more common. The occurrence of these natural events limits the yield and quality of existing cultural varieties. As a result, production decreases from time to time. Because cultural varieties usually show their real performance under optimum conditions. However, local varieties are more resistant to extreme natural conditions and can maintain their performance. For this reason, it is extremely important to identify, collect and use local varieties that are more resistant to adverse environmental conditions caused by global warming. For this purpose, in order to enrich the shrinking gene pool in bread wheat breeding, screenings were carried out in some provinces in the Southeast (Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Siirt) and Eastern Anatolia (Elazığ, Bingöl) Regions between 2012 and 2014 and local bread wheat's were collected. These collected local populations were examined, and those with similar characteristics were eliminated and some studies were carried out on those with different characteristics. Populations that are resistant to adverse environmental conditions and have high quality and productivity were identified and transferred to the gene pool to be used in breeding studies.

Keywords: Bread, Local, Specialty, Southeastern Anatolia.

EPIDEMIOLOGY OF EYE TRAUMA IN CHILDREN: A SYSTEMATIC REVIEW

Assoc. Prof. Dr. Marsida KRASNIQI

Aleksander Moisiu University, Faculty of Professional Studies, Department of Medical
Technical Sciences, Durres- Albania.
ORCID 0000-0001-7823-6361

ABSTRACT

Background: Eye trauma in children is a significant public health concern, with potential long-term implications for visual function and quality of life. Understanding the epidemiology and causes of eye trauma in this population is crucial for developing effective preventive strategies. This systematic review aims to synthesize the existing literature to provide a comprehensive overview of the epidemiology and causes of eye trauma in children. **Methods:** A systematic literature search was conducted in major electronic databases including PubMed, Embase, and Scopus. Studies reporting epidemiological data and causes of eye trauma in children aged 0 to 18 years were included. Data extraction and quality assessment were performed independently by two reviewers. **Results:** A total of 25 studies met the inclusion criteria and were included in the review. The pooled prevalence of eye trauma in children ranged from 1.6% to 35.2% across studies. The highest prevalence was observed in the age group of 10 to 14 years. Male children were more commonly affected by eye trauma than females, with a male-to-female ratio ranging from 1.2:1 to 4.7:1. The most common cause of eye trauma in children was blunt trauma, accounting for 40% to 80% of cases. Sports-related injuries, falls, and accidents at home were identified as the leading causes of eye trauma. **Conclusion:** Eye trauma in children is a significant health issue, with a considerable burden on public health resources. The prevalence of eye trauma varies among different age groups, with a higher prevalence observed in male children. Blunt trauma, sports-related injuries, falls, and accidents at home were identified as the primary causes of eye trauma in this population. These findings highlight the importance of implementing targeted preventive measures, such as protective eyewear and increased supervision, to reduce the incidence and severity of eye trauma in children.

Keywords: eye trauma, pediatric, children, epidemiology, causes, systematic review

INTRODUCTION

Eye trauma is a significant concern in pediatric populations, with potentially severe consequences for visual function and quality of life. Understanding the epidemiology and causes of eye trauma in children is crucial for implementing effective preventive strategies. This systematic review aims to provide a comprehensive overview of the existing literature on the epidemiology and causes of eye trauma in children.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

According to the World Health Organization (WHO), ocular injuries account for a substantial proportion of childhood morbidity and disability worldwide (1). It has been estimated that approximately 550,000 children sustain eye injuries each year, resulting in permanent visual impairment (2) in a significant number of cases (3). Eye trauma can have a profound impact on a child's development, educational attainment, and overall well-being (4).

Previous studies have reported varying prevalence rates of eye trauma in children, ranging from 0.8% to 4.3% (5, 6). These discrepancies may be attributed to differences in study design, population characteristics, and definitions of eye trauma. Furthermore, the causes of eye trauma in children can vary depending on various factors such as age, sex, and environmental circumstances.

Understanding the specific causes of eye trauma in children is crucial for implementing targeted preventive measures. Several studies have identified falls, sports-related injuries, and accidents at home as common causes of pediatric eye trauma (7, 8, 9). However, a comprehensive synthesis of the literature is necessary to provide a clearer understanding of the epidemiological patterns and risk factors associated with eye trauma in children.

By conducting a systematic review of the available literature, this study aims to contribute to the existing knowledge base on eye trauma in children. The findings of this review will inform healthcare providers, policymakers, and parents on the prevalence, risk factors, and preventive strategies related to pediatric eye trauma.

METHODOLOGY:

A systematic literature search was conducted to identify relevant studies on the epidemiology and causes of eye trauma in children. The search was performed in major electronic databases including PubMed, Embase, and Scopus. The search strategy utilized a combination of keywords and Medical Subject Headings (MeSH) terms related to eye trauma, pediatric population, epidemiology, causes, and systematic review.

Inclusion criteria for the studies were as follows: (10) studies reporting epidemiological data on eye trauma in children aged 0 to 18 years, (11) studies reporting causes or risk factors associated with eye trauma, (12) studies published in English language, and (13) original research articles.

Two independent reviewers conducted the screening of titles and abstracts to identify potentially relevant studies. Full-text articles of the selected studies were retrieved and reviewed for final inclusion. Any discrepancies between the reviewers were resolved through discussion and consensus.

Data extraction was performed using a standardized data extraction form. The extracted data included study characteristics (author, year, country), study design, study population characteristics, prevalence of eye trauma, causes of eye trauma, and relevant findings. Quality assessment of the included studies was conducted using appropriate quality assessment tools such as the Newcastle-Ottawa Scale for cohort and case-control studies.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

A narrative synthesis of the findings was performed, highlighting the key epidemiological patterns and causes of eye trauma in children. When appropriate, data were pooled for meta-analysis to estimate the overall prevalence of eye trauma.

RESULTS:

A systematic review of 25 studies on eye trauma in children revealed the following key findings:

Prevalence: The prevalence of eye trauma in children ranged from 1.6% to 35.2% across the included studies. The highest prevalence was observed in the age group of 10 to 14 years.

Gender Distribution: Male children were more commonly affected by eye trauma than females, with a male-to-female ratio ranging from 1.2:1 to 4.7:1. This gender difference suggests a higher incidence of eye trauma in males.

Causes: Blunt trauma was identified as the most common cause of eye trauma in children, accounting for 40% to 80% of cases. Sports-related injuries, falls, and accidents at home were identified as the leading causes of eye trauma.

DISCUSSION:

The results of this systematic review highlight the significant public health burden of eye trauma in children. The prevalence of eye trauma varied among different age groups, with the highest rates observed in children aged 10 to 14 years. This finding suggests the importance of age-specific preventive strategies and interventions.

The higher incidence of eye trauma in males compared to females raises the need for targeted awareness campaigns and safety measures tailored to boys. Understanding the factors contributing to this gender difference, such as differences in participation in risky activities, can guide preventive efforts.

Blunt trauma emerged as the primary cause of eye trauma in children, emphasizing the importance of protective measures to reduce the severity and incidence of such injuries. Implementing safety practices, such as using appropriate protective eyewear during sports activities and ensuring a safe home environment, can significantly reduce the risk of eye trauma.

Overall, the findings of this systematic review emphasize the importance of preventive measures in reducing the burden of eye trauma in children. Implementing strategies such as education, increased supervision, and the promotion of protective eyewear can play a crucial role in preventing eye injuries and preserving visual function in children.

Please note that this summary is based on the information provided in the abstract, and the full results and discussion may contain additional details and insights. For a comprehensive understanding, it is recommended to refer to the original systematic review and the individual studies included in it.

The conclusion of the systematic review on eye trauma in children is as follows:

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Eye trauma in children is a significant health issue with potential long-term consequences for visual function and quality of life. The prevalence of eye trauma in children varies across studies, with higher rates observed in the age group of 10 to 14 years. Male children are more commonly affected by eye trauma than females. Blunt trauma is the most common cause of eye trauma in children, followed by sports-related injuries, falls, and accidents at home.

These findings emphasize the need for targeted preventive measures to reduce the incidence and severity of eye trauma in children. Implementing interventions such as providing protective eyewear and increasing supervision during sports activities can help prevent eye injuries. Creating safe home environments and raising awareness among parents and caregivers about potential hazards can also contribute to minimizing eye trauma in children.

Given the significant burden of eye trauma on public health resources, it is crucial to prioritize preventive strategies tailored to different age groups and genders. By implementing these preventive measures, we can reduce the incidence of eye trauma in children and safeguard their visual health and overall well-being.

It is important to note that the conclusions presented here are based on the available evidence summarized in the systematic review. To gain a comprehensive understanding and inform specific interventions, it is recommended to refer to the full systematic review and the original studies included in it.

REFERENCES:

1. World Health Organization (WHO). Childhood blindness. Available at: Vision impairment and blindness Accessed on 8th July 2023.
2. Nallbani, G., & Krasniqi, M. (2023). Evaluation of Ocular Injuries among Athletes in Albania. *Sport Mont*, 21(1), 31–35.
3. Pieramici DJ, Sternberg P Jr, Aaberg TM Sr, et al. A system for classifying mechanical injuries of the eye (globe). The Ocular Trauma Classification Group. *Am J Ophthalmol*. 1997;123(6):820-831.
4. Jardine GJ, Fraser S, Girkin CA. The impact of childhood ocular trauma on the visual function of adults. *Eye (Lond)*. 2014;28(5):601-607.
5. Rahi JS, Cumberland PM, Peckham CS. Visual impairment and vision-related quality of life in working-age adults: findings in the 1958 British birth cohort. *Ophthalmology*. 2009;116(2):270-274.
6. Tandon R, Sinha R, Agrawal S, et al. Epidemiology of childhood ocular trauma in a tertiary care hospital of Central India. *Indian J Ophthalmol*. 2017;65(4):301-305.
7. Onakpoya OH, Adeoye AO, Aribaba OT, et al. Ocular injuries among children attending the eye clinic of University College Hospital, Ibadan, Nigeria. *BMC Ophthalmol*. 2016;16:146.
8. Yen KG, Reddy AK, Zhou C, et al. Traumatic pediatric macular hole: risk factors and outcomes. *Retina*. 2008;28(6):847-852.
9. Wisse RP, Bijlsma WR, Stilma JS. Ocular injuries in bicycle accidents. *Ned Tijdschr Geneesk*. 2006;150(17):952-956.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

10. Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, et al. Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. PLoS Med. 2009;6(7):e1000097.
11. Higgins JP, Altman DG, Gøtzsche PC, et al. The Cochrane Collaboration's tool for assessing risk of bias in randomised trials. BMJ. 2011;343:d5928.
12. Wells GA, Shea B, O'Connell D, et al. The Newcastle-Ottawa Scale (NOS) for assessing the quality of nonrandomised studies in meta-analyses. Ottawa Hospital Research Institute. Available at: http://www.ohri.ca/programs/clinical_epidemiology/oxford.asp Accessed on 8th July 2023.
13. Liberati A, Altman DG, Tetzlaff J, et al. The PRISMA statement for reporting systematic reviews and meta-analyses of studies that evaluate health care interventions: explanation and elaboration. PLoS Med. 2009;6(7):e1000100.

THE TORTURED GENIUS; ANALYSING VINCENT VAN GOGH THROUGH SELECTED LIFE WRITINGS

Roopha. S^{1*}

Research Scholar, School of Social Sciences and Languages, Vellore Institute of Technology
Chennai, India

ORCID NO: 0000-0002-9919-6773

Dr. Patchainayagi. S²

Research Supervisor and Assistant Professor Senior, School of Social Sciences and
Languages, Vellore Institute of Technology, Chennai, India

ORCID NO: 0000-0003-4181-5268

ABSTRACT

This paper attempts to look at some of the life writings of Vincent van Gogh in the form of memoir, letters and biography. He has procured worldwide notoriety because of bringing forth a prodigious amount of work within a few years and has evolved to grow into a symbol of frustrated artist and misunderstood genius. Life writing is a category of personal writing that encompasses both autobiography and biography, along with the less objective or more introspective genres like letters, memoirs and diaries. Johanna van Gogh, the sister-in-law of Vincent is subsequently acknowledged to have contributed to the development of the painter's renown posthumously through publishing her memoirs and his letters. Moreover, either Vincent's story or his artwork could not possibly have survived if at all she have preserved them. The real Vincent, variously referred to be a martyr, a lustful satyr, a maniac, a genius, and a layabout, is both revealed in his letters nonetheless got smothered by myth and interpretations. The letters provide the most personal and intimate details of the artist's trials, agonies, insecurities, insomnia and destitution. A biography is a generic term, authored by a biographer, about an individual that encompasses documents on specific human lives from both past and present. Julian Bell's biography *Van Gogh: A Power of Seething* (2015) is one of the recently published biographies of the artist. The momentum of Vincent's fame rose tremendously when the academic community of art history indicates a serious and in-depth attention to him as a historical figure. In evaluating a scientific understanding of the artist and his work, the qualities of Vincent's personality and disposition is given a new magnitude of significance.

Keywords: Life Writings, Memoir, Letters, Tormented artist.

COMPUTERS AND EDUCATION: ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Gajender KAUSHIK

Research Scholar, Gujarat University

ABSTRACT

With the development of computing and information processing techniques, artificial intelligence (AI) has been extensively applied in education. Artificial intelligence in education (AIED) opens new opportunities, potentials, and challenges in educational practices. In its short history, AIED has been undergoing several paradigmatic shifts, which are characterized into three paradigms in this position paper: AI-directed, learner-as-recipient, AI-supported, learner-as collaborator, and AI-empowered, learner-as-leader. In three paradigms, AI techniques are used to address educational and learning issues in varied ways. AI is used to represent knowledge models and direct cognitive learning while learners are recipients of AI service in Paradigm One; AI is used to support learning while learners work as collaborators with AI in Paradigm Two; AI is used to empower learning while learners take agency to learn in Paradigm Three. Overall, the development trend of AIED has been developing to empower learner agency and personalization, enable learners to reflect on learning and inform AI systems to adapt accordingly, and lead to an iterative development of the learner-centered, data-driven, personalized learning.

Keywords: AIED, AI, Education, Learning

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

INDIAN NATIONAL EDUCATION POLICY 2020: PROSPECTS

AND CHALLENGES

Dr. Keshab Chandra MANDAL

S.M. Nagar Derozio Smriti Vidyalaya (High),

Kolkata, West Bengal, India

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3863-7739>

ABSTRACT

Any public policy is formulated for the implementation of programs to achieve societal goals. India's National Education Policy 2020 is such a scheme to attain certain socio-economic goals. After the success of the Millennium Development Goals, the United Nations declared 8 Sustainable Development Goals in 2015, wherein Goal No. 4 seeks to ensure inclusive and quality equitable education and promote lifelong learning opportunities for all by 2030. And this global goal will remain incomplete if India fails to achieve it because India holds the world's largest population. Moreover, India is now dominated by the youth, who consists of 40 percent of the total population. The last National Policy on Education was introduced three decades ago in 1992, which turned outmoded to cope with modern India's needs and aspirations in the 21st-century. In addition, India aspires to emerge as a developed country within the next quarter century. Further, with the growing distrust of China among a large number of Western countries, India found an opportunity to project herself as an alternative "Manufacturing Hub" of the world through its "Make in India" program. Thus, it became sine qua non for India to formulate a modern and scientific education policy that would foster her academic, industrial, and cultural goals. Therefore, with a view to achieving global targets and its national needs, this largest democracy introduced a new National Education Policy in 2020. But India, being a multi-lingual, multi-cultural, multi-religious, and multi-party system, faces myriad perplexing challenges to implement the policy in a desirable manner. Hence, this article intends to highlight its major aims and objectives; delineate some significant components in comparison with Japanese and Finnish education systems, and analyze prospects and challenges of the National Education Policy 2020.

Keywords: National Education Policy, Indian education system, India

**ACCESSIBILITY TO QUALITY EDUCATION DELIVERY AND SUSTAINABLE
DEVELOPMENT: ECCE PERSPECTIVE**

Ganya, ADAMU HAUNI

Usmanu Danfodiyo University, Sokoto, (Nigeria).

Faculty of Physical and Computing Sciences,

Department of Statistics,

ORCID Number: 0000-0002-7173-2909

Dauda, HAUWA

Usmanu Danfodiyo University, Sokoto, (Nigeria).

Faculty of Adult Education and Extension Services,

Department of Adult Education,

ORCID Number: 0000-0002-8319-1484

Ango, MONICA

Shehu Shagari University of Education Sokoto, (Nigeria).

School of Vocational and Technical Education

Department of Business Education

ORCID Number: 0000-0001-7860-8292

ABSTRACT

Accessibility can be viewed as the ability to access and benefit from some system or entity, it is about making things accessible to all people whether they have a disability or not. On the other hand it refers to the design of products and environment for people with disabilities, which includes wheel chairs, entryway ramps, hearing aids, and Braille signs. While Early Childhood Care and Education (ECCE) refers to the Physical, Cognitive, Language, Socio- Emotional, moral and spiritual development of a child from ages 0-8 years. This development is nurtured in a variety of settings (home, school, community-based centers, and health centers). On the other hand, quality education is expected to address critical issues like the dignity of labor, quality leadership and committed citizenship, industrial harmony, political stability, religious tolerance, self-reliance for national security, unity and sustainable development. Under the Sustainable Development Goal 4, all the countries including Nigeria are mandated to achieve the goal to eliminate gender disparities in education and ensure equal access to all levels of education and vocational training for the vulnerable, including persons with disabilities, indigenous peoples, and children in vulnerable situations by 2030 (4.5.) and 4.a: build and upgrade education facilities that are child, disability and gender sensitive and provide safe, non-violent, inclusive and effective learning environments for all. Various countries including Nigeria have taken proactive steps and mobilized huge resources for achieving Education for All by 2015. However the problem still remains elusive. The paper reviewed some conceptual and professional frameworks on the subject matter and discusses strategies for providing accessible and quality education for Persons with Disabilities (PwDs), emphasizes some factors affecting education of Persons with Disabilities viz a viz Early Childhood and National Development and the importance of using Media and ICT support both in academic and evaluation system. The paper also recommends for awareness and collaboration not only to

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

provide accessibility but also to improve the usability of services rendered to the learners so that the goal of unity and equitable participation of persons with disabilities in education can be ensured for National security and sustainable Development among others

Keywords: Accessibility, Early Childhood Care, Quality Education, and Sustainable Development

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

FINE ART TEACHERS MULTICULTURAL COMPETENCE FORMATION FOR INTERNATIONALIZATION OF EDUCATION

Zhiqi DAO

PhD program student, H.S.Skovoroda National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0002-1506-2197

ABSTRACT

The formation of multicultural competence among fine art teachers is essential for the internationalization of education. It enables teachers to effectively engage with diverse student populations, promote cultural understanding, and facilitate inclusive learning environments.

Fine art teachers should develop a deep understanding of different cultures, including their artistic traditions, aesthetics, and values. They should be knowledgeable about diverse artistic practices, styles, and genres from various regions of the world. This knowledge forms the foundation for fostering cultural sensitivity and appreciation.

Teachers need to critically reflect on their own biases, assumptions, and cultural perspectives. Recognizing and addressing any potential biases or stereotypes is crucial to ensure fairness and equity in the classroom. Self-reflection helps teachers approach cultural differences with an open mind and avoid imposing their own cultural norms onto students' artistic expressions.

We think, that key considerations for developing multicultural competence among fine art teachers in the context of international education there are: intercultural awareness and knowledge; reflection on personal biases and assumptions; professional development and training; exposure to diverse artistic expressions; collaboration and exchange programs; integration of multicultural content; promoting student diversity and inclusion; language and communication skills.

By developing multicultural competence, fine art teachers can play a significant role in promoting internationalization and cultural exchange within the field of education. Their understanding of diverse artistic expressions and ability to create inclusive learning environments contribute to the development of globally minded students who appreciate and respect cultural diversity.

Keywords: multicultural competence, fine art teachers, ability to create, internationalization, education.

**ORGANIZATIONAL-PEDAGOGICAL FACTORS FOR THE MUSICAL SPACE
FORMATION AT THE DIGITALIZATION OF EDUCATION**

Yige HUANG

PhD program student, H.S.Skovoroda National Pedagogical University, Ukraine

ORCID: 0000-0002-2499-1895

ABSTRACT

In the modern world, one of the biggest challenges for education has become digitization and distance form. Art teachers faced special difficulties in teaching. Several organizational and pedagogical factors contribute to the formation of a musical space. These factors play a crucial role in creating an effective and engaging environment for music education. We want to emphasize several factors.

The curriculum should be designed to incorporate digital tools and technologies effectively. It should include a balance of theoretical and practical aspects of music education, providing opportunities for students to learn and apply their knowledge using digital platforms, software, and online resources.

Ensuring access to appropriate technology is essential for creating a digital musical space. Students should have access to computers, tablets, or smartphones with internet connectivity. In addition, access to music production software, virtual instruments, online tutorials, and educational platforms is crucial for students to explore and create music digitally.

Teachers need to be trained in using digital tools and technologies effectively in music education. They should have a good understanding of various software, online resources, and platforms available for teaching music online.

Digital platforms can facilitate collaboration and communication among students, teachers, and parents. Collaborative music-making tools can enable students to work together on composing, arranging, and performing music remotely.

Digitalization allows for the integration of multiple modes of learning in music education. Students can engage with visual, auditory, and interactive materials simultaneously, enhancing their understanding and appreciation of music.

Overall, the organizational and pedagogical factors discussed above contribute to the effective formation of a musical space in the digitalization of education conditions. By leveraging digital tools and technologies, educators can create engaging and interactive environments that foster students' musical creativity, skills, and appreciation.

Keywords: musical space, organizational-pedagogical factors, digitalization of education.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

SOCIAL MEDIA ADDICTION, COMMUNICATION PATTERN AND RELATIONSHIP SATISFACTION IN MARRIED INDIVIDUALS

Aimen IMRAN

Department of Applied Psychology, School of Professional Psychology

University of Management and Technology, Lahore

ABSTRACT

The present study aims to find out the relationship between social media addiction, communication pattern and relation satisfaction in married individuals. A sample of 170 married individuals was collected with an age range of 21 to 53 years old out of which 109 participants were men and 61 participants were women. The Social Networking Addiction Scale (SNAS) (Shahnawaz & Rehman, 2020), Communication Pattern Questionnaire (CPQ) (Shafee, 2019), and A Generic Measure of Relationship Satisfaction (Hendrick, 1988) were administered. The results of the Pearson product moment correlation revealed that communication patterns was positively correlated with relationship satisfaction whereas social media addiction was found to have no relationship with relationship satisfaction in married individuals. The results of the hierarchical regression showed that social media addiction did not predict relationship satisfaction in married individuals whereas communication patterns positively predicted relationship satisfaction in married individuals. Furthermore, there were significant gender differences in terms of social media addiction (salience, mood modification, and relapse). This study is helpful for couples as it will encourage them to focus on the positive outcomes of their relation in order to increase healthy communication with each other which will subsequently enhance their relationship satisfaction.

Keywords: Social Media Addiction, Communication Pattern, Relationship Satisfaction and Married Individuals.

FLEXIBLE EDUCATION IN CHINA: NEW OPPORTUNITIES FOR STUDENTS.

Lina HE

PPhD program student, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
ORCID: 0000-0002-3757-947X

ABSTRACT

The materials presented are devoted to the issues of flexible education, which becomes more and more popular all over the world and in China as well. Flexible education refers to educational approaches and models that promote adaptability, personalised learning, and student-centred instruction. It recognises that students have diverse learning styles, interests, and needs, and aims to provide them with opportunities to learn at their own pace and in ways that suit their individual strengths and preferences. Flexible education in China has gained increased attention and importance in recent years as the country recognises the need to adapt to the changing needs and demands of its education system. Flexible education in China encompasses various approaches and initiatives aimed at promoting students with more personalised learning models which are quite difficult to be provided in formal education in China. Flexible education in China aims to nurture students who are adaptable, innovative, and equipped with the skills necessary for the 21st-century workforce. Through various initiatives and reforms (organising of Experimental Zones and New Curriculum Reforms), as well as by providing new teaching models (Individualized Learning, Blended Learning, Project-Based Learning, Flexible Grouping and Collaborative Learning, International Exchanges etc.), China seeks to create a more student-centered, engaging, and dynamic learning environment that caters to the diverse needs and aspirations of its students. Flexible education as a concept and an educational innovation trend aims to create a student-centered learning environment that fosters engagement, critical thinking, and lifelong learning skills. By adapting instruction and supporting individual needs, it helps students develop their strengths, interests, and a love for learning.

Keywords: flexible education; PR China; educational opportunities; educational innovation; trends of education

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

TEACHING LANGUAGES TO PEOPLE OVER 45: NNEDS AND CHALLANGES

Dr. Iryna RUDNIEVA

Head of the Department of Romance and German Philology,

V.N. Karazin Kharkiv National University

ORCID: 0000-0003-3265-516X

ABSTRACT

Challenges of the modern world make people face the situation where they have a need to change dramatically and quickly not only their style of life, but also the country, the language of everyday communication and business space, etc. Traditionally, the processes associated with moving to another country, mastering new professions and languages are associated with young people, mostly under 35 years old. The war in Ukraine in particular led to active migration processes, which gave a large influx of refugees to European countries. Basically, these are women aged 35-50 accompanied by children and elderly parents. In such a situation, it was women aged 35-50 that became the main contingent who had to learn a foreign language (the language of the host country) in order to find employment and earn money for themselves, their children and parents. However, the process of learning a foreign language under stress, limited time and characteristics of the age of the students raised the problem that traditional methods widely used in mass education do not give high results. Language education for people over 45 may require different approaches and strategies compared to younger learners, it is certainly possible for adults to acquire new languages and enhance their language skills. Each individual has their own pace and learning style, so it is essential to adapt and adjust the language education approach to cater to their specific needs. Language education for people over 45 must have several feaches that can be not so sharp for students of other age groups: focus on practical and relevant content that is applicable to their daily lives and work needs, contextual learning that provide cultural context and explanations of language , supportive learning environment to create a supportive and non-intimidating learning environment that encourages participation and risk-taking.

Keywords: foreign language, methods of teaching, language of communication, age peculiarities, people over 45.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

CROSS-CULTURALISM AS AN INTRANATIONAL PROCESS: WHAT EDUCATORS SHOULD CONSIDER

Prof. Dr. Lyubov KALASHNYK

Professor of Oriental Languages Department, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

ORCID: 0000-0003-3133-3249

ABSTRACT

Incorporating a cross-cultural component in teaching is essential for promoting cultural understanding, empathy, and global awareness among students. It enriches their educational experience, fosters respect for diversity, and prepares them to navigate an increasingly interconnected world. By integrating a cross-cultural component in teaching, educators can foster an inclusive and culturally sensitive learning environment. This prepares students to appreciate diversity, collaborate effectively across cultures, and become global citizens who contribute positively to an interconnected world. However, speaking of cross-culturality and multiculturalism in life in general and the educational process in particular, we mean the interaction between nations and ethnic groups, which are determined by the principle of similarity or difference in cultural tradition. Simply put, we mean the concept of multiculturalism in its horizontal scope and crossculturality as the interaction of one cultural community with another. And such a cultural community is often defined as a nation. However, in modern society, we can also talk about cross-culturalism within one nation, meaning the belonging of a modern person to various sub-cultures according to his beliefs (parties, public or religious organizations, etc.), worldview (hippies, emo, goths, feminists, rockers, etc.), professions (office workers, bohemia, bloggers, etc.) and much more. This factor of belonging to a certain subculture of the student and teacher must also be taken into account in the organization of the educational process in order to achieve its effectiveness. In diverse societies, where various cultural, ethnic, and religious groups coexist, cross-culturalism at the national level becomes an important aspect of social integration, cohesion, and the development of a shared national identity that embraces cultural richness and inclusivity of all the sub-cultural groups belong to the particular nation.

Keywords: cross-culturalism; educator; internationality; sub-culture; cultural globalisation

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

INTERNATIONALISATION OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN CHINA

Ziwen WANG

PPhD program student, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
ORCID: 0000-0002-2033-1224

ABSTRACT

The internationalisation of higher pedagogical education involves the integration of global perspectives, experiences, and collaborations into teacher training and educational programs. It recognizes the importance of preparing educators to thrive in an interconnected and diverse world, equipping them with the knowledge, skills, and attitudes necessary to address global challenges and meet the needs of diverse learners. By embracing the internationalisation of higher pedagogical education, institutions prepare educators who are culturally competent, globally aware, and equipped to meet the needs of diverse learners in an interconnected world. This approach fosters collaboration, innovation, and the sharing of best practices, contributing to the improvement of educational systems and the development of global citizens. For a long time China has been quite traditional and “closed” to the world educational innovations preferring its own pedagogical ideas and methods to the abroad and worldwide ones. Today the educational system of China faces the problem of rapid adapting of its at least higher education authorities to the world demands and norms and making its students available to continue education abroad. In the other hand being a country with high educational ambitions as the greatest Asian educational and University hub the country hosts nowadays a big amount of abroad students who are not ready to experience the traditional Chinese educational models. That’s why China also pays great attention and money to form a corp of Chinese educators who can work with the abroad students, present the achievements of Chinese traditional education abroad and in general, gradually increase the level of educational services provision within the country for all categories of the population of China. Internationalisation as a method of future teachers` training is considered by the Chinese government and educators themselves as one of the most effective methods for achieving the goals set.

Keywords: Internationalisation; PR China; teachers training programs; higher education; pedagogical innovations

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

TRAINING PROGRAMS FOR ARTISTIC DISCIPLINES` TEACHERS IN CHINA: AIMS AND TRENDS

Xi LIU

PhD program student, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
ORCID: 0000-0003-1949-3514

ABSTRACT

These materials present the idea of integrated professions in modern China on the example of artistic disciplines teachers` educational programs, analyse such programs` aims and trends. China places significant emphasis on both artistic and pedagogical education, recognising their importance in shaping individuals and society as a whole. Traditionally artistic education in China encompasses various forms of traditional and contemporary arts, while pedagogical education focuses on training teachers and educational professionals. Today in China, we can observe the process of merging these two components in the process of preparation for obtaining a qualitatively new modern pedagogical worker in the field of art. As the main trends of new educational programs taken from the pure Artistic Education China still sees Traditional Arts (that often involves rigorous training in techniques, aesthetics, and cultural significance), Fine Arts (that provide comprehensive training and theoretical knowledge to nurture artistic talent), Performing Arts (with a curriculum that includes performance skills, stagecraft, music theory, dance techniques, and dramatic interpretation) and Digital and Media Arts (with programs in animation, game design, film production, virtual reality, and interactive media arts). Pedagogical components of such new educational programs traditionally include Educational Psychology (psychological aspects of learning and development; training in educational psychology to understand student behavior, motivation, and cognitive processes), Professional Development (life-long participating in workshops, seminars, conferences to enhance teaching skills, stay updated with the latest educational research, and exchange ideas with colleagues) and Educational Leadership (programs for aspiring educational leaders with the focus on organisational management, educational policy, leadership skills, and strategic planning).

Keywords: artistic disciplines` teachers; PR China; teachers training programs; pedagogical education; aims and trends of education

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

**UNVEILING RESILIENCE: MATERNAL LOVE AND THE PURSUIT OF JUSTICE
IN SHAHNAZ BASHIR'S 'HALF MOTHER'**

Dr. Qurat -ul -aen

Sharda University.

Assist. Prof. Dr. Rafrat Shakil ANSARI

Sharda University.

ABSTRACT

Literature has long served as a means to illuminate the human experience, uncover untold stories, and shed light on diverse cultures. Shahnaz Bashir's debut novel, 'Half Mother,' stands as a powerful example of this, capturing the resilience of women amidst the backdrop of the Kashmir conflict. This research aims to analyse the profound implications of Bashir's poignant narrative, delving into themes of maternal love, loss, resilience, and the pursuit of justice amidst the Kashmir conflict. Through the harrowing journey of Haleema, a mother grappling with the uncertainty of her son's disappearance, the study reveals the resilience of countless Kashmiri women who carry the weight of loss while displaying unwavering strength. Bashir's evocative prose vividly depicts the impact of conflict on individuals and society against the war-torn landscape of Kashmir. The research aims to unravel the layers of 'Half Mother' and shed light on the microcosm of experiences endured by Kashmiri women, emphasizing their remarkable resilience. It also investigates the portrayal of the psychological state of Kashmir's inhabitants, often overlooked, and explores the existential challenges faced by women in the conflict-ridden zone. By examining maternal love and loss in the novel, this study illuminates the unheard voices of women and their pursuit of fulfilment amidst a crumbling world, providing insights into the psychological impact of conflict and the strength of Kashmiri women in seeking justice and healing.

Keywords: Half Mother, maternal love, loss, resilience, women in conflict zones, psychological impact.

**ENVIRONMENTAL IMPACT OF PARTICULATE MATTER POLLUTION
OVER INDIAN MEGACITIES- TOWARDS SUSTAINABLE URBAN
DEVELOPMENT**

Dr. Sanghamitra ADHYA

Associate Professor in Geography

Kalyani Mahavidyalaya, India

ORCID No. 0000-0002-3546-9269

ABSTRACT

Indian megacities are constantly expanding, due to increasing migration to these cities, which subsequently leads to strain on the environment with a range of impacts at local, regional, and global levels. During the past several decades, the urban emissions of greenhouse gases (GHGs) and other air pollutants have grown significantly, resulting in poor ambient air quality in major cities. Indian megacities with more than ten million population are extremely diverse, with a great variation in population density, air pollution, deforestation, and land-use change. The largest contributor is urbanization, which expands and remodels cities to accommodate a growing population and creates long-term problems with air quality. The composition, layout, and density of urban land uses will continue to change as urbanization progresses. There is a positive correlation between the quantity and concentration of human-made surfaces and air pollution. Intense demand for fossil fuels to support their infrastructures has led to increased air pollution, greenhouse gas emissions, changing temperature, precipitation, and extreme events. The rapid and large-scale urban growth is causing major environmental and socio-economic problems such as housing, infrastructure, basic facilities, food security, and health. Megacities have experienced increasing chronic effects of PM 2.5 on human health, changing weather and climate. The urban heat island effect results in about 1-4°C daytime and 1-3°C night-time higher temperatures in central urban regions and surrounding areas. Most of the Indian megacities are at great risk from current and projected climate hazards such as cyclones, urban water logging, heat droughts, sea-level rise, and coastal erosion. Air Quality Index (AQI) is highest in Delhi (190), followed by Mumbai (98), Chennai (92), Kolkata (80), Hyderabad (61), and Bengaluru (43), on 15.10.22 at 8.00 pm (https://app.cpcbcr.com/AQI_India/). The study aims to deal with current climate change scenarios in Indian megacities and remedial measures for a better future.

Keywords: Air Quality, particulates, urban heat island, sustainable urban development

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

INFLUENCE OF AGE ON THE CONSUMPTION OF ORGANIC FOODS IN TURKEY AND ALGERIA

Chems Eddine BOUKHEDIMI

Management Marketing, Ph.D. degree University of Tizi Ouzou/ Algeria

ORCID ID: 0000-0003-1728-1809

<https://www.discoveranatolia.org/hakkari>

ABSTRACT

This study has an aim to check the impact of the age of respondents on the willingness to consume organic foods between Türkiye and Algeria. This type of products are illustrated on natural milk and natural oil generated from olive.

The method explored in this research is an online survey between January-November 2022 among 81 respondents from Türkiye and Algeria. Then, the results were analysed through SPSS software V26 in order to use the Chi-square test.

The results indicate that the independency between the willingness to consume organic foods and the age of respondents is ensured. It means that generation X,Y, and Z consumers from Algeria and Türkiye are aware of this issue.

Keywords: Consumer behaviour- Green marketing- Organics food- Chi square test-Türkiye- Algeria.

NOVEL PWM CONTROL OF A FIVE LEVELS INVERTER DEDICATED TO PV INJECTION APPLICATION

Nabil SAIDANI¹, Rachid EL BACHTIRI², Abdelaziz FRI³, Mohcine ABOUYAAKOUB⁴

*^{1,2,3} REEPER Group, Technologies and Industrial Services Laboratory, Higher School of Technology, Sidi Mohammed Ben Abdellah University (USMBA), Fez 30000, Morocco.
⁴ Engineering, Systems and Applications Laboratory, USMBA, Fez 30000, Morocco.

ABSTRACT

Currently, all the world is taking steps to replace fossil energy with renewable energy to preserve the environment and save electricity production costs. To integrate the energy produced by solar panels in the grid, it is necessary to go through an inverter.

An inverter is a converter DC to AC that is generally used to drive motors at variable speeds in industry or to inject DC power into the grid.

A multilevel inverter is a suitable topology in grid-connected photovoltaic (PV) applications. It gives a voltage waveform close to the sine wave, which is worth saying a lower THD factor.

To reduce the THD factor, many improvements have been applied to the control strategy of an inverter, for example, selective harmonic elimination to eliminate low-order harmonics (3rd, 5th, 7th ...), or pulse width modulation (PWM) control to push all harmonics toward high frequencies (switching frequency).

In PWM control, the fact of controlling switches by high-frequency signals increases the switching losses and overheats the transistors, the greater the number of transistors is, the higher the switching losses, which is the case for multilevel inverters.

Our work presents a new command of a multilevel inverter, which can be implemented in a low-speed controller, and reduces the losses in the switches by generating only one high-speed signal and three signals varying in low frequency (50 Hz). Additionally, this command gives a high magnitude of the fundamental component, which is very important in PV injection.

Keywords: Multilevel Inverter, Renewable Energy, Photovoltaic System, Full Bridge, PWM, Grid connected.

**TO STUDY THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE
LEARNING & MATHEMATICS LEARNING**

Dr. Tapsa VERMA

Asstt. Professor (Curriculum and Pedagogy),
SCERT, Delhi

Ms. Jyoti DHINGRA

Mentor Teacher (Mathematics),
Department of Education, Delhi

ABSTRACT

Generally, Mathematics is written in a symbolic language that is designed to express mathematical thoughts. Each and every language is a source of knowledge, but it is not designed for doing mathematics.

NCTM revealed that many learners struggle with mathematics throughout their academic years. The prevailing mindset among math educators during the past few decades has been that as mathematics is a language, all language-related factors must be taken into account while teaching mathematics (NCTM, 2000; Skemp, 1972).

The purpose of this paper is to describe the relationship between language learning and mathematics learning at school level. In this study, researchers tried to find out learners' choice for solving direct problems or word problems, as well as to know challenges faced by them while solving direct problems or word problems. The study objectives also explored teachers' perspective regarding the role of language learning in understanding and solving mathematics problems.

The study was conducted amongst teachers and learners of schools of the Directorate of Education of different districts of Delhi. The survey method was employed to collect data from the Delhi Government school teachers. A set of questions was prepared and floated among around 500 teachers in the form of Google forms through WhatsApp groups.

Researchers interacted with around 250 learners of classes 7-10 and a 5-Point Likert Scale was developed and shared with learners. Researchers found that learners need support in understanding the language of word problems and model it mathematically.

The findings of the study indicated that learners had difficulties in revealing not only meanings of key-words but also in comprehending the word problems. They enjoy the process of solving mathematics problems but need support in mathematical modelling. Responses from teachers also strengthened that learners good in basic operations/other mathematical skills face challenges in modelling a mathematical word problem.

The recommendations based on the findings are: Focus should be placed on reading, writing, and verbalizing symbols to facilitate comprehension of mathematical symbols and their meanings; excellent instructional strategies should be used by teachers to lessen the cognitive load forced by mathematical symbolic language on learners. The problems posed in mathematics textbooks should be contextualized and relatable to daily life.

Key Words : Direct problems, Language learning, mathematical modelling, Word problems

HYDROGEN: A SIGNIFICANT FUTURE CLEAN RENEWABLE ENERGY SOURCE AND FUEL

Prof. Dr. Athanasios Sotirios DOUNAVIS

University of Western Macedonia, GR-50100, Kozani, Greece

ORCID NO: 0000-0002-5232-8054

ABSTRACT

Biomass is a renewable organic resource which includes agriculture crop residues (such as corn stover or wheat straw), forest residues, special crops grown specifically for energy use (such as switchgrass or willow trees), organic municipal solid waste, and animal wastes. This renewable resource can be used to produce hydrogen, along with other byproducts, by gasification, pyrolysis, fermentative anaerobic digestion etc.

Hydrogen is a clean alternative to methane, also known as natural gas. It is the most abundant chemical element, estimated to contribute 75% of the mass of the universe and is a versatile energy carrier, which can help to tackle various critical energy challenges. Hydrogen can be produced from almost all energy resources, though today's use of hydrogen in oil refining and chemical production is mostly covered by hydrogen from fossil fuels, with significant associated CO₂ emissions.

Clean hydrogen, being produced from renewables, nuclear or fossil fuels with CCUS (Carbon capture, utilisation and storage), can help to decarbonise a range of sectors, including long-haul transport, chemicals, iron and steel, where it is proven difficult to reduce emissions. Hydrogen can also help to improve air quality in cities and improve energy security. Hydrogen can also support the integration of variable renewables in the electricity system, being one of the very few options for storing electricity over days, weeks or months

In this present study, the biotechnological valorization of agro-industrial wastes such as industrial glycerol, olive pulp, dairy wastes, food wastes and sorghum extract manufacturing process was examined. In general, the processes of hydrogen and methane production from agro-industrial wastes in a two-stage continuous process under mesophilic conditions was investigated and the experimental results were very satisfactory.

Keywords: Biotechnology, waste, valorization, biofuel, methane, hydrogen, fuel cell

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

SOLID WASTE MANAGEMENT PRACTICES AT SELECTED MUNICIPALITIES IN THE NATIONAL CAPITAL REGION:

Towards an Enhanced Delivery of Service

Assoc. Prof. Margaret S. Aquino, Ed. D.

Associate Professor V, Director – Office of Student Affairs
Faculty, Department of Languages, College of Liberal Arts
Technological University of the Philippines

Assoc. Prof. Angelica B. Harris, D Min PA

Associate Professor II, Head – Accreditation, Quality Assurance and Accreditation Services
Office

Faculty, Department of Languages, College of Liberal Arts
Technological University of the Philippines
City of Manila 1000 Philippines

ABSTRACT

The study aimed to assess the solid waste management practices at selected municipalities in the National Capital Region. Also, it required to know the socio-demographic profile of the respondents. It sought to determine the problems encountered and the extent of implementation of the people concerned in governing solid waste management practices. A descriptive method was employed in this study. The researchers developed a survey questionnaire using google form and validated by the experts to fit with the objectives of the research work. The instrument has four parts, such as: Part 1: 1.a Research Consent and Letter of the Authors, 1.b Respondent's Profile; Part 2: Solid Waste Management Practices; Part 3: Problems and Constraints on Solid Waste Management; Part 4: Extent of Implementation by Municipal Personnel on Solid Waste Management. Likert Scale was utilized to interpret the perception of the respondents of the study. The study concluded that 67%, majority of the respondents properly practice Solid Waste Management. Likewise, 61%, majority of the respondents admitted that they do not engage on negative practices as regards to Solid Waste Management. Further, 100% of the respondents identified various Problems and Constraints on Solid Waste Management. On the other hand, only 42%, less than half of the total respondents agreed that the Extent of Implementation by the Municipal Personnel on Solid Waste Management is EVIDENT TO THE GREAT EXTENT or it is widely and consistently implemented.

Keywords: Solid Waste Management; Proper Waste Disposal; 3Rs: Reduce, Re-use, Recycle

"NEW ETHICS" FOR THE MODERN WORLD

Prof. Dr. Hanaba SVITLANA

Doctor of philosophy, professor,

National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi,

Khmelnytskyi, Ukraine

ORCID iD: 0000-0002-4373

ABSTRACT

Rapid and drastic changes in the modern world develop anxiety, helplessness and the inability of a person to make productive decisions. This state produces passivity, a sense of despair over missed opportunities, a sense of dependence on someone who can make decisions. A person is not able to understand the reason, because it is either long gone, or it may seem to him professedly terrible or strange. Among the risks and threats to human life is the fact that the moral and spiritual component of human development is lagging behind. Values do not develop in a person's soul, are not an attribute of his inner world. They are modeled with the help of certain technologies and are implanted in a person externally, depending on specific life circumstances and individual needs. Accordingly, values can be manipulated up to complete rejection of them.

Note that the moral and spiritual component is not eliminated, but undergoes changes in accordance with the demands of the era. Therefore, the anthropological crisis is an evidence of a certain boundary situation, which may involve the search for and exit to new horizons of development. This is the evidence of a generation gap, loss of continuity and predictability, which is not limited to traditional differences between generations and concerns differences in worldview, spiritual and other values. Informational turbulence and chaos do not allow high meanings or high states to survive. Standard logic and emotions are too slow. Reflex, instinct and zoo-psychology of affect remain. It is the intuitive abilities that will allow a person to realize his complex integral nature, to become the creator of his era. The ability to intuitively perceive and understand the world is crucial for a modern person. Intuitive dominants make it possible to create meanings and meanings that are adequate for situations of modern anthropological transition. The transition from the positions of the theoretical mind to its practical dimension implies a transition to a new ethics. Its effectiveness can be seen in solving short-term tasks. In the long-term prospects of a changing existence, it loses its effectiveness and requires ethics built on new standards and principles. The need to find new moral and value orientations is conditioned by the need to defend the ethical right of nature to exist and develop. Ethical norms should uphold the metaphysics of holistic being. They should contribute to the elimination of human domination over nature, replacing relationships with care.

Conclusions. Thus, having created the world of culture at the expense of the world of nature, man has found himself in the trap of his own greatness. It is powerless in the face of the problems and dangers that civilization's obsession has created. This situation necessitates the search for new ways of human development. Since it is impossible for a person to refuse the assets of scientific and technical progress, one of the fundamental ideas of further development is to give them a moral and ethical dimension. Man should take care of nature, not dominate it. Man is a creator, not a hostage of the world. As a result, a person assimilates and learns the world and himself, and not the world and himself separately, but above all the different forms and stages of his ontic-ontological unity, which opens up unheard-of perspectives and opportunities for harmonizing his life, which are expanding, with social and natural reality.

Keywords: modern world, new ethics, person.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

'DIRECTIVES OF INCLUSION AND EDUCATIONAL POLICIES: A REVIEW OF INDIAN EDUCATIONAL POLICIES AND FRAMEWORKS

Dr Sameer Babu M

Associate Professor (Educational Administration)

Department of Educational Studies,

Jamia Millia Islamia (Central University) India

ABSTRACT

India's New Education Policy 2020 is an extensive plan with the aim of improving educational standards and restructuring the country's educational system. It replaced the National Policy on Education, which came into effect in 1986, and was introduced in July 2020. One of the key goals of the New Education Policy is to advance social welfare by providing inclusive and equitable education to everyone. The strategy strongly emphasises the need to close educational access gaps, particularly for impoverished and marginalised populations, in order to achieve this goal. In order to enhance social welfare, The New Education Policy places a strong emphasis on a number of essential areas. This paper entitled 'Directives of inclusion and educational policies: A review of Indian educational policies and frameworks' is a thematic review paper that examines the policy perspectives on inclusion in India. Major educational policies, curriculum frameworks and directives of national bodies on education are examined and summed up. This will also highlight the policy initiatives on practicing inclusion.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

**THE RELEVANCE OF INTEGRATING ENTREPRENEURSHIP SKILLS
ACQUISITION IN THE POLYTECHNIC CURRICULUM FOR NATIONAL
DEVELOPMENT**

Aishatu Musa Yusuf

Saleh Umar²

²Department of Public Administration Federal Polytechnic, Damaturu Yobe State

¹Department of Office Technology and Management. Federal Polytechnic Damaturu, Yobe
State

ABSTRACT

One of the defects of Nigeria's educational system is the failure to prepare graduates for self-employment and business ownership. The strategy encourages graduates to continue their job search. The general public believes that a good job is one in the government rather than the private sector. The economic climate in Nigeria has altered considerably, to the point that the public sector is losing ground in terms of job creation, while economic liberalization is forcing public firms to be privatized, converting the private sector into an engine of economic development. This article evaluates the introduction of entrepreneurial skill development within the Polytechnic program. The article promotes the development of entrepreneurial abilities by calling for its inclusion in Polytechnic curricula as a means of achieving self-sufficiency. Aside from praising the benefits of entrepreneurial education, the report also discusses some of its possible consequences. Several affirmative action strategies were recommended to guarantee that entrepreneurial education is seamlessly integrated into Polytechnic curriculum.

Keywords: Entrepreneurship, self-sufficiency, education, and job hunting.

**IS GRADING THE NECESSARY EVIL? EXPLORING LANGUAGE LEARNING
MOTIVATION OF HUNGARIAN STUDENTS LEARNING ENGLISH AS A
FOREIGN LANGUAGE**

Henrietta MÉSZÁROS

Multilingualism Doctoral School, University of Pannonia, Veszprém, Hungary

ABSTRACT

Motivation is vital in successful language learning, but students' learning motivation is affected by numerous factors such as the type of tasks given to students teaching, teacher-student relationships, teacher-related motivational components and feedback rewards and punishments as well as linguistic self-confidence. Grading is the longest-standing and still most frequently used method of evaluating students' progress and performance. Given the multiple functions of grades in education, they can affect not only the ability to learn but student welfare alike. Grades, as a form of reward or punishment, can act as an external motivator, providing students' initial motivation which might generate intrinsic motivation in the future but it can exacerbate students' level of anxiety, lower autonomous academic motivation and worsen student-teacher relationships, reducing cooperative learning and critical thinking. This can lead to cheating, jealousy and self-conceit as well as decrease their level of interest. The aim of the present quantitative study was to investigate the motivations of learning the English language in two groups of Hungarian primary school students aged 12-15, namely students suffering from reading disorders (RD) (n=11) and those with no reading disorders (n=85). Factors modulating motivation, e.g. gender differences as well as the relationship between motivation and the objective measure of learning performance (grades), were also investigated. The results revealed significant differences between the RD and no-RD groups in terms of language-learning difficulties, self-perception, language learning, self-concept and attitudes towards the global role of English. These results indicate a shift in the motivational aspects of foreign-language learning in children with reading disorders, moreover, interesting gender differences between both groups are indicative of the different needs of children suffering from developmental reading disorder.

Keywords: motivation, grading, English language learning, EFL, language learning motivation

THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN TEACHING AND LEARNING OF LITERATURE IN ENGLISH AND ENGLISH LANGUAGE IN NIGERIA SCHOOLS: APPROACHES, CONSTRAINTS AND THE WAY FORWARD

Tanimu BALA

Research Assistant, Kano University of Science and Technology Wudil, Faculty of Science and Technology Education, Department of Computing and Mathematics Education, Kano-Nigeria

ORCID: 0000-0002-7598-6316

Salisu Inusa ISMA'IL

Research Assistant, Bayero University Kano, Staff School, Kano-Nigeria

Ruth ORHENNA

Research Assistant, Bayero University Kano, Staff School, Kano-Nigeria

ABSTRACT

In this era of ICT-driven technology-based teaching and learning, it has become imperative for teachers of English language and literary studies to develop more digitized learner-centered instructional approaches. Realizing the potential role of modern technologies in enhancing learning and teaching, this paper examines the digital or technological equipment, tools and resources in English language and literature teaching and learning activities. Secondly, the paper explores the approaches and development of strategies for digital teaching and learning by providing specific guidelines of how digital technologies can be applied in English language and literature teaching and learning in schools. Thirdly, the paper identifies the constraints that impede the successful application of digital technologies in teaching and learning of English language and literature in schools in Nigeria. The paper concludes that training and support for teachers to use digital tools and resources will not only equip them to use digital technology but also empower them to use different learner-centered approaches in literature and English language classrooms. It was recommended among others that; the federal government and stakeholders in education should invest in digital technologies infrastructure at all levels of education for effective acquisition of digital literacy and skills; and that Technology experts should provide extra assistance for teachers who use digital tools in teaching literature and English language courses.

Keywords: English language, literature, digital technologies, teaching and learning

Introduction

In this age of digital technology, the access to digital equipment, tools and resources as well as a reasonable level of digital literacy or competence of educators seems to be the critical factor that underpins the effective digitization of the teaching and learning process. This indicative assertion lends support to the UNESCO world education report (2000) that "new technologies challenge traditional conceptions of both teaching and learning". In responding to the emerging challenges posed by the digital era, the traditional view of the teaching and learning process must change by understanding how digital technology can create new learning environment. To achieve this, teachers must develop the required

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

digital proficiencies and be able to identify suitable applications for teaching and assessment and integrate them into specific lessons and curriculum; and be able to adapt their pedagogical approaches or strategies for classroom teaching, guided learning (homework) and formative assessment.

Presently, schools in Nigeria are grappling with adaptation problems arising from changes brought to the educational system by the advent of digital technologies. Within the context of English language and literary studies, the role of digital technology has been recognized. The most obvious and profound advantage of using technological medium for language instructions is the ease and timeliness of access. It is widely accepted that advances in information and new developments in learning science

Provide opportunities to create well-designed learner-centered, interactive, affordable, efficient, flexible e-learning environments (Khan, 2005 quoted in Eisa, 2012). The use of digital libraries as well as dictionaries and thesauri has facilitated quicker learning and has substantially improved learners' vocabularies. Exploring the use of digital technologies in the teaching and learning of English language and literature is necessary as doing such can help not only to unravel new perspectives of organizing language teaching and learning but also provide learners with skills in interactivity and collaboration, critical thinking and leadership for functioning effectively in this modern, dynamic, information-rich and ever changing global age (Salmah, 2016).

Models Used in Literature and Languages Teaching before the Digital Era

According to Carter and Long (1991) quoted in Mustakim, Mustapha and Lebar (2017), there are three models in the teaching of literature:

The Cultural Model which views literature as a teacher-centered and source of facts where teacher transmits knowledge and information to students.

The Language Model which allows teacher to employ strategies used in language teaching to deconstruct literary texts in order to serve specific linguistic goals

The Personal Growth Model where the focus is on a particular use of language in a text and in a specific cultural context.

These aforementioned scholars and researchers point out that these models have been incorporated in various approaches in the teaching of literature. There are six approaches in the teaching of literature: the Language-Based Approach, Paraphrastic Approach, Information-Based Approach, Personal-Response Approach, Moral-Philosophical Based Approach and Stylistic Approach (ibid). These approaches, as Manoliu (2012) states, must be considered in connection with the type of literature being studied in the class i.e. Poetry, Prose or Drama. Sometimes the same approach might be used with two or maybe all the three literary genres, but it is also true that some approaches are appropriate only to one genre (Manoliu, 2012).

Approaches and their Requisite Activities in Literature Teaching Before the Digital Era

Mustakim, Mustapha and Lebar (2017) identify the requisite activities associated with different approaches to the teaching of literature. They include the following:

- Information-Based Approach requires the language teacher to provide students with background information about a text, explain the contents of the text to the class to expand their understanding of the subject matter and ask comprehension questions to check students' knowledge based on the text they have read.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- Language-Based Approach requires the teacher to generate language activities or practices in literature lesson either through cloze, jigsaw puzzle, debate or performance activities such as drama, role play, poetry recital and group work.
- Paraphrastic Approach requires the teacher to re-tell story or explain the text to students using simple terms to help them understand the literature component of the text studied.
- Personal-Response Approach requires the teacher to elicit students' response or feelings towards the issues in a text via brainstorming sessions, small group discussion and journal writing.
- Moral-Philosophical Approach requires the teacher to raise students awareness of values learnt from the text.
- Stylistic Approach requires the teacher to guide the students to interpret a text by identifying the language (hidden/ surface meaning) and linguistic features (vocabulary, tenses) in a text.

Approaches used in English Language Teaching before the Digital Era

With regards to methods used in English language teaching before the digital era, Azimova (2019) reveals that the audio-lingual method and grammar translation method were the previous two methods used for the teaching of English as a second/foreign language in the late 1960s and early 1970s. However, a communicative approach which is a worldwide approach has prevailed in English language teaching over the past 50 years, and it is still used currently worldwide. The communicative approach is the product of some linguists and educators who had grown dissatisfied with the previous two methods. Azimova (2019) states that one of the most characteristic features of communicative language teaching is that it pays systematic attention to functional as well as structural aspects of language and combines these into a more fully communicative view. While using the Communicative Language (CLT) approach in teaching language, the teacher is required to deploy language activities that integrate all language skills; listening, speaking, reading and writing (e.g. dramas, role-plays, games and interviews) that help students engage in realistic and meaningful communication in the target language.

Need for Digital Equipment, Tools and Resources in Literature and Language Teaching

Issues and concerns relevant to the approaches used in literature and English language learning and teaching have been explored by some scholars, experts and researchers. In the aspect of teachers' approaches in teaching literature and English Language, Mustakim, Mustapha and Lebar (2017) and Manoliu (2012) argue that teachers do not conduct any interesting and creative activities in their lessons. They reveal that teachers expect their students to be the passive listeners during the teaching so that they (learners) could make full use of understanding of the literary texts before activities start. Again, these researchers assert that teachers focus more on students' understanding of the literary text than developing creative and interesting activities in the lesson.

Kaba (2017) affirms these aforementioned assertions by pointing out the mindset of students in the current generation (digital generation or digital era), who are always in the habit of asking teachers to undertake new roles. The students also request teachers to introduce new materials in a new format, using more communicative and direct strategy so that the materials can be accessible and exchanged mutually. Given that most of the students were born in the digital era, they can accomplish many things at the same time, such as: studying, sending messages, chatting with others, playing digital games and music; everything at

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

the same time and in a very astonishing way. This trend implies that literature and language teaching and learning approaches and activities must not be boring but highly motivating and full of fun (Manoliu, 2012).

Technology has, therefore, become an integral part of students' life, which is why they (students) seek to find it in the teaching processes as well. As Kaba (2017) posits, teaching of literature and English language in the digital era requires the adoption of technological approach using various digital equipment, tools and resources.

Digital Equipment, Tools and Resources in Language and Literature

For the purpose of concept clarification, digital learning is defined as any process in which the teacher or learner uses digital equipment such as a computer (or a smart/android phone, tablet, MP3 player or a console) to access digital tools such as learning platforms and virtual learning environments (VLES), and/or digital learning resources (such as lessons, tests, learning aids and games) to improve their knowledge and skills (Scottish Government, 2015). For teachers, this can be to improve their pedagogical approaches and their assessment of learning (Scottish Government, 2015). According to Warschauer (2000), digital learning is any type of learning that uses technology. Digital technologies are electronic tools, systems, devices and resources that generate, store or process data (ibid). Digital era on the other hand means the period characterized by the existence of digital technology (ibid).

In this digital age characterized by information explosion and globalization, Ahmadi (2018) posits that English language and literary studies educators must strive to develop the skills of identifying digital equipment, tools and resources, understanding their uses and discovering when and how the different digital equipment, tools and resources can be effectively used to deliver learning content and manage and track learner progress, as well as learner-to-learner and learner-to-instructor interaction or communication. Below is the table showing the most common digital learning equipment, tools and resources used in English language and literature learning and teaching.

Digital Learning Equipment	Digital Learning Tools	Digital Learning Resources
Computers (desktop, tablet, I-pads)	Video conferencing tools(zoom, Skype)	Quizzes
Smartphone, MP3 (storyboard)	Website (internet)	Simulations
consoles	Virtual learning environment	Graphics
Digital television	Learning platforms (interactive whiteboard, multimedia, hypermedia	Audio
Video streaming	Web -based learning tools (instant messenger , e-mails)	Video
Audio cassette	Podcasts and audio files	Diagrams
Storage devices (flash drives)	Collaborative learning environment, blogs	Maps
Overhead projector	Social media (Facebook, twitter)	Images
Microphone	Socrative	Picture/photo
Digital camera	Audible spark video	Models
Buzzer and lights	Google classroom	Animations
USB or WIFI Access		Flowchart

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

Presentation clicker		Maps
e-readers recording hardware (visualizer)		Texts (e-book, e-notes) Games

From literature, these digital technologies have provided new opportunities to address new learning needs in pedagogical practices not only in language and literary studies but also in education in general. In this part of the article, the author provides brief explanation of the uses of some of the common digital equipment, tools and resources in a technology enhanced language learning environment or classroom. The list of digital technology equipment, tools and resources provided in this article is far from being exhaustive.

From literature evidence, using a range of digital equipment, tools and resources will only enhance the English language and literature teaching and learning when the language educator effectively uses or implements the digital teaching and learning approaches and strategies appropriate for English language and literary studies. (Scottish Government, 2015).

Digital Tools and Resources for Teaching and Learning Literature

Among the key events that characterize the development of digital technologies in language and literature is the development of multimedia featuring Hypertext and E-books. Multimedia is the term used to describe text, including graphics, animation, video, sound and hypertext links. Multimedia has enormous potential in the classroom, especially at elementary level, with a number of advantages for experiencing literary texts, as it calls on all the language skills (listening, reading, speaking, and writing) as well as viewing skills. The study of literature through multimedia represents a new technique, which is more attractive compared to traditional books where verbal comprehension is predominant. It creates interactive activities and provides students with the opportunities to study authors and textbooks using a variety of media and sources of information. It offers students the opportunity to access biographies, images, audio and video recordings, information about authors, web links, and the full texts of poems, plays and fiction. It involves collaborative work and turns out to be a powerful catalyst for cooperative learning. It enables students and their lecturers to share sources of information. It allows teachers to create ideas in a new format, using visual language, in addition to spoken and written language. Students learn more effectively and more efficiently when teaching methods match their learning styles. They apply a wide range of strategies to experience, comprehend, interpret and evaluate texts. They are most highly motivated by a variety of integrated teaching materials, methods and contexts.

Multimedia-enhanced tools for literature teaching and learning

Discussed below are some of the multimedia- enhanced tools for the teaching and learning of literature.

The hypertext

Hypertext is a set of linked documents between them through the key words-links. In essence, it is a word(s) that contain a link to a website. Literature instructors use hypertext to enhance their teaching in a broad variety of ways that include putting course materials on the www; creating online tutorials; using annotated hypertext in addition to or in lieu of print texts; having students write hypertext; examining the medium of hypertext as a literary and cultural theme; and studying hypertext fiction in the context of traditional

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

literature classes (Katz, 1996). In a hyper-textual program, besides the material and exercises created by the lecturer, there can also be materials that require students' engagement, such as electronic discussions, various assignments, book reviews or hypertext creation with study material or translations drafted by students themselves. Hypertext can be used in poetry to access verse with links to references, definitions, interactive pictures, reader responses and tracking of readers. It is possible that inside a hypertext you read all documents that relate to the selected keywords. Choosing different keywords results in the opening of different documents. Inside of a hypertext, it is possible to access practically an infinite number of reading nodes.

E-books (electronic books)

The electronic book is an electronic version of a traditional printed book that can be read using a personal computer or an E-book reader. This type of book apart from the images may contain sounds, chips, video or mobile graphics.

Pedagogically, Woodlief (1997) cited in Kaba (2017) explains that e-books is used to help create more dynamic communities of readers and literary translators. It is a digital tool or resource used to help develop such class lesson that allows each student to feel involved in intensive reading/thinking/writing activities. Kaba (2017) points out a number of developed applications to help students and teachers not only access a number of texts in different formats free of charge but also obtain information on how to

Understand the textbooks. Thus it helps in developing their desire for reading and literature. The applications for different literary genres as mentioned by Kaba include:

- Spark Notes: Through this application, students can read book reviews, character reviews and general analysis of literary works. If a copy of a current book is not available, the application helps students in the best sense of a reading or finding information to include in their literary theses.
- Literary Analysis Guide: An application to assist in the preparation of literary analysis theses or any other related activity. It is equipped with three mechanisms that contain information about poetry, prose and rhetoric. Using these mechanisms, students can access summaries and examples of more general literary terms that help them further in performing their literary assignment.
- Literary Review: Educators in literature who are increasingly looking for the latest developments in the world of literature can use this application. Although full access requires subscription in the literary review, the cost is personal, nominative and gives access to the latest publications in many genres and critical literary discussions. The application also provides the ability to search previous publications to find teaching-related articles.
- Kindle: An app that gives users the ability to download e-books from amazon directly to a smart phone or tablet. To read e-books the app is also equipped with a vocabulary and offers the ability to read and transfer to PDF format.
- Audible: It is quite valuable, especially for those students who have difficulty concentrating. Through the application, the user can hear hundreds of thousands of audio books, enabling labeling of different parts while reading. This application gives students the opportunity to earn different badges as well as motivates them to read/listen.

Approaches for Implementing Digital Teaching and Learning in English Language and Literature

An approach is a way of teaching and learning. An approach gives rise to methods, the way of teaching something, which uses activities or techniques to help learners learn. In English

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

language and literature teaching and learning, teachers draw from a variety of approaches in what has been labeled an “eclectic approach” perhaps according to the different needs of their learners. If teaching is about using various activities to help learners gain the skills and understanding they need for a particular reason (e.g. qualification/performance of a job), then, learning is about gaining and using new knowledge to demonstrate a change (e.g. a change in behaviour and attitudes, demonstration of understanding or performance of a skill (Eady and Lockyer, 2013). For digital technologies to aid English language and literature teaching and learning, educators in language and literary studies have to adapt to a variety of technology-based teaching and learning approaches. Warschauer (2000) describes two different theoretical and methodological approaches to utilizing technology in English language and Literature teaching and learning.

First, is the cognitive approach while the second is the social approach. In addition, Azimova (2019) identifies two approaches to technology-based teaching including communicative approach, together with its associated task-based teaching. Pareja-Lora, Calle-Martinez and Rodriguez-Arancon (2016) reveal some other approaches such as social learning, ubiquitous learning, blended learning, e-learning, autonomous or lifelong learning and some informal (learner-centered) approaches such as discussions, practical activities, group work and role play . For the digital teaching and learning of the literature component in the English language studies, Mustakim, Mustapha and Lebar (2017); Carter and Long (1991) put forward a number of approaches that include: language based approach, paraphrastic approach, information-based approach, personal response approach, moral-philosophical approach and stylistic approach.

In implementing digital teaching and learning, the teacher of English language and literature uses digital equipment, tools and resources wherever possible in combination with a mixture of approaches and a variety of activities to enable learning take place. Below are some of the teaching and learning approaches, activities and some of the equipment, tools and resources for their implementation:

Communicative approach in association with interactive task based teaching.

This is the best known current approach to language teaching (Azimova, 2019). According to him, the teacher and students activities that facilitate learning may take the following modes:

Teacher’s Activities:

1. Use relevant technology such as multimedia that integrates audio, visual, text and animation effects to facilitate interactive real-time communicative learning in the target language.
2. Use multimedia course-ware to enable student access information quickly in their study of English cultural backgrounds.
3. Organize students to work in groups to enable their interactive discussions and collaborative engagements in task-based/ problem-solving learning/activities e.g. drama scripting, video production.
4. Demonstrate how a topic/information in the target language should be discussed in a social context and give activities such as role-play which help the learners to learn the language in social context.
5. Set language activities in literature lesson and offer opportunities for interactive discussions in real-time as well as virtual classrooms.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

6. Set students to use a digital game or simulation program that offers opportunities for students to communicate interactively in the target language while collaborating to find solutions to complex issues or problems that will arise in the real-time or in the future.

Students' activities:

1. Engage in interactive conversation or discussions in the target language together, have debates and search for understanding and solve a problem.
2. Create a product by combining knowledge, ideas and strength via different modes such as video conferencing tools/platforms, multimedia, hypermedia, interactive white boards, Skype, zoom, Google hang out, collaborative learning environment/classroom (i.e. Virtual worlds).
3. Create and disseminate new ideas and informative and innovative texts like literature, stories and news journal.
4. Collaboratively create innovative and informative projects and games (using stop-motion or slow-motion animations) that address significant issues and heighten engagements and impacts.

Examples of digital –based communicative tools and resources for literature and English learning/teaching include e-mails, e-tutoring, multimedia, hypertext, e-books, virtual classes or virtual learning environments, cooperative/collaborative learning environment and so on.

Cognitive approach: According to Warschauer (2000), this approach to literature and Language teaching offers learners the opportunity to increase their exposure to language meaningfully and make their own language by applying thinking and problem-solving strategies.

Teacher's activities:

1. Guide students to look at the language of the text or mark any linguistic feature that is significant to their reading perhaps to elicit language awareness.
2. Get students to discuss interactively and cooperatively with their classmates the language used by the author in the process of understanding and interpreting the meaning of a text exercise in comprehension, vocabulary and grammar.
3. Generate language practice/activities (debates, cloze, jigsaw puzzle) or performance activities (drama, role-play, poetry recital).
4. Help students explore and discover how ideas are connected.
5. Ask students to justify and explain their thinking.
6. Helping students to find new solutions to problems.
7. Get students to visualize image that could represent the meaning of a word on the internet.

Student activities:

1. Work in groups to engage in discussing different meanings of a work/text.
2. Search new words in an online dictionary and visualize the image which could represent the meaning of a word on the internet.
3. Use author weblogs or websites to discover the hidden layers of meaning in a text or work of art.
4. Figure out the meaning of some words from online games.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

5. Test their knowledge of new words and usages by doing online vocabulary quizzes, engaging in language activities, debates, drama, role-play and poetry recital to practice real life skills.

Examples of digital-based cognitive tools for literature and English language teaching and learning include: concept mapping, semantic nets, hypermedia blog, idea processors, prolog and computer-supported cooperative work applications.

E-learning approach

Teacher Activities:

1. Provide opportunities for online interaction between students and their peers to prepare them for class ahead of time e.g. assigning a debate topic and asking students to begin to discuss it via e-mail.
2. Use relevant digital technologies like. E-mail to support students engagements e.g. submission of summaries of their understanding or appreciation of a literary work intended to be taught.
3. Assign students to write composition/essays in English via the e-mail.
4. Organizes ideas from student summaries on a handout to be used later for both brainstorming and class discussion.
5. Provide or deliver course content, information materials and resources to students via websites/e-mail accounts like G-mail, Yahoo etc.
6. Provide E-tuition (tutorials) online and create a discussion topic.

Students' activities

1. Channel their own learning process relying on the teachers and classmates.
2. Use short digital videos in the classroom to programme an online course via the internet.
3. Participate in online tutorials and communicate with instructors through e-mail assignments and examinations.
4. Students work together and share materials and correspond with the native speakers of the target language.
5. Send e-mails to one another e.g. the contents/essays about a literary work like the interpretations of a novel, poem, play and genres prior to class discussions.
6. Form debate teams in class and using prior knowledge obtained from e-mail discussions to elicit satisfactory understanding of both sides of the issues being debated on and thereby making better and relevant decisions.
7. Improve their writing skills, vocabulary as well as their skills in the practice of analyzing a literary work.

Examples of digital -based e-learning or online tools and resources for literature and English learning/teaching include e-mails, e-tutoring, multimedia, hypertext, e-books, virtual classes or virtual learning environments, cooperative/collaborative learning environment and so on.

Constraints to Utilizing Digital Technology in Literature and English Language Learning and Teaching in the Digital Era

The constraints impairing language teachers from using digital equipment, tools and resources in their instructional delivery have been traced to have stemmed from two barriers namely:

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- a) “Intrinsic” barriers, which concern teachers’ confidence, beliefs and attitudes toward using digital learning tools; and
- (b) “extrinsic” factors, including limitations in terms of training, institutional support, time, and access to digital equipment, tools and resources (Bingimlas, 2009 cited in Celik and Aytin, 2014).

Intrinsic barriers to technology use: Studies by Celik and Aytin (2014) and Scottish Government (2015) point out that language teachers may not feel confident with technology themselves or have received little or no training in how to use technology. This shortcoming may significantly impair teachers' capacity to provide an instructional environment that allows language learners to take advantage of these valuable educational resources.

Extrinsic barriers to technology use: Beyond language teachers' low digital competence, Enwereuzoh (2012) enumerates some extrinsic impediments to implementing digital teaching and learning in literature and English language. They include:

- High cost of digital devices and rapid changes in technology
- Lack of financial capacity of schools at different levels which most often forestalls their efforts at procuring digital tools and their associated accessories.
- Low digital literacy of students due to lack of specialists to help students develop the necessary digital competence.
- Lack of technical and administrative support
- Lack of technical assistance in supervising students while they use technology
- Lack of template required for successful integration of technology into the curriculum or classroom lessons.
- Inadequate electricity power supply undermines the judicious use of digital devices

Recommendations

- All educators of literary studies and English language should be provided with adequate digital training and support in order to improve their competence and capacity in the use of digital tools and resources
- The federal government and stakeholders in education should invest in digital technologies infrastructure in all levels of education for effective acquisition of digital literacy and skills
- The government through the federal ministry of education and education planners should work out and implement a technology template that integrates digital teaching approaches in the curriculum of different fields of study . This will serve to overcome the problem of lack of initial teacher training that leads to teachers feeling unprepared in how to use digital tools in their teaching practices
- Technology experts should provide extra assistance for teachers who use digital tools in teaching literary and English language courses
- Government should improve the supply of electricity power to all educational institutions across the nation

Conclusion

This paper enumerated some common digital learning and teaching equipment, tools and resources and their uses. The paper majorly focused attention on the different approaches for implementing digital learning and teaching in literature and English language so as to underscore the problem of lack of integration of digital technologies in learning and teaching processes or pedagogical practices. This situation of non-incorporation of digital

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

learning perspectives into the language curriculum, courses and lessons constitutes a problem because the pedagogical benefits of using digital learning and teaching approaches and tools continue to elude the Nigerian education in terms of the expected attainment (output, outcomes and impact) for different beneficiaries (learner, parents, teachers and the school). The paper maintains that training and support for teachers to use digital tools and resources will not only equip them to use digital technology but also use different learner-centered approaches in literature and English language learning and teaching in this digital era.

References

- Ahmadi, M. R. (2018). The Use of Technology in English Language Learning: A Literature Review. *International Journal of Research in English Education (IJREE)*, 3 (2), 116 – 125. 2020 DOI: 10.29252/ijree.3.2.115.va, S. (2019).
- Azimova, S. (2019). The Communicative Approach in English Language Teaching. *Bulletin of Science and Practice*, 5 (4), 471 – 475. <https://doi.org/10.33619...>
- Bingimlas, K. A. (2009). Barriers to the Successful Integration of ICT in Teaching and Learning Environments: A Review of the Literature. *Euroasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 5 (3), 235 – 245.
- Celik, S. & Aydin, K. (2014). Teachers' Views on Digital Educational Tools in English Language Learning: Benefits and Challenges in the Turkish Context. *The Electronic Journal for English as a Second Language*, 18 (2), 1 – 14.
- Carter, R. & Long, M. (1991). *Teaching Literature*. Longman
- Eady, M. . . J., & Lockyer, L. (2013). *Tools for Learning: Technology and Teaching Strategies*, Australia: University of Wollongong Research Online. www.researchgate.net/publication/260111111
- Eisa, A. (2012). Study of the Application of Digital Technologies in Teaching and Learning English Language and Literature. *International Journal of Scientific and Technology Research*, 1 (5), 103 – 107.
- Enwereuzoh, N. H. (2012). ICT in English Language Teaching: An Appraisal for Exploration. *Journal of Educational Media and Technology*, 16 (1), 29 – 34.
- Kaba, F. (2017) Teaching and Studying Literature in the Digital Era. From Text to Hypertext. *Turkophone Cilt*. 4(1), 6-13. www.turkphone.net.
- Katz, S.R. (1996) Current Uses of Hypertext In Teaching Literature. *Computer and the Humanities*, 30(2), 139-148. www.jstor.org/stable/302003.com
- Khan, B. H. (2005). *Managing e-learning: Design, Delivery, Implementation and Evaluation*. Hershey, P. A: Information Science Publishing. <http://bookstorad.com/elearning>
- Manoliu, M.N. (2012). Teaching English Literature Communicatively, Activities with poems, prose and drama. *Cultural and linguistic communication* 2(4), 332-342.
- Mustakim, S. S., Mustapha, R., Lebar, O. (2017). Teachers' Approaches in Teaching Literature : Observations of ESL Classroom. *Malaysian Online Journal of Educational Science*, 2 (4), 35 – 44.
- Pareja- Lora., Calle-Martinez, C., and Redriguez- Arancon, P . (2016). New Perspectives on Teaching and Working with Languages in the Digital Era. Dublin Research Publish Net. <http://dxdoi.org/10.14705/rpnet.2016>.
- Salmah, A. (2016). The Effects of Technology on Learning English as a Foreign Language Among Female EFL Students of Effat College: An Expository Study, *Studies in Literature and Language*, 12 (4), 116. DOI: 103968/7926.
- Scottish Government (2015). *Literature Review on the Impact of Digital Technology on Learning and Teaching*, Scotland. <https://www.gov.scot/publications/literature-review-on-the-impact-of-digital-technology-on-learning-and-teaching/pages/12/index.html>
- UNESCO (2000). *World Education Report 2000 Achievement and Challenges*, EF A... unesdoc.unesco.org.
- Warschauer, M. (2000). The death of Cyberspace and the rebirth of CALL. *English Teachers' Journal*, 53, 61 – 67. [Online.] <http://www.gse.uci.edu/markw/cyberspace.html>.
- Woodlief, A. (1997). A community of learners: teaching literature electronically. <https://archive.vcu.edu/english/engweb/webchap.htm>.

HAKKARİ'DE YAŞANAN GÖÇ OLGUSUNUN SOSYAL PSİKOLOJİK DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE MIGRATION PHENOMENON IN HAKKARI FROM A SOCIAL
PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE

Doç. Dr. B. Dilara ŞEKER

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Van-Türkiye ORCID:
0000-0001-5914-5886

Özet

Türkiye'nin en güney doğusunda yer alan Hakkâri sosyal, kültürel, tarihi açıdan önemli bir ilidir. Hakkâri, tarihsel olarak farklı etnik, dini ve kültürel grupların bir arada yaşadığı bir yerleşim yeri olarak bilinmesine rağmen ilin coğrafi konumu, iklimi ve ekonomik yapısı ulaşım olanaklarının sınırlılığı nedeniyle sürekli il dışına göç vermesine neden olmuştur. Bu faktörler üstelik kentin sosyoekonomik ve kültürel yapısını da etkilemektedir. Bu bölge, uzun yıllardır çeşitli nedenlerle göç hareketlerine sahne olmuştur. Göç, insanların bir yerden başka bir yere taşınmasını ve yerleşmesini ifade eder. Bireylerin isteyerek veya zorunlu olarak farklı nedenlerle yerleşik oldukları yerleri terk ederek çeşitli itici veya çekici güçlerin etkisiyle yeni yerlere yerleşmesi günümüzde farklı avantajları ve dezavantajları beraberinde getirmektedir. Göçün nedenleri arasında ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel faktörler bulunabilir. Sosyal psikolojik açıdan göç kavramı, kültürleşme ve uyum süreçleri gibi farklı kavramlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Göç hareketleri bireylerin ve toplumların sosyal ve psikolojik deneyimlerini etkileyen bir süreçtir. Göç eden bireyler, köken kültürlerinden ayrılarak yeni bir ortama uyum sağlamak zorunda kalırlar. Bu süreç, bireylerin kimliklerini yeniden tanımlamalarını, aidiyet duygularını şekillendirmelerini ve toplumla ilişkilerini kurmalarını gerektirir. Hakkâri uzun bir süredir en çok göç veren iller arasında olduğu bilinmektedir. Özellikle terör olayları ve çatışmalar, bireylerin bu bölgeden başka bölgelere göç etmesine neden olmuştur. Kişilerin aile-akrabalık bağlarının etkisiyle veya etkisi olmadan, yerleşik olduğu yeri terk ederek, yurt içine ya da yurtdışına, kıra veya kente yönelik farklı kombinasyonlardaki hareketliliği farklı itici veya çekici güçlerin etkisiyle ve göç çatışma modeliyle gelişir. Göç konusunda önemli olan kültürleşme kavramı daha çok ülke dışına göç eden grupların etkileşim süreçlerini inceleyen bir araştırma konusu olarak ele alınmakla birlikte iç göç bağlamında farklı grupların kültürleşme sürecinin bilinmesi grupların uyumunu kolaylaştırmaktadır. Kültürleşme, farklı kültürel grupların bir araya gelerek etkileşimde buldukları durumlarda ortaya çıkan bir süreçtir. Çalışmada Hakkari'de yaşanan iç ve dış göç farklı nedensel faktörler ele alınarak, Hakkari'de göç sürecine ait veriler kültürleşme ve uyum bağlamında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hakkâri, Göç, Kültürleşme, Göç Çatışma Modeli

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

ABSTRACT

Hakkari, located in the southeasternmost part of Turkey, is an essential city in terms of its social, cultural, and historical significance. Despite being known as a place where different ethnic, religious, and cultural groups have historically coexisted, the city's geographical location, climate, and limited transportation opportunities have led to continuous outmigration. These factors also affect the socioeconomic and cultural structure of the city. This region has been a stage for migration movements for many years for various reasons. Migration refers to the movement and settlement of individuals from one place to another, either voluntarily or forcibly, influenced by various push or pull factors. The reasons for migration can include economic, political, social, and environmental factors. From a social-psychological perspective, migration is examined within the framework of different concepts, such as acculturation and adaptation processes. Migration movements are a process that influences the social and psychological experiences of individuals and communities. Migrants must adapt to a new environment by separating themselves from their cultural origins. This process requires individuals to redefine their identities, shape their sense of belonging, and establish relationships with society. It is known that Hakkari has been one of the most significant sources of outmigration for a long time. Mainly, acts of terrorism and conflicts have caused individuals to migrate from this region to other areas. The movement of individuals, whether influenced by family ties or not, towards different combinations, such as within the country or abroad, rural or urban areas, develops under the influence of various push or pull factors and the conflict migration model. In the context of migration, the concept of acculturation is crucial as it facilitates the understanding of the acculturation processes of different groups in the context of internal migration. Acculturation is a process that emerges when different cultural groups come together and interact. This study aims to examine the migration process in Hakkari, consider different causal factors, and analyze the data related to the migration process in terms of acculturation and adaptation.

Keywords: Hakkari, Migration, Acculturation, Conflict Migration Model.

GİRİŞ

Hakkâri, Türkiye'nin en güney doğusunda yer alan engebeli yer şekillerine sahip, sosyal, kültürel, tarihi açıdan zengin bir kenttir. Bölgede farklı kültürel, dini ve etnik gruplar uzun yıllar bir arada yaşamıştır. Ancak kentin coğrafi konumu, iklimi, ulaşım olanakların sınırlılığı gibi çevresel nedenler yanında, sosyal, ekonomik ve siyasi faktörlerde gönüllü veya zorunlu olarak yerleşiklerin göç etmesine neden olmaktadır. Ayrıca yaşanan terör olayları ve çatışmalar, bireylerin bu bölgeden başka bölgelere göç etmesine neden olmuştur. Tüm bu nedenler Hakkâri ülkenin en fazla göç veren illeri arasında ilk sıralarda olmasına yol açmıştır. Bu göç süreci kentin kültürel ve sosyoekonomik yapısını da etkilemekte ve değiştirmektedir. Bireyler sosyal ağlarının etkisiyle yerleşik oldukları yeri terk ederek, hareketlilik yaşarlar. Bu süreç farklı itici veya çekici güçlerin etkisiyle ve göç çatışma modeliyle ele alınabilir. Birey ve toplum düzeyinde sosyal ve psikolojik deneyimleri etkileyen göç süreci, sosyal psikolojik kültürleşme ve uyum gibi kavramlarla ilişkili olarak değerlendirilebilir. Kültürleşme kavramı daha çok ülke dışına göç eden grupların etkileşim süreçlerini inceleyen bir kavram olarak ele alınmakla birlikte iç göç bağlamında farklı grupların kültürleşme sürecinin bilinmesi grupların uyumunu kolaylaştırmaktadır. Çalışmanın amacı Hakkari'de yaşanan göç olgusu ve bu durumun görece yeni bir kuram olan göç çatışma modeline göre ele almasıdır. Ayrıca göç süreci kültürleşme ve uyum gibi sosyal psikolojik kavramlar bağlamında değerlendirilecektir.

Hakkari ilinin Durumu

Hakkâri ili, vadileri, engebeli yapısı, bitki çeşitliliği ve su kaynakları gibi özellikler sayesinde insanların barınma, güvenlik ve beslenme ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir yaşam alanıdır (Şahin, 2020). Hakkâri, Türkiye'nin doğu Anadolu bölgesinin güneydoğu ucunda bulur. İran'a doğuda, Irak'a güneyde, Van'a kuzeyde ve Şirnak'a batıda komşudur (Yıldırım, Adıyaman ve Kaplan, 2022: 10-11). Hakkâri, Güneydoğu Torosları uzantılarının devam ettiği bir bölgede yer aldığı için şehrin %80'i dağlık alanlardan oluşmaktadır (Sadıkoğlu ve Doğan, 2020).

Hakkari, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. İlk olarak Harun el-Meleti'nin "Tarih/uz-Zaman" eserinde adı geçmiştir. Hakkâri kelimesi "güçlü" veya "kuvvetli" anlamına gelir. Kentin tarihsel olarak diğer adı Çölemerik ise "sulak mera" anlamına gelir. Asur, Urartu, Med, Pers, Büyük İskender, Atropoten Satraplığı, Selökid, Tigran, Roma, Arsak, Sasani, Emevi, Selçuklu, Timur, Akkoyunlu gibi farklı medeniyetler Hakkari'de kurulmuştur (Şahin, 2020). Hakkari, 1514 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na katılmıştır (Yıldırım, Adıyaman ve Kaplan, 2022: 10-12). I. Dünya Savaşı'nda Rus işgaline uğrayan Hakkâri, Milli Mücadele sonucunda kurtarılmış ve Misak-ı Milli sınırları içinde kalmıştır. Van iline bağlı olan Hakkâri, 1936 yılında il statüsü kazanmış ve 1990 yılında günümüzdeki idari yapıya kavuşmuştur. Hakkâri'nin merkez ilçe dışında Çukurca, Yüksekova, Şemdinli ve Derecik olmak üzere toplamda dört ilçesi, 56 mahallesi ve 125 köyü bulunmaktadır (Eliçalışkan, 2021; Ökde ve Özer, 2023).

Hakkâri, stratejik bir konumda bulunan bir sınır ili olmasına rağmen, coğrafi yapısı, sınırlı tarım arazileri, sert karasal iklimi, yetersiz ulaşım ağı, gelişmemiş sanayisi, terör olayları, çatışmalar ve sınır güvenliği gibi nedenlerle fiziksel ve ekonomik açıdan gelişimini sınırlamıştır (Özmen, 2019: 274). Özellikle son yıllarda şehir, terör olayları ve sınır kaçakçılığı gibi güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır (Şahin ve Kahraman, 2017). Hakkâri'de ekonomi genel olarak İran ve Irak sınır kapılarından yapılan sınır ticareti, hayvancılık ve tarıma dayanmaktadır. Ancak tarım faaliyetleri, zorunlu göçlerin ardından azalmıştır. Günümüzde

şehir merkezi ve Yüksekova'da hayvancılık, diğer ilçelerde ise tarım öncelikli uğraş alanlarıdır. Şehirde iki fabrika, küçük bir sanayi sitesi, mobilya atölyeleri ve tamirhaneler gibi sınırlı sanayi faaliyetleri bulunmaktadır (Ökde ve Özer, 2023). Hakkâri sosyal ve ekonomik açıdan kendi içine kapanık bir yapı sergileyen ve başka kültürlerle sınırlı etkileşime sahip bir şehirdir. Bu durum kentin nüfus yapısını da etkilemektedir (Şahin, 2020).

Türkiye'de 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında, Türkiye genelinde 13.648.270 kişi yaşadığı kaydedilirken, Hakkâri'nin nüfusu 25.016 kişi olarak belirlenmiştir (Top, 2010: 92). Hakkâri merkezi, 1940 yılında sadece 1.821 kişiye ev sahipliği yapmaktaydı. Bu rakam, 1950'de 2.756 kişiye, 1960 yılında ise 3.982 kişiye yükselmiştir. Şehir, küçük bir kasaba görünümündeyken, 1990-2000 yılları arasında terör kaynaklı güvenlik sorunları nedeniyle kırsaldan kent merkezine göçlerin artmasıyla nüfusu artmıştır. 1990'da 30.407 kişi olan nüfus, sonrasında gelen 27.738 kişiyle birlikte 58.145 kişiye çıkmıştır (Ökde ve Özer, 2023). Günümüzde ise Türkiye'nin toplam nüfusu 84.680.273 kişi iken, Hakkâri'nin nüfusu 278.218 kişi olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2022). Uzun bir süre boyunca Türkiye'nin en az nüfusa sahip ili olmasına rağmen, Hakkâri, Türkiye'deki en hızlı nüfus artış hızına sahip şehirlerden biridir. Türkiye'nin 1927-2014 arası nüfus miktarı 5,9 kat artarken, Hakkâri'nin nüfusu yaşanan iç göçler sonucu bu yıllar arasında 11 kat artış göstermiştir (Ökde ve Özer, 2023; Kasarcı, 1996: 258-260).

Şekil 1. Hakkâri'nin Haritası

Göç

Tarihsel olarak, insanlar çeşitli nedenlerle yer değiştirmişlerdir. Göç, insanların uluslararası bir sınırı geçerek veya aynı devlet içinde, farklı süreler, nedenler ve yapılarla yer değiştirmesi olarak tanımlanır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 22). Ancak göç değişken bir yapıya ve sürece sahip (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 249) olduğu için kavramın farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Yapılan bu tanımların ortak özelliğinin zaman ve mekânı vurgusu olduğu görülür. Göçle ilgili zaman sınırı hakkında alan yazında bir fikir birliği bulunmamasına rağmen her ne nedenle olursa olsun, göçün mekansal bir yer değişikliği olduğu kabul edilir (Tümtaş ve Ergun, 2016). Göç, süresi, mesafesi, yapısı, amaçları, şekli, göç edenlerin ve göç edilen bölgenin özelliklerine bağlı olarak sınıflandırılabilir (Tacoli ve ark., 2011: 5; Adıgüzel, 2016:

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

17). Göç genel olarak isteğe bağlı (gönüllü) veya isteğe bağlı olmayan (zorunlu), kısa süreli veya uzun süreli, kitlesel ve bireysel olarak gerçekleştirilme şekline göre sınıflandırılabilir. Ancak iç ve dış göç sınıflandırması da özellikle dikkat çekicidir (Kara, 2017: 11; Çağlar, 2018). Dış göç, farklı nedenlerle bir ülkeden başka bir ülkeye geçici veya kalıcı olarak yerleşme amacıyla gerçekleştirilen bir harekettir (Sayın ve ark., 2016). Bu tanıma göre, göç edilen ülke ile yeni ülke arasında uluslararası bir sınırın geçilmesi gerekir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009:59). İç göç ise aynı ülke sınırları içinde farklı nedenlerle gerçekleştirilen kısa veya uzun süreli hareketlilik olarak tanımlanır (Şantaş, G., 2019). Hakkâri'nin nüfus verileri değerlendirildiğinde en fazla göç veren illerden biri olduğu görülmektedir (Ökde ve Özer, 2023).

Türkiye'de İçgöç ve Hakkari

İç göç, aynı ülke içindeki bir bölgeden veya yerleşim biriminden diğerine gerçekleşen ve ikametgahın değiştirildiği bir göç türüdür (Sağlam, 2006). İç göç, bireylerin kendi istekleriyle yaşadıkları yerleri terk ederek farklı bir yerleşim alanına taşınmalarını içerir (Tekeli, 2011:173). Doğum ve ölüm kadar yaygın olan iç göç, nüfus hareketliliğini etkileyen önemli bir sosyal olgu ve demografik değişkendir (Ginsburg ve ark., 2016). İç göç, ülke genelindeki toplam nüfusa doğrudan etkisi olmasa da, bölgesel nüfus yoğunluğunu etkilemektedir (Bostan, 2017). Aynı zamanda iç göç nüfusun ekonomik yapısını ve kaynakların dağılımını da farklılaştırır (Mijani ve ark., 2021). Gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir süreç olan iç göç, genellikle küçük şehirlerden (az gelişmiş) büyük şehirlere (gelişmiş) doğru gerçekleşir ve bu durum kentsel alanların çarpık gelişmesine neden olur (Bell ve ark., 2015). Az gelişmiş yerlerden göçün başlıca nedenleri arasında ekonomik ve hizmet altyapısının eksikliği, iş imkanlarının yetersizliği, düşük ücret, eğitim imkanlarının eksikliği ve sağlık ve hijyen koşullarının yetersiz olması gelmektedir (Shahpari ve Hazbavi, 2019). Bu bağlamda, iç göç hareketliliği genellikle daha iyi yaşam koşullarına ulaşma amacıyla gelişmemiş, ekonomik faaliyetleri sınırlı olan bölgelerden (kır), gelişmiş bölgelere (kent) doğru gerçekleşir. Türkiye'de iç göç genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden, endüstriyel olarak gelişmiş olan Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerine doğru gerçekleşir. Nüfus artışı ve kentleşme ile birlikte iç göçün uluslararası göçe kıyasla daha yaygın olduğu görülmektedir (Ökde ve Özer, 2022). Türkiye'nin toplam nüfusu 2018 yılında 80.810.525 kişi olarak belirlenmiş ve bu dönemde 2.256.083 kişinin farklı bölgelere göç ettiği tespit edilmiştir (TUİK, 2018).

Türkiye'de iç göç, 1950'li yıllarda sanayileşme ve kentleşme süreciyle birlikte ivme kazanmıştır. Özellikle 1940-1960 döneminde, tarımda traktör kullanımının artması ve Marshall yardımı, birçok insanın tarıma dayalı geçim kaynaklarından mahrum kalmasına ve ülke içinde nüfus hareketliliğine yol açmıştır. Sonraki dönemlerde, kırdan kente göçlere ek olarak kentten kente göçlerle birlikte nüfus yoğunluğu kentlerde artış göstermiştir (Güreşçi, 2010). Türkiye'de 1980-1990 döneminde serbest piyasa ekonomisi etkisiyle özelleştirme ve modernleşme çabalarıyla birlikte siyasi belirsizlik yaşanmıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde terör olayları sonucu zorunlu göçler yaşanmıştır. Son yıllarda da Türkiye'de iç göç, ekonomik nedenlerin yanı sıra güvenlik kaygısıyla da gerçekleşmektedir. Kırsal alanlarda yaşayanlar, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, bu bölgelerin merkezlerine veya Batı'daki büyük kentlere göç etmektedir (Aksu ve Sevil, 2010).

İç göçün kentler arası yoğunluk kazanmasının farklı nedenleri vardır. Ekonomik, sosyo-kültürel, eğitim-sağlık, teknolojik ve güvenlik temelli yaklaşımlar bu nedenler arasında öne çıkmaktadır (Çelik ve Murat, 2014). Ekonomik nedenler, sanayi faaliyetlerinin kentlerin

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

gelişiminde etkilidir ve istihdam olanakları sunar. Bir yerde iş imkanının yüksek düzeyde olması, göç kararını ekonomik açıdan etkileyen önemli bir faktördür. Sosyo-kültürel nedenler, sosyal imkanların artması ve yaşam standartlarının yükselmesi ile göçün cazip hale gelmesine neden olur. Kültürel ve sosyal etkinliklerin yaşam tatminini artırması, göç kararı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Eğitim-sağlık nedenleri, gelişmiş eğitim imkanlarına sahip kentlerin daha çekici algılanmasına neden olur. Eğitim ise, bireylerin daha iyi işlere girmelerine ve toplumsal statü kazanmalarına yardımcı olduğu için bu da göç kararında önemli bir faktördür. Aynı şekilde, sağlıklı yaşam koşullarının olduğu yerlerin göç almasında temiz su, düşük hava kirliliği ve yeşil alanlar gibi faktörler etkili olur. Teknolojik nedenler, teknolojinin üretim süreçlerinde yoğun olarak kullanılması işgücü göçlerini arttırmaktadır. Ulaşım ve iletişim imkanlarının gelişmesi de göç hareketlerini teşvik eden önemli faktörlerdendir. Güvenlik nedenleri, bireylerin kendilerini güvende hissetme ihtiyacı ile ilgilidir. Güvende hissetmeyen bireyler, güvenli kabul ettikleri yerlere göç etme eğilimi sergiler. Aynı zamanda, çeşitli etkenler ve zorlamalar sonucunda bireylerin iradesi dışında göç etmeleri de bu nedenler arasında yer alır. Türkiye'de Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşanan terör olayları, ülkedeki göçlerin önemli bir dinamiğini oluşturur (Manavgat ve Demirci, 2022). Hakkari merkezli düşünüldüğünde belirtilen göç nedenlerinin çoğunun yaşandığı görülmektedir. Ancak il merkezinin ve ilçelerinin de çevre kırsal alanlarda yaşayanlar için bir çekim merkezi olduğu da bir gerçektir (Ökde ve Özer, 2023). Bu nedenle, iç göçün tanımının daha açık bir şekilde belirlenmesi ve iç göçün ülke dinamikleri üzerindeki etkisinin sosyal politika alanında daha fazla tartışılması gerekmektedir.

Kısaca iç göç, tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumu arasındaki bağlantıların kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kırdan kente yapılan göçler, ülkenin gelişimini ve kalkınmasını hızlandırmak için gereken insan gücünü ve sermayeyi sağlayarak ülkenin gelişimine katkıda bulunur. İç göç, hizmet ve sanayi sektörlerinde üretimi sağlayan işgücünü sağlar ekonomik açıdan olumlu etki yaratır. Özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde, geçim kaynaklarının sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Ginsburg ve ark., 2016:60). Bireyler, göç ettikleri yerlerin sosyal ve kültürel özelliklerini yeni yerleşim yerlerine taşıyarak kültürel etkileşimi sağlarlar (Tümtaş ve Ergun, 2016:1352). İç göç, ülkenin gelişmişlik göstergelerine katkı sağlamakla birlikte, göç eden bireyler için sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik birçok dezavantajı beraberinde getirebilir. Bireyler daha iyi istihdam koşulları arayışıyla göç etmelerine rağmen, istihdam konusunda yetersizlikler bulunmaktadır. Ayrıca göç eden kişilerin genellikle eğitim ve beceri eksikliği nedeniyle düşük katma değerli ve marjinal işlerde çalıştığı ve istedikleri yaşam koşullarına ulaşamadıkları bilinmektedir (Şantaş, 2019; Bahar ve Korkmaz Bingöl, 2010).

Göç Kültürü ve Çatışma Modeli

Göç, uzun bir geçmişi olan bir olgudur ve 19. Yüzyıldan itibaren sistemli bir şekilde incelenmiştir. Göç, bireysel, sosyal, ekonomik, kültürel, politik ve güvenlik gibi çok boyutlu bileşenlere sahiptir ve nedenleri, sonuçları açısından değerlendirilir (Elma ve Şahin, 2015: 431). Göç hem yeni gelen grupları hem de ev sahibi toplumu birey ve grup düzeyinde ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik ve siyasi olarak etkilediği, farklı sorunlara neden olduğu için ekonomi, demografi, psikoloji, sosyoloji, sosyal antropoloji, tarih, coğrafya gibi farklı disiplinlerin konusu olmuştur (Sertkaya-Doğan, 2015: 18). Bireylerin göç deneyimleri benzerlikler gösterse de her göç olayı kendine özgü bir yapıya sahip olduğundan dolayı her toplumda farklı düzeylerde ve alanlarda değişikliklere yol açar. Bu nedenle, araştırmacılar göç

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

kavramını anlamak ve temel parametrelerini açıklamak için farklı kuramlar geliştirmişlerdir (Kaya ve Yücel, 2022). Örneğin, Ravenstein'in Göç Yasaları (1885-1889), İtme-Çekme Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı, Modernleşme Okulu-Denge Kuramı, Merkez-Çevre (Dünya Sistemleri) Göçmen İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, Asimilasyondan Çokkültürlülük, Etnisite Kuramları, Ekonomik Temelli Göç Kuramları (Neo-Klasik, Yeni Ekonomi ve İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı) ve Sosyo-kültürel göç kuramları en yaygın olarak kullanılan kuramlardır (Bostan, 2017). Ancak göç sürecinin karmaşıklığı ve göç kuramlarının parçalı yapısı, göç süreçlerinin tek bir kuramla tümüyle açıklanamayacağını göstermektedir (Abadan-Unat, 2002: 4). Göç kavramı günümüzde farklı araştırmacılar tarafından çalışılmakta ve göçle ilgili yeni açıklamalar ve kuramlar öne sürülmektedir. Örneğin bunlardan biri Sirkeci tarafından önerilen göç kültürü ve çatışma modelidir. Modelde Sirkeci ve Bardakçı (2016), önce geliştirilen modellerde göç bir süreç olarak değerlendirdiği için kavramın dinamik doğasını yansıtmadığı belirtilmiş ve göçün sürekli olumlu, umut vadeden yönlerine odaklandıkları için önceki kuramlar eleştirmişlerdir. Bu nedenle, Sirkeci (2005; Cohen ve Sirkeci, 2011:11) son on yılda göç kavramının yerine hareketlilik kavramının kullanılmasının daha uygun olabileceğini öne sürmüştür.

Göç Kültürü ve Çatışma Modeli, Sirkeci ve Cohen (Sirkeci, 2006; Sirkeci ve Cohen, 2016; Cohen ve Sirkeci, 2011 ve 2016) tarafından geliştirilmiştir. Göç, kısa ve uzun vadede göç eden ve etmeyen bireyleri etkileyen bir olgudur. Yazarlar, göçün bireyin tercihi olduğunu, ancak bunun kolay ve tamamen özgür olarak yapılan bir tercih olmadığını belirtirler. Göç etme tercihi, bireylerin ve ailelerin güvensizlikleri, kaynakları, yetkinlikleri ve birçok çevresel etkene bağlı verilen bir karardır. Ancak göç sürecinde olası durumların tümüyle tahmini güçtür. Göç edenler göçü planlar ve olasılıkları düşünürler, ancak sürecin sorunsuz geçmesi her zaman mümkün olmayabilir. Göç edenler ve aileleri, belirsiz algılara ve duyduklarına dayanarak göç kararı verirler. Bu karar genellikle ayrıntılı bir analize, değerlendirmeye dayanmaz (Cohen ve Sirkeci, 2011).

Ekonomik fırsatlar ve bireylerin bağımsız kararlarına dayalı modeller, kırsal kesimden kente göçü ve son yıllarda artan uluslararası göçü açıklamakta zorlanmaktadır. Bir kişi daha iyi bir ücret elde etmek amacıyla göç edebilir, ancak göç kararını etkileyen diğer faktörler de göz ardı edilmemelidir. Göç nedenleri, birbirleriyle örtüşebilen bir yapıya sahip olabilir. İnsanlar çatışma ve savaştan kaçmak için, hayallerini gerçekleştirmek için, iş ve eğitim imkanları için ve/veya belirli bir tehdit veya kimlikten uzaklaşmak için göç edebilirler (Oliver ve O'Reilly, 2010). Göç ettikleri yerde, ülkede önceden yaşadıkları sorunların çözüleceğine inanırlar. Bazıları ise zorlu durumların etkisinden kaçarak yeni bir gelecek arayışına girerler. Örneğin, bu tür göç nedenlerinin kombinasyonları Meksika ve Türkiye'de yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Cohen ve Sirkeci, 2011; Sirkeci, 2006). İnsan hareketliliği birçok farklı nedenle ilişkilendirilse de her göç eden kişi bir ailenin üyesidir. Aile ve topluluklar bu süreçte göç eden birey için mevcut kaynaklarını kullanır. Tek başına hareket eden bireyler bile bu kaynaklardan faydalanabilirler (Cohen ve Sirkeci, 2011). Modelde güvenlik ve güvensizlik algısıyla birlikte, bireylerin ve hane halkının mevcut kaynakları, bunlara erişimi göçün temel dinamiğini oluşturur. İnsanlar, içinde buldukları toplumsal ortamın sorunlarını ve kısıtlamalarını, aynı toplumdaki kaynakları kullanarak aşarlar. Bu hareketlilik süreci içinde ortak pratikler, beklentiler ve deneyimlerin bütünü "göç kültürü" olarak adlandırılır (Cohen, 2004; Cohen ve Sirkeci, 2011). İnsanlar, maddi, manevi, kişisel ve toplumsal kaynakları kullanarak hareket etme kararı alırlar veya alamazlar. Ancak her ne olursa olsun bu kararlar her zaman rasyonel kararlar olmak zorunda değildir. Göç davranışı, mevcut kaynaklara ek olarak maddi ve manevi

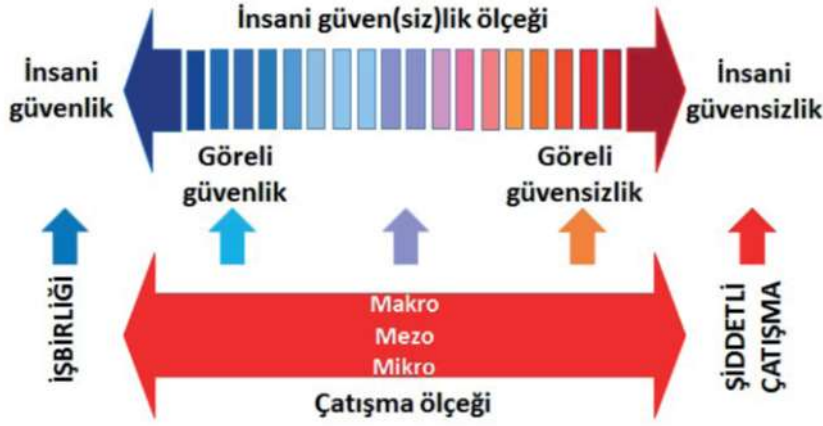
HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

güvensizlikleri yansıtabilir (Sirkeci, 2006). Bu güvensizlikler, savaş ve silahlı tehditler gibi olabileceği gibi toplum veya mahalle baskısı, eşitsizlikler, gerginlikler ve düşmanlıklar gibi farklı şekillerde de ortaya çıkabilir (Sirkeci, 2009).

Göç Çatışma Modeli, göçü güvensizlik algısıyla dinamik bir süreç olarak gören ve çatışma ve gerilim düzeylerini dikkate alan bir kuramsal çerçevedir (Sirkeci, Utku, Yüceşahin, 2019). Bu model, insanların güvensizlik algılarının göç etme eğilimini şekillendirdiğini ve göçe yönlendiren faktörlerin olduğunu vurgular. Model, göç etme kararının temel belirleyicisinin insani güvenlik algısının yoğunluğu olduğunu iddia eder (Sirkeci, 2009). Bu algı, kalma veya başka bir yere gitme kararı arasında temel bir belirleyici olarak değerlendirilir. Dolayısıyla, insanların güvensizlik algıları ile göç etme kararları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Göçün gerçekleşebilmesi için, göç etmek isteyen bireyin göç etme bilgisine, sosyal ağlara ve finansal kaynaklara erişimi olması gerekmektedir. Göç bilgisi genellikle daha önce göç deneyimi yaşamış akraba ve tanıdıklardan elde edilir. Ayrıca, göç etme imkanı maddi kaynaklara bağlıdır. Bu nedenle, göç etme eğilimi daha fazla kaynağa sahip bireylerde daha yaygındır (İnce, 2019). Sirkeci (2005; Cohen ve Sirkeci, 2011), göç çatışma modelinde çatışma ve güvensizlik algısının belirleyici olduğunu belirtir. Bu modelde, çatışma ve gerilimler insanların ulusal sınırlar içinde veya sınırları aşarak hareket etmelerini etkileyen çeşitli faktörlerdir. Çatışmalar, baskının yoğunluğu ve niteliği ile birey ve grup düzeyinde ortaya çıkabilir. Bu süreçte çeşitli çatışmalar da yaşanabilir. Bu güçlükler ve zorluklar nedeniyle insanlar bir yerden başka bir yere göç etmeye yönlendirilir. Göç etme eğilimi, sadece daha fazla iş veya daha verimli topraklar gibi nedenlerle değil, çatışma ve güvensizlik algısının varlığından kaynaklanır (Sirkeci, 2006; Sirkeci, Utku, Yüceşahin, 2019). Çatışmalar, farklı düzeylerde (makro, mezo ve mikro düzey) ortaya çıkabilir (Sirkeci, 2009). Örneğin, devletler arasındaki gerilimler ve çatışmalar makro düzeydeki çatışmalara bir örnektir. Aynı şekilde, otoriter devletlerle etnik, dini, mezhepsel veya siyasi azınlık grupları arasındaki gerilim ve çekişmeler, mezo düzeyde ve makro düzey arasında çapraz çatışmalara örnek olabilir. Aile veya hanehalkı üyeleri arasındaki anlaşmazlıklar ve bunun sonucunda ortaya çıkan gerilimler ise mikro düzeydeki örnekler olarak kabul edilir.

Şekil 1'de insani güvenlik düzeyleri, çatışmanın derecesi ile insani güvensizlik arasındaki ilişkiyi gösterilmektedir. Bir uçta çatışmasızlık ve insani güvenlik durumu bulunurken, diğer uçta çatışmanın neden olduğu insani güvensizlik yer alır. Birey bu iki uç arasında, çatışma derecesine bağlı olarak farklı tepkiler verebilir. Bu tepkiler, bireylerin kendilerini güvende veya güvensiz hissetme düzeylerine bağlı olarak değişebilir. Bu model, göçün çatışmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığına dair insanların algısının gücü ve yönüne dayanarak insani güvensizlik kavramını ele alır. Modele göre göçün temel motivasyonu, güvensiz bir ortamdaki kaçma arzusunun dayandır (Cohen ve Sirkeci, 2011; Sirkeci, 2007). Göç, sadece bir yerden başka bir yere hareket etmekle sınırlı olmayan sürekli bir hareketlilik sürecidir. Yeni yerleşilen bir yerde yeniden güvensizlikle karşılaşılması durumunda, geri dönüş göçü veya başka bir ülkeye göç gerçekleşebilir (Sirkeci, 2009; Cohen ve Sirkeci, 2011; Sirkeci, Cohen ve Yazgan, 2012).

Şekil 1: Çatışma ve göç kültürü modelinde çatışma ve insan güven(siz)liği unsurları bulunmaktadır (Sirkeci, 2009).

Sonuç olarak model, çatışmanın bireyde güvensizlik algısına neden olmakta ve bu da göç sürecini etkilediğini belirtmektedir. Ayrıca, bu algının göçün tüm aşamalarını etkilediği varsayılır. Köken toplumda yaşanan çatışmanın yoğunluğu, bireylerin ve grupların göç sürecini ve sonrasını da etkilemektedir. Maddî veya maddî olmayan kaynaklara dayalı çatışmalardan kaynaklanan güvensizlik algısı, göç süreci boyunca duruma bağlı olarak artabilir veya azalabilir. Bu algı bazen yeniden yer değiştirmeye, geri dönmeye veya başka bir yerde yeniden yerleşmeye sebep olabilmektedir. Modelde göç nedeni her ne olursa olsun, insanın güvenlik arayışıyla ve yaşanan farklı düzeylerde çatışmalarla ilişkilendirilmiştir. Bu alanlarda yapılacak düzenlemelerin ve verilecek desteklerin birey ve toplumun yaşam kalitesini iyileştireceği söylenebilir.

Kültürleşme ve Uyum

Göç sürecinde farklı grupların bir arada yaşaması taraflar için üzerinde çalışılması gereken önemli konuların başında gelmektedir. Kültürleşme çalışmaları, antropologların yerli ve Batı kültürlerinin teması sonucu kültürel olarak meydana gelen değişimlere odaklanması sonucu ortaya çıkar ancak psikologların bu konudaki bireysel süreçlere olan ilgisi oldukça yeni ve hızla gelişen bir konudur (Güngör, 2014). Kültürleşme kuramı, her ne kadar bir grup baskın olsa da, her iki tarafında kültürel etkileşimden etkilendiğini ve değiştiğini göstermektedir. Kültürleşme sürecinde, insanlar yanı sıra kültürel unsurlar, araçlar ve kurumlar da değişime uğrar. Kültürleşme uzun süre yabancı ülkelerde kalan bireyler ve gruplar arasında gözlemlenen değişikliklere odaklanmıştır. Ancak, ülke içinde bir yerden başka bir yere göç eden bireylerin de kültürleşme sürecini yaşadıkları bir gerçektir. Uygulanan sosyal politika ve programlar, sağlanan destek, iç ve dış göçle bir yere yeni gelenlerin kültürleşme sürecini olumlu yönde etkileyebilir ve yaşam kalitesini arttırabilir (Bilge-Zafer, 2016).

Kültürleşme, sosyal yaşamdaki farklı grupların karşılaşması sonucunda birey ve grup düzeyinde yaşanan değişim sürecini ifade eder. Bu süreç, göç gibi temel nedenlerden dolayı kısa veya uzun süreli hatta kuşaklar boyunca devam edebilen değişimlere yol açar (Şeker, 2015: 11; Bilge-Zafer, 2016). İnsanlar bir arada yaşamayı öğrenirken, ev sahibi ve göç eden grupların dilleri, değerleri, normları, gelenekleri, alışkanlıkları ve davranışları değişime uğrar. Farklı

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

kültürlere sahip gruplar toplumsal yapı içerisinde birlikte yaşarlar. Bu bir arada yaşama durumu üç boyut üzerinden açıklanır: Grupların bir arada yaşaması, bazılarının gönüllü olarak bir araya gelmesi (göçmenler) ve bazılarının ise zorunlu olarak bir arada kalmaları (mülteciler, yerli gruplar, azınlıklar) şeklinde gerçekleşir. Hareketlilik, bazı grupların kendi topraklarında kalırken, bazılarının ise uzaklara göç etmesini ifade eder. Göç edilen yerde geçirilen süre de farklılık gösterebilir, bazı gruplar kalıcı olarak yerleşirken, bazıları ise geçici olarak kalır. Kültürleşme birey ve grup düzeyinde yaşanabilir. Birey düzeyinde yaşanan kültürleşme sürecinde fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve psikolojik değişimler yaşanırken, grup düzeyinde kültürel pratiklerde ve sosyal yapıda değişiklikler meydana gelir. Kısaca kültürleşme süreci, farklı kültürlere sahip grupların birbirleriyle etkileşim sonucunda yaşadığı kültürel değişimi kapsar ve bireyler arasındaki kültürler arası etkileşimi yansıtan psikolojik süreçlere karşılık gelir. Kültürleşme, çevreden bağımsız değildir, kültürleşme, kültürel tercihler ve uyum makro düzeydeki birçok etkenden etkilenir.

Uyum süreci, sağlık durumu, iletişim becerileri, farkındalık, kabul, kültürel davranış becerileri ve ekonomik yeterlilik gibi çok yönlü bir yapıyı kapsar (Şeker, 2015: 15). Uyum süreci, üç temel ölçütü değerlendirilir. İlk olarak, hukuki ölçüt vardır. Göçmen, ev sahibi ülkede, o ülkenin vatandaşlarının sahip olduğu yasal haklara sahip olmalıdır. İkincisi, ekonomik ölçüttür. Göçmen, kendisi ve ailesi için sürdürülebilir bir gelecek sağlayabilecek, yaşadığı ev sahibi ülkenin standartlarına uygun bir maliyetle yaşamını sürdürebileceği bir işe sahip olmalıdır. Son olarak, kültürel ve sosyal ölçüt vardır; göçmen, ayrımcılık korkusu yaşamadan, içinde bulunduğu ülkede sosyal ve kültürel bağlar kurarak kendini ifade etmeli ve mevcut kültürel ve sosyal yapıya katkıda bulunmalıdır (Karasu, 2016).

İç göç sürecinde, hukuki ölçüt göçün aynı ülke içinde gerçekleştiği için kendiliğinden sağlanırken, diğer ölçütlerin yerine getirilmesinde göç eden bireylerin bireysel çabaları ve ev sahibi toplumun istekliliği ve kabulü önemli bir rol oynar. Uyum süreci; bireylerin ve grupların göç ettikleri yerin beklentilerine uygun bir şekilde yaşamlarını yeniden düzenleme ve daha tatmin edici bir hayat kurma çabalarını içerir (Saygın ve Hasta, 2018: 306). Bu süreç çok boyutlu bir yapıya sahiptir ve stres, başa çıkma ve kültürel öğrenme kuramları temel alınarak açıklanır. Uyum birey ve grup düzeyinde (demografik, sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi, dönüşümler) ele alınabilir. Birey düzeyinde uyum, psikolojik uyum ve sosyo-kültürel uyum olarak iki alt boyutta incelenir. Psikolojik uyum, bireyin kültürleşme sürecinde yaşadığı stresle başa çıkma yeteneğini ifade eder. Bu süreçte, bireyin kişilik yapısı belirleyici bir rol oynar. Psikolojik uyum, uyumun duygusal yönüdür, depresyon, genel ruh sağlığı sorunları gibi kavramlarla ve yaşanan değişikliklerle ilişkilidir. Bireyin kendi kişisel ve kültürel kimliğini doğru bir şekilde algılaması, iyi bir ruh sağlığına sahip olması ve yeni durumundan memnuniyet duyması gibi içsel psikolojik sonuçları kapsar. Sosyo-kültürel uyum ise kültürel öğrenme teorisine dayanır ve uyumun davranışsal yönünü kapsar (Şeker, 2015: 16). Sosyo-kültürel uyum, günlük yaşamda karşılaşılan zorluklarla ilişkilendirilerek ölçülür. Dil öğrenme süreci, sosyo-kültürel uyumu artırarak kültürel öğrenmeyi ve sosyal destek sağlamayı hedefler. Uyum ve kültürleşme arasındaki ilişki incelendiğinde, demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, etnik köken, din, sosyoekonomik durum), göç süreciyle ilgili faktörler (göç yaşı, yerleşim süresi, göçün gönüllü veya zorunlu olması), yeni yerleşim alanının özellikleri (etnik yapı, sosyopolitik durum, ulusal politikalar) ve göçmen deneyimleri (ayrımcılık, kültürel benzerlik) dikkate alınarak süreç değerlendirilmelidir (Şeker, 2015: 17-18). Yeni gelenlerin ev sahibi toplumda karşılaştığı zorluklarla başa çıkma çabaları farklılık gösterebilir. Bu farklılık, göç edenin sosyokültürel ve demografik özelliklerinden etkilenir. Göç sürecinde, bireyler bağlarını

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

kaybeler ve fiziksel yetersizlikler ile dil eksikliği gibi sorunlarla karşılaştıklarında, göçmenler göç ettikleri yerde hedefledikleri konuma ulaşamamanın eksikliğini daha fazla hissederler. Özellikle toplumsal uyumu engelleyen başlıca nedenler arasında bu tür engeller bulunur (Demir ve Yazgan, 2019). Bu nedenle, iç göçün yoğun olduğu bölgelerde, dış göçte olduğu gibi destek mekanizmalarının oluşturulmasının, tarafların uyumu artıracığı ve yaşamlarını kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Hakkâri ilindeki göç olgusunu ve bu durumun göç çatışma modeline göre analiz etmeyi amaçlamaktadır. Hakkâri, zengin sosyal, kültürel ve tarihi bir geçmişe sahip olan ancak çeşitli nedenlerle göç veren bir kenttir. Coğrafi konumu, iklimi, ulaşım olanaklarının sınırlılığı gibi çevresel faktörlerin yanı sıra sosyal, ekonomik ve siyasi etmenler de yerleşiklerin gönüllü veya zorunlu olarak göç etmesine neden olmaktadır. Terör olayları ve çatışmalar da bireylerin bu bölgeden başka bölgelere göç etmesine yol açmıştır. Bu nedenlerle Hakkâri, ülkenin en fazla göç veren illeri arasında yer almaktadır. Göç süreci, Hakkâri'nin kültürel ve sosyoekonomik yapısını etkilemekte ve değiştirmektedir. Bireyler, sosyal ağlarının etkisiyle yerleşik oldukları yeri terk ederek hareketlilik yaşamaktadır. Bu süreç, göç Kültürü, Çatışma Modeli (Sirkeci ve Cohen, 2016; Cohen ve Sirkeci, 2011 ve 2016) üzerinde durulmuş ve göç sosyal psikolojik kavramlar bağlamında ele alınmıştır. Göç kültürü, göçün bireylerin tercihleriyle değil, çeşitli güvensizliklerle, kaynaklarla ve çevresel etmenlerle ilişkili bir karar olduğunu vurgulamaktadır. Göç edenler genellikle rasyonel ve kesin olmayan algılar ve duyduklarına dayanarak göç kararı verirler. Göç nedenleri, ekonomik faktörlerden savaş ve çatışmalara, hayallerin peşinden gitmekten kimlik ve tehditlere uzanan geniş bir yelpazede yer almaktadır. Göç çatışma modeli, göçün temel sebeplerini, çatışmaları ve göç edenlerin uyum süreçlerini açıklamaktadır. Bu model, Hakkâri'deki göç olgusunu anlamak ve analiz etmek için kullanılabilecek uygun bir çerçeve sunmaktadır. Göç Çatışma Modeli, insani güvensizlik algısının göç etme eğilimlerinin altında yatan önemli bir faktör olduğunu öne sürmektedir. Göç edilip edilmeyeceği, göçün yoğunluğu ve hızının çatışmanın yol açtığı güvensizlik algısının derecesine bağlı olarak şekillenir. Güvensizlik algısı, çatışmanın yoğunluğu ve niteliğiyle birlikte birey ve grup düzeyinde ortaya çıkabilir. Göç sürecinde ailenin kaynaklarını, göç etmek için kullanması önemli faktörlerdir. Maddi kaynaklar, göç edecek bireylerin hareket etme imkanını etkileyebilir. Göç edenlerin güvensizlik algısı, çevredeki baskılar, çatışma durumları ve diğer güvensizlik unsurlarıyla ilişkilidir. Göç, bireylerin tek başına karar vermediği, birçok faktörün etkisi altında gerçekleşen bir olgudur. Göç eden insanlar, yeni eşitsizliklerle başa çıkmak zorunda kalabilirler. Göç, aidiyet duygularını güçlendiren kapalı toplumlar oluşturarak kültürel ortaklıklar aracılığıyla iş piyasası ve güvenlik ortamı sunabilir (Khattab ve ark., 2010). Ancak, göç eden bölgelerdeki düşük ücretler ve göçün tarıma dayalı yerel bilgi sistemlerini zayıflatabilmesi gibi etkileri de dikkate alınmalıdır (Greiner ve Sakdapolrak, 2013). Ayrıca, göçle birlikte kadın-erkek eşitsizliğinin artabileceği ve gerilim yaratabileceği görülmüştür (Zhang, Yi ve Ha, 2009). Göç, bir bölgenin refahına katkı sağlayabileceği gibi bekasını da tehlikeye atabilir (Nazeer, Alam ve Fatima, 2021). Göçün etkilerine bağlı olarak göç politikaları ve sosyal politikalar temelinde çözüm adımlarının atılması gerekmektedir.

Göç ve çatışma modeline göre, göç etme kararları birey ve hane halkının rolüne ve geçmiş göç deneyimlerinin önemine dayanır (Göktuna ve Sirkeci, 2019:3). Göç edenler, göç etmeyi

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

güvensizlik algısıyla ilişkilendirerek çatışmalardan kaçınmayı tercih ederler. Göçün sürekliliği ise göç kültürleri kavramıyla açıklanabilir. Göç kültürü ve çatışma modeli, göçün karmaşık ve çok boyutlu bir süreç olduğunu ve çatışmanın göç etme eğilimlerini etkilediğini ortaya koymaktadır. Model, göç sürecinin insani güvenlik arayışıyla ilişkili olduğunu ve bu arayışın göçün motivasyonunu şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Bu model, göç alanında yapılan çalışmalara katkıda bulunarak göçün sosyal psikolojik boyutlarını anlamamıza yardımcı olabilir. Türkiye'deki iç göç sürecinde, göç edenlerin ev sahibi topluma uyum sağlaması önemli bir faktördür. Uyum süreci, birey düzeyinde psikolojik uyum ve sosyo-kültürel uyum olmak üzere iki boyutta ele alınabilir. Kentsel bölgelere göç eden birey ekonomik, sosyal ve fiziksel uyumda zorluklar yaşayabilir (Manavgat ve Saygılı, 2016)., Türkiye'de iç göç bölgeler arası ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin bir sonucu yaşanmaktadır. Ancak iç göç hareketi yaşana yerdeki zaten az gelişmiş olan ekonomik ve sosyal yapıda daralmalara yol açabilir. Üstelik bireyler yeni gittikleri yerlerde de ekonomik, eğitim, sağlık, güvenlik, barınma ve beslenme gibi konularda dezavantajlı konumda olabilirler.

Göç süreci, aynı zamanda Kültürleşme ve uyum gibi sosyal psikolojik kavramlarla ilişkilendirilebilir. Bu kavramlar, bireylerin ve toplumun göç deneyimlerini ve sosyal-psikolojik etkileşimlerini anlamak için önemlidir. Hakkâri'deki göç olgusu, farklı grupların kültürleşme sürecini ve uyumunu etkilemektedir. Bu bağlamda, göç sürecinin kültürel ve sosyoekonomik etkilerini anlamak, toplumsal uyumu kolaylaştırmak için önemlidir. İç göç sürecinde, göç edenlerin ev sahibi topluma uyum sağlaması önemli bir faktördür. Uyum süreci, birey düzeyinde psikolojik uyum ve sosyo-kültürel uyum olmak üzere iki boyutta ele alınabilir. Dil öğrenimi, göçmenlerin sosyal ve kültürel becerilerini artıran önemli bir faktör olarak sosyo-kültürel uyumu desteklemektedir. Psikolojik uyum süreci, bireyin kültürleşme sürecinde yaşadığı psikolojik değişikliklerle ilişkilidir. Sosyo-kültürel uyum, göçmenlerin günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma ve yeni kültürel ortama uyum sağlama sürecini kapsar. Bu süreçte dil öğrenimi önemli bir faktördür, çünkü dil öğrenme sosyal ve kültürel becerileri artırarak sosyo-kültürel uyumu destekler. Uyum ve kültürleşme arasındaki ilişki, demografik faktörler (yaş, cinsiyet, etnik köken, din, sosyo-ekonomik durum), göç sürecinin özellikleri (göç yaşı, yerleşim süresi, göçün gönüllü veya zorunlu olması), ev sahibi toplumun tutumu ve politikaları, ayrımcılık deneyimleri ve kültürel benzerlik gibi faktörleri içermektedir.

İç göçle yeni gelenlerin ev sahibi toplumda karşılaştığı güçlüklerle başa çıkma çabaları bireysel özelliklere bağlı olarak farklılık gösterebilir. Bu nedenle, bu kişilerin desteklenmesi ve uyum sürecinin kolaylaştırılması önemlidir. Özellikle yoğun iç göç alan bölgelerde, göçmenlere destek mekanizmalarının oluşturulması ve sosyal entegrasyonun sağlanması önemlidir. Bu sayede göçmenlerin ev sahibi topluma uyum sağlaması kolaylaşırken, ev sahibi toplum da kültürel çeşitlilikten kaynaklanan zenginlikten faydalanabilir. Ayrıca, toplumun refahı ve kalkınması için göçmenlerin potansiyellerinin değerlendirilmesi ve istihdam olanaklarının sağlanması da önemli bir adımdır. Sonuç olarak, Hakkâri ilindeki göç olgusu, çeşitli nedenlerle gerçekleşen ve sosyal, ekonomik ve siyasi faktörlerin etkilediği karmaşık bir süreçtir. Göç çatışma modeli ve sosyal psikolojik kavramlar, bu süreci analiz etmek ve anlamak için kullanılacak teorik çerçeveler sunmaktadır. Hakkâri'nin kültürel ve sosyoekonomik yapısını etkileyen göç süreci, daha fazla araştırma ve anlayış gerektiren önemli bir konudur. Bu çalışma, Hakkâri'deki göç olgusunu anlamak ve ilgili kuramları uygulamak için bir temel sağlamaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, göçün etkilerini daha detaylı şekilde incelemeli ve bölgenin

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

sosyal ve kültürel dinamiklerine odaklanmalıdır. Bu şekilde, göç sürecinin yönetimi ve yerleşiklerin uyumu için daha etkili politikalar ve programlar geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2002). Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2016). Göç Sosyolojisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Aksu, H. & Sevil, U. (2010). Göç ve kadın sağlığı. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 2(3), 133-138.

Bahar, O. & Korkmaz Bingöl, F. (2010). Türkiye’de iç göç hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2), 43-61.

Bell, M., Charles-Edwards, E., Ueffing, P., Stillwell, J., Kupiszewski, M. & Kupiszewska, D. (2015). Internal migration and development: Comparing migration intensities around the world. Population and Development Review, 41, 33-58.

Bilge-Zafer, A. (2016). Göç çalışmaları için bir anahtar olarak “kültürleşme” kavramı. UÜ. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(30), 75-92.

Bostan, H. (2017). Türkiye’de iç göçlerin toplumsal yapıda neden olduğu değişimler, meydana getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri. Coğrafya Dergisi, (35), 1-16.

Cohen, J. H. (2004). The culture of migration in southern Mexico. Texas: University of Texas Press.

Cohen, J. H. & Sirkeci, İ. (2011). Cultures of migration: The Global Nature of Contemporary Mobility: USA: University of Texas Press.

Cohen, J. H. & Sirkeci, I. (2016). Migration and insecurity: rethinking mobility in the neoliberal age. In Routledge eBooks (pp. 96–113). <https://doi.org/10.4324/9781315657417-8>.

Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, 5(8), 26-49.

Çelik, N. & Murat, G. (2014). Türkiye’de iç göç sorununa yeni bir yaklaşım: Stratejik iç göç yönetimi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi, 25 (76), 1-23.

Demir, S. A. & Yazgan, P. (2019). Göç çatışma modeli temelinde hedef ülkedeki güvensizlik algısına yönelik analitik bir çerçeve: Göçmen destek grupları, pozitif psikolojik ve sosyal sermaye. Göç Dergisi, 6(2), 229-248.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Eliçalışkan, M. (2021). Coğrafya Dünyası. (19.06.2023).
<https://www.cografya.gen.tr/tr/Hakkari/>

Elma, F. & Şahin A. (2015). Suriye'den Türkiye'ye göç ve açığa çıkan temel sorun alanları. Turkish migration conference 2015 Selected Proceedings içinde (s.430-439). London: Transnational Press London.

Güngör, D. (2014). İkinci kuşak Avrupalı Türklerde psikolojik entegrasyon ve uyum: Çift boyutlu kültürleşme temelinde karşılaştırmalı bir derleme. Türk Psikoloji Yazıları, 17 (34), 16-31.

Ginsburg, C., Bocquier, P., Béguy, D., Afolabi, S., Derra, K., Augusto, O., ... & Collinson, M. A. (2016). Human capital on the move: Education as a determinant of internal migration in selected INDEPTH surveillance populations in Africa. Demographic Research, 34, 845-867.

Göç Terimleri Sözlüğü, (2009). Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, (18).

Göktuna, Y. F. & Sirkeci, İ. (2019). Sunuş: Göç ülkesi Türkiye'de sosyal hizmet. Kuramsal ve uygulama boyutları ile Türkiye'de sığınmacı, mülteci ve göçmenlerle sosyal hizmetler. Londra: Transnational Press London.

Greiner, C. & Sakdapolrak, P. (2013). Translocality: Concepts, applications and emerging research perspectives. Geography compass, 7(5), 373-384.

Güreşçi, E. (2010). Türkiye'de kentten-köye göç olgusu. Doğu Üniversitesi Dergisi, 11(1), 77-86.

İcduygu, A. & Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde iç göç hareketleri. A.Berktaş (Ed.), 75 Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul: İş Bankası Tarih Vakfı.

İnce, C., (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. OPUS International Journal of Society Researches, 11(18), 2579-2615.

Kasarcı, A. G. (1996). Türkiye'de nüfus gelişimi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 5, 247-267.

Kara, M. A. (2017). Göç yazıları: Kuramdan alana Türkiye'de göç. Ankara: Kırmızı Çatı Cadde Kitabevi.

Karasu, M. A. (2016). Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli sığınmacıların kente uyum sorunu, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(3), 995-1014.

Kaya, Ç. M. & Yücel, B. (2022). Karmaşık bir sosyo-ekolojik afet olarak göç ve göç araştırmalarında CBS. Afet ve Risk Dergisi, 5(2), 380-394.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Khattab, N., Johnston, R., Sirkeci, I. & Modood, T. (2010). The impact of spatial segregation on the employment outcomes amongst Bangladeshi men and women in England and Wales. *Sociological Research Online*, 15(1), 24-36.

Manavgat, G. & Demirci, A. (2022). Entropi tabanlı maırca ve mekansal veri analizi yöntemleriyle iç göç kararının incelenmesi: Türkiye örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 13(1), 88-116.

Manavgat, G. & Saygılı, R. F. (2016). Türkiye’de içgöçü etkileyen faktörler üzerine bir uygulama: Mekânsal panel veri analizi. In 2nd International Conference on Applied Economics and Finance (ICOAEF) (5-6).

Mijani, N., Sani, D. S., Dastaran, M., Firozjaei, H. K., Angary, M. & Mahmoudian, H. (2021). Spatial modeling of migration using gıs-based multi-criteria decision analysis: A case study of Iran. *Transactions in GIS*, 26 (2), 1-24.

Nazeer, M., Alam, S. & Fatima, A. (2021). Sustainability of urban regions and migration in Pakistan: A GIS analysis. *International Journal of Economic and Environmental Geology*, 12(3), 36-39.

Oliver, C. & O'Reilly, K. (2010). A Bourdieusian analysis of class and migration: Habitus and the individualizing process. *Sociology*, 44(1), 49-66.

Ökde, F. & Özer, R. (2023). Kentlerde zorunlu göçün etkileri: Hakkari örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (55), 61-80.

Özmen, Ş. Y. (2019). Seyahat Bloggerlarının Gözünden Hakkâri, Cumhuriyet Devrinin Bir Serhat Vilayeti Hakkâri Uluslararası Sempozyumu, Hakkâri: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 482, 271-291.

Sadıkoglu, B. & Doğan, P. D. (2020). Hakkâri ilinde Cumhuriyet’ten günümüze eğitim fonksiyonunun gelişimi. *Journal of Awareness*, 5/3, 449-462.

Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 5, 33-44.

Saygın, S. & Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10 (3), 302-323.

Sayın, Y., Usanmaz, A. & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.

Sertkaya-Doğan, Ö. (2015). Population movements in Turkey internal migration H. Arslan, M. A. İcbay ve S. M. Stranciu (Eds.) *Contemporary studies in humanities içinde* (18-29). Mannheim: Ehrmann Verlag.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- Shahpari, D. & Hazbavi, A. (2019). Study of immigration impacts on population growth in Khuzestan province during (1996-2011). *Quarterly Journal of Social Development*, 13 (3), 145-162.
- Sirkeci, I. (2005). War in Iraq: Environment of insecurity and international migration. *International Migration*, 43(4), 197-214.
- Sirkeci, İ. (2006). The environment of insecurity in turkey and the emigration of turkish kurds to germany. New York: Edwin Mellen Press.
- Sirkeci, İ. (2007). Human insecurity and streams of conflict for a re-conceptualization of international migration. *Population Review*, 46 (2): 32-50.
- Sirkeci, İ. (2009). Transnational mobility and conflict. *Migration Letters* 6 (1): 3–14.
- Sirkeci, İ. & Bardakçı, S. (2016). Suriye'den gelenler misafir değil bir göç kültürünün öncüleri. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 531-544.
- Sirkeci, İ. & Cohen, J. H. (2016). Cultures of migration and conflict in contemporary human mobility in Turkey. *European Review*, 24 (3): 381-396.
- Sirkeci, İ., Cohen, J. H. & Yazgan, P. (2012). Turkish culture of migration: Flows between Turkey and Germany, *Socio-economic development and conflict*. *Migration Letters*, 9 (1): 33-46.
- Sirkeci, İ., Utku, D. & Yüceşahin, M. M. (2019). Göç çatışma modelinin katılım, kalkınma ve kitle açıkları üzerinden bir değerlendirmesi. *Journal of Economy Culture and Society*, (59), 157-184.
- Şahin, G. & Kahraman, M. (2017). Hakkâri'nin turizme yönelik potansiyelleri hakkında bir değerlendirme. *Coğrafya Dergisi*, (34), 1-21.
- Şahin, M. (2020). Cumhuriyet döneminde Hakkari'de eğitim. *Belgi Dergisi*, 2(20), 2787-2799.
- Şantaş, G. (2019). Türkiye'de iç göçün dağılımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(45), 893-917.
- Şeker, B. D. (2015). Göç ve uyum süreci psikolojik bir değerlendirme B. D. Şeker, İ. Sirkeci ve M. M. Yüceşahin (Eds), *Göç ve uyum içinde* (9-21). London: Transnational Press.
- Tacoli, C., Hardoy, J. ve Almansi, F. (2011). Not only climate change: mobility, vulnerability and socio-economic transformations in environmentally fragile areas in Bolivia, Senegal and Tanzania (No. 28). IIED.
- Tekeli, İ. (2011). Göç ve ötesi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS
July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Top, E. M. (2010). Hakkâri, Hakkâri: T.C. Hakkâri Valiliği, Yayın No: 6,

TÜİK. (2022). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları. (27.12.2022).
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/Getkategori?P=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

TÜİK. (2018). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları. (11.09.2018).
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/Getkategori?P=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

Tümtaş, M. S. & Ergun, C. (2016). Göçün toplumsal ve mekansal yapı üzerindeki etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(4), 1347-1359.

Yıldırım, E., Adıyaman, M. & Kaplan, Y. (2022). Hakkâri Doğa Sporları Rotaları, Hakkâri: Hakkâri Üniversitesi Yayınları.

Zhang, J., Yi, J., & Ha, W. (2009). Inequality and internal migration in China: evidence from village panel data. Human Development Research Paper, (2009/27).

**NİZAMİ GƏNCƏVİ “XƏMSƏ”SİNDƏ ZAMAN BUDAQ CÜMLƏLİ TABELİ
MÜRƏKKƏB CÜMLƏLƏR**
COMPLEX SENTENCES WITH TENSE SUBJECT CLAUSES IN NIZAMI GANJAVI
"KHAMSA"

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Əsmət xanım Bəyəhməd qızı MƏMMƏDOVA

Bakı Dövlət Universiteti, Şərqsünaslıq fakültəsi, Yaxın və Orta Şərq dilləri kafedrası

Assoc. Prof. Dr. Asmatkhanim Mammadova Bayahmad

Baku State University, Faculty of Oriental Studies

ORCID No: 0000-0002-9055-2313

XÜLASƏ

Azərbaycan, Türk və dünya ədəbiyyatının klassiki Cəmaləddin İlyas ibn Yusif Nizami Gəncəvi (1141-1209) bütün dövrlərin şairidir, onun üçün zaman sərhədi yoxdur, o həmişə müasirdir. Şairin illər öncə dedikləri bu gün də aktualdır. Bəşəriyyət illər ötdükcə sanki Nizamini daha yaxşı başa düşməyə və onun düşüncələrini daha dərinə dərk etməyə başlayır. Uzun əsrlər Nizami Gəncəvinin həyat və yaradıcılığı ən müxtəlif aspektlərdən, istiqamətlərdən tədqiqata cəlb edilməsinə baxmayaraq, bu sahədə boşluqlar hələ də mövcuddur. Bu baxımdan şairin əsərlərinin dili də maraqlı tədqiqat sahələrindədir. Məlumdur ki, Nizami Gəncəvinin müraciət etdiyi dil, uzun əsrlər Müsəlman Şərqinin poeziya dili olan klassik fars dilidir. Şairin əsərlərinin dilinin araşdırılması həm də zaman-zaman bir çox şairlərimizin müraciət etdiyi klassik fars dilinin tədqiqi deməkdir.

Zaman münasibətini dildə ifadə edən sintaktik vasitələrə: zaman budaq cümləsi, xüsusi zaman bağlayıcıları, təktərkibli bəzi cümlə tipləri və s. daxildir. “Xəmsə”də zaman münasibətlərinin ifadə olunmasında ən mühüm sintaktik vasitələrdən biri zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədir.

Nizami Gəncəvinin əsərlərində də zaman münasibətlərinin zaman budaq cümləsi ilə ifadə olunduğu geniş şəkildə müşahidə olunur. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, şeirdə ümumiyyətlə tabeli mürəkkəb cümlənin hüdudlarını müəyyən etmək çətinidir, belə ki, nəzmdə müəyyən normalar qafiyənin tələb və qaydalarına uyğun pozula da bilər.

“Xəmsə”də işlənən zaman budaq cümlələri ümumilikdə klassik fars dilindəki zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin strukturunu əks etdirir. Klassik fars dilində zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin yaranma üsulu müasir dildən o qədər də fərqlənmir və bu növ tabeli mürəkkəb cümlənin formalaşmasında oxşar bağlayıcılar iştirak edir. Sadəcə onu demək lazımdır ki, Nizami Gəncəvi “Xəmsə”sində mürəkkəb cümlənin başqa növlərində olduğu kimi zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrdə də cadə bağlayıcıların işlənmə tezliyi mürəkkəblərdən daha yüksəkdir.

Açar sözlər: Nizami Gəncəvi, “Xəmsə”, budaq cümlə, bağlayıcı, mürəkkəb cümlə

ABSTRACT

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Jamaladdin Ilyas ibn Yusif Nizami Ganjavi (1141-2009), a classic of Azerbaijani, Turkish and world literature, is a poet of all eras, for him there is no time limit, he is always modern. What the poet said years ago is still relevant today. As the years go by, humanity seems to understand Nizami better and understand his thoughts more deeply. Nizami Ganjavi's life and creativity deserve to be involved in research in every period and in different aspects. From this point of view, the language of the poet's works is also an interesting field of research. It is known that the language addressed by Nizami Ganjavi is the classical Persian language, the language of poetry of the Muslim East for many centuries. Studying the language of the poet's works also means studying the classical Persian language, which many of our poets turn to from time to time.

The syntactic tools that express the time relationship in the language: the time branch sentence, special time conjunctions, some types of single-component sentences, etc. includes one of the most important syntactic tools for expressing time relations in "Khamsa" is a subordinate complex sentence with a time branch clause.

In the works of Nizami Ganjavi, it is widely observed that time relations are expressed by time branch sentences. It should also be noted that it is generally difficult to determine the boundaries of a subordinate complex sentence in poetry, as certain norms may be violated in verse.

The tense clauses used in "Khamsa" generally reflect the structure of the subordinate complex sentence with the tense clause in classical Persian. In classical Persian, the way of forming a subordinate complex sentence with a time branch is not very different from the modern language, and similar conjunctions are involved in the formation of this type of subordinate complex sentence. It is only necessary to say that in Nizami Ganjavi's "Khamsa", as in other types of complex sentences, the frequency of using simple conjunctions is higher in subordinate complex sentences with time branches.

Key words: Nizami Ganjavi, "Khamsa", branch sentence, conjunction, compound sentence

GİRİŞ:

Nizami mətnlərinin elmi-nəzəri dilçilik müstəvisində sintaktik quruluş baxımından araşdırılması olduqca maraqlı hadisələr və dəyişikliklərin izlənməsini sərgiləyir.

Tədqiqatımızın obyektini Nizami əsərlərinin sintaktik xüsusiyyətlərinə aid zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrinin məsnəvilərdə təzahür formalarıdır. "Xəmsə"də işlənən zaman budaq cümlələri, onların müxtəlif variantları, məruz qaldıqları dəyişikliklər (bağlayıcıların fonetik variantları və s.) dilçilik baxımından maraqlı doğuran hadisələr olduğundan biz də onlara fokuslanmağa çalışacağıq.

Dildə zaman münasibətini ifadə edən sintaktik vasitələr dedikdə, başlıca olaraq, zaman budaq cümləsi, xüsusi zaman bağlayıcıları, təktərkibli bəzi cümlə tipləri nəzərdə tutulur. "Xəmsə"də

zaman münasibətlərinin ifadə olunmasında ən mühüm sintaktik vasitələrdən biri zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrdir.

"Zaman budaq cümləsi zərflik budaq cümləsinin bir növüdür. Əgər zaman zərfliyi sadə cümlədə hərəkətin zamanını bildirirsə, zaman budaq cümləsi mürəkkəb cümlənin baş cümləsində icra olunan hərəkətin zamanını bildirir. Belə hallarda zaman budaq cümləsi özü də müəyyən bir hal-hərəkət ifadə edir" (1, s. 254).

ƏSAS ARAŞDIRMA

Nizami Gəncəvinin əsərlərində zaman məfhumu bildiren başqa qrammatik vasitələrlə yanaşı zaman münasibətlərinin zaman budaq cümlələri ilə də ifadə olunduğu geniş şəkildə müşahidə olunur. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, şeirdə ümumiyyətlə tabeli mürəkkəb cümlənin hüdudlarını müəyyən etmək çətinidir. Belə ki, nəzmdə nəsrə mövcud olan müəyyən normalar əruz vəznlərinin tələbinə görə pozula da bilər.

“Xəmsə”də işlənən zaman budaq cümlələri ümumilikdə klassik fars dilindəki zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin strukturunu əks etdirir. Klassik fars dilində zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin yaranma üsulu müasir fars dilindəkindən o qədər də fərqlənmir və bu növ tabeli mürəkkəb cümlənin formalaşmasında oxşar bağlayıcılar iştirak edir. Sadəcə onu demək lazımdır ki, Nizami Gəncəvi “Xəmsə”sində mürəkkəb cümlənin başqa növlərində olduğu kimi zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrdə də cəda bağlayıcıların işlənmə tezliyi mürəkkəb bağlayıcılardan daha yüksəkdir.

“XƏMSƏ” MƏTNLƏRİNDƏ İŞLƏNƏN BAĞLAYICILARIN LEKSİK-SEMANTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Zaman budaq cümlələri fars dilində tabeli mürəkkəb cümlələr arasında ən çox işlənən budaq cümlələrdəndir. Bağlayıcıları klassik dillə müasir fars dili arasında müqayisə etsək, köklü fərqlərə malik deyil. Ancaq işlənmə xüsusiyyətlərinə və statistik tərəfdən hansı bağlayıcının daha çox işlənməsi baxımından müəyyən fərqlər nəzərə çarpır.

“Xəmsə”də ən çox işlənən zaman bağlayıcılarına aşağıdakıları aid etmək olar: تا وقتى، تا چون، چو، وقتیکه همینکه، وقتى، هر وقت، هر وقت (که)، وقتى (که)، بوقتیکه، هنگامیکه، هرگاه (که)، هرگاه، هرگه، حالیکه، پس از آنکه، بعد از آنکه، پیش که، پیش از آنکه، تا آنگاه، تا آنگاه (که)، هرگه (که)، بدان گاه، بدانگاه و غیره.

Nizami Gəncəvinin “Xəmsə”sində işlənən həm məzmun, həm də funksional cəhətdən maraqlı doğuran zaman budaq cümlələrini hərəkətin baş vermə zamanına görə aşağıdakı şəkildə səciyyələndirmək mümkündür:

1. HƏRƏKƏT VƏ İŞİN EYNI ZAMANDA BAŞ VERDİYİ BİLDİRİLİR:

Budaq və baş cümlədəki hərəkət, iş eyni zamanda baş verir. Zaman budaq cümləsindəki zaman məfhumunun bu tərzdə işlənməsinə “...fars dilində همزمانی کامل (tam eyni zamanda icra edilmə) deyilir” (2, s. 404) və belə cümlələrdə aşağıdakı bağlayıcılar iştirak edir.

[hər gəh (ke)] هرگه (که), [hər gəh (ke)] هرگه (که), [angəh (ke)] آنگه (که). Bu bağlayıcılar beytin misralarında müxtəlif mövqələrdə yerləşir:

a) Bağlayıcı beytin əvvəlində gəlir:

وآنگه که مرا به من دهی باز،
یک سایه ز لطف بر من انداز

[Nizami, L. və M.]

/vangəh ke mə-ra be mən dehi baz,
yek saye ze lof bər mən əndaz /

(Yenə məni mənə qaytaranda,
Lütfündən mənə bir gölgə sal)

وانگه مژه را پرآب کردی ؛

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

با باد صبا خطاب کردی.

[Nizami, L. və M.]

/vangəh moje-ra por ab kərđi,
ba bad-e səba xətab kərđi /

(O zaman gözləri yaşıla dolar,
Və səhər küləyinə müraciət edərđi)

“Xəmsə” mətnlərində bu bağlayıcının iki variantlı formasına:- həm tam, həm də qısaldılmış:
بدانگاه ← بدانگه /bedanqah → bedangəh/- (o zaman, o vaxt)- formasına təsədüf edilir.

Nümunələrə müraciət edək:

b) Bağlayıcı optada gəlir:

تا بدانگه که نور صبح دمید،
آمد آواز مرغ، دیو رمید.

[Nizami, Y.G.]

/ta bedangəh ke nur-e sobh dəmid,
aməd avaz-e morğ, div dəmid /

(O vaxt ki, sübh yeri çirtladı (açıldı),
quşların nəğmələri eşidildi, div qaçdı)

ماند ماهان فتاده بر در کاخ،
تا بدانگه که روز گشته فراخ .

[Nizami, Y.G.

]

(Gün günorta yerinə çatnadək,
Mahan sarayın qapısında düşüb, qaldı)

Yuxarıdakı misralarda işlənən bağlayıcılar icra olunan işin müəyyən zaman daxilində, müəyyən vaxtda həyata keçdiyini bildirir. Bağlayıcılar budaq cümlədən əvvəl gəlir və əsas iş, hərəkət isə baş cümlədə baş verir.

2. HƏRƏKƏT VƏ İŞİN ARDICIL BAŞ VERDİYİ BİLDİRİLİR:

Ardıcıl hərəkətləri ifadə edir, başqa sözlə, baş və budaq cümlədəki hərəkətlər eyni zamanda baş

vermir, budaq cümlədəki hərəkət baş cümlədəki hərəkətdən ya əvvəl, ya da sonra reallaşır. Belə tabeli mürəkkəb cümlələrin tərəflərinin sıralanması onlarda ifadə olunmuş hadisələrin ardıcılığına əsaslanır və bu növ zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr چون /çon/, چو /ço/ bağlayıcıların köməyi ilə formalaşır:

چون ابن سلام از این خبر یافت،
بروعدہ شرط کرده بشتافت .

[Nizami, L və M.]

/çon ebn-e səlam əzin xəbər yaft,
bər və`de-ya şərt kərde beštaft /

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

*İbni Salam bundan xəbər tutanda,
verdiyi vədəni yerinə yetirməyə tələsdi)*

[Nizami, S. X.]

چون فلک از پای نشاید نشست،

تا سخنی چون فلک آری بدست.

/çon fələk əz pay nəşayəd neşəst,
ta soxəni çon fələk ari be dəst /

(Fələyə ucalan bir söz ələ gətirməyincə,
Fələk kimi sən də yorulma, oturma)

Bu nümunələrin hər birində چون /çon/ bağlayıcısı beytin əvvəlində işlənmişdir. Sonuncu beytin hər iki misrası zaman məfhumu ilə yüklənmişdir. Qeyd edək ki, /çon/ bağlayıcının beyt əvvəlində yerləşməsi “Xəmsə” üçün səciyyəvi məqamdır.

Bir çox hallarda isə bu bağlayıcının yeri budaq cümlənin üzvləri arasında olur. Aşağıdakı nümunələ diqqət yetirək:

به هشتاد و نود چون در رسیدی،
بسا سخنی که از گیتی کشیدی .

[Nizami, X. və Ş.]

/be həştad o nəvəd çon dər residi,
bəsa səxti ke əz giti keşidi /

(Səksən, doxsan yaşa çatana qədər,
Dünyada çox əziyyətlər çəkər (insan))

سخن چون گفته شد گوینده بر خاست،
بسیج راه کرد از هر دری راست .

[Nizami, X. və Ş.]

/soxən çon qofte şod, quyənde bərxast,
bəsici rah kərd, əz hər dəri rast /

*(Elə ki, söz bitdi (deyildi), danışan ayağa qalxdı,
Səfər üçün lazım olan hər şeyi qaydasınca hazırladı)*

Zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin چو /ço/ bağlayıcısı ilə formalaşan növləri “Xəmsə”nin, eləcə də klassik mətnlərin hər birində öz yüksək işlənmə tezliyi ilə seçilir. Aşağıdakı poetik nümunələrdə bəhs olunan bağlayıcı misra əvvəlində yerləşərək zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin strukturunu yaradır.

چو خسرو در شیبستان آید از راه،
شما را خود کند زین قصه آگاه.

[Nizami, X. və Ş.]

/ço Xosrov əz şəbestan ayəd əz rah,
şoma-ra xod konəd əz qesse aqah./

*(Xosrov hərəmxanaya gəlib, yetişəndə,
Özü sizi bu hadisədən xəbərdar edər)*

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

“Xosrov və Şirin” məsnəvisinin başlanğıcında Nizami Gəncəvi dostu ilə görüşünü, ona dastandan bir hissə oxumasını, onun əsərin gözəlliyindən heyrətlənməsini, heyrətdən donub, bir söz deyə bilməməsini vəsf edəndə, dostunun heyrətini onun dili ilə belə bəyan edir:

جو بشنیدم ز شیرین داستان را،
ز شیرینی فرو بردم زبان را .

[Nizami, X. və Ş.]

/ço beşnidəm ze şirin dastan-ra
ze şirini foru bordəm, zəban-ra /

(*Şirinin bu dastanını eşidəndə,
Şirinlikdən dilimi uddum (dilim boğazıma yapışdı)*)

Yuxarıdakı nümunələrdə چو [ço] bağlayıcısı beytin və budaq cümlənin əvvəlində gəldiyi halda, növbəti beytlərdə bağlayıcı budaq cümlənin üzvləri arasında yerləşmişdir:

مجنون جو حدیث خود فرو گفت،
بگریست پدر بدانچه او گفت.

[Nizami, L. və M.]

/məcnun ço hədis-e xod qoft,
begrist pedər bedançe u qoft./

(*Elə ki, Məcnun öz hekayəsini danışdı,
Atası onun dedikləinə zar-zar ağladı*)

“Leyli və Məcnun dastanından seçilmiş başqa bir nümunəyə diqqət yetirək:

مجنون جو شناختش که او کیست،
در پای وی او فتاد و بگریست.

[Nizami, L. və M.]

/məcnun ço şenaxteş ke u kist,
dər pay-e vey uftad o begrist./

(*Məcnun onun kim olduğunu biləndə,
Onun (atasının) ayaqlarına düşdü və ağladı*)

Aşağıda verəcəyimiz beytlərə diqqət yetirsək، وقتی که /vəxti ke/, زمانی که /zəmani ke/ bağlayıcılarının da hərəkətin, işin eyni zamanda baş verdiyini bildirdiyini müşahidə edə bilərik. “Leyli və Məcnun” məsnəvisində “Məcnunun ceyranı azad etməsi” bölümündən verdiyimiz nümunədə وقتی که bağlayıcısı zaman budaq cümləsinin əvvəlində işlədilmişdir:

وقتی که چرا کنی در آن بوم،
حال دل من کنیش معلوم .

[Nizami, L. və M.]

/vəxti ke çəra koni dər an bum,
hal-e del-e mən koniş məlum /

(*Onun diyarında otlayan zaman,
Mənim halımı ona bildirərsən*)

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Yaxud “Şərəfnamə” dastanının “Dara elçisinin İskəndərin yanına gəlməsi” hissəsindən verdiyimiz aşağıdakı parçaya diqqət yetirsək, baş vermiş hərəkət keçmiş zamana aid olmasına baxmayaraq, hərəkət prosesinin keçmişdə eyni zaman anında baş verdiyini görürük:

که وقتی که از گوهر و تیغ و تاج،
ز یونان شدی پیش دارا خراج،
در آن گوهرین گنج بن ناپدید،
بدی خایه زر خدای آفرید.

[Nizami, Ş.]

/ke vaxti ke əz göhər o tiq o tac,
ze yunan şodi piş-e dara xərac,
dər an gouhərin gənc-e bon napədid,
bodi xayə-ye zər, xodayafərid /

(*Gövhərdən, şəmşirdən, tacdan o vaxt ki,
Yunandan Daraya xərac gedərdi,
O qiymətli xəznənin içində gizli,
Sanki Allah yaratmış bir qızıl yumurta vardı*) [Nizami, Ş., s.114]

که زمانی /zəmani ke/ bağlayıcısı da təxminən eyni mənada işlənərək, baş verən hadisənin zamanını bildirir. Nümunə verdiyimiz beytdə bağlayıcı budaq cümlənin üzvləri arasında yerləşmişdir:

وان زمانی که می پرست شود،
او خورد می عدوش مست شود.

[Nizami, Ş.]

/van zəmani ke meypərəst şəvəd,
U xorəd mey əduş məst şəvəd /

(*O şərab içdiyi zamanda,
O içər, düşmən isə məst olar*)

NƏTİCƏ VƏ DƏYƏRLƏNDİRMƏLƏR:

Nizami Gəncəvinin “Xəmsə”sində işlənən zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin təhlili belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki:

- Nizami Gəncəvinin “Xəmsə”sində işlənən zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr zaman budaq cümləsinin bütün mənalarını əhatə edir;
- Nizami Gəncəvinin “Xəmsə”sində işlənən zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr klassik fars dilində tabeli mürəkkəb cümlələr, onların növləri və formaları haqqında məlumat zəngin verir;
- Zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr hərəkətlərdə eynizamanlılıq və zaman ardıcılığı münasibətlərinin ən dəqiq ifadə vasitələrindən biridir;
- “Xəmsə”də təsadüf olunan çoxsaylı zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin, demək olar ki, əksəriyyəti “budaq cümlə + baş cümlə” formuluna malikdir;

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

• “Xəmsə”də zaman bildirən çoxsaylı bağlayıcıların leksik-qrammatik mənası zaman budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlədə zaman amilini vurğulayaraq, daha geniş zaman mənalı strukturun yaranmasına xidmət edir.

QAYNAQLAR:

1. Abdullayev Ə. B. (1974) Müasir Azərbaycan dilində tabeli mürəkkəb cümlələr, “Maarif” nəşriyyatı, Bakı: 418s.
2. Əhməd Şəfai.(1363) Məbani-ye elmi-ye Dəstur-e zəban-e farsî, çapxane-ye xuşe, moəssese-ye nteşarat-e novin, 645 s.
3. Həkim Nezami Gəncəvi. (1376) Məxzənol- Əsrar, ba təshih o həvaşi-ye H. V. Dəstgerdi be kuşəş-e dok. Səid, Həmidyan, nəşr-e Qətre, Tehran: 195 s.
4. Nezami Gəncəvi. (1321) Xosrov və Şirin, həvaşi və şərḥ ba qələm-e Vəhid Dəstgerdi, Tehran çapxane-ye Ərməğan, 466 s.
5. Nezami Gəncəvi.(1378) Gəncine-ye Gəncei-ye həkim Nezami Gəncei, ba təshih o həvaşi-ye Həsən Vəhid Dəstgerdi Tehran: nəşr-e Qətre, 389 s.
6. Nezami Gəncəvi. (1370) Məxzənol-əsrar. dər kitab-e kolliyyat-e Xəmsə-ye Nezami Gəncəvi. səh: 5-93; Tehran: Entəşarat-e Məhtab , 1130 s.
7. Nezami Gəncəvi. (1370) Xosrov və Şirin. dər kitab-e kolliyyat-e Xəmsə-ye Nezami Gəncəvi. səh: 350- 494; Tehran: Entəşarat-e Məhtab , 1130 s.
8. Nezami Gəncəvi. (1370) Leyli və Məcnun. dər kitab-e kolliyyat-e Xəmsə - ye Nezami Gəncəvi. səh:350-494; Tehran: Entəşarat-e Məhtab, 1130 s.
9. Nezami Gəncəvi. (1370) Həft peykər. dər kitab-e kolliyyat-e Xəmsə-ye Nezami Gəncəvi. səh: 350-494, Tehran: Entəşarat-e Məhtab, 1130 s.
10. Nezami Gəncəvi.(1370) Şərəfname.dər kitab-e kolliyyat-e Xəmsə-ye Nezami Gəncəvi. səh: 696-972, Tehran: Entəşarat-e Məhtab,1130 s.
11. Nezami Gəncəvi. (1370) Eqbalname. dər kitab-e kolliyyat-e Xəmsə-ye Nezami Gəncəvi. səh: 973-1110, Tehran: Entəşarat-e Məhtab, 1130 s.

ŞİİRDEN MÜZİĞE BİR MEDYA DEĞİŞİMİ: “ANAYASSO”

A MEDIA CHANGE FROM POETRY TO MUSIC: “ANAYASSO”

Prof. Dr. A. Mecit CANATAK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZET

Teknolojik gelişmelerle birlikte sanat disiplinleri arasındaki farklılıklar, sınırlar ve türlerin özerkliği gün geçtikte süratle ortadan kalkmaya devam etmektedir.

Edebiyat bilimi bağlamında kitle iletişim araçlarının incelenmesi ve araştırılmaya başlamasının yanı sıra, metin kavramının da geniş bir yelpazeye sahip olmasıyla edebiyat geniş bir sahada aktif olmaya başladı. Bu sayede “edebiyat, tiyatro, müzik, film ve resim” gibi sanat türlerinin aynı zamanda birer “medya” olduğu görüşü yerleşmeye başladı. Bu görüşlerin ortaya çıkması edebi metinlerin yeni yöntem ve araçlar ile yeniden incelenmesi gerekliliğini beraberinde getirdi.

İletişim rolünü üstlenen medya araçlarında artış yaşanmasının yanında bunların çeşitlilik de kazanmasıyla sanatlar arasındaki etkileşim genişlemeye başladı. Araçlarda yaşanan artış ve müziğin birbirinden farklı medyalarla ilişkisinin ortaya konması da sanatların dönüşümü noktasında önemli bir gelişmedir. Entelektüel şairler, çeşitli müzik sanatı/medyasının üreticisi konumundaki müzisyen-sanatçı kimliklerden etkilenmeye başladılar. Müzik medyasına yaptıkları göndermelerle zengin bir içerik üretme çabasına girdiler. Kimi şairler dönemin önde gelen ve kabul gören müzik akımlarını şiirsel bir dille oluşturup yazı medyasına aktardılar. Öte taraftan müzik medyasıyla ilgilenen ve bu türde eser veren sanatçılar da okudukları şiirlerin etkilerini öngörüp, onları kimi zaman olduğu gibi müziğe aktarma amacıyla yeni besteler ürettiler. Türk müziğinin önemli isimlerinden Selda Bağcan’ın Moğollar gurubuyla birlikte seslendirdiği “Anayasso” parçası da böyle bir mahiyet arz eder. Eser, Cumhuriyet Devri Türk şiirinin önemli isimlerinden biri olan Şemsi Belli’nin aynı isimli şiirinin medya değişimidir.

Bu tebliğde birbirinin dönüşümü olan ve 1960’lı-70’li yılların Hakkâri’sinin zorlu hayat şartlarını konu alan bu iki eserden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hakkâri, Medya Değişimi, Şiir, Müzik

Kaynakça:

A.Mecit Canatak-Nurten Bulduk: Dijital Çağ Türk Edebiyatı ve Medyalararasılık

Şemsi Belli, *Anayasso*, 1970

Selda Bağcan/Moğollar, “Anayasso”

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

ABSTRACT

With the technological developments, the differences, borders and the autonomy of genres continue to disappear rapidly day by day.

In addition to the examination and research of mass media in the context of literary science, literature has started to be active in a wide area with the concept of text having a wide range. In this way, the view that art genres such as "literature, theatre, music, film and painting" are also "media" began to settle. The emergence of these views brought with it the necessity of re-examining literary texts with new methods and tools.

The interaction between the arts began to expand with the increase in media tools that play the role of communication, as well as their diversity. The increase in vehicles and the revealing of the relationship between music and different media is an important development in the transformation of arts. They tried to produce a rich content with their references to the music media. Some poets created the leading and accepted music movements of the period with a poetic language and transferred them to the writing media. On the other hand, artists who are interested in music media and produce works in this genre have also produced new compositions in order to anticipate the effects of the poems they read and transfer them to music as they are sometimes.

The song "Anayasso", sung by Selda Bağcan, one of the important names of Turkish music, with the Mongolian group, has such a nature. The work is the media change of the poem of the same name by Şemsi Belli, one of the important names of Turkish poetry in the Republican Era. In this paper, these two works, which are the transformations of each other and are about the difficult life conditions of Hakkari in the 1960s-70s, will be mentioned.

Keywords: Hakkari, Media Change, Poetry, Music

Resources:

A.Mecit Canatak-Nurten Bulduk: Digital Age Turkish Literature and Intermedia, 2019

Şemsi Belli, Anayasso, 1970

Selda Bağcan/Mongols, "Anayasso"

SOSYAL MEDYA'NIN MİLLİ PARK FAALİYETLERİNDEKİ ROLÜ THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN ACTIVITIES NATIONAL PARK

Öğr. Gör. Murat ADIYAMAN

Hakkâri Üniversitesi, Çölemerik MYO, Hakkâri -Türkiye
ORCID: 0000-0001-5701-7485

ÖZET

Günümüzde sosyal medya büyük kitleler tarafından kullanılmaktadır. Kullanıcıların paylaştıkları fotoğraf, video ve yorumlar ile seyahat esnasında yaşadıkları deneyim paylaşımları kitlelerde farklı algılara yol açmaktadır. Bu durum bireylerin turistik tavır, davranış ve tercihlerinin etkilenmesi bakımından önemlidir. Milli Parklar; yaban hayatı gözetleme, kuş gözlemciliği, trekking, kampçılık, fotoğrafçılık ve piknik yapma gibi pek çok turistik faaliyet için geniş fırsatlar sağlamaktadır. Bu doğal koruma alanlarındaki ziyaretçi kullanımlarının doğal kaynaklar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir. Hakkâri ilinin Merkez, Şemdinli ve Yüksekova ilçeleri sınırları içerisinde bulunan 275 km² alan 2020 yılında Hakkâri Cilo ve Sat Dağları Milli Parkı olarak ilan edildi. Bu çalışma ile alanın SWOT analizi yapılarak güçlü ve zayıf yönleri belirlendikten sonra sosyal medyanın kullanımdan kaynaklanan fırsat ve tehditler saptanacaktır. Sosyal medya platformlarından elde edilen verilerle Milli Park alanının doğa temelli turizmi incelenecek, bu alandaki zamansal ve mekânsal ziyaret modelleri, ile davranış kalıpları değerlendirilecektir. Sosyal medyanın Milli park alanlarındaki faaliyetlerdeki rolü saptanarak korunan alanlarda etkili planlama ve sürdürülebilir alan yönetimi için referans oluşturabilecek bir yaklaşım sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal medya, milli park, turizm, Hakkâri, Cilo, swot

ABSTRACT

Nowadays, social media is used by large masses. The photos, videos and comments shared by the users and the experiences they share during the travel lead to different perceptions in the masses. This situation is important in terms of affecting the touristic attitudes, behaviors and preferences of individuals. National Parks; It provides ample opportunities for many tourist activities such as wildlife watching, bird watching, trekking, camping, photography and picnicking. Visitor use in these natural protected areas can have positive and negative effects on natural resources. The 275 km² area within the borders of the Central, Şemdinli and Yüksekova districts of Hakkari province was declared as Hakkari Cilo and Sat Mountains National Park in 2020. With this study, after the strengths and weaknesses of the area are determined by making a SWOT analysis, the opportunities and threats arising from the use of social media will be determined. With the data obtained from social media platforms, nature-based tourism of the National Park area will be examined, temporal and spatial visit patterns and behavior patterns in this area will be evaluated. By identifying the role of social media in activities in national park areas, it provides an approach that can serve as a reference for effective planning and sustainable area management in protected areas.

Keywords: Social media, national park, tourism, Hakkari, Cilo, swot

DOREKTHĀ VE QAWL/BAYT ŞİİR FORMLARI ÜZERİNDEN KÜRTÇE VE YENİ ARAMİCE ARASINDA EDEBİ VE DİLSEL ETKİLEŞİMLERİN GELİŞİMİ

LITERARY AND LINGUISTIC INTERACTIONS BETWEEN KURDISH AND NEO-ARAMAIC IN THE CONTEXT OF DOREKTHĀ AND QAWL/BAYT POETIC FORMS

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar KAPLAN

Hakkari Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Bölümü, Hakkari-Türkiye
(Responsible Author) ORCID: 0000-0002-3960-0201

ÖZET

Süryani/Arami Hıristiyanlar ile Kürtler uzun bir tarih boyunca ortak bir coğrafyayı paylaşmışlardır. Bu durum bahsi geçen topluluklar arasında çok yönlü ilişkilerin gelişmesini ve birçok yönden etkileşim içerisinde olmalarını beraberinde getirmiştir. Bu topluluklar arasındaki etkileşimin sonuçları edebi, dini, kültürel, idari ve değişik alanlarda yansımaları bulmuştur. İki topluluk arasındaki en dikkat çekici etkileşim alanlarından biri edebi ve dilsel alandır. Bu durum özellikle Van-Musul-Diyarbakır üçgenine sıkışan Süryanice konuşan Hıristiyanların Klasik Süryanice'den konuşma dili olan Yeni Aramice'ye geçiş yaptığı ve Klasik Kurmanci edebiyatının önemli bir gelişim kaydettiği 15. ve 16. yüzyıllarda başlamış görünmektedir. Bu süreçte daha çok bir din dili olan Klasik Süryanice yerine seküler konuları ihtiva eden Yeni Aramice edebi ürünler verilmeye başlanmıştır. Yeni Aramice'de *dorekthā* (çoğul: *dorekyāthā*) denilen şiir türünün yaygınlaşmasıyla beraber Kürt şiir geleneğinin Yeni Aramice şiir formları üzerinde etkisi hissedilmeye başlanmıştır. Yeni Aramice'deki bu yeni edebi gelenek Kürt kültürünün ve edebiyatının biçim ve üslup özelliklerini paylaşan yeni bir tarzda gelişmiştir. Yeni Aramice'de gelişen *dorekthā* şiir türü ile Kürt edebiyatı ve folklorunda yaygın olarak bulunan *qawl* ve *bayt* şiir türleri arasındaki benzerlikler oldukça ilgi çekicidir. Yeni Aramice lehçelerinde ve edebi metinlerde Kürtçe sözcükler sıklıkla kullanılmaya başlanmış ve Kürtçe'nin birçok gramer özelliği yansımaları bulmuştur. Bu çalışmada Yeni Aramice konuşan Hıristiyanlar ile Kürtler arasındaki edebi ve kültürel etkileşime odaklanarak her iki gelenekteki şiir formları ve icra biçimleri arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilecektir.

Anahtar kelimeler: Kürtçe, Yeni Aramice, şiir formları, Dorekthā, Kavl, Beyt.

ABSTRACT

Assyrian/Aramaic Christians and Kurds have shared a common geography for a long history. This situation has brought about the development of multifaceted relations between these communities and led them to interact in many ways. These interactions were reflected in literary, religious, cultural, administrative and other fields. One remarkable area of interaction has been the literary and linguistic field. This seems to have begun especially in the 15th and 16th centuries, when Syriac-speaking Christians in the Van-Musul-Diyarbakir triangle switched from Classical Syriac to the colloquial Neo-Aramaic while the Classical Kurmanji literature made significant progress. In this process, literary works in Neo-Aramaic, a language of secular subjects, began to be produced instead of Classical Syriac, which was more of a religious language. With the popularisation of the New Aramaic poetry form called *dorekthā* (pl. *dorekyāthā*), the influence of the Kurdish poetic tradition on the New Aramaic poetic forms began to be seen more clearly. This new literary tradition in Neo-Aramaic developed in a new style that shared the formal and stylistic characteristics of Kurdish culture and literature. The similarities between the *dorekthā* poetry developed in Neo-Aramaic and the common Kurdish forms *qawl* and *bayt* poetry are noteworthy. In Neo-Aramaic dialects and literary texts, Kurdish words began to be used frequently and many grammatical features of Kurdish were reflected. This study focuses on the literary and cultural interaction between Neo-Aramaic-speaking Christians and Kurds by paying particular attention to the close relationship between poetic forms and performance styles in both traditions.

Keywords: Kurdish, Neo-Aramaic, poetic forms, Durekthā, Qawl, Bayt.

TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN KAZANIMLARIN İLKÖĞRETİM 1. SINIF DÜZEYİNDE YENİLENMİŞ BLOOM TAKSONOMİSİNE GÖRE ANALİZİ

ANALYSIS OF THE OUTCOMES IN THE TURKISH LESSON TEACHING PROGRAM ACCORDING TO THE RENOVATED BLOOM TAXONOMY AT PRIMARY GRADE 1 LEVEL

Ayhan DÖNMEZ

Dokuz Eylül University, Buca faculty of education, Department of Turkish Language Education, İzmir-Türkiye

(Responsible Author) ORCID: 0000-0003-1499-319X

ÖZET

Bu araştırmanın amacı 2019 Türkçe Dersi öğretim programında yer alan kazanımların 1. Sınıf düzeyinde yenilenmiş Bloom taksonomisine göre analiz etmektir. Bloom taksonomisi ilk kez 1956 yılında Benjamin Bloom tarafından geliştirilen ve “Eğitsel Hedeflerin Taksonomisi” olarak isimlendirilen bir çalışmadır. Taksonomi içerisinde bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme olmak üzere altı adet basamak bulunmaktadır. Ancak taksonomi 2001 yılında Anderson ve arkadaşları tarafından yenilenmiş ve hatırlama, anlama, uygulama, çözümlenme, değerlendirme ve yaratma basamaklarından oluşmuştur. 2019 yılında yenilenen öğretim programında taksonomik açıdan önceki programlara göre bir değişiklik olup olmadığı araştırmanın konusu içerisinde yer almaktadır. Araştırmanı doğası gereği nitel araştırma yöntemleri ile desenlenen bu çalışmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Aynı zamanda verilerin analizinde ise doküman analizi yapılmıştır. İlköğretim 1. sınıf dinleme düzeyindeki kazanımlarına bakıldığında 11 kazanımın 1’i hatırlama, 6’sı anlama, 2’si uygulama, 2’si çözümlenme basamağına aittir. Öğretim programının konuşma kısmında ise 4 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlardan 1 tanesi hatırlama düzeyine aitken 3 tanesi uygulama basamağına aittir. Okuma kısmında ise 19 kazanım yer almakla birlikte bu kazanımların 6’sı hatırlama, 8’i anlama, 4’ü uygulama, 1’i yaratma basamağına aittir. Öğretim programında yer alan yazma kısmında 13 kazanım bulunmakla birlikte bu kazanımların 2’si hatırlama, 1’i anlama, 7’si uygulama, 1’i çözümlenme ve 1’i değerlendirme basamağına aittir. Bununla birlikte geriye kalan 1 kazanımın herhangi bir basamakta yer almadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim 1. Sınıf, Türkçe Dersi Öğretim Programı, Yenilenmiş Bloom Taksonomisi

ABSTRACT

The aim of this research is to analyze the acquisitions in the 2019 Turkish Language Curriculum according to the revised Bloom taxonomy at the 1st grade level. Bloom's taxonomy is a study that was first developed by Benjamin Bloom in 1956 and named as "Taxonomy of Educational Goals". There are six steps in taxonomy: knowledge,

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

comprehension, application, analysis, synthesis and evaluation. However, the taxonomy was revised by Anderson et al. in 2001 and consisted of the steps of remembering, understanding, applying, analysing, evaluating, and creating. The subject of the research is whether there is a taxonomic change in the curriculum renewed in 2019 compared to the previous programs. The document analysis technique was used as a data collection tool in this research, which was designed with qualitative research methods due to its nature. At the same time, document analysis was performed in the analysis of the data. When we look at the achievements of the 1st grade at the listening level, 1 of the 11 acquisitions belongs to the remembering, 6 to the understanding, 2 to the application and 2 to the analysis step. There are 4 achievements in the speaking part of the curriculum. While 1 of these achievements belong to the remembering level, 3 of them belong to the application step. While there are 19 acquisitions in the reading part, 6 of these acquisitions belong to remembering, 8 to understanding, 4 to application and 1 to creating. Although there are 13 acquisitions in the writing part of the curriculum, 2 of these acquisitions belong to remembering, 1 to understanding, 7 to application, 1 to analysis and 1 to evaluation. However, it has been determined that the remaining 1 achievement is not included in any step.

Keywords: Elementary 1st Grade, Turkish Curriculum, Revised Bloom's Taxonomy

GİRİŞ

Kazanım, öğrencilerin planlı ve düzenli olarak yürütülen bir dersin veya öğrenme sürecinin sonunda elde ettikleri bilgi, beceri, tutum ve davranışlar bütünüdür. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmış 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ilköğretim 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin dört temel beceri çerçevesinde 11 adet dinleme/izleme, 4 adet konuşma, 19 adet okuma ve 13 adet yazma becerilerine yönelik kazanımları mevcuttur (MEB, 2019). Bu çalışmada Bloom'un yenilenmiş bilişsel taksonomisine göre incelenen söz konusu kazanımların 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda hangi boyutlarda karşımıza çıktığı incelenmiştir.

Bloom taksonomisi ilk olarak Benjamin Bloom tarafından 1956 yılında geliştirilmiş ve "Eğitsel Hedeflerin Taksonomisi" olarak adlandırılmıştır. Bloom taksonomisinin ana düşüncesi öğreticilerin öğrenen bireylerden öğrenme hedeflerinin basitten karmaşığa doğru aşamalı bir biçimde ilerlemesi gerektiği düşüncesidir (Taşkıran, 2011). Bireyler bir üst seviyeye geçmeden önce alt seviyelere ulaşmalıdır (Huitt, 2009). Taksonomide somuttan soyuta bir yapının olduğu görülmektedir. Bir önceki basamak, sonraki basamağın ön koşulu niteliğindedir (Bloom, 1956). Özgün Bloom taksonomisi bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarından oluşur. Bu basamaklara ait bilgiler Linn ve Grounlund (1995) tarafından Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Özgün Bloom Taksonomisinde Öğrenme Basamakları

Bilgi Basamakları	Tanım
Bilgi	Bilgi basamağında öğrencilerin hatırlaması ve bilgileri tanınması beklenir.
Kavrama	Kavrama basamağında hedeflerin anlama düzeyinde gerçekleşmesi mevcuttur. Yani öğrencinin bilgiyi yeniden ifade etmesi, bağlantıları ve ilişkileri görmesi, ulaşılan sonuçların neler olduğunu anlaması bu düzeyde beklenen kazanımdır.
Uygulama	Uygulama basamağında öğrencinin önceden öğrendiği bilgileri kullanması beklenir.
Analiz	Analiz basamağında öğrencilerin bilginin anlaşılması için bütünü parçalanarak neden-sonuç ilişkisi kurması beklenir.
Sentez	Sentez basamağında öğrencilerin elde ettiği hedeflerden yeni bir bilgi bütünü oluşturması beklenir.
Değerlendirme	Değerlendirme basamağında öğrencilerin hedefleri bilginin belirlenen amaçları doğrultusunda yargılaması durumudur.

Taksonomi, 2001 yılında Anderson ve arkadaşları tarafından yenilenerek güncel halini almıştır. Taksonominin güncellenmesi alan yazın incelendiğinde aşağıdaki nedenlerle açıklanmaktadır:

- 1- Bu sınıflama resim, müzik gibi öğrenme alanlarını kapsayamamaktadır (Hanna, 2007). Bu yüzden her öğrenme alanına uygulanamaz.
- 2- Bloom taksonomisi katı bir aşama sırasına sahiptir. Alt basamaktaki hedeflere ulaşılmadıkça üst basamaktaki hedeflere ulaşmak imkansızdır. Ancak bazı durumlarda görülmektedir ki alt düzeye ulaşılmadan üst düzey basamağındaki hedeflere ulaşmak mümkün olmaktadır (Seddon 1978).
- 3- Bilimsel araştırmalar çerçevesinde sentez basamağının değerlendirme basamağından daha üst düzeyde olduğu kabul edilmektedir (Arı, 2011; Furst, 1994)
- 4- Bloom taksonomisi 1956 yılının şartlarına göre hazırlandığı için güncelliğini yitirmiştir.

Bloom'un yenilenmiş taksonomisi iki boyuttan oluşmaktadır. Taksonominin bilgi boyutu ad türünde bir yapıya sahipken bilişsel süreç boyutu eylem türüne ait bir yapıyı karşılamaktadır (Krathwohl, 2002). Bilgi boyutu olgusal bilgi, kavramsal bilgi, işlemsel bilgi ve üstbilişsel bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır (Anderson vd., 2001). Bilgi boyutuna ilişkin bilgiler Anderson (2005) tarafından açıklanarak aşağıda yer alan Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Yenilenmiş Bloom Taksonomisinde Yer Alan Bilgi Boyutları

BİLGİ BOYUTLARI	TANIM
OLGUSAL BİLGİ	Bir şeyin nasıl isimlendirileceği ile ilgilidir. Öğrenen bireylerin bir konu içerisinde bilmeleri gereken terimleri ve ayrıntıları kapsar.
KAVRAMSAL BİLGİ	Sınıflamalar, ilkeler, kuramlar ve modellerin bilgisini kapsar.
İŞLEMSEL BİLGİ	Bir şeyin nasıl yapılacağı ile ilgili bilgileri kapsar. Buna bağlı olarak yöntem ve uygun beceri gerektirir.
ÜSTBİLİŞSEL BİLGİ	Tamamen bireyin kendi bilişsel bilgi ve farkındalığı ile bilişsel bilgisi çerçevesinde kendini tanımaya ve görevinin ne olduğunu

Bilişsel boyut ise sırasıyla hatırlama, anlama, uygulama, çözümlenme, değerlendirme ve yaratma süreçlerinden oluştuğu görülmektedir. Bilişsel boyutların ayrıntılı bir biçimde gösterilmesi Anderson ve diğerlerine (2010) göre aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Yenilenmiş Bloom Taksonomisinde Yer Alan Bilişsel Boyutlar

BİLİŞSEL BOYUTLARI	SÜREÇ	TANIM
HATIRLAMA		Bilgiyi uzun süreli bellekten geri getirme işlemidir. Tanıma ve anımsama olmak üzere iki adet süreçten oluşur.
ANLAMA		Öğretim amacı taşıyan bir iletiden sözel, yazılı veya görsel bir anlam oluşturma sürecidir. Yorumlama, örnek verme, sınıflama, özet çıkarma, sonuç çıkarma, karşılaştırma ve açıklama süreçleri bu boyutta yer alır.
UYGULAMA		Ortaya çıkan bir durumda işlemi uygulama sürecidir. Yürütme ve gerçekleştirme olmak üzere iki süreci kapsar.
ÇÖZÜMLEME		Çözümlenme, materyalin farklı bileşenlerini ve ilişkilerini ortaya koyarak ayrıştırma, örgütlenme ve irdeleme süreçleriyle uygulanan işlemler tümüdür.
DEĞERLENDİRME		Belli ölçütlere göre yargıya varma işlemidir. Denetleme ve eleştirme süreçleri bu kapsamda yer alır.
YARATMA		Unsurlardan yeni bir örüntü ya da yapı çerçevesinde yeniden düzenleme, işlevsel olarak tutarlı biçimde oluşturma veya bir araya getirme işlemidir. Oluşturma, planlama ve üretme süreçleri bu kapsamda yer alır.

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemleri ile desenlenmiş ve veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizi yapılırken doküman analizinden faydalanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde MEB (2019) Türkçe Öğretim Programı'nda belirlenen ilköğretim 1. sınıfa ait dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinde belirlenen kazanımlar incelenmiştir. İncelenen dinleme kazanımlarının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre hangi boyutta yer aldığı aşağıda yer alan Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İlköğretim 1. Sınıf Dinleme Kazanımlarının Bilişsel Boyutları

Kazanım	Bilişsel Boyut
Doğal ve yapay ses kaynaklarından çıkan sesleri ayırt eder.	Çözümlenme
Duyduğu sesleri taklit eder.	Hatırlama
Seslere karşılık gelen harfleri ayırt eder.	Çözümlenme
Görselden/görsellerden hareketle dinleyeceği/izleyeceği metin hakkında tahminde bulunur.	Anlama

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi hakkında tahminde bulunur.	Anlama
Dinlediği/izlediği metni anlatır.	Anlama
Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	Anlama
Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	Anlama
Sözlü yönergeleri uygular.	Uygulama
Dinleme stratejilerini uygular.	Uygulama
Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar.	Anlama

İncelenen konuşma kazanımlarının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre hangi boyutta yer aldığı Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. *Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İlköğretim 1. Sınıf Konuşma Kazanımlarının Bilişsel Boyutları*

Kazanım	Bilişsel Boyut
Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	Uygulama
Hazırlıksız konuşmalar yapar.	Hatırlama
Çerçevesi belirli bir konu hakkında konuşur.	Uygulama
Konuşma stratejilerini uygular.	Uygulama

İncelenen okuma kazanımlarının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre hangi boyutta yer aldığı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. *Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İlköğretim 1. Sınıf Okuma Kazanımlarının Bilişsel Boyutları*

Kazanım	Bilişsel Boyut
Okuma materyalindeki temel bölümleri tanır.	Hatırlama
Harfi tanır ve seslendirir.	Hatırlama
Hece ve kelimeleri okur.	Hatırlama
Basit ve kısa cümleleri okur.	Hatırlama
Kısa metinleri okur.	Hatırlama
Noktalama işaretlerine dikkat ederek okur.	Uygulama
Vurgu, tonlama ve telaffuza dikkat ederek okur.	Uygulama
Şiir okur.	Hatırlama
Görsellerden hareketle kelimeleri ve anlamlarını tahmin eder.	Anlama
Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	Uygulama
Kelimelerin zıt anlamlılarını tahmin eder.	Anlama
Okuma stratejilerini uygular.	Uygulama
Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	Anlama
Görsellerden hareketle okuyacağı metnin içeriğini tahmin eder.	Anlama
Metinle ilgili soruları cevaplar.	Anlama
Okuduklarını ana hatlarıyla anlatır.	Anlama
Metnin konusunu belirler.	Anlama
Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.	Yaratma
Şekil, sembol ve işaretlerin anlamlarını kavrar.	Anlama

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

İncelenen yazma kazanımlarının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre hangi boyutta yer aldığı Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İlköğretim 1. Sınıf Yazma Kazanımlarının Bilişsel Boyutları

Kazanım	Bilişsel Boyut
Boyama ve çizgi çalışmaları yapar.	Hatırlama
Harfleri tekniğine uygun yazar.	Uygulama
Hece ve kelimeler yazar.	Hatırlama
Rakamları tekniğine uygun yazar.	Uygulama
Anlamlı ve kurallı cümleler yazar.	Uygulama
Görsellerle ilgili kelime ve cümleler yazar.	Anlama
Harfler, kelimeler ve cümleler arasında uygun boşluklar bırakır.	Uygulama
Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun şekilde kullanır.	Uygulama
Yazılarını görsel unsurlarla destekler.	Çözümleme
Yazdıklarını gözden geçirir.	Değerlendirme
Yazdıklarını paylaşır.	-
Yazma çalışmaları yapar.	Uygulama
Yazma stratejilerini uygular.	Uygulama

TARTIŞMA

Alanyazın incelendiğinde bu alanda yapılan çalışmalara pek rastlanılmadığı belirlenmiştir. Ayrıca bu alandaki çalışmalar genel olarak birçok sınıf düzeyinin kazanımlarının ele alındığı çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Alt düzey (hatırlama, anlama ve uygulama boyutları) ve üst düzey (çözümleme, değerlendirme ve yaratma) basamakların hangi kazanımlarda görüldüğüne ilişkin yapılan çalışmalarda alt düzey basamakların üst düzey basamaklara oranla daha fazla yer verildiği ortaya konmuştur.

Çerçi'nin (2018) 2018 Türkçe öğretim programında yer alan 5,6,7 ve 8. sınıf kazanımlarını incelediği çalışmasında alt düzey kazanımların %71,71'inin alt düzey, %28,9'unun üst düzey bilişsel basamaklara yönelik olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı çalışmaya benzer bir çalışmanın Büyükalın Filiz ve Yıldırım (2019) tarafından yapıldığı belirlenmiş olup 2018 Türkçe öğretim programındaki kazanımlar incelenmiş ve alt düzeydeki kazanım oranı %66,17 iken üst düzeydeki kazanım oranı %33,83 olarak tespit edilmiştir. Erol ve Kavruk'un (2021) 5, 6, 7 ve 8. sınıf kazanımlarını incelediği bir çalışmada 2018 yılında yayımlanan Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların kazanımların %70,9'u alt düzey, %29,1'i üst düzey bilişsel basamaklara yönelik olduğu tespit edilmiştir. Aslan ve Atik (2018) tarafından 2015 ve 2017 Türkçe öğretim programındaki kazanımların yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelendiği bir çalışmada 2015 Türkçe öğretim programında yer alan ilköğretim 1. sınıf kazanımların %81,56'sının alt düzey, %18,44'ünün üst düzey bilişsel basamaklarda yer aldığı; 2017 Türkçe öğretim programı incelendiğinde ise ilköğretim 1. sınıf kazanımlarının %93,47'sinin alt düzey, %6,53'ünün üst düzey basamaklara ait olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmadaki bulgular yalnızca ilköğretim 1. sınıfa yönelik olduğundan diğer sınıf düzeylerine göre genelleme yapılmamalıdır. Araştırma sonucunda göre kazanımların %89,58'i alt düzey, %10,42'si ise üst düzey bilişsel basamaklara yönelik olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmaların sonuçları incelendiğinde alt düzey basamakların üst düzey basamaklardan daha yüksek oranda bulunması söz konusu çalışmaların birbirleriyle tutarlı olduğunu göstermektedir.

İlköğretim Türkçe öğretim programı 1. sınıf kazanımları incelendiğinde Türkçe dersinde dinleme becerisinde 11 kazanım, konuşma becerisinde 4 kazanım, okuma becerisinde 19 kazanım ve yazma becerisinde 13 kazanımın olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İlköğretim 1. Sınıf Kazanımlarının Bilişsel Boyutları

Kazanım- Bilişsel Boyut	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Çözümleme	Değerlendirme	Yaratma
Dinleme	1	6	2	2	-	
Konuşma	1	-	3	-	-	
Okuma	6	8	4	-	-	1
Yazma	2	1	7	1	1	
TOPLAM	12	15	16	3	1	1

Tablo 8 incelendiğinde dinleme becerisine yönelik kazanımların 1'i hatırlama, 6'sı anlama, 2'si uygulama, 2'si çözümleme boyutunda; konuşma becerisine yönelik kazanımların 1'i hatırlama, 3'ü uygulama boyutunda; okuma becerisine yönelik kazanımların 6'sı hatırlama, 8'i anlama, 4'ü uygulama, 1'i yaratma boyutunda; yazma becerisine yönelik kazanımların 2'si hatırlama, 1'i anlama, 7'si uygulama, 1'i çözümleme ve 1'i değerlendirme boyutunda tespit edilmiş olup "yazdıklarını paylaşır" kazanımının herhangi bir basamakta yer almadığı saptanmıştır. Uygulama boyutunun kazanımlar arasında en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Değerlendirme ve yaratma boyutlarının ise en az oranda yer aldığı yapılan araştırma sonucunda tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonucuna bağlı olarak aşağıdaki önerilerin sunulması uygun görülmüştür:

- 1- Dört temel beceriye ait kazanımların daha dengeli bir biçimde olması gözetilerek taksonomi daha etkin bir biçimde kullanılabilir.
- 2- Alt düzey becerilerin yanı sıra üst düzey becerilerin de geliştirilmesi için kazanımlar yapılandırıcı anlayışa yönelik tekrar düzenlenebilir.
- 3- Türkçe dersi 1. sınıf programında yalnızca bir kazanımın karşılığı yenilenmiş Bloom taksonomisindeki bilişsel basamaklara göre bulunamamıştır. Program incelendiğinde bu tür kazanımların olduğu da görülmektedir. Bu sebeple kazanımların tüm basamakları karşılayacak nitelikte olması önerilebilir.
- 4- Tüm beceri düzeylerine ait kazanımlarda taksonomiden faydalanılabilir.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- 5- Yalnızca ilköğretim düzeyinde değil ortaöğretim düzeyindeki kazanımlar da bu şekilde incelenerek özellikle dil ve anlatım ve Türk dili ve edebiyatı derslerinin taksonomik açıdan incelemesi yapılabilmektedir.
- 6- Bu alanda araştırmacılara diğer branşlardaki kazanımların yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelemeleri önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Anderson, L. W. (2005). Objectives, evaluation, and the improvement of education. *Studies in Educational Evaluation*, 32, 102-113

Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., (Eds.) Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., Raths, J. ve Wittrock, M. C. (2010). Öğrenme öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama (A taxonomy for learning, teaching, and assessing). (Çev: D. A. Özçelik). Ankara: PegemA.

Arı, A. (2011). Bloom'un Gözden Geçirilmiş Bilişsel Alan Taksonomisinin Türkiye'de ve Uluslararası Alanda Kabul Görme Durumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 749-772.

Aslan, M. ve Atik, U. (2018). 2015 ve 2017 İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarının revize edilmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 528-547.

Bloom, B.S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives*. New York: David McKay.

Büyükalın Filiz, S. ve Yıldırım, N. (2019). Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarının revize edilmiş Bloom taksonomisine göre analizi. *İlköğretim Online*, 18(4), 1550-1573.

Çerçi, A. (2018). 2018 Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarının (5, 6, 7, 8. sınıf) yenilenen Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 6 (2), 70-81.

Erol, T. ve Kavruk, H. (2021). Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre sınıflandırılması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(4), 1421-1442.

Furst, E. J. (1994). Bloom's Taxonomy: Philosophical and Educational Issues. *Bloom's Taxonomy: A forty-year Retrospective: Ninety-third yearbook of the National Society for the Study of Education*, 28-40.

Hanna, W. (2007). The new Bloom's taxonomy: Implications for music education. *Arts Education Policy Review*, 108(4), 7-16.

Huitt, W. (2009). Bloom et al.'s Taxonomy of the Cognitive Domain. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. <http://www.edpsycinteractive.org/topics/cogsys/bloom.html> adresinden erişilmiştir (20 Mayıs 2011).

Krathwohl, D. R., Bloom, B. S. ve Masia, B. B. (1964). *Taxonomy of educational objectives, the classification of educational goals-Handbook II: Affective Domain*. New York: McKay.

Linn, R. L. & Gronlund, N. E. (1995). *Measurement and assessment in teaching*. (7th edition) Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

MEB (2019). Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar). Millî Eğitim Bakanlığı.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Seddon, G. M. (1978). The properties of Bloom's taxonomy of educational objectives for the cognitive domain. Review of educational research, 48(2), 303-323.

Taşkıran, C. (2011, 10 Mayıs). Öğrenme Sonuçlarının Yazılması ve Kullanılması. <http://www.bologna.karatekin.edu.tr> adresinden erişilmiştir.

V. PROPP'UN MASAL BİÇİMBİLİMİ KURAMI ÇERÇEVESİNDE "DOMBRA NE DEDİ?" MASALININ ÇÖZÜMLENMESİ

V. PROPP'S "WHAT DOMBRA SAID?" ANALYSIS OF THE TALE

Ayhan DÖNMEZ

Dokuz Eylül University, Buca faculty of education, Department of Turkish Language
Education, İzmir-Türkiye

(Responsible Author) ORCID: 0000-0003-1499-319X

ÖZET

Masallar, yediden yetmişe tüm bireyleri ortak noktada birleştiren ve çocuk edebiyatının mihenk taşı olan edebi metinlerdir. Hem geçmişte yaşananları içinde barındırır hem de içerisindeki olağanüstü öğeler ile çocukların hayal dünyasını besler. İçinde ikilemeler, deyimler ve atasözlerini barındıran anlatımlarla çocukların dil gelişimini destekleyerek çocuklara verme niteliğine sahiptir. Böylece çocukların zihinsel becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Ayrıca onların ait olduğu topluma ilişkin ahlak öğretilerini de içerir. Bu ahlak öğretilerinin toplumlar arasında değişikliğe uğradığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu araştırmada Propp'un masal biçimbilimi kuramı üzerine geliştirdiği yöntem kullanılarak bir Kazak masalı olan "Dombra Ne Dedi?" adlı masal incelenmiştir. Propp, halk bulimi alanındaki çalışmalarıyla ön plana çıkmış bir araştırmacıdır. 1928 yılında yayımladığı "Masalın Biçimbilimi" adlı kitabında masal incelemeleri üzerine bir yöntem geliştirmiş ve bunu Rus masallarına uygulamıştır. Araştırmanın amacı söz konusu masalı Propp'un belirlediği yöntemle inceleyip bu yöntemin bir Kazak masalı olan "Dombra Ne Dedi?" adlı masala uygunluğunu belirlemektir. Araştırma sonucunda sınırlı sayıda işlevlerin tespit edildiği, bu işlevlerin kendi arasında mantıklı ve tutarlı bir biçimde ilişkili olduğu ve bu nedenle hiçbir işlevin diğerini dışlamadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Propp tarafından belirlenen 31 işlevin tümünün masalda yer almadığı belirlenmiş ve böylece bu işlevlerin belli bir sırayı takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: biçimbilim, masal, Vladimir Propp

ABSTRACT

Tales are literary texts that unite all individuals from seventy to seventy and are the cornerstone of children's literature. It not only contains what happened in the past, but also nourishes the imagination of children with its extraordinary elements. It has the quality of giving to children by supporting the language development of children with expressions that contain reduplications, idioms and proverbs. Thus, it contributes to the development of children's mental skills. It also includes moral teachings about the society to which they belong. It is an undeniable fact that these moral teachings have changed between societies. In this research, "What Did Dombra Said?", a Kazakh tale, was used by using the method developed by Propp on the theory of tale morphology. fairy tale has been studied. Propp is a prominent researcher with his work in the field of public bulimia. In his book "Morphology of the Tale" published in 1928, he developed a method on fairy tale analysis and applied it to Russian fairy tales. The aim of the research is to analyze the tale in question with the method determined by Propp and to use this method as a Kazakh tale, "What Dombra Said?" is to determine the suitability of the tale. As a result of the research, it has been determined that a limited number of functions have been identified, that these functions are logically and

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

consistently related among themselves, and therefore, no function excludes the other. In addition, it was determined that all 31 functions determined by Propp were not included in the fairy tale, and thus it was concluded that these functions followed a certain order.

Keywords: morphology, tale, Vladimir Propp

GİRİŞ

Sözlü kültürün bir parçası olarak doğan ve tarih boyunca sözlü ya da yazılı bir biçimde günümüze kadar ulaşan masallar, bulunduğu toplumun kültürel gen haritasını çıkararak içerisinde ait olduğu topluma ait birtakım özellikler barındıran metinlerdir. Günümüz çocuk edebiyatında kurgulanmış ya da derlenmiş olarak varlıklarını sürdüren bu metin türü İbrani dilinde “maşal”, Habeş dilinde “mesl” ya da “messâle”, Arami dilinde “masla” ve Arap dilinde “mesel” olarak adlandırılmıştır (Artun, 2011; Wensinck, 1979; Günay, 2011). Türkçeye “masal” olarak geçen bu türün masal ismiyle kullanılması 19. yüzyıla dayanmaktadır (Sakaoğlu, 2010; Günay, 2011). Yapılan araştırma sonucu bu kelimenin yerine “kıssa, destan, mesel, metel, mesele, matal, hekâ, hikâ, hikâye, hikiya, hekeya, oranlama, ozanlama, nağil” kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir (Günay, 2011; Sakaoğlu, 2010).

Alan yazın incelendiğinde masal sözcüğünün birçok tanımının olduğu görülmektedir. Günay (2011), “masal” sözcüğünün Arap dilindeki “mesel” sözcüğünden Osmanlıcaya ve Türkçeye geçtiğini belirterek “mesel” sözcüğünün topluluk tarafından kullanılan dilde yaygın biçimde kabul edilmiş öğüt anlamına geldiğini ifade eder. Sakaoğlu (2010) ise masalı kahramanlarının bazılarının hayvanlar ve doğaüstü varlıklardan oluşan, olayların bir masal ülkesinde geçtiği ve hayal ürünü olmasına rağmen dinleyenleri inandırma özelliğine sahip bir sözlü anlatım türü olarak tanımlamıştır. Boratav (2013) ise masalı nesirle söylenen, din, büyü, töre gibi inançlardan uzak, hayal ürünü, gerçekten bağımsız, inandırma gibi bir sava sahip olmayan kısa anlatı olarak açıklamıştır. Seyitoğlu (1986), masal tanımını biraz daha geniş tutarak yüzyıllardan beri anlatılan, olağanüstü kişilere ve olaylara sahip, bir varmış bir yokmuş gibi basmakalıp bir sözle başlayıp belli bir uzunluğu olan, sonunda “yediler içtiler muradına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü biri anlatana biri yiyene biri de bana” gibi bir basmakalıp ifadeyle biten, zaman-mekan kavramlarıyla kayıt altında olmayan sözlü anlatım türü şeklinde tanımlamıştır. Propp’a (2001) göre masal, bir kötülük veya eksiklikle başlayan, ara işlevlerden geçtikten sonra evlilik veya çözüm olarak kullanılan başka işlevlere varan olaylar dizisidir. Thompson (1977), masalı içerisinde motif ya da epizot silsilesi barındıran belirli bir uzunluğa sahip anlatı türü olarak tanımlar. Ona göre gerçek dışı bir dünyaya sahip olan masalarda kahramanlar düşmanlarını öldürerek hükümdarlığa yükselir ve prensesler ile evlenirler.

Masalı tasnif çalışmaları ilk olarak Alman Von Hahn tarafından yapılmıştır. Von Hahn’ın yaptığı bu çalışma yol gösterici olması nedeniyle önemlidir. Bu yolu izleyen Anti Aarne ise masalları “hayvan masalları, asıl halk masalları ve fıkralar” olmak üzere üç gruba toplamıştır (Sakaoğlu, 1999). Anti Aarne’nin öğrencisi olan Stith Thompson ise “The Types of the Folktale” adlı çalışmasında bu tasnifi genişleterek “hayvan masalları, asıl halk masalları, fıkralar, zincirlemeli masalları ve sınıflamaya girmeyen masallar” olmak üzere beş gruba ayırmıştır. Thompson, farklı ülkelerde anlatılan masalları da bu sınıflandırma çerçevesinde ele alarak çalışmasına uluslararasılık bir özellik kazandırmıştır (Şimşek, 2001). Türk masallarını sınıflandırma eylemini de ilk kez Boratav ve Eberhard, Typen Türkischer Volksmärchen adlı eserinde gerçekleştirmiştir. Bu eserde 378 masal tipi tespit edilmiş, motif sıralaması ve belirgin motifler sıralanarak 1953 yılında yayın hayatına girmiştir. Masallar, 23

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

ana başlık etrafında toplanmıştır. Türk masallarını sınıflandırma denemelerine Naki Tezel ve Mehmet Tuğrul gibi araştırmacılar da katkı sağlamıştır (Özçelik, 1993: s. 2-8). Masalın yapısı incelendiğinde çeşitli bölümlere ayrıldığı görülmektedir. Karatay'a (2007) göre masal üç bölümden oluşur. Bunlar:

- 1- Giriş Bölümü: Masal başı ya da döşeme olarak da bilinir. Masallar, döşeme olarak bilinen bir tekerleme ile başlar. Anlatılanlar, masaldaki olaylardan bağımsızdır. Bu bölüm sözcük oyunlarından oluşur. Olağanüstü benzetmeler yapılarak masala hazırlık aşaması burada gerçekleşir. Bu bölümde dinleyiciler heyecanlandırılır ve ilgilerini masal üzerinde toplamaya yardımcı olur. Karakterler ve sahne (zaman ve mekân olarak) tanıtılarak problem çerçevesi burada belirlenir.
- 2- Asıl Bölüm: Bu bölüme gelişme veya gövde de denir. Masalın baştan sona bir olay örgüsü olarak anlatıldığı yerdir. Asıl masal bu bölümde meydana gelir. Kimi zaman iyiler hedefe yaklaşırken kimi zaman engellenen taraf olur ama sonunda iyiler kazanır ve ödüllendirilirken kötüler cezalandırılır, yenilir ya da yok edilir.
- 3- Sonuç Bölümü: Bu bölümde sorun çözülmekte ve dinleyici rahatlamaktadır. Masal, tekerleme ile bitirilerek bir sonuca bağlanır.

Masallar, yalnızca dinleyip çocuklarla hoş vakit geçirmek için kullanılan bir araç veya edebi tür değildir. Masalların, aynı zamanda eğitici işlevi de bulunmaktadır. Bu nedenle çocuklar üzerindeki etkisi tartışılmazdır. Bu yönden incelendiğinde masalların aşağıdaki özelliklere sahip olduğunu görebiliriz:

- Masallar, çocuklara ana dilinin kıvraklığını, zenginliğini, nasıl kullanılması gerektiğini öğretmek için konuşma dilinin ikilemeler, benzetmeler, uyaklar gibi ana dilinin bütün inceliklerini gösterir (Boratav, 2021; Yavuz, 2002).

- Masallar, çocukların dil becerilerine katkı sağlayarak hayal güçlerinin gelişmesinde önemli bir rol oynar. Ayrıca çocuk içinde yaşadığı toplumun hem ahlaki hem insani değerlerini eğlenerek öğrenir. Bunların yanı sıra çocukları geleceğe hazırlar ve soyut kavramların algılanmasında önemli bir yeri vardır (Karatay, 2007).

- Masallar, çocuklarda okuma heves ve isteği uyandırır (Gökşen, 1955).

- Masallar, çocuklarda dil gelişimini destekleyip onların ruhunu besleyen yazınsan bir türdür (Tosunoğlu ve Melanlıoğlu, 2007: 334).

- Masallar, çocukların yaratıcılıklarını arttırmasına katkıda bulunur (Ayhan ve Arslan, 2014).

- Masallar, kültürel kimliğin sonraki nesillere ulaşmasını sağlar (Arıcı, 2012; Tüm, 2010).

Propp'un Masal Biçimbilimi Kuramı

Propp'un "Masalın Biçimbilimi" olarak da bilinen ve 1928 yılında yayımladığı "Morfogija Skazki" adlı eseri edebiyat alanındaki masal incelemelerinde oldukça yüksek bir ses getirmiştir. Masalarda yapı üzerine araştırmalarını gerçekleştiren Propp, eserinin İngilizceye çevrilmesiyle folklor türlerinde yapı analizi çalışmalarının başlamasını sağlamıştır. Propp, geliştirdiği metodu Afanasev derlemesinde 50-150 arasında numaralandırılan 100 masalda uygulamıştır. Masalları yapı bakımından değerlendiren Propp, sabit ve değişken unsurları belirlemiştir. Sabit unsurlar bireylerin gerçekleştirdiği eylemlerdir.

Propp'a göre bu eylemler, yani aksiyonlar birer fonksiyondur ve 31 adet fonksiyon tespit ederek Anti Aarne'nin tasnifine göre peri masalı grubuna giren bu masalların fonksiyonlarının sınırlı olduğunu göstermiştir. Propp, fonksiyonlara yardımcı dört grup unsur tespit etmiştir. Bu unsurlar; olaylar arasında bağlantıyı sağlayan bağlayıcı unsurlar, hareketlerin amaç ve nedenleri, masal kahramanlarının ortaya çıkma biçimleri ve masal kahramanlarının nitelikleridir (Günay, 2011).

Propp, olağanüstü masalların konularını birbiriyle kıyaslama eylemine başvurarak bu masalları oluşturan bölümleri belirler ve sonra bu bölümleri karşılaştırır. Çalışma sonunda biçimsel bir yapının ortaya çıktığı görülür (Bars, 2014). Bahsedildiği üzere Propp, masallardaki sabit ve değişken değerleri belirlemek üzere aşağıdaki durumları birbiriyle karşılaştırmıştır:

- 1- Kral, bir yiğide, bir kartal vererek kartal yiğidi başka bir krallığa götürür.
- 2- Büyükbaba, Suçenko'ya bir at verir ve at Suçenko'yu başka bir krallığa götürür.
- 3- Bir büyücü Ivan'a bir kayık verir ve kayık, Ivan'ı başka bir krallığa götürür.
- 4- Kraliçe, Ivan'a bir yüzük verir ve yüzükten çıkan iri yarı adamlar Ivan'ı başka bir krallığa götürür (Propp, 2001).

Propp (2001), bu örneğinde değişmez değerleri değişen değerlerle göstererek kişi adlarının ve niteliklerinin değişen nitelikte, kişilerin eylemlerinin veya işlevlerinin değişmeyen nitelikte olduğunu vurgular. Masalın aynı eylemleri değişik kişilere yaptırdığı için masaldaki kişilerin işlevlerini de inceler ve bunu 31 fonksiyona ayırır:

Tablo 1. Propp'a Göre Kişilerin İşlevleri

Sıra	Tanım	Eylemin Betimlenmesi	Simge
1	Uzaklaşma	Aileden biri evden uzaklaşır.	β
2	Yasaklama	Kahraman bir yasakla karşılaşır.	γ
3	Yasağı çiğneme	Yasak çiğnenir.	δ
4	Soruşturma	Saldırgan bilgi edinmeye çalışır.	ϵ
5	Bilgi toplama	Saldırgan kurbanıyla ilgili bilgi toplar.	ζ
6	Aldatma	Saldırgan, kurbanını ya da servetini ele geçirmek için, onu aldatmayı dener.	η
7	Suç katılma	Kurban aldanır ve böylece istemeyerek düşmanına yardım etmiş olur.	θ
8	Kötülük	Saldırgan aileden birine zarar verir.	A
9	Aracılık, geçiş anı	Kötülüğün ya da eksikliğin haberi yayılır, bir dilek ya da bir buyrukla kahramana başvurulur, kahraman gönderilir ya da gitmesine izin verilir.	B
10	Karşıt eylemin başlangıcı	Arayıcı kahraman eyleme geçmeyi kabul eder ya da eyleme geçmeye karar verir.	C
11	Gidiş	Kahraman evinden ayrılır.	\uparrow
12	Bağışçının ilk işlevi	Kahraman büyümlü bir nesneyi ya da yardımcıyı edinmesini sağlayan bir sınama, bir sorgulama, saldırı, vb. ile karşılaşır.	D
13	Kahramanın tepkisi	Kahraman ileride kendisine bağışta bulunacak kişinin (bağışçının) eylemlerine tepki gösterir.	E
14	Büyümlü nesnenin alınması	Büyümlü nesne kahramana verilir.	F

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

15	İki krallık arasında yolculuk, bir kılavuz eşliğinde yolculuk	Kahraman aradığı nesnenin bulunduğu yere ulaştırılır, kendisine kılavuzluk edilir ya da yol gösterilir.	G
16	Çatışma	Kahraman ve saldırgan, bir çatışmada karşı karşıya gelir.	H
17	Özel işaret	Kahraman özel bir işaret edinir.	I
18	Zafer	Saldırgan yenik düşer.	J
19	Giderme	Başlangıçtaki kötülük giderilir ya da eksiklik karşılanır.	K
20	Geri dönüş	Kahraman geri döner.	↓
21	İzleme	Kahraman izlenir.	Pr
22	Yardım	Kahramanın yardımına koşulur.	Rs
23	Kimliğini gizleyerek gelme	Kahraman kimliğini gizleyerek kendi evine döner ya da bir başka ülkeye gider.	O
24	Asılsız savlar	Düzmece bir kahraman asılsız savlar ileri sürer.	L
25	Güç iş	Kahramana güç bir iş önerilir.	M
26	Güç işi yerine getirme	Güç işi, yerine getirilir.	N
27	Tanı(n)ma	Kahraman tanınır.	Q
28	Ortaya çıkarma	Düzmece kahramanın, saldırganın ya da kötünün gerçek kimliği ortaya çıkar.	Ex
29	Biçim Değiştirme	Kahraman yeni bir görünüm kazanır.	T
30	Cezalandırma	Düzmece kahraman ya da saldırgan cezalandırılır.	U
31	Evlenme	Kahraman evlenir ve tahta çıkar.	W^o

Propp (2001) tarafından belirlenen 31 işlevin genel özellikleri şu şekildedir:

- Belirlenen işlevlerin hepsine her masalda rastlanılmaz.
- İşlevlerin sırası değişmez, dizilişi aynıdır.
- Olağanüstü masalların işlevleri sınırlı bir biçimdedir.
- İşlevler, masalların temel oluşturucu ögesidir.
- İşlevler, yedi kişinin eylem alanı içerisinde belli bir dağılım gösterir. Bu kişiler; saldırgan, bağışçı, yardım eden, prenses, gönderen, kahraman ve sahte kahramandır.

Propp'a (2001) göre masallar dört ulama ayrılır ve incelenen her masal bu ulamların birine aittir. Bu nedenle incelenen masal hangi ulama aitse o ulamın içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Bu ulamlar şu biçimdedir:

- H-J'den (çatışma-zafer) geçen gelişme,
- M-N'den (güç iş-güç işi yapma) geçen gelişme,
- H-J ve M-N'den geçen gelişme,
- Ne H-J'den ne de M-N'den geçen gelişme.

YÖNTEM

Bu çalışmada Propp (2001) tarafından geliştirilen masal çözümleme yöntemi çerçevesinde bir Kazak masalı olan "Dombra ne dedi?" adlı eserin Propp metoduna uygunluğunu belirlemektir. Araştırma, Propp'un yapısal anlatı çözümleme metoduna uygun

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

bir biçimde incelenmiştir. Bu metot metin merkezli halk bilimi kuramlarının yapısal halkbilimi kuramı çerçevesi içerisinde ele alınmaktadır.

BULGULAR

Masalın adı: Dombra Ne Dedi?

Masalın yöresi: Kazakistan

Masalın alındığı kaynak: Türk Dünyasının Nağıl Bağı/Masal Bahçesi kitabı

Masalın Özeti

- 1- Eski zamanlarda yaşayan bir han varmış.
- 2- Hanın eşi ölmüş. Ondandır yadigâr sadece oğlu Hüseyin kalmış.
- 3- Han, oğlu Hüseyin'e çok özen gösterir, onu çok severmiş.
- 4- Hüseyin, ava çıkmayı çok severmiş. Babası ona ava gitmemesi için uyarılarda bulunmuş ama Hüseyin babasını dinlemezmiş.
- 5- Bir gün Hüseyin yine ava gitmiş.
- 6- Hüseyin, avda bir domuzla karşılaşmış. Onu avlamak isterken domuz Hüseyin'e saldırmış ve Hüseyin'i orada öldürmüştür.
- 7- Hüseyin, avdan dönmeyince hanı bir telaş sarmış. Uşaklarını Hüseyin'i bulması için çöle göndermiş ve kötü haber getirirlerse uşakların sonlarının boğazına sıcak kurşun döktürmek olduğunu söylemiş.
- 8- Uşaklar, Hüseyin'i bulmak için yola çıkmış ve Hüseyin'i bulmuşlar.
- 9- Uşakları bir üzüntü almış. Hem Hüseyin öldü diye hem de kendi canlarına zarar gelecek diye ağlamaya başlamışlar.
- 10- O civarda Ali adında bir çobanın yaşarmış. Bu çobanın elinden her iş gelirmiş. Uşaklar, hemen çobanın yanına gitmişler. Çoban'a dertlerini anlatmışlar.
- 11- Uşaklar, yorgun düşmüş ve çobanın yanında uyumuşlar. Çoban ise sabaha kadar uyumayıp bir çare düşünmüş.
- 12- Çoban, eline bir bıçak alarak tahta parçasını yontmuş. Bir müzik aleti yaparak ortasına bir delik açmış.
- 13- Sabah olduğunda hanın yanına gitmişler. Han, çobana Hüseyin ile ilgili haber mi getirdin diye sormuş. Çoban ise evet deyip elindeki müzik aletini acı acı çalmaya başlamış.
- 14- Han, oğlu Hüseyin'in öldüğünü anlamış. Çobana dönerek kötü haber getirene ne yapacağımı bilmez misin diye sormuş.
- 15- Çoban, kötü haberi getirenin akıbetini bildiğini ama bu haberi kendisinin değil müzik aletinin verdiğini söylemiş.
- 16- Han, çobanın dediklerine hak vererek müzik aletinin deliğinden sıcak kurşunu dökmüş. Böylece çoban hem kendisini hem de arkadaşlarını kurtarmış.
- 17- O zamandan beri dombra Kazakların en değerli çalgıları olmuş.

Masalın Çözümlemesi

Masal adı: Dombra Ne Dedi?

Masalın yöresi: Kazak masalı

- 1- "Eski zamanlarda bir han yaşarmış. Eşi öldükten sonra dünyada tek sevdiği kişi oğlu Hüseyin kalmış." Başlangıç durumu, α

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- 2- “Hüseyin ava çıkmayı çok severmiş.” - Uzaklaşma - β
- 3- “Han ise bu durumdan çok rahatsızmış ve Hüseyin’e bu işten vazgeçmesini söylemiş.” – Yasaklama – γ
- 4- “Bir gün Hüseyin yine ava çıkmış.” - Yasağı çiğneme – δ
- 5- “Hüseyin, ormanda bir domuz görmüş ve domuzu yalnız başına avlamak istemiş. Ama başaramamış ve domuz Hüseyin’in göğsünü parçalayarak orada öldürmüş.” – Kötülük - A
- 6- “Oğlundan haber alamayan Han, uşaklarını ormana yollamış. Kötü haber getireni öldürmekle tehdit etmiş.” Aracılık, geçiş anı – B
- 7- “Uşaklar, Hüseyin’i bulmak için yola çıkmış.” - Karşıt eylemin başlangıcı – C
- 8- “Uşaklar, yolda Hüseyin’i bulmuşlar.” – Giderme – K
- 9- “Uşaklar, hem Hüseyin öldüğü için hem de kendilerine zarar geleceği için ağlamışlar. O civarda yaşayan Ali adında elinden her iş gelen bir çoban varmış. Uşaklar, Çoban Ali’nin yanına gidip dertlerini anlatmışlar. Çoban Ali dombra çalgısını icat etmiş ve sabah olunca hanın yanına gitmişler.” - Güç iş – M
- 10- “Çoban Ali, hana oğluyla ilgili haber getirdiğini söylemiş ve dombroyu çalmaya başlamış. Acı acı çalan dombradan oğlunun öldüğünü anlayan han, çoban Ali’yi cezalandırmak istemiş. Ancak çoban Ali kötü haberin kendisinin değil, dombranın verdiğini söylemesi üzerine dombra cezalandırılarak uşakların ve Ali’nin hayatı kurtulmuş.” - Güç işi yerine getirme – N.

Çözümleme sonucunda incelenen masalın Propp’un masal sınıflandırmasına göre M-N’den (güç iş-güç işi yapma) geçen gelişme olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Masalın işlev şeması incelendiğinde 31 işlevin tümünün masalda yer almadığı ancak belli bir sırayı izleyerek masalı şekillendirdiği tespit edilmiştir. Masaldaki işlev şemasının aşağıdaki gibi olduğu görülmektedir:

α --- β --- γ --- δ --- A --- B --- C --- K --- M --- N

TARTIŞMA

Propp’un uyguladığı bu yöntem tüm Türk masallarına uygulanamayabilir. Ancak getirdiği yenilikler bakımından incelendiğinde hem belirlenen işlevlerin evrensel bir değer taşıması hem de belirlenen sıranın çoğu masalda kendini göstermesi Propp’un haklılığını ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda Türk masalları ve yabancı masallar arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması yine geliştirilen yöntem kullanılarak belirlenebilir. Aynı zamanda Propp’un belirlediği 31 işlevden daha fazlası tespit edilerek ortaya yeni çalışmalar çıkabilir. Alan yazın incelendiğinde Propp’un geliştirdiği masal biçimbilimi yöntemi günümüz araştırmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. En çok masal türünde kullanıldığı görülen bu yöntem roman, destan, mesnevi gibi edebi türlerin yanında film gibi görsel ürünlerin incelenmesinde de kullanılmaktadır (Akçam, 2020; Yiğit, 2018; Uğur ve Günaydın, 2019; Perk, 2019; Bars, 2014; Kılıç, 2021; Zariç, 2013; Temel, 2010). Propp (2001), belirlediği işlevlerin tümünün masalarda olmasını şart koşmaz ancak bu işlevlerin belli bir sırayı izlediğini ifade eder. Yapılan alan yazın taramasında farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen çalışmaların bu koşulu gerçekleştirmediği tespit edilmiştir. Yani Propp (2001) tarafından belirlenen 31 işlevin belli bir sırayı takip etmeyerek masalarda yer aldığını görmek mümkündür (Perk, 2019; Akçam, 2020; Günaydın ve Uğur,

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

2019). Buna rağmen işlevlerin belli bir kalıpta ortaya konan ürünlerde varlığını göstermesi önemli bir etkidir.

SONUÇ

Yapılan araştırma sonucunda sınırlı sayıda işlevlerin tespit edildiği görülmüştür. İşlevler arasındaki ilişki tutarlı bir biçimde devam eder. Böylece hiçbir işlevin diğerini dışlamadığını görürüz. Ayrıca masalda güç iş ve güç işi yerine yapma ulamı yerine getirilerek M-N çiftini içerdiği görülmektedir. Belirtildiği üzere tüm işlevler incelenen her eserde bulunmayabilir. Araştırmamıza dahil olan Kazakistan'a ait "Dombra Ne Dedi?" adlı masalda da tüm işlevler bulunmasa bile Propp'un (2001) belirttiği gibi işlevler belli bir sırayı takip etmektedir. İşlev sırası aşağıda gösterilmiştir:

α --- β --- γ --- δ --- A --- B --- C --- K --- M --- N

Propp'un geliştirdiği yönteme dayanarak belirtilen tüm işlevlerin masalda olmadığını görebiliriz. Ancak görülen o ki masal biçimbilimi kuramı etrafında şekillenen bu yöntem Türk masallarına da uygulanabilir bir nitelik taşımaktadır. İncelenen masal başlangıç durumu dahil edilmediği takdirde evden uzaklaşma (β) işlevi ile başlayıp güç işin yerine getirilmesi (N) işlevi ile sona ermiştir. İşlevler incelendiğinde her işlevin birbiriyle mantıklı ve tutarlı bir sıra içinde varlığını gösterdiği görülmektedir. Araştırma sonucunda masalları biçimbilimsel olarak inceleyen Propp yöntemi, "Dombra Ne Dedi?" adlı masalda kullanılarak işlevlerin sırasının değişmediği ve birçok işlevin masalda yer aldığı tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

Araştırma sonunda ortaya çıkan öneriler aşağıdaki gibidir:

- Propp metodu kullanılarak birçok masalın incelendiği görülmüş ancak destan, fabl, film gibi farklı türlere ilişkin ürünlerin yeterli sayıda incelenmediği tespit edilmiştir. Propp metodu ile bu alanda çalışmaların yapılmasına özen gösterilmelidir.
- Farklı kültürlere ait masalların bir arada incelendiği çalışmalara çok az rastlanmıştır. Bu masalların karşılaştırmalı olarak incelenmesi bundan sonra yapılacak çalışmalara yol gösterecektir.
- Çocukların hayal dünyasında derin izler bırakan masallar üzerine yapılan çözümleme çalışmaları artırılmalıdır.
- Masallarda herhangi bir işleve karşılık gelmeyen ögeler belirlenerek Propp'un uyguladığı metot geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akçam, H. (2020). Propp'un yapısal inceleme metodu bağlamında Ulak filmi incelemesi. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(I), 35-43.
- Arıcı, A. F. (2012). *Masalın Sesi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Artun, E. (2011). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri -Edebiyat Tarihi/Metinler-*, İstanbul: Karahan Kitabevi.
- Ayhan, M., & Arslan, M. (2014). Edebî metin olarak masalların yabancılara Türkçe öğretiminde dilsel ve kişisel becerilerin gelişimine etkisi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 543-560.
- Bars, M. E. (2014). Vladimir Propp'un yapısal çözümleme yöntemi çerçevesinde "Battal Gazi Destanı" filminin incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 18, 79-97.
- Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Bilgesu Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (2021). *Zaman Zaman İçinde*, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Gamberova, Ş. Ve Dadaşova Z. (2018). *Türk Dünyasının Nağıl Bağı Masal Bahçesi*, Ankara: Türksoy Yayınları.
- Gökşen, E. N. (1955). Masalın imkânları ve ana dile hizmeti. *Türk Dili*, 3(33).
- Günay, U. (2011). *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Helimoğlu Yavuz, M. (2002). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Kılıç, G. N. (2021). Vladimir Propp'un yapısal anlatı çözümleme yöntemi çerçevesinde " Mehmed-Eşkîya" masalının incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 14(77).
- Özçelik, M. (1993). *Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Perk, D. (2019). Masal uyarlamalarının Vladimir Propp'un yaklaşımı ile incelenmesi "Pamuk Prenses" masalı örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36(1), 122-132.
- Propp, V. (2011). *Masalın Biçimbilimi-Olağanüstü Masalların Yapısı* (2. Baskı). (Çeviri: Mehmet Rifat, Sema Rifat), İstanbul: Om Yayınevi.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2010). *Masal Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Seyitoğlu, B. (1986). *Masal, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, Ankara: KB Yayınları.
- Temel, S. (2010). Propp metodu ve bir Karagöz metnine uygulanması. *Sanat Dergisi*, (8), 85-106.
- Thompson, S. (1977)., *The Folktale*, Berkeley: University of California Press.
- Tosunoğlu, M., & Melanlıoğlu, D. (2006). Türk topluluklarında söylenen tekerlemelerin çocuk gelişimindeki yeri ve önemi. *II. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 333-338.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Tüm, G. Atasözlerinin Değişik Kültür ve Dilleri Anlamadaki Rolü, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 5, 4, 2010.

Uğur, U., Günaydın, R. (2019). Vladimir Propp'un yapısal çözümleme yöntemi çerçevesinde "Tadeo Jones 2: Kral Midas'ın Sırrı" filmi incelemesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 9(1), 25-43.

Wensinck, A. J. (1979). Mesel İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Yiğit, S. (2018). Lâmi'î'nin Vâmık U Azrâ Mesnevîsinin Vladimir Propp'un masal çözümleme metoduna göre incelenmesi. Mecmua, (6), 76-95.

Zariç, M. (2013). Vladimir Propp'un işlevler ve eylem alanları modeli açısından Yaşar Kemal'in Ağrı Dağı Efsanesi romanı. Hece, 195, 108-117.

FROM VINEYARD TO TABLE: EXPLORING THE DRIVERS OF THE FARM-TO-TABLE MOVEMENT IN BORDEAUX'S RESTAURANT INDUSTRY

Lect. Thi-Hoang-Anh TRAN

Lecturer-Researcher, Can-Tho University, School of Social Sciences and Humanities,

Department of History - Geography - Tourism, Can-Tho City, Vietnam

ORCID number: <https://orcid.org/0000-0002-8264-8585>

ABSTRACT

Bordeaux, known worldwide for its prestigious wines, has recently emerged as a forerunner of the farm-to-table movement within France's restaurant industry. The purpose of this research was to delve into the factors influencing this trend's success. The study's background is rooted in the global shift towards sustainable consumption and the desire to reconnect with local food systems. A qualitative research methodology was employed, encompassing in-depth interviews with restaurant owners, local farmers, and culinary experts in Bordeaux. This approach provided comprehensive insights into the actors' perspectives and experiences within the farm-to-table movement. Findings from the study highlight a multitude of factors contributing to the movement's success. These include strong ties and collaboration between local farmers and restaurants, growing consumer demand for high-quality, locally-sourced food, and the city's heritage of gastronomic excellence. Furthermore, the study identified key challenges, such as ensuring consistent supply and maintaining price competitiveness. In conclusion, the farm-to-table movement's success in Bordeaux's restaurant industry appears to be driven by a confluence of favorable conditions, suggesting potential for similar initiatives in other regions with rich culinary traditions. The research also underscores the necessity of fostering robust local food systems for the movement's long-term sustainability.

Keywords: Farm-to-Table Movement, Bordeaux, Restaurant Industry, Sustainable Consumption, Local Food Systems, Gastronomy.

1. INTRODUCTION

The farm-to-table concept, also known as farm-to-fork, emphasizes a food system where restaurants source their ingredients directly from local farms, promoting fresh, locally-produced, and sustainable food consumption (Feagan & Morris, 2009). The rising prominence of this movement in Bordeaux, an area already steeped in gastronomic excellence, provides an intriguing context for further exploration. The interest in local food systems has escalated in recent years. A study by Renting et al. (2003) highlights that the shift toward local food systems has grown by 40% in the last decade in France. This trend is driven by a global shift toward sustainable consumption and the consumers' desire to reconnect with local food systems (Seyfang, 2006). Bordeaux, celebrated for its wine-making tradition and housing 65 Appellations d'Origine Contrôlées, has shown a remarkable commitment to environmental stewardship, increasing certified sustainable practices from 35% in 2014 to 75% in 2021 (Fitzgerald, 2023). Innovations in corporate social responsibility, coupled with U.S. sales trends reaching 5.2 million annual bottles for dry white Bordeaux, highlight the success of these sustainable measures. These figures underscore the relevance and timeliness of the study's focus on the farm-to-table movement within Bordeaux's restaurant industry.

Despite the growing trend, the factors driving the success of the farm-to-table movement in the context of Bordeaux's restaurant industry remain underexplored. Although previous research has provided some insights into local food systems (e.g., Renting et al., 2003; Feagan & Morris, 2009; Seyfang, 2006), there is a dearth of studies focusing on the specific interactions and

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

dynamics between local farmers and restaurants in the Bordeaux context. This research aims to bridge this gap by conducting an in-depth investigation into the drivers of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry. The study employs a qualitative methodology, comprising in-depth interviews with key actors within the movement, including restaurant owners, local farmers, and culinary experts in Bordeaux. This approach allows the study to gain an in-depth understanding of the phenomenon, offering comprehensive insights into the factors contributing to the movement's success in Bordeaux and the challenges it faces.

To fully explore the dynamics of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry and the factors contributing to its recent success, this study posed the following research questions:

Research question 1 (RQ1): What are the key drivers behind the success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry?

Research question 2 (RQ2): How does the collaboration between local farmers and restaurants influence the progression of the farm-to-table movement in Bordeaux?

Research question 3 (RQ3): What role does consumer demand for high-quality, locally-sourced food play in advancing the farm-to-table movement in Bordeaux?

Research question 4 (RQ4): How does Bordeaux's heritage of gastronomic excellence contribute to the success of the farm-to-table movement?

Research question 5 (RQ5): What are the major challenges faced by stakeholders involved in the farm-to-table movement in Bordeaux and how are they being addressed?

Research question 6 (RQ6): How does the farm-to-table movement contribute to sustainable consumption and the strengthening of local food systems in Bordeaux?

These questions guided the investigation in identifying the factors shaping this movement and in evaluating the impact of these factors on Bordeaux's restaurant industry and its sustainability. The research is structured as follows: After this introduction, a review of relevant literature provides a theoretical foundation for the study. Subsequently, the research methodology is outlined, followed by an in-depth presentation of the study's findings. The discussion section interprets these findings in light of the existing literature, and the conclusion provides an overview of the research's implications, contributions, and suggestions for future research.

2. LITERATURE REVIEW

To provide a comprehensive understanding of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry, the literature review of this study focused on examining the following areas:

2.1. Understanding the Farm-to-Table Movement

The farm-to-table movement, often referred to as the farm-to-fork movement, has risen to prominence over recent years, becoming a significant trend within the global food sector. According to several studies (e.g. Mittelstead, 2018; Ye et al., 2018; Yuan et al., 2018), the movement encompasses a range of practices aiming to shorten the food supply chain, encouraging direct relationships between farmers and consumers, and promoting the consumption of locally sourced and sustainably grown products. Initially emerging as a response to growing concerns about industrial food systems' negative impacts, the farm-to-table movement has since evolved into a broader social movement advocating for healthier and more sustainable food consumption practices (Feenstra, 2002). In the current context, it is seen as an important part of the transition towards sustainable diets and food systems, which involves various environmental, health, and social aspects (Fischer & Garnett, 2016). The significance of the farm-to-table movement extends beyond individual dietary choices, reflecting broader shifts in societal values and norms. Research by Lyson (2012) suggests that the movement is

indicative of an increasing appreciation for local food systems, food quality, and environmental sustainability within contemporary society. The study underscores the critical role that the farm-to-table movement plays in reconnecting consumers with their food sources and fostering a deeper understanding of food production processes. In terms of factors influencing the growth of the farm-to-table movement, several have been highlighted by researchers. Hinrichs (2003) points out that increased consumer awareness and concern about food safety, nutrition, and the environmental impact of food production have been significant drivers. Similarly, DeLind (2011) notes the influence of a broader societal shift towards sustainability, while Feagan et al. (2004) highlight the role of local food networks in promoting the farm-to-table trend. These networks, through various initiatives such as farmers' markets and community-supported agriculture, foster direct connections between farmers and consumers, further propelling the movement's growth (Feagan et al., 2004). In summary, the literature presents the farm-to-table movement as a multifaceted phenomenon reflecting broader societal trends and consumer preferences towards sustainable consumption. The movement's growth has been influenced by various factors, including consumer awareness, societal shifts, and the development of local food networks. Understanding this movement and its implications provides crucial insights into the context within which Bordeaux's restaurant industry operates and is a prerequisite for investigating the factors contributing to the success of the farm-to-table movement in the region.

2.2. The Significance of Farmer-Restaurant Collaboration in the Farm-to-Table Movement

The farm-to-table movement hinges on the successful collaboration between various actors within the food system, particularly farmers and restaurants. This collaboration, according to Mundler and Rumpus (2012), serves to bridge the gap between food producers and consumers, leading to a more transparent and sustainable food supply chain. Numerous studies have highlighted the benefits of such collaborations. It has been found that strong relationships between farmers and restaurants can result in a diverse range of advantages. For instance, Ilbery and Maye (2005) point out that collaboration provides restaurants with access to fresh, locally produced ingredients, leading to improved quality and authenticity of the dishes offered. This, in turn, can enhance customer satisfaction and boost the restaurant's reputation. Similarly, Gómez and Ricketts (2013) note that collaboration can benefit farmers by offering stable markets for their produce and potentially higher prices compared to traditional distribution channels.

Despite these benefits, collaborations between farmers and restaurants are not without challenges. Issues like inconsistencies in product supply, differing expectations about quality and price, and the additional effort required for direct marketing have been cited as potential obstacles (Starr et al., 2003; Hunt, 2007). Furthermore, as identified by Allen and Hinrichs (2007), the practicalities of establishing and maintaining close collaborations between farmers and restaurants can be complex and time-consuming. Nevertheless, these collaborations are seen as essential for the success of the farm-to-table movement. As argued by Brown and Miller (2008), the strength and quality of relationships between farmers and restaurants can significantly influence the effectiveness and sustainability of the movement. By facilitating direct interactions and mutual understanding, these collaborations can serve to foster a robust and resilient local food system. In light of this, understanding the dynamics of farmer-restaurant collaborations and their role in the farm-to-table movement provides a necessary backdrop to the investigation of the movement's success in Bordeaux's restaurant industry. This research delves into the specific factors contributing to the strength and success of these collaborations in the given context.

2.3. The Rise in Consumer Demand for High-Quality, Locally-Sourced Food

An important dynamic in the farm-to-table movement is the shifting consumer behavior, particularly the growing demand for high-quality, locally-sourced food. Recent studies, such as that of Onozaka et al. (2010), indicate a significant increase in consumer preference for local food, with consumers attributing this preference to perceived superior quality and freshness. Such consumer behavior can be traced to a variety of factors. For one, the increasing consciousness to health and the environment has driven consumers to seek food products that are fresh, nutritious, and sustainable (Hughner et al., 2007). Moreover, consumers are motivated by the desire to support local economies and the associated positive social impacts (Zepeda & Li, 2006). The growing consumer demand for locally-sourced food has significant implications for the food industry. In particular, restaurants adopting the farm-to-table model can benefit from consumer willingness to pay a premium for local food (Darby et al., 2008). However, it also presents challenges, such as the need to adapt to changing customer preferences and the increased emphasis on transparency and authenticity in sourcing (King, 2010; Martinez et al., 2010). This trend, and its impact on the farm-to-table movement, is crucial in understanding the drivers behind the success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry. It provides a context within which the study can evaluate the factors that have led to the movement's acceptance and popularity among consumers in the region.

2.4. The Interplay of Gastronomic Heritage and Local Food Systems in Bordeaux

The gastronomic heritage of Bordeaux, as an integral part of the city's identity, has significantly influenced local food systems. It's been suggested that culture and heritage play a crucial role in food choices and consumption habits (Sims, 2009). In the context of Bordeaux, the region's long-standing tradition of culinary excellence has shaped local food consumption habits, fostering an appreciation for quality, locally-sourced produce (Cohen & Avieli, 2004). The city's gastronomic heritage also has implications for its local food systems. Bessière and Tibère (2013) posited that gastronomic heritage could potentially drive the demand for local products, reinforcing local food systems. Indeed, the preservation of culinary heritage often requires the continuity of local food production practices, thus strengthening local food networks (Meyerding et al., 2019; Zocchi et al., 2021). Furthermore, gastronomic heritage can serve as an impetus for sustainable consumption. Studies have shown that consumers tend to associate local food with cultural authenticity and sustainable practices, which could further boost demand for local produce (Goodman, 2003). Understanding the influence of Bordeaux's gastronomic heritage on its local food systems is critical in analyzing the factors contributing to the success of the farm-to-table movement within the city's restaurant industry. It provides insights into how cultural factors shape food consumption behaviors and influence local food systems, thereby illuminating potential strategies for promoting sustainable consumption and supporting local food networks.

2.5. Navigating the Challenges of the Farm-to-Table Movement

While the farm-to-table movement has experienced considerable growth and success, it is not without its challenges. Key issues that have emerged from the literature include ensuring a consistent supply of produce and maintaining price competitiveness. Ensuring a consistent supply of locally-sourced produce can be a significant challenge for the farm-to-table movement. Climate variability, crop diseases, and other natural events can affect agricultural yields and subsequently, the availability of local food (Mount, 2012). This unpredictability can prove challenging for restaurants that need to maintain a steady menu offering (Cone & Myhre, 2000). Furthermore, maintaining price competitiveness while prioritizing high-quality, locally-sourced food can be a challenge. Locally-sourced food often comes with a higher price tag due

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

to the costs associated with sustainable farming practices and direct selling methods (Feenstra, 2007). While consumers are increasingly willing to pay a premium for local food, the higher costs may still present a barrier to some (Darby et al., 2008). Addressing these challenges is crucial for the continued success and sustainability of the farm-to-table movement. By understanding and navigating these issues, practitioners can develop strategies to strengthen local food systems and promote sustainable consumption.

2.6. Farm-to-Table Movement: Bridging Sustainable Consumption and Local Food Systems

Research in the area of sustainable consumption has increasingly linked the farm-to-table movement with sustainability. This linkage is founded on the premise that a strong local food system is critical in promoting sustainable consumption practices. Globally, the farm-to-table movement has shown the potential in contributing to sustainability goals by reducing food miles, promoting agrobiodiversity, and supporting local economies (Sage, 2003; Feagan et al., 2004). By sourcing locally, restaurants not only reduce the carbon footprint associated with food transportation but also contribute to the resilience and diversity of local agricultural systems (Coley et al., 2009). Moreover, restaurants play a significant role in shaping consumption practices. As highlighted by Seyfang (2006), the dining environment can act as a crucial space for fostering consumer awareness about food provenance and sustainability issues. Through their menu choices and interactions with customers, restaurants can promote the value of local, high-quality ingredients, thus encouraging sustainable consumption (Morgan & Sonnino, 2013). However, as underlined by Goodman (2004), the success of this movement in promoting sustainability also depends on the wider socio-economic context, including the willingness and ability of consumers to pay a premium for locally sourced food. The intersection of these factors indicates the need for further exploration of the farm-to-table movement as a strategy for fostering sustainable consumption within specific regional contexts like Bordeaux. In sum, the literature review has provided a comprehensive insight into the multi-dimensional aspects of the farm-to-table movement, consumer preferences for locally-sourced food, and the role of restaurants in shaping consumption practices. The analysis further reveals the potential of this movement in enhancing local food systems and fostering sustainable consumption, while acknowledging the challenges involved. With this understanding, the research now proceeds to the methodology section, which outlines the approach used in gathering and interpreting the empirical data for a more nuanced understanding of the farm-to-table movement within Bordeaux's restaurant industry.

3. METHODOLOGY

3.1. Research Hypotheses

Building on the comprehensive review of the literature and in line with the study's objectives, several hypotheses were formulated to guide the subsequent analysis. These hypotheses draw upon key themes that emerged from the literature review, primarily revolving around strong ties and collaboration between local farmers and restaurants, growing consumer demand for high-quality, locally-sourced food, Bordeaux's gastronomic heritage, and the challenges such as ensuring consistent supply and maintaining price competitiveness.

Hypothesis 1 (H1): Stronger ties and increased collaboration between local farmers and restaurants positively influence the success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry.

Hypothesis 2 (H2): The success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry is significantly driven by growing consumer demand for high-quality, locally-sourced food.

Hypothesis 3 (H3): The rich heritage of gastronomy in Bordeaux significantly contributes to the thriving farm-to-table movement in the city's restaurant industry.

Hypothesis 4 (H4): Ensuring a consistent supply of produce poses a significant challenge to the success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry.

Hypothesis 5 (H5): Maintaining price competitiveness is a critical challenge faced by the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry.

These hypotheses provide the framework for investigating the specific factors that have influenced the success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry.

In accordance with the research hypotheses set forth, the study has identified the following independent and dependent variables:

Independent Variables:

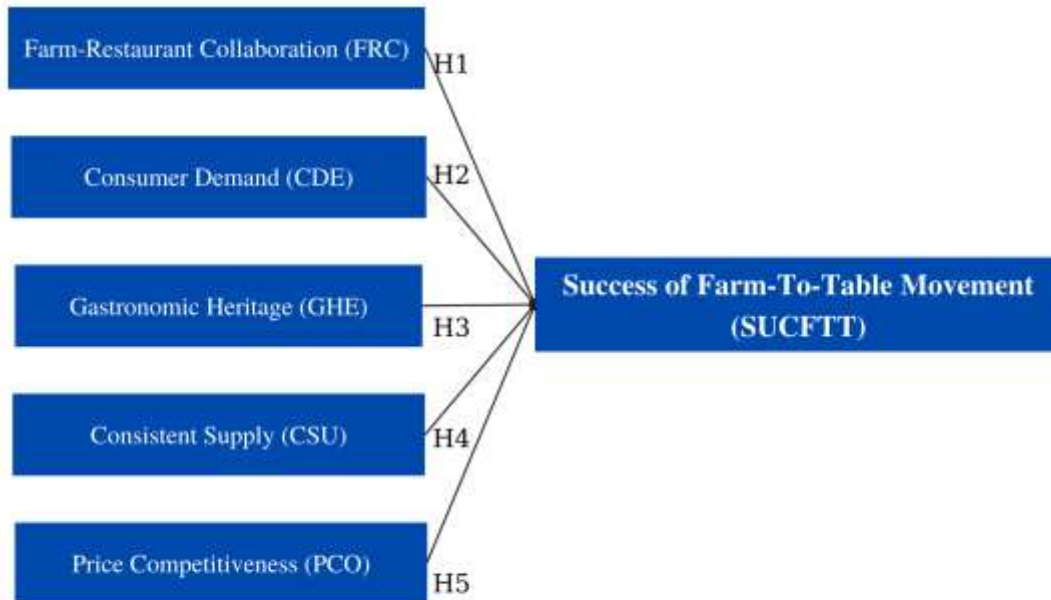
- (1) Strength of ties and level of collaboration between local farmers and restaurants (Farm-Restaurant Collaboration) (FRC)
- (2) Consumer demand for high-quality, locally-sourced food (Consumer Demand) (CDE)
- (3) Gastronomic heritage of Bordeaux (Gastronomic Heritage) (GHE)
- (4) Consistency of supply of local produce (Consistent Supply) (CSU)
- (5) Level of price competitiveness (Price Competitiveness) (PCO)

Dependent Variable: Success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry (Success of FTT Movement) (SUCFTT)

3.2. Research Model

To better elucidate the driving forces behind the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry, it is imperative to build a comprehensive research model that delineates the interaction between the aforementioned variables. Based on the aforementioned hypotheses, the research model for this investigation was subsequently developed by the author as follows:

Figure 1. Research Model

Source: The author (2023)

3.3. Qualitative Approach

In response to the research questions and hypotheses proposed, the research utilized a qualitative approach, notably in-depth interviews. This research method aligns with established practices in social and behavioral research to explore phenomena in their natural context (Creswell & Creswell, 2017). Consequently, it was deemed to offer the most valuable insights for exploring the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry, considering the subjective and contextual nature of the factors being studied. The subjects of these interviews were selected purposefully to include key stakeholders (n=30), including restaurant owners, local farmers, and culinary experts within Bordeaux. This strategy is corroborated by Palinkas et al. (2015) who suggest that purposeful sampling in qualitative research enables an in-depth understanding of a phenomenon from the perspective of those experiencing it. The subsequent section presents Table 1, which provides an array of relevant references employed for the establishment of measurement scales, thus ensuring rigorous and robust qualitative investigation for this research.

Table 1. References for Measurement Scales

Variables	Observed variables/Sources
Farm-Restaurant Collaboration (FRC)	<p>FRC1: "Partnership Formalization": This variable represents the existence of formalized agreements or contracts between farmers and restaurants which substantiate their collaboration (Mundler & Rumpus, 2012).</p> <p>FRC2: "Frequency of Interaction": This denotes the regularity of interactions between farmers and restaurant owners or chefs, including meetings, site visits, or other forms of communication (Gómez & Ricketts, 2013).</p> <p>FRC3: "Mutual Understanding and Trust": This variable gauges the level of mutual understanding and trust between farmers and restaurant personnel, which is integral to a successful collaboration (Ilbery & Maye, 2005).</p> <p>FRC4: "Shared Values and Goals": This measures the extent to which farmers and restaurants share common values and goals, such as a commitment to promoting local food systems and sustainable consumption (Brown & Miller, 2008).</p> <p>FRC5: "Collaborative Problem-Solving": This variable represents the ability and willingness of both parties to jointly address challenges such as inconsistencies in supply and differing quality expectations (Allen & Hinrichs, 2007).</p>
Consumer Demand (CDE)	<p>CDE1: "Health and Sustainability Consciousness": This variable captures the extent to which consumers are aware of and prioritize health and environmental sustainability in their food choices (Hughner et al., 2007).</p> <p>CDE2: "Local Economy Support": This refers to the consumer's motivation to support local economies through their food consumption choices (Zepeda & Li, 2006).</p> <p>CDE3: "Quality and Freshness Perception": This variable represents consumers' perception of the superior quality and freshness of locally-</p>

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

	<p>sourced food (Onozaka et al., 2010).</p> <p>CDE4: "Willingness to Pay Premium": This measures the extent to which consumers are willing to pay a premium price for locally-sourced food (Darby et al., 2008).</p> <p>CDE5: "Desire for Transparency and Authenticity": This variable gauges the importance placed by consumers on transparency and authenticity in food sourcing (King, 2010; Martinez et al., 2010).</p>
<p>Gastronomic Heritage (GHE)</p>	<p>GHE1: "Culinary Tradition": This variable represents the impact of Bordeaux's long-standing culinary tradition on its food consumption habits (Cohen & Avieli, 2004).</p> <p>GHE2: "Influence on Local Food Systems": This captures the effect of Bordeaux's gastronomic heritage on its local food systems and practices (Bessière & Tibère, 2013).</p> <p>GHE3: "Sustainable Consumption Driver": This variable measures the extent to which gastronomic heritage serves as an impetus for sustainable consumption, influencing the demand for local produce (Goodman, 2003).</p> <p>GHE4: "Authenticity Perception": This gauges how the cultural authenticity associated with Bordeaux's gastronomic heritage boosts consumer demand for local food (Sims, 2009).</p> <p>GHE5: "Heritage Preservation": This variable assesses the role of gastronomic heritage in preserving and strengthening local food production practices (Meyerding et al., 2019; Zocchi et al., 2021).</p>
<p>Consistent Supply (CSU)</p>	<p>CSU1: "Seasonal Variability": This measures the effect of changing seasons on the availability and quality of locally sourced produce (Mount, 2012).</p> <p>CSU2: "Climate Impact": This variable represents the impact of climate variability and natural events, such as droughts and storms, on local agricultural yield (Mount, 2012).</p> <p>CSU3: "Crop Disease Impact": This reflects the influence of crop diseases and pests on the consistent availability of local produce (Cone & Myhre, 2000).</p> <p>CSU4: "Supply Chain Management": This measures the effectiveness of the management of the supply chain from farm to table, including aspects like storage, transportation, and timing (Wittman et al., 2012).</p> <p>CSU5: "Supplier Diversity": This variable evaluates the degree to which restaurants diversify their local suppliers to ensure consistent supply, even when one supplier encounters difficulties (Starr et al., 2003).</p>
<p>Price Competitiveness (PCO)</p>	<p>PCO1: "Cost of Sustainable Practices": This measures the additional costs associated with employing sustainable farming practices and direct selling methods (Wittman et al., 2012).</p> <p>PCO2: "Consumer Willingness to Pay": This variable assesses the extent to which consumers are willing to pay a premium for locally sourced food (Darby et al., 2008).</p> <p>PCO3: "Market Competition": This variable evaluates the level of</p>

	<p>competition within the local food market, which can affect the pricing strategies of farm-to-table restaurants (King, 2010; Martinez et al., 2010).</p> <p>PCO4: "Economic Viability": This represents the economic feasibility of sourcing locally, considering factors such as transportation costs, farmer's prices, and supply consistency (Wittman et al., 2012).</p> <p>PCO5: "Cost Management Strategies": This variable measures the effectiveness of strategies implemented by restaurants to manage the high costs associated with sourcing local food (Starr et al., 2003).</p>
--	---

Source: Author (2023)

The data collection process, which spanned over three months, was designed to be comprehensive enough to gain holistic insights while also feasible given the time constraints of the study. This time frame has been noted as a typical duration for qualitative studies aiming for depth and richness of data (Guest et al., 2006). Interviews were conducted face-to-face and audio-recorded for accuracy, with participants' consent. Open-ended questions were utilized to allow participants to express their perspectives and experiences fully, thus enhancing the richness of the data collected (Diefenbach, 2009). Subsequently, the data were transcribed verbatim and analyzed using thematic analysis. This widely accepted qualitative data analysis method (Braun & Clarke, 2006) allowed for the systematic identification, organization, and interpretation of patterns and themes in the collected data, providing comprehensive insights into the farm-to-table movement in Bordeaux. This research was conducted over nine months from September 2022 to May 2023. Therefore, the research design and methods utilized in the study were carefully chosen and grounded in established qualitative research principles, aimed at enhancing the potential reliability and validity of the study's findings.

4. FINDINGS AND DISCUSSION

4.1. Summary of Demographic Details for Interview Participants

In examining the characteristics of the interviewee sample, which includes restaurant owners, local farmers, and culinary experts within Bordeaux, diverse patterns are evident. The majority (60%) of the interviewees have been involved in the farm-to-table movement for more than five years, demonstrating their long-term commitment and experience in this domain. Around 25% of respondents have been engaged in this movement for three to five years, reflecting their growing interest and involvement. The remaining 15% are newcomers who have joined the farm-to-table movement within the last two years.

When asked about their roles, 40% of the interviewees are restaurant owners actively implementing the farm-to-table model, while 35% are local farmers supplying fresh, locally-sourced products. The remaining 25% are culinary experts who play an instrumental role in influencing and promoting sustainable consumption practices within Bordeaux.

Regarding their engagement with the farm-to-table movement, approximately 55% of the interviewees reported having a high level of involvement, contributing directly to the supply chain by either growing, supplying, or preparing locally sourced food. Around 30% had moderate involvement, providing support services or promoting the concept, while 15% had peripheral involvement, primarily limited to advocacy or educational roles.

In terms of challenges faced, around 45% reported consistent supply as the main hurdle, while 30% identified price competitiveness as their primary challenge. The remaining 25% highlighted other issues, such as regulatory constraints, logistical difficulties, and consumer awareness.

This variety in sample characteristics provides a comprehensive understanding of the diverse perspectives and experiences shaping the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry. It offers valuable insights for stakeholders seeking to further support and enhance this movement within the region. With a comprehensive understanding of the diverse backgrounds and experiences of our interviewees in the farm-to-table movement, the author now delves into a more detailed analysis of the key drivers propelling the movement in Bordeaux's restaurant industry, aiming to test and substantiate the formulated hypotheses of this study.

4.2. The Drivers of the Farm-to-Table Movement in Bordeaux's Restaurant Industry

4.2.1. Unraveling the Dynamics of Farmer-Restaurant Collaboration: A Pivotal Factor for the Success of Bordeaux's Farm-to-Table Movement

Examining the observation variable of 'Farm-Restaurant Collaboration (FRC)', compelling evidence was uncovered that substantiates this hypothesis. Respondents echoed the significance of the interdependent relationship between farmers and restaurant owners in the successful implementation of the farm-to-table model.

FRC1, or 'Partnership Formalization', was prevalent in the narratives of many respondents. One restaurant owner stated, "Having formal agreements with local farmers is vital. It provides a framework that ensures a consistent supply of quality produce" (Restaurant Owner 3). This remark encapsulates the essence of 'Partnership Formalization', reinforcing the findings of Mundler & Rumpus (2012).

The 'Frequency of Interaction' (FRC2) was another pivotal element emphasized by respondents. A local farmer shared, "Our regular meetings with chefs and restaurant owners not only foster mutual understanding but also allow us to adapt quickly to their changing needs" (Farmer 5). This reflection echoes the findings of Gómez & Ricketts (2013), who acknowledged the importance of regular interactions in sustaining effective collaboration.

'Mutual Understanding and Trust' (FRC3), as described by Ilbery & Maye (2005), was a recurrent theme throughout the interviews. Culinary Expert 2 underscored its significance, noting, "Trust is key in these partnerships. Farmers need to trust that restaurants will honor their commitments, and restaurants need to trust in the quality and consistency of the farmers' produce."

Furthermore, the alignment of 'Shared Values and Goals' (FRC4) was cited as a cornerstone of successful collaborations. "Our shared commitment to promoting local food systems and sustainable consumption is what makes our collaboration with local farmers truly fruitful" (Restaurant Owner 7), illustrating the sentiment articulated by Brown & Miller (2008).

Finally, 'Collaborative Problem-Solving' (FRC5), an important aspect of collaboration identified by Allen & Hinrichs (2007), was evident in many responses. A case in point is the statement by Farmer 9: "We encounter numerous challenges like inconsistencies in supply or differing quality expectations. The ability to address these issues jointly with restaurant owners has been crucial for the success of our partnership."

These vivid narratives provide compelling empirical support for H1, confirming the critical role of strong farmer-restaurant collaborations in driving the success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry.

4.2.2. Examining the Role of Consumer Demand: A Key Driver of the Farm-to-Table Movement in Bordeaux's Restaurant Industry

The results substantiate the H2 that the success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry is significantly driven by growing consumer demand for high-quality, locally-sourced food.

Analyzing the aspect of consumer demand, interviewees consistently highlighted consumers' increasing health and sustainability consciousness. One restaurant owner stated, "Our customers are becoming more health conscious and want to know where their food comes from. They're looking for transparency, quality, and sustainability in their choices" (Restaurant Owner 7). This sentiment is further echoed by a farmer who noted, "People want to support local farmers. They appreciate the freshness and superior quality of local produce and are willing to pay a premium for it" (Farmer 12).

These insights indicate a significant shift in consumer behavior and attitudes, reflecting a more profound health and sustainability consciousness (CDE1) and a strong motivation to support the local economy (CDE2). Furthermore, the perception of superior quality and freshness of locally-sourced food (CDE3) is a crucial factor driving demand. Moreover, consumers' willingness to pay a premium for local food (CDE4) and the desire for transparency and authenticity in food sourcing (CDE5) both play significant roles in propelling the farm-to-table movement's success in Bordeaux.

A culinary expert shed light on the importance of authenticity, stating, "Consumers today want authenticity. They value the story behind their food, the journey from farm to table. This authenticity is what makes local food special, and it's what drives demand" (Culinary Expert 3).

Overall, the results underscore that the farm-to-table movement's success in Bordeaux's restaurant industry is significantly influenced by growing consumer demand for high-quality, locally-sourced food. Such demand is spurred by factors such as increased health and sustainability consciousness, the desire to support the local economy, the perceived superior quality and freshness of local food, the willingness to pay a premium, and the desire for transparency and authenticity in food sourcing. This shift in consumer behavior presents both opportunities and challenges for stakeholders within the farm-to-table movement and the broader restaurant industry in Bordeaux.

4.2.3. Unraveling the Influence of Gastronomic Heritage: An Underpinning Factor for the Farm-to-Table Movement Success in Bordeaux's Restaurant Industry

Affirming the H3, the findings suggest that the rich heritage of gastronomy in Bordeaux significantly contributes to the thriving farm-to-table movement in the city's restaurant industry. Diving into the role of gastronomic heritage, the relevance of Bordeaux's long-standing culinary tradition (GHE1) was unanimously recognized by the interviewees. A culinary expert expressed, "Bordeaux's gastronomic heritage isn't just about the food; it's also about the practices and rituals associated with food. These traditions impact how we think about food and how we value local products" (Culinary Expert 8). A local farmer further emphasized the influence of gastronomy on local food systems (GHE2), stating, "Our heritage has shaped our farming practices, encouraging us to preserve traditional methods and grow heirloom varieties" (Farmer 16).

Furthermore, the gastronomic heritage was found to serve as a driver for sustainable consumption (GHE3). A restaurant owner elaborated, "Our customers value the unique tastes and textures that come with traditional cooking techniques and local ingredients. It's an authenticity (GHE4) that you can't replicate with mass-produced food" (Restaurant Owner 6). Notably, the heritage also plays a critical role in preserving and strengthening local food production practices (GHE5), providing much-needed resilience against the standardized global food systems.

Overall, the results attest to the instrumental role of gastronomic heritage in nurturing the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry. The city's culinary tradition, influence on local food systems, role in promoting sustainable consumption, perceived authenticity, and

impact on heritage preservation are significant factors propelling the success of this movement. These insights offer a compelling narrative on how Bordeaux's rich gastronomic heritage contributes to a sustainable and resilient local food system, thereby fueling the city's farm-to-table movement.

4.2.4. Deciphering the Challenge of Consistent Supply: A Hurdle to Bordeaux's Farm-to-Table Movement Success

Supporting the hypothesis (H4), the research discerned that ensuring a consistent supply of produce indeed poses a significant challenge to the success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry.

Seasonal variability (CSU1) emerged as a prominent factor influencing the consistent supply of local produce. A farmer shared, "We operate under nature's rhythm. Seasonal changes affect the quantity and quality of our yield, which could sometimes limit what we can supply to the restaurants" (Farmer 7). Further complicating matters, climate impact (CSU2) and crop disease (CSU3) were also reported to affect the consistent availability of local produce. A restaurant owner pointed out, "We've seen some local farmers struggle with unpredictable weather and pest problems, which resulted in a disrupted supply" (Restaurant Owner 12).

Additionally, the efficiency of supply chain management (CSU4) was flagged as a critical factor in ensuring consistent supply. As one culinary expert put it, "Having a great product is one thing, but getting it from the farm to the restaurant when it's at its peak requires excellent logistics and coordination" (Culinary Expert 4). Meanwhile, supplier diversity (CSU5) was underscored as a strategy to mitigate supply issues. One restaurant owner explained, "We work with multiple local farmers to ensure that if one faces issues with their yield, we can still maintain a diverse and exciting menu" (Restaurant Owner 9).

In summary, these findings demonstrate the complex and multi-faceted challenge of ensuring a consistent supply of produce in the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry. Addressing this hurdle necessitates acknowledging and adapting to the realities of agriculture, including seasonal and climate variability, and optimizing supply chain management and supplier diversity. This aspect of the farm-to-table movement, thus, represents an area requiring further innovation and resilience.

4.2.5. Decoding the Pricing Paradox: Understanding the Challenge of Price Competitiveness in Bordeaux's Farm-to-Table Movement

In supporting (H5), the study has unveiled that maintaining price competitiveness indeed poses a critical challenge to the farm-to-table movement's success in Bordeaux's restaurant industry.

The cost of sustainable practices (PCO1) was a recurrent theme that emerged from the discussions, reflecting its impact on the economics of local food sourcing. As one farmer revealed, "Switching to sustainable farming methods is more costly. We do not have the economies of scale that large farms have, and these costs are inevitably passed onto the consumer" (Farmer 5). Concurrently, the variable of consumer willingness to pay (PCO2) surfaced as a double-edged sword. While some consumers were ready to pay a premium for locally sourced food, others were deterred by the higher prices. As a restaurant owner stated, "While many of our customers value locally sourced food, the higher price can sometimes discourage them" (Restaurant Owner 14).

Market competition (PCO3) was another major factor affecting the restaurants' pricing strategies. One restaurant owner expressed, "The restaurant industry in Bordeaux is fiercely competitive. Price is often a deciding factor for many consumers when choosing where to eat" (Restaurant Owner 3). Furthermore, the economic viability of sourcing locally (PCO4), considering factors like transportation costs and supply consistency, was a concern expressed

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

by several interviewees. One restaurant owner shared, "Getting produce from a local farm sometimes is more expensive than buying from a large supplier. These additional costs challenge our bottom line" (Restaurant Owner 8).

The study also found that restaurants were employing cost management strategies (PCO5) to mitigate the high costs associated with local sourcing. A restaurant owner explained, "We try to offset the higher costs by reducing food waste, optimizing our menu, and educating our customers about the value of local food" (Restaurant Owner 10).

In essence, these findings underscore the intricate balance between honoring the principles of the farm-to-table movement and maintaining price competitiveness in Bordeaux's restaurant industry. This challenge highlights the necessity of developing innovative solutions that can mitigate the high costs associated with local sourcing while retaining consumers' patronage.

In sum, the research findings corroborate all five hypotheses posited, affirming that the success of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry is indeed influenced by stronger ties and increased collaboration between local farmers and restaurants, growing consumer demand for high-quality, locally-sourced food, the city's rich gastronomic heritage, the challenge of ensuring a consistent supply, and the need to maintain price competitiveness.

4.3. Intersecting Global Trends and Local Practices: Aligning Findings on the Farm-to-Table Movement in Bordeaux with Existing Literature

The findings of this research substantiate various propositions made in previous studies, enhancing the comprehensibility and relevance of the farm-to-table movement in the context of Bordeaux's restaurant industry.

Firstly, the research validates the assertion by these studies (e.g. Mittelstead, 2018; Ye et al., 2018; Yuan et al., 2018) that the farm-to-table movement, which has gained considerable momentum globally, has led to increased relationships between farmers and consumers and the heightened use of local and sustainably produced ingredients. This is corroborated by the findings on the influence of strong ties and increased collaboration between local farmers and restaurants on the success of the farm-to-table movement in Bordeaux.

Similarly, the research supports the findings of Hinrichs (2003) and DeLind (2011) that the growth of the farm-to-table movement has been spurred by increased consumer consciousness about food safety, nutrition, and environmental impact. This is evident from the identified consumer demand for high-quality, locally-sourced food in Bordeaux's restaurant industry.

The recognition of Bordeaux's rich gastronomic heritage as a significant driver of the farm-to-table movement resonates with the study by Sims (2009), who underlined the role of culture and heritage in shaping food choices and consumption habits. The current research extends this perspective by demonstrating the role of gastronomic heritage in supporting the farm-to-table movement within a city renowned for its culinary tradition.

As for the challenges of the farm-to-table movement, the research aligns with the concerns raised by Starr et al. (2003) and Hunt (2007) about the difficulties related to consistent supply and price competitiveness. It further corroborates the arguments by Mount (2012) about the impact of seasonal and climatic variability on the availability of locally sourced produce. This understanding adds depth to the study, illuminating the complexities faced by the farm-to-table movement in Bordeaux and elsewhere.

Lastly, the findings validate the position of Sage (2003) and Feagan et al. (2004) that the farm-to-table movement can contribute to sustainability goals by reducing food miles, promoting agrobiodiversity, and supporting local economies. This is in line with the identified key factors driving the movement in Bordeaux, reflecting its potential to foster sustainable consumption and promote local food systems.

In summary, the findings of this research not only align with the existing literature but also provide fresh insights into the dynamics of the farm-to-table movement in the specific context of Bordeaux's restaurant industry. The research extends the understanding of this global phenomenon and highlights its potential and challenges within a region known for its gastronomic excellence.

5. CONCLUSION

5.1. Achieving Research Objectives and Addressing Research Questions

This research has successfully achieved its objectives and addressed the proposed research questions, providing a comprehensive understanding of the farm-to-table movement in Bordeaux's restaurant industry. The findings underscore key drivers, including strong farmer-restaurant collaboration, growing consumer demand for high-quality, locally-sourced food, and Bordeaux's rich gastronomic heritage. The research also illuminated the primary challenges faced by stakeholders, namely the consistency of produce supply and maintaining price competitiveness. Regarding RQ1, the research affirmed the pivotal role of farmer-restaurant collaboration in driving the success of the farm-to-table movement, substantiating H1. This aligns with existing literature, emphasizing the importance of partnerships, frequency of interaction, trust, shared goals, and problem-solving capabilities in these collaborations. As for RQ2, the study found that such collaboration is integral to the movement, bridging the gap between farmers and consumers and promoting transparency and sustainability in the food supply chain. Addressing RQ3, the study revealed that growing consumer demand for high-quality, locally-sourced food significantly propels the farm-to-table movement in Bordeaux. Factors such as health consciousness, willingness to support local economies, perceived quality, willingness to pay a premium, and desire for transparency and authenticity in food sourcing were key drivers of this demand. Responding to RQ4, the research recognized that Bordeaux's rich gastronomic heritage significantly contributes to the success of the farm-to-table movement in the region, shaping local food consumption habits, strengthening local food systems, and fostering sustainable consumption. Answering RQ5, the research underscored that a consistent supply of produce and maintaining price competitiveness represent significant challenges to the movement in Bordeaux. The findings highlighted the impact of seasonal variability, climate change, supply chain efficiency, and market competition on these challenges. Lastly, addressing RQ6, the study confirmed that the farm-to-table movement in Bordeaux has substantially contributed to sustainable consumption and the strengthening of local food systems, mirroring global trends and literature on the subject. In sum, this research has achieved its objectives by providing a comprehensive understanding of the farm-to-table movement in Bordeaux, validating its hypotheses, and illuminating the movement's potential and challenges within this specific context. This accomplishment further contributes to the broader discourse on local food systems and sustainable consumption.

5.2. Recommendations

Given the findings of this research, a set of recommendations are proposed to further support and enhance the farm-to-table movement within Bordeaux's restaurant industry.

(1) **Strengthen Farmer-Restaurant Collaboration:** It is recommended that formalized partnerships between farmers and restaurants are fostered. This can be achieved through regular meetings, open dialogue, and mutual understanding and trust. By addressing shared goals and employing collaborative problem-solving, these partnerships can create a resilient local food network that effectively meets consumer demand.

(2) **Increase Consumer Education:** Stakeholders should consider implementing educational initiatives to raise consumer awareness about the benefits of locally sourced food. By

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Turkiye

- Alissa Fitzgerald. (2023). Old world Bordeaux raises the bar on environmental action and corporate responsibility. Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/alissafitzgerald/2022/05/05/old-world-bordeaux-raises-the-bar-on-environmental-action-and-corporate-responsibility/?sh=3cd364db2b20> on 1 July 2023.
- Bessièrè, J., & Tibèrè, L. (2013). Traditional food and tourism: French tourist experience and food heritage in rural spaces. *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 93(14), 3420-3425.
- Brown, C., & Miller, S. (2008). The impacts of local markets: A review of research on farmers markets and community supported agriculture (CSA). *American journal of agricultural economics*, 90(5), 1296-1302.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- Cohen, E., & Avieli, N. (2004). Food in tourism: Attraction and impediment. *Annals of Tourism Research*, 31(4), 755-778.
- Cone, C. A., & Myhre, A. (2000). Community-supported agriculture: A sustainable alternative to industrial agriculture?. *Human Organization*, 187-197.
- Coley, D., Howard, M., & Winter, M. (2009). Local food, food miles and carbon emissions: A comparison of farm shop and mass distribution approaches. *Food Policy*, 34(2), 150-155.
- Diefenbach, T. (2009). Are case studies more than sophisticated storytelling?: Methodological problems of qualitative empirical research mainly based on semi-structured interviews. *Quality & Quantity*, 43, 875-894.
- DeLind, L. B. (2011). Are local food and the local food movement taking us where we want to go? Or are we hitching our wagons to the wrong stars? *Agriculture and Human Values*, 28(2), 273-283.
- Darby, K., Batte, M. T., Ernst, S., & Roe, B. (2008). Decomposing local: A conjoint analysis of locally produced foods. *American Journal of Agricultural Economics*, 90(2), 476-486.
- Feenstra, G. (2007). The roles of farmers markets in fueling local economies. *Gastronomic Sciences*, 1(7), 56-67.
- Fischer, C. G., & Garnett, T. (2016). Plates, pyramids, and planets: Developments in national healthy and sustainable dietary guidelines: a state of play assessment. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*.
- Feagan, R., Morris, D., & Krug, K. (2004). Niagara region farmers' markets: local food systems and sustainability considerations. *Local Environment*, 9(3), 235-254.
- Feagan, R. B., & Morris, D. (2009). Consumer quest for embeddedness: a case study of the Brantford Farmers' Market. *International Journal of Consumer Studies*, 33(3), 235-243.
- Feenstra, G. (2002). Creating space for sustainable food systems: Lessons from the field. *Agriculture and Human Values*, 19, 99-106.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field methods*, 18(1), 59-82.
- Goodman, D. (2004). Rural Europe redux? Reflections on alternative agro-food networks and paradigm change. *Sociologia ruralis*, 44(1), 3-16.
- Goodman, D. (2003). The quality 'turn' and alternative food practices: reflections and agenda. *Journal of Rural Studies*, 19(1), 1-7.
- Gómez, M. I., & Ricketts, K. D. (2013). Food value chain transformations in developing countries: Selected hypotheses on nutritional implications. *Food Policy*, 42, 139-150.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- Hinrichs, C. C. (2003). The practice and politics of food system localization. *Journal of Rural Studies*, 19(1), 33-45.
- Hunt, A. R. (2007). Consumer interactions and influences on farmers' market vendors. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 22(1), 54-66.
- Hughner, R. S., McDonagh, P., Prothero, A., Shultz, C. J., & Stanton, J. (2007). Who are organic food consumers? A compilation and review of why people purchase organic food. *Journal of Consumer Behaviour: An International Research Review*, 6(2-3), 94-110.
- Ilbery, B., & Maye, D. (2005). Food supply chains and sustainability: evidence from specialist food producers in the Scottish/English borders. *Land use policy*, 22(4), 331-344.
- King, R. P. (2010). *Comparing the structure, size, and performance of local and mainstream food supply chains* (Vol. 99). Diane Publishing.
- Lyson, T. A. (2012). *Civic agriculture: Reconnecting farm, food, and community*. UPNE.
- Lowery, B., Sloane, D., Payán, D., Illum, J., & Lewis, L. (2016). Do farmers' markets increase access to healthy foods for all communities? comparing markets in 24 neighborhoods in Los Angeles. *Journal of the American Planning Association*, 82(3), 252-266.
- Meyerding, S. G., Trajer, N., & Lehberger, M. (2019). What is local food? The case of consumer preferences for local food labeling of tomatoes in Germany. *Journal of cleaner production*, 207, 30-43.
- Martinez, S., Hand, M., Da Pra, M., Pollack, S., Ralston, K., Smith, T., ... & Newman, C. (2010). Local food systems: Concepts, impacts, and issues, ERR 97. *US Department of Agriculture, Economic Research Service*, 5.
- Mittelstead, E. (2018). Farm to table.
- Mundler, P., & Rumpus, L. (2012). The energy efficiency of local food systems: A comparison between different modes of distribution. *Food Policy*, 37(6), 609-615.
- Mount, P. (2012). Growing local food: scale and local food systems governance. *Agriculture and Human Values*, 29(1), 107-121.
- Morgan, K., & Sonnino, R. (2013). *The school food revolution: public food and the challenge of sustainable development*. Routledge.
- Onozaka, Y., Nurse, G., & McFadden, D. T. (2010). Local food consumers: How motivations and perceptions translate to buying behavior. *Choices*, 25(1).
- Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N., & Hoagwood, K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and policy in mental health and mental health services research*, 42, 533-544.
- Renting, H., Marsden, T. K., & Banks, J. (2003). Understanding alternative food networks: exploring the role of short food supply chains in rural development. *Environment and Planning A*, 35(3), 393-411.
- Sage, C. (2003). Social embeddedness and relations of regard:: alternative 'good food' networks in south-west Ireland. *Journal of Rural Studies*, 19(1), 47-60.
- Seyfang, G. (2006). Ecological citizenship and sustainable consumption: Examining local organic food networks. *Journal of Rural Studies*, 22(4), 383-395.
- Starr, A., Card, A., Benepe, C., Auld, G., Lamm, D., Smith, K., & Wilken, K. (2003). Sustaining local agriculture: Barriers and opportunities to direct marketing between farms and restaurants in Colorado. *Agriculture and Human Values*, 20(3), 301-321.
- Sims, R. (2009). Food, place, and authenticity: local food and the sustainable tourism experience. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 321-336.
- Schupp, J. L. (2016). Just where does local food live? Assessing farmers' markets in the United States. *Agriculture and Human Values*, 33, 827-841.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- Wittman, H., Beckie, M., & Hergesheimer, C. (2012). Linking local food systems and the social economy? Future roles for farmers' markets in Alberta and British Columbia. *Rural sociology*, 77(1), 36-61.
- Yang, S. (2020). A Bite of Architecture: Farm-to-Table & Dining Experience.
- Ye, H., Wu, T., Kim, L. H., Fan, M., & Tong, X. (2023, June). WooGu: Exploring an Embodied Tangible User Interface for Supporting Children to Learn Farm-to-Table Food Knowledge. In *Proceedings of the 22nd Annual ACM Interaction Design and Children Conference* (pp. 681-687).
- Yuan, C. W., Bi, N., Lin, Y. F., Lu, A. P., & Chiang, T. W. (2023). Farm to Table: Understanding Collaboration and Information Practices among Stakeholders in the Process of Produce Production, Sales, and Consumption. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 7(CSCW1), 1-29.
- Zepeda, L., & Li, J. (2006). Who buys local food?. *Journal of Food Distribution Research*, 37(3), 1-11.
- Zocchi, D. M., Fontefrancesco, M. F., Corvo, P., & Pieroni, A. (2021). Recognising, safeguarding, and promoting food heritage: challenges and prospects for the future of sustainable food systems. *Sustainability*, 13(17), 9510

**TAKOZ UYGULAMALARI İÇİN SÜREKLİ CAM FİBER KATKILI POLYESTER
KOMPOZİT MALZEME GELİŞTİRİLMESİ**
DEVELOPMENT OF POLYESTER COMPOSITE WITH CONTINUOUS GLASS FIBER
REINFORCEMENT FOR WEDGE APPLICATIONS

Sıla TOPÇU

Aydın Endüstri San Tic A.Ş. AR-GE Merkezi, Kozluk Mahallesi, D-100 Yan Yol D:No: 10,
54200, Sakarya, ORCID: 0000-0003-0681-8033,

Murat ZENGİN

Aydın Endüstri San Tic A.Ş. AR-GE Merkezi, Kozluk Mahallesi, D-100 Yan Yol D:No: 10,
54200, Sakarya, ORCID: 0000-0002-6171-5574

Eren ERTİK

Aydın Endüstri San Tic A.Ş. AR-GE Merkezi, Kozluk Mahallesi, D-100 Yan Yol D:No: 10,
54200, Sakarya, ORCID: 0000-0002-2552-4375

Prof. Dr. Fatih ÇALIŞKAN

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Metalürji ve Malzeme Müh., Esentepe Kampüsü,
54187, Sakarya, ORCID: 0000-0002-9568-7049

ÖZET

Polimer kompozitler, sıradışı mekanik özellikleri, hafif yapıları ve çeşitli endüstriyel uygulamalarda çok yönlülükleri nedeniyle son yıllarda büyük ilgi görmüştür. Benzersiz özellikleri sebebiyle üretim tekniklerini ve potansiyel uygulamalarını polimer kompozitlerin son zamanlarda daha fazla çalışılması ve geliştirilmelerine sebep olmuştur. Ayrıca kompozit malzemelerin yüksek mekanik özellikleri, elastikiyet özelliklerinin yüksek olması, yüksek korozyon dayanımları ve tekrar kullanılabilirlikleri kompozit malzemelerin kullanılabilirliğini artırmıştır. Yapılan bu çalışmada, cam elyaf takviyeli polyester (CTP) kompozit malzemeler geliştirilerek boruların kaymasını ve düşmesini engellemek amaçlı boru hatlarının desteklenmesinde kullanılan ağaç takozlar yerine kullanılması hedeflenmektedir. Ağaç takozların dayanımlarının düşük olması ve kullanım sırasında çok fazla deforme olabilmesi, araştırmacıları takoz uygulamalarında ağaç alternative malzeme arayışına sokmuştur. Kullanılan ağaç takozlar zamanla aşınabilmekte ve yeterli mukavemete sahip değildir. Geliştirilecek olan cam elyaf içerikli kompozit ürün uzun ömürlü ve daha mukavemetli olmasının yanısıra, doğal kaynaklardan olan ağacın kesilerek tüketilmesini azaltacak ve doğanın korunmasına da katkı sağlayacaktır. Cam elyaf takviyeli termoset reçinelerin üretimi kolay ve hesaplıdır. Cam elyafın termoset reçinesine katkılanmasıyla iyi bir dayanım malzemesi oluşacaktır. Bu nedenle ağaç yerine takoz olarak kullanılması tercih sebebi olacaktır. Farklı oranlarda sürekli fiber takviyesi ile katkılandırılarak matris malzemesi izotropik güçlü bir kompozit olarak elde edilecektir. Üretilen ürünün fiziksel ve mekaniksel özellikleri test edilerek karakterize edilecektir.

Anahtar Kelimeler: GRP, boru tokozu, kompozit

ABSTRACT

Polymer composites have attracted great attention recently due to their unusual mechanical properties, lightweight structures and versatility for various industrial uses. The production techniques and potential applications of the usage properties of polymer composites have recently led to more studies and development. The high mechanical use of composite materials,

their elasticity, high probability of corrosion and reusability have increased the usability of composite materials. It is aimed to develop glass fibre-reinforced polyester (GRP) composite materials with these properties and to be used instead of wood wedges used in pipe beams to prevent pipes from slipping and falling. The low strength of wooden wedges and the excessive deformation research during use have led researchers to search for alternative wood materials in wedge applications. The wood wedges are used to sustain and do not have sufficient strength. The glass fibre-containing composite product to be developed will have a long life and more durable projection, reduce the consumption of the naturally existing tree by cutting, and will also contribute to the protection of nature. Glass fibre-reinforced thermoset structures are easy and inexpensive to manufacture. It is a good-strength material chamber with the contribution of thermoset structures of glass fiber. For this reason, it would be preferable to use it as a wedge instead of a tree. By reinforcing with long fiber at different rates, the matrix structure is obtained as an isotropic strong composite. The physical and mechanical properties of the manufactured products are characterised by using mechanical test instruments.

Keywords: GRP, pipe wedge, composite

1. GİRİŞ

Cam elyaf takviyeli polyester esaslı kompozitler, üstün mekanik özellikleri, düşük maliyetleri ve çok yönlülükleri nedeniyle son yıllarda büyük ilgi görmektedir. Bu kompozit malzemeler, cam elyaflarının sağlamlığını ve sertliğini, polyester reçinenin esnekliği ve işleme kolaylığı ile birleştirerek, çeşitli endüstrilerde geniş bir uygulama yelpazesi için idealdir. Cam elyaflarla güçlendirilmiş polyester bazlı kompozitler, cam elyaflardan yapılmış bir takviye malzemesi ile birleştirilmiş bir polimer matrisinden, tipik olarak polyester reçineden oluşur. Polimer matris, sağlam ve dayanıklı bir taban sağlarken, cam elyafları birincil güçlendirme maddesi olarak işlev görür. Bu kompozitlerde en yaygın olarak kullanılan cam elyafları, yüksek mukavemetleri, düşük ağırlıkları ve kimyasal korozyona karşı mükemmel dirençleri ile bilinen E-cam elyaflarıdır (Schuttle vd., 1994; Ahmed vd., 2022; Carmen vd., 2022).

Cam Elyaf Takviyeli Polyester Esaslı Kompozitlerin Avantajları şu şekilde açıklanabilir. Yüksek Mukavemet-Ağırlık Oranı: Cam elyafları olağanüstü gerilme mukavemetine sahiptir ve bu da onları yük taşıma uygulamaları için ideal kılar. Elde edilen kompozit, polyester reçine ile birleştirildiğinde, yüksek bir ağırlık-ağırlık oranı sunarak, dayanıklılıktan ödün vermeden hafif yapılar için uygun hale getirir. Mükemmel Mekanik Özellikler: Bu kompozitler, yüksek sertlik, boyutsal kararlılık ve yorulma direnci dahil olmak üzere üstün mekanik özellikler sergiler. Önemli güçlere ve yüklere dayanabilirler, bu da onları güç ve uzun ömürlülüğün gerekli olduğu uygulamalarda değerli kılar. Korozyon ve Kimyasal Direnç: Cam elyaf takviyeli polyester esaslı kompozitler, kimyasal korozyona karşı oldukça dirençlidir ve bu da onları sert kimyasallara veya aşındırıcı maddelere maruz kalan ortamlar için uygun hale getirir. Maliyet Verimliliği: Karbon fiber takviyeli malzemeler gibi diğer yüksek performanslı kompozitlerle karşılaştırıldığında, polyester bazlı kompozitler daha ekonomiktir ve çeşitli endüstriler için uygun maliyetli bir çözüm sunar. Üretimde Çok Yönlülük: Polyester bazlı kompozitlerin üretim süreci nispeten basittir ve elle yatırma, filaman sarma ve sıkıştırma kalıplama gibi çeşitli şekillendirme yöntemlerine izin verir. Üretimdeki bu çok yönlülük, onları çok çeşitli uygulamalara uyarlanabilir hale getirir (Ahmed vd., 2022; Carmen vd., 2022; Hameed vd., 2009; Abdullah, 2018).

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Otomotiv Endüstrisinde, otomotiv uygulamalarında araç ağırlığını azaltmak, yakıt verimliliğini artırmak ve çarpışma dayanıklılığını artırmak için cam elyafı ile güçlendirilmiş polyester bazlı kompozitler kullanılmaktadır. Denizcilik ve Havacılık sektöründe bu kompozitler, hafif ve korozyona dayanıklı özelliklerinin oldukça değerli olduğu denizcilik ve havacılık sektörlerinde uygulama bulmaktadır. Bina ve İnşaat sektöründe cam elyaf takviyeli polyester esaslı kompozitler, inşaatta korozyona dayanıklı borular, paneller ve yapısal bileşenler üretmek için kullanılır. Spor endüstrisinde ise bu kompozitlerden bisiklet kadroları, tenis racketleri ve diğer spor ekipmanları şeklinde faydalanmaktadır (ISO 527, 2018; Naga, 2015).

Bu çalışmada, cam elyaf takviyesinin sürekli formda termoset reçinesine katkılanmasıyla iyi bir dayanım malzemesi oluşacaktır. Böylece, özellikle boru lojistiğinde (depolama, taşıma vs) ağaç yerine takoz olarak kullanılması tercih sebebi olacaktır. Farklı oranlarda sürekli fiber takviyesi ile izotropik olarak güçlü bir kompozit olarak elde edilecektir. Böylece, bu çalışma üretim maliyetini düşürme, kullanılan ağaç takozlara alternatif yeni ürün geliştirme, tekrar tekrar kullanılabilir yeni ürün geliştirme, düşük yoğunlukta daha esnek, daha dayanımlı kompozit malzeme üretme ve üretimi daha kolay ve hızlı hale getirmeyi hedeflemektedir.

2. DENEYSEL ÇALIŞMALAR

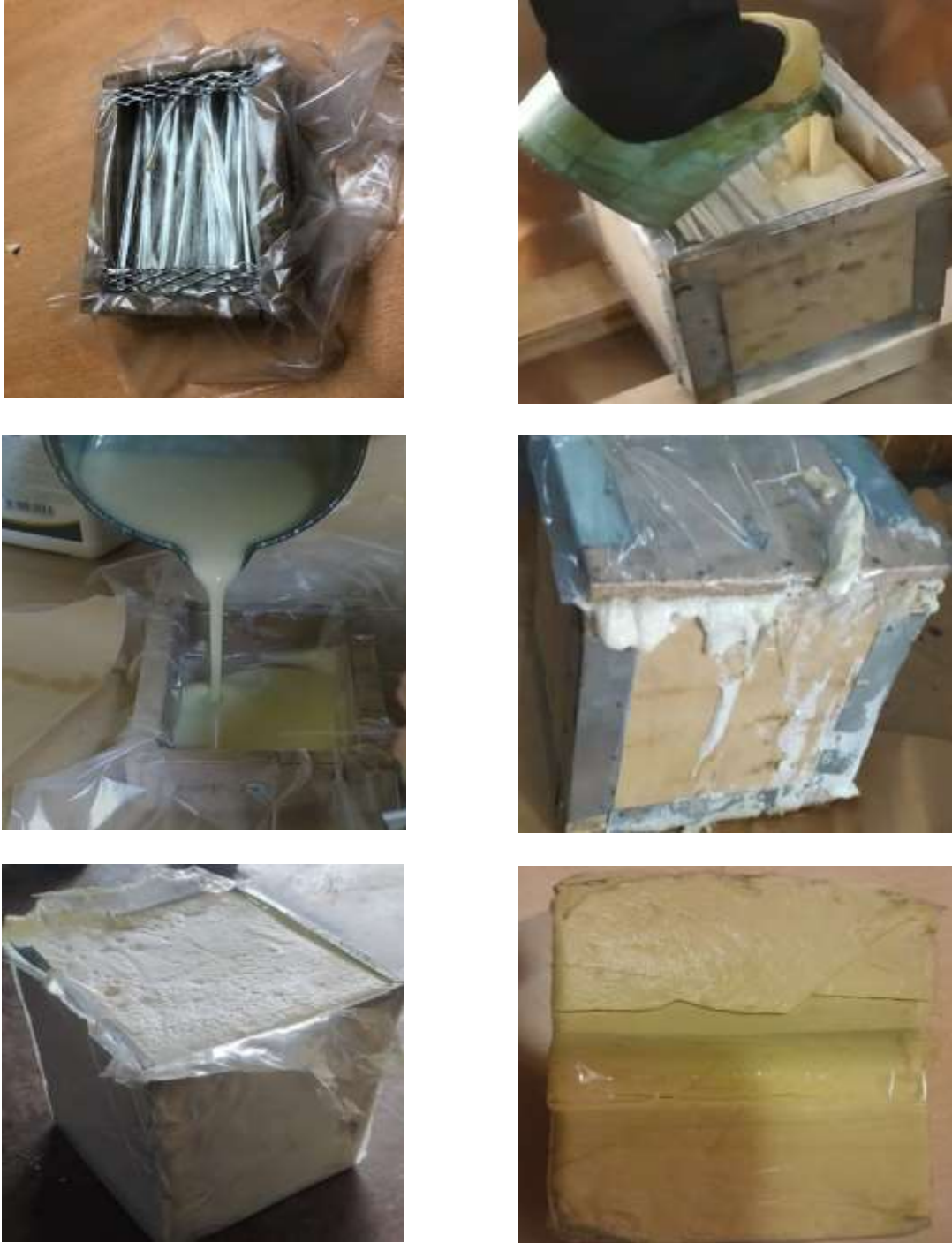
Boruların kaymasını ve düşmesini engellemek amaçlı boru hatlarının desteklenmesinde ağaç takozlar kullanılmaktadır. Dayanımlarının az olması çok fazla deforme olması takozlarda ağaç yerine alternatif arayışına sokmuştur. Doğanın buna bağlı olarak ağaçların korunması ve alternatif bir ürün arayış sonucu tahta takoz yerine reçine takoz fikri ortaya çıkmıştır. Bu sayede uzun ömürlü ve daha dayanıklı bir takoz elde edilmiş olunacaktır. Ayrıca reçine içerisine ilave edilen cam yünleri ile dayanım arttırılacaktır.

İlk olarak poliüretan sünger içerisine cam elyaf – ilave edilecek ve kutu dökümler yapılacaktır. İkinci olarak da cam elyaflar kutu içerisine dizildikten sonra üzerine reçine karışımı ilave edilecektir. Farklı oranlarda denemeler yapılacaktır. Sonrasında dayanımları test edilecektir. Kullanılan numune türleri aşağıda verilmiştir.

1. Deneme: sürekli cam fiber takviyeli poliüretan kompoziti
2. Deneme: sürekli cam fiber takviyeli polyester kompoziti
3. Deneme: sürekli cam fiber takviyeli polyester kompoziti
4. Numune: Referans numune

3. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Şekil 1’de fiber takviyeli polimer kompozit üretim aşamaları gösterilmiştir. İlk olarak hazırlanan düzenek içerisine cam elyaflar dizilerek döküme hazır hale getirilir. Daha sonra sünger üretimi için Poliöl, TDI, Silikon, Amin, Kalay, Su, ağırlıkça oranlarına göre karıştırılıp dökme kabına aktarılmış ve reaksiyon izlenmiştir. Hazırlanan karışım reaksiyona izin verecek şekilde kutu döküm yöntemiyle kalıba dökülerek köpürmesi ve reaksiyonun tamamlanması beklenir. Sonrasın kurlenmesi için beklemeye alınır. İkinci olarak ta cam elyaflar kutu içerisine dizildikten sonra üzerine reçine karışımı ilave edilecektir. Farklı oranlarda denemeler yapılacaktır. Sonrasında dayanımları test edildi.

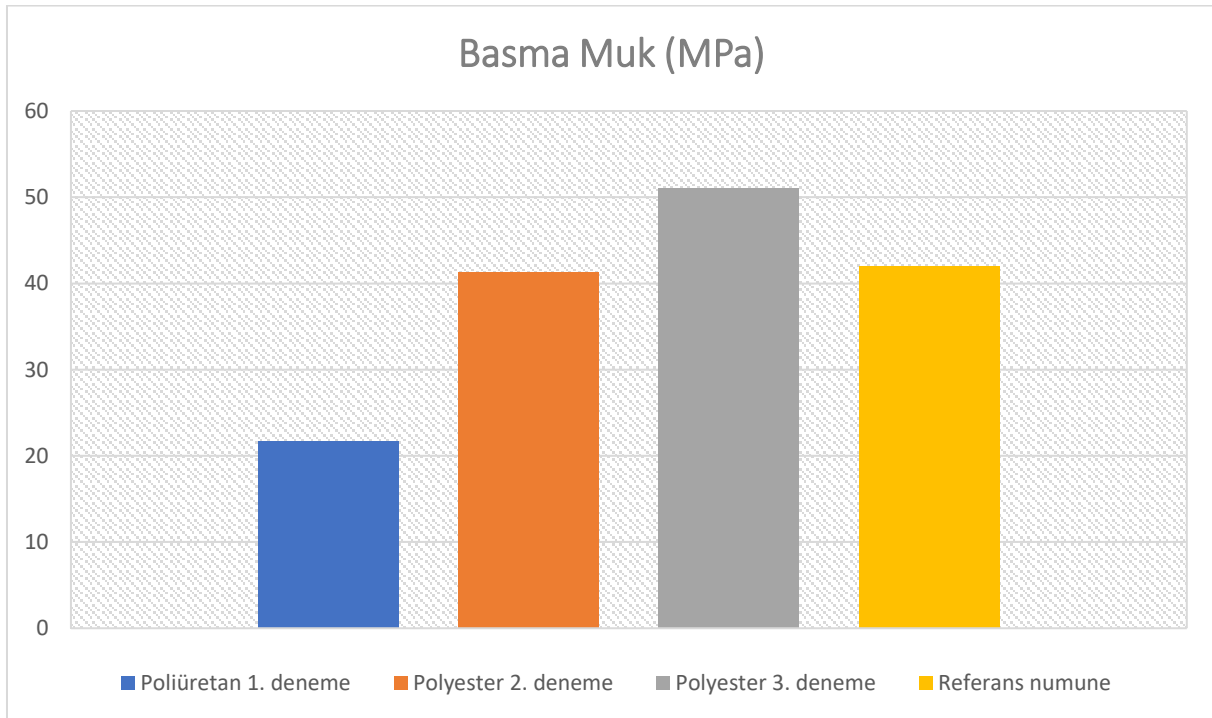
Şekil 1. Fiber takviyeli polimer kompozit üretim aşamaları

Tablo 1’de mukavemet değerleri ve yoğunluk değerleri verilmiştir. Şekil 2’de ise basma mukavemeti değeri grafiksel olarak gösterilmiştir. 1. denemede klasik poliüretan sünger üretimi içerisine cam elyaf takviyesi yapılmıştır. Sonrasında basma-çekme testi yapılarak sonuçlar kaydedilmiş ve maksimum 21,7 MPa dayanım sağladığı görülmüştür. Yoğunluğu 870,42 kg/m³ olarak ölçülmüştür. 2. denemede, reçine içerisine 7 gram cam elyaf ilave edilmiş

ve 41,3 Mpa a dayanım ve yoğunluğu 206,66 kg/m³ olarak ölçülmüştür. 3. denemede ise reçine içerisine 13,6 gr cam elyaf ilave edilmiş 51,1 MPa dayanım ve yoğunluğu 252,63 kg/m³ olarak ölçülmüştür. Referans numune ise 42 Mpa dayanım göstermiştir. Yapılan çalışma sonucunda cam elyaf takviyesi ile dayanımın arttığı ve sürekli cam fiber katkısının mukavemete önemli ölçüde net bir etkisi olduğu görülmüştür. Referans numune değerlerine yaklaşılmış ve hatta geçilmiştir. Poliüretan ile polyester matris malzemeleri kıyaslandığında polyester matrisli cam fiber katkılı kompozitlerle daha yüksek değerlere ulaşılmıştır. Sürekli fiber katkısıyla hali hazırda uygulamada kullanılan ahşap benzeri anizotropik özellikli bir malzeme elde edilmiştir.

Tablo 1. Numunelerin yoğunluk ve mukavemet değerleri

	Basma Mukavemeti (MPa)	Dansite
Poliüretan 1. deneme	21,7	870,42 kg/m ³
Polyester 2. deneme	41,3	206,66 kg/m ³
Polyester 3. deneme	51,1	252,63 kg/m ³
Referans numune	42	-

4. GENEL SONUÇLAR

Cam elyafı ile güçlendirilmiş polyester bazlı kompozitler, güç, dayanıklılık ve maliyet etkinliğinin çekici bir karışım sunar. Olağanüstü mekanik özellikleri ve çok yönlülüğü, otomotiv, denizcilik, havacılık ve inşaat dahil üzere birçok sektörde benimsenmelerini sağlamıştır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar, geliştirilen kontinü fiber takviyeli termoset kompozitinin boru lojistiğinde kullanılan ahşap takoz uygulamasında güçlü bir alternatif

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

olabileceğini göstermiştir. Elde edilen mekanik mukavemet değerleri kıyaslandığında ahşap takoza benzer hatta üzerinde değerler elde edilebildiği görülmüştür.

5. KAYNAKLAR

Abdullah, E. T. “A Study of Bending Properties of Unsaturated Polyester/Glass Fiber Reinforced Composites”, ANJS, vol. 16, no. 3, pp. 129-132, Jul. 2018.

Ahmed, A. M., & Sulyman, E. Z. Study of the mechanical and thermal properties of Polyester Composites Prepared with Nylon66. International Journal of Health Sciences, 2022, 6(S1), 6265–6277. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS1.6299>

Carmen R. Tubio, Rubén Seoane-Rivero, Santiago Neira, et al. Fiber-Reinforced Polyester Composites with Photoluminescence Sensing Capabilities for UV Degradation Monitoring, Polymers 2022, 14(17), 3666; <https://doi.org/10.3390/polym14173666>

Hameed Awan G., Ali L., Ghauri K. M., Ramzan Engr. and Ehsan Engr. "Effect of various forms of glass fiber reinforcements on tensile properties of polyester matrix composite", Journal of Faculty of Engineering & Technology, 16, 33-39, 2009.

ISO 527: Plastics: Determination of Tensile Properties. Pt. 1: General Principles. Pt. 5: Test Conditions for Unidirectional Fiber Reinforced Plastic Composites, 1997.

Naga Raju B, Ramji K, Prasad V.S.R.K, Mechanical Properties of Glass Fiber Reinforced Polyester ZnO NanoComposites, Materials Today: Proceedings 2, 2015, 2817 – 2825

Schuttle, C. L. “Environmental durability of glass-fiber composites,” Mater. Sci. Eng., 13, No. 7, 265–323, 1994.

**OKUL YÖNETİCİLERİNİN LİDERLİK STİLLERİ İLE İLGİLİ YAPILMIŞ
ÇALIŞMALARIN İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİYLE ARAŞTIRILMASI
(2009- 2023 YILLARI)**

RESEARCHING THE STUDIES REGARDING THE LEADERSHIP STYLES OF SCHOOL
MANAGERS BY CONTENT ANALYSIS METHOD (2009-2023)

Naciye AYNAS

Hakkari University Faculty of Education Hakkari / TÜRKİYE

Zikri KIVCI

MEB

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ülkemizdeki okullarda görev yapan okul yöneticilerinin tercih ettikleri liderlik stilleri ile ilgili yayınlanan makale, lisansüstü tezleri ve doktora tezlerinin incelenmesi ve analizlerinin yapılmasıdır. Araştırma verilerinin evrenini 2009-2023 yılları arasında Dergipark ve TRDizin veri tabanlarından elde edilen makaleler ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) (Ulusal Tez Merkezi)' e yüklenen lisansüstü ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise belirlenen ölçütler dahilinde 2009-2023 yılları arasında Türkiye'de yapılan ve erişim izni olan 31 makale, 37 yüksek lisans tezi ve 6 doktora tezi olmak üzere toplam 67 çalışma oluşturmaktadır. Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir.

Araştırma verileri içerik analizi yöntemi ile yorumlanmıştır. Elde edilen veri grupları Excel programı ile düzenlenmiş ve tablo haline getirilmiştir. Elde edilen kategoriler için İstatistik yöntemi olarak yüzde ve frekans değerleri kullanılmıştır. Bu araştırma ile elde edilen bulgulara göre; Ülkemiz'de okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yapılan ve yayınlayan çalışmaların daha çok yüksek lisans tezi düzeyinde yapıldığı, en fazla makale yayınlanan yılın 2022 ve en fazla tez yayınlanan yılın 2019 yılı olduğu bulunmuştur. Çalışmalarda alt problem olarak çok farklı değişkenlerin kullanıldığı görülmüştür. Çalışmaların nicel araştırma yöntemlerinde ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirildiği, veri toplama aracı olarak genellikle anketlerin kullanıldığı, örneklem grubunun ise genel olarak öğretmenlerden seçildiği tespit edilmiştir. Veri analizi yöntemi olarak çoğunlukla betimsel istatistik, T Testi, ANOVA ve Korelasyon kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Okul Yöneticileri, Liderlik, Liderlik Stilleri,

ABSTRACT

Although there are many factors that play a role in the continuation of educational activities in schools, it is primarily the duty of school administrators, who are the leaders of the school, to realize the goals of the school, maintain its structure and protect the school climate. The school administrator must constantly to develop himself in order to meet the expectations of the teachers and students at the school and to increase the efficiency of the school. This is possible with being a good leader.

Leadership is the process of influencing individuals who form an organization at a certain moment, in a certain situation and under certain conditions, which encourages them to voluntarily strive to achieve common goals, helps individuals, conveys their experiences, and ensures that individuals are satisfied with the type of leadership applied. In order for a school principal to fulfill his duty successfully, he

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

must have effective leadership skills. The attitude and behavior of a leader in the face of problems creates his leadership style.

In this study, it is aimed to reveal the existing literature by examining and analyzing the studies on the leadership styles preferred by school administrators. The universe of the research consists of the articles in the Dergipark and TRDizin databases related to the subject between the years 2009-2023 and the master's theses and doctoral theses in the YÖK National Thesis Center. The sample of the research consists of 67 studies (31 articles, 30 master's theses, 6 doctoral theses) between 2009-2023 and with access permission.

The data of the research were obtained through document analysis, one of the qualitative research methods. The obtained data were subjected to content analysis according to publication type, publication year, sample, variable, sample group, research method used, data collection tools and data analysis techniques. These categories were arranged with the Excel program and the percentage and frequency values were calculated.

According to the findings obtained from the research, it has been determined that the number of articles and master's theses on the leadership styles of school administrators is more, and doctoral theses are less. It has been determined that the year in which the most studies were published in total in theses and articles was 2019, teachers were selected as samples in most of the studies, and quantitative methods were used in all of the published articles and almost all of the theses. It was observed that descriptive statistics, T Test, ANOVA and Pearson Correlation were mostly used in data analysis and interpretation of the studies.

When the results obtained from the research findings are examined, it can be said that the teachers' expectations of transformational leadership from school administrators are high. When the literature on leadership styles is examined, it has been determined that while school administrators preferred the interactionist and continuity leadership style in the first years, they preferred the transformational leadership style more towards the last years. It has been concluded that the leadership styles of school administrators have a significant effect on teacher perceptions.

Keywords

School Administrators, Leadership, Leadership Styles,

1. GİRİŞ

Çağımızdaki teknolojik gelişmelerle beraber her an değişerek gelişen dünyaya ayak uydurmak için üreten, düşünen, sorgulayabilen ve öğrenen bireyler yetiştirmek zaruri bir ihtiyaçtır. Bunu sağlayacak yapılar da okullardır. Toplumlarda okulların eğitim öğretim sorumluluğunu en iyi ve etkili biçimde yerine getirmeleri konusunda beklentiler mevcuttur. Bu beklentilerin sağlanması konusunda okul yönetimini etkileyen değişkenler vardır. Bu etmenler iç ve dış etmenler olarak sınıflandırılabilir. İç etmenler, okul yöneticileri, öğretmenler ve personellerdir. Dış etmenler ise, il-ilçe yöneticileri, veliler, okul çevresi, sivil toplum kuruluşları gibi okulun içinde olmayan ancak okul yönetimini etkileyen yapılar (Kendir,2022). Okulun hedeflerini gerçekleştirmek, iklimini sürdürmek ve okulu geliştirmek ile görevli iç unsurların lideri okul müdürüdür.

Liderler hızla gelişen ve değişen dünya ile örgütte meydana gelen olay ve problemlerin üstesinden gelmek için ilham verici, güdüleyici, girişimci, yol gösterici, rolleri ile problemleri tespit ederek okulu yönetmelidir. Okul yöneticisinin farklı beklentileri ve ihtiyaçları olan topluluk ve bireylere onların benimseyeceği güç ve yeteneklerini kullanarak örgüt içinde tüm paydaşlara okulu benimsettirmeli ve onların problemlerini çözmelidir.

Bir liderin problemler karşısında sergilediği tutum ve hareket biçimi onun liderlik stilini oluşturur. Öğrenci başarısı ve öğretmen iş görüşümü okul yöneticisinin (liderinin) sorumluluğundadır. Bu

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

sorumluluk yerine getirilirken liderin etkililiği tercih ettiği liderlik stiline göre değişmektedir. Probleme göre liderlik stilini seçen liderin etkililiği, verimliliği sağlayacak ve hedeflere ulaşmaya yardımcı olacaktır. Okul yöneticisinin kullandığı hareket tarzı ile okul iklimi arasında ilişki olduğu için okul yöneticisinin tesis ettiği olumlu okul iklimi, okulun is-yasam kalitesini ve çalışanların iş doyumunu arttırır.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde bir toplumun geleceğini oluşturan öğrencilerin öğrenim gördüğü okulların eğitimin hedeflerine varmasında en önemli görev ve sorumluluk okul yöneticilerine düşmektedir. Alan yazın tarandığında okul yöneticilerinin liderlik stilleri ve bu stilleri seçmelerindeki nedenlerinin incelendiği birçok çalışmayla karşılaşmıştır. Bu çalışmaların etkili ve eksik yönlerini ortaya koymak için 2009-2023 yılları arasında konu ile ilgili yayınlanmış makale, yüksek lisans tezleri ve doktora tezleri betimsel olarak araştırmak amaçlanmıştır. Bu amaçla belirtilen yıllar arasında okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yapılan çalışmaların; türü, yayın yılı, örnekleme, değişkeni, örneklem grubu, kullanılan araştırma yöntemi, veri toplama araçları ve veri analiz tekniklerine göre dağılımlarının nasıl olduğuna ilişkin sorulara cevap aranmıştır.

1.1.Liderlik Kuramı

İnsanlar sosyal varlıklardır bunda dolayı; , birlikte yaşarlar ve gereksinimlerini karşılayabilmek için içinde buldukları o toplum ile iletişim kurma ve etkileşim içinde olmak zorundadır. Bu süreçte istek ve temennilerini iletebilecekleri, sorunlarının çözülmesini sağlayacak, bilgi ve kabiliyetlerine güvendikleri kişilere gereksinim duyarlar . Bu özelliklere sahip kişiler lider olarak kabul edilir. Peygamberlerin, kralların , ülke yöneticilerinin ve örgüt yöneticilerinin liderlik özellikleri sebebiyle grupları tarafından kabul gördükleri söylenebilir. Grupların ve grup üyelerinin varlığı liderliğin ortaya çıkmasının ana sebebidir (Aytaç,2021).

Liderliğin farklı tanımlarının yapıldığı ve liderlik kavramının irdelendiği çok fazla çalışma mevcuttur. Liderlikle ilgili çok fazla çalışma bulunmasına rağmen liderliğin kesin ve herkes tarafından kabul gören bir tanımı yapılamamaktadır. Bunun nedeni liderliğin; lideri, grup oluşumunu, liderin takipçilerini içinde barındıran karmaşık bir olgu olmasıdır (Daban, 2023).

Bugünkü anlamda liderlik, insanların belli hedeflere ulaşmaya çaba harcamak için etkileme süreci olarak tanımlanmaktadır. Liderlik, bir grubu ve ya kitleyi etkileyebilme ve peşinden sürükleyebilme işidir (Uzun 2008). Tüm bu tanımlardan liderliğin soyut bir kavram olduğu açıktır.

Liderlikle ilgili tanımlara bakıldığında bireysel özellikler ve davranışlar, toplum üzerindeki etkileme gücü, insanlarla iletişim şekli ve ilişkileri, yönetimdeki mevkisi ile ilgili görev, etki, yetki ve gücün yasallaştırılmasına ilişkin olarak diğer insanların algıları gibi konuların üzerinde durarak liderlik tanımları yapıldığı görülmektedir (Maral,2016)

Liderlikle ilgili yapılan tanımlamalarda vurgulanan ortak noktalar şunlardır:

- Kişisel özelliklerle sahip olunan güç,
- Karar verme ve bu kararları uygulayabilme kabiliyeti,
- Gruba yol gösterme etme ve grup içinde sinerji sağlama,
- Grubu ortak hedeflere yöneltebilme,
- Grupla birey arasında gerçekleşen etkileme süreci,
- Mevcut amaç, yapı, süreç ve şartları değiştirebilme yeteneği.

Toplum halinde yaşamının doğal sonucu olarak insanlar kendi yaşam alanlarındaki değişik görev ve sorumlulukları belirli bir iş düzeni içerisinde birlikte paylaşmışlardır. Bireyler amaçlarını gerçekleştirecekleri ve aynı zaman içinde buldukları insan grubunda amaçlarıyla çatışmayacak ya da ters düşmeyecek ortamlara sahip olmayı arzularlar. Ancak, bütün bu çabaların sistematik bir biçimde gelişim göstermesi, belirli amaçlara ulaşmayı arzulayan bu bireylerin koordineli ve belli prensiplere bağlı olarak bu insan gruplarının içinde diğerlerini ikna edebilecek, onları belli hedeflere yoğunlaştıracak insanlara ihtiyaç vardır (Uzun 2008).

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Gerçekten de, tarihin her döneminde insanlar sosyal bir varlık olmaktan ileri gelen doğaları gereği liderlere her zaman ihtiyaç duymuşlardır. Toplumun ya da örgütlerin liderlere her yerde ve her zaman ihtiyaç duydukları ve duyacakları kaçınılmaz bir gerçektir.

1.2. Liderlik Kuramları

Liderlikle ilgili yaklaşımları; özellikler yaklaşımı, davranışsal yaklaşım, durumsal yaklaşım ve yeni (modern) yaklaşımlar olmak üzere dört ana grupta toplamak mümkündür.

1.2.1. Özellik kuramları

Liderlik konusunda ilk olarak oluşturulmuş olan kuram, özellikler yaklaşımıdır. Liderliğin doğuştan geldiği, bazı insanların doğal liderler olduğu savunulur. 1920-1950 yıllarında geliştirilen psikolojik testler ile liderin sahip oldukları özellikler bulunmaya çalışılmıştır. (Bakan ve Büyükbeşe, 2010).

1.2.2. Davranışsal kuramlar

Özellik kuramlarının liderliği açıklamada eksiz kalması, araştırmacıları liderlerin davranışlarını araştırmaya yönlendirmiştir. Davranışçı kuramlar, liderin davranışlarını ele alıp analiz etmiş, lider davranışlarının temel eğilimlerini belirlemek için çaba sarf etmişlerdir (Uzun, 2008).

1950-1970 Yılları arasında liderlik sürecini açıklamaya çalışan davranışsal yaklaşımın ana fikri; liderleri başarılı ve etkin lider yapan ana unsurların, liderin özelliklerinden çok, liderin liderlik süreci içerisinde göstermiş olduğu davranışları olduğudur. Liderin astlarıyla iletişim şekli, yetki devredip devretmemesi, planlama ve kontrol şekli, amaçları belirleme şekli vs. gibi davranışlar liderin etkinliğini belirleyen önemli faktörler olarak ele alınmıştır. Davranışsal liderlik teorisinin gelişmesinde farklı uygulamalı araştırma ve teorik incelemelerin katkıları olmuştur (Bakan ve Büyükbeşe, 2010). Bu araştırmaların bazıları şunlardır.

1.2.2.1. Ohio State araştırmaları

Davranışsal Liderlik Kuramının gelişmesinde katkıda bulunan önemli çalışmalardan birisi 1945'te başlayan Ohio State Üniversitesi Liderlik çalışmasıdır (Uzun, 2008). Liderlik davranışını tanımlamada iki ana unsurun varlığını ortaya çıkarmıştır. Bu unsurlar: "yapıyı kurma" ve "anlayış göstermedir" (Bakan ve Büyükbeşe, 2010).

1.2.2.2. Michigan Üniversitesi Liderlik Araştırması

Araştırma sonucunda "iş merkezli" ve "birey merkezli" olmak üzere iki temel liderlik davranışı belirlenmiştir (Bakan ve Büyükbeşe, 2010). Birey merkezli lider; üyeler arasındaki kişisel farklılıkları kabul eden liderler olarak tanımlanmaktadır. İşe yönelik liderler ise; grup üyelerinin önce belirlenen ilke ve yöntemlere göre çalışıp çalışmadıklarını yakından kontrol eden, büyük ölçüde cezalandırma ve mevkiye dayanan resmi otoritesini kullanan bir davranış gösteren liderdir.

1.2.2.3. Harvard Üniversitesi Araştırmaları

İki temel liderlik davranışını ortaya çıkarmıştır bunlar; sosyo duygusal lider ve iş lideridir.

1.2.2.4. Blake ve Mouton'un Yönetim Tarzı Matriksi Modeli

Robert Blake ve Jane Mouton tarafından yöneticilerin davranışlarını açıklamak ve değiştirmekte kullanılan Yönetim Tarzı Matriksi daha çok örgüt geliştirme ile ilgili eğitim programlarında kullanılmıştır. Bu model, liderlerin davranışlarını sergilerken önem verdikleri faktörleri iki grupta toplamışlar. Bunlar üretime yönelik olma ve kişiler arası ilişkilere yönelik değildir (Uzun, 2008).

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Blake ve Mounon' un yönetim gözeneği kuramına göre 81 çeşit liderlik biçimi ortaya çıkmaktadır. Fakat bu liderlik biçimlerini beş grupta toplayabiliriz: zayıf liderlik, otorite ve itaat, şehir kulübü liderliği, denge sağlayıcı liderlik, grup liderliği.

1.2.2.5. X ve Y Yaklaşımları

Bu yaklaşıma göre, yöneticilerin davranışlarını belirleyen en önemli faktörlerden biri, onların insan davranışları hakkındaki varsayımlarıdır. X yaklaşımına göre; liderler otoriterdir, astlarına onlardan ne bekleceklerini söylerler, yol gösterirler ve patronun kim olduğunun bilinmesini isterler. Y yaklaşımına göre ise, liderler katılımcı demokratik tarzdadırlar, astlarına danışır, fikir alışverişinde bulunur ve kararlara katılmaları konusunda onları cesaretlendirirler (Küçüközkan, 2015).

1.2.3. Durumsallık Kuramları

Durumsallık yaklaşımları, farklı durumlarda etkili olabilecek liderlik davranışlarının önceden kestirilmesinin mümkün olmadığını savunmaktadır (Uzun, 2008). Durumsallık yaklaşımının temel varsayımı, değişik koşulların değişik liderlik tarzlarını gerektirdiğidir. Her duruma uygun tek tip liderlik tarzı bulunmamaktadır. (Bakan ve Büyükbeşe, 2010). Durumsallık kuramları, çağdaş liderlik kuramları arasında yer almaktadır.

1.2.3.1. Yol amaç kuramı

Örgütlerde başarılı lider davranışı konusunda yapılan araştırmalar içinde oldukça yeni sayılabilen kuramlardan biri de Robert House ve Martin Evans tarafından geliştirilmiş yol amaç kuramıdır. Yol amaç kuramı, lider etkililiğini açıklamaya yönelik olarak geliştirilen bir durumsal liderlik kuramıdır. Yol amaç kuramına göre, liderin güdülenmesinden çok, izleyenlerin güdülmesi önemlidir. Liderin izleyicileri nasıl etkilediği, iş ile ilgili amaçların nasıl algılandığı ve amaca erişme yollarının neler olduğu üzerinde durulmaktadır.

Yol amaç kuramı, lider davranışı üzerinde odaklanmıştır. Dört temel liderlik davranışı belirlenmiştir: Bunlar, Emredici Liderlik, Başarı (yönelimli) Liderlik, Destekleyici Liderlik, Katılımcı Liderlik.

1.2.3.2. Fielder' in durumsallık kuramı

Etkili liderlik davranışının insan ilişkilerine ya da örgütün yapısına ağırlık verilerek gerçekleştirilebileceğini inceleyen Fiedler, ne anlayışlı liderin ne de yapıyı koruyucu liderin sürekli olarak etkili olmayacağını ileri sürmektedir. Durumsallık teorisi konusunda en çok bilinen bu modele göre liderlerin davranışlarının etkinliğini belirleyen üç önemli durumsal değişken vardır. Bunlar; "Lider ile izleyiciler arasındaki ilişkiler", "Başarılan işin niteliği", "Liderin mevkiye dayanan otoritesinin derecesidir".

1.2.3.3. Vroom ve Yetton'un normatif kuramı

Vroom ve Yetton liderin astlarını karar verme sürecine katılma durumuna göre uygun liderlik davranış biçimlerini geliştirmiştir. Bu liderlik kuramı her duruma uygun tek bir liderlik biçimi olmadığını savunmaktadır. Buna göre; lider açısından sorun, her durumun özelliklerinin çözümlenmesi ve sonuca göre en etkili biçimde davranılmasıdır. Fiedler 'in liderlik modeli, farklı durumda farklı liderlik biçimlerinin uygun ya da etkili olacağı görüşüne dayanırken, Vroom ve Yetton' un kuramında daha da

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

ileri gidilmekte ve belirli koşullarda etkili olabilmek için liderlerin nasıl davranmaları gerektiği belirlenmeye çalışılmaktadır. Etkili liderlik, duruma uygun liderlik davranışının gösterilmesine bağlıdır.

1.2.3.4. Hersey ve Blanchard'ın durumsal liderlik kuramı

Durumsal liderlik kuramlarından biri de Blake ve Moun-ton'un iki boyutlu liderlik yaklaşımından esinlenerek Hersey ve Blandchard isimli düşünürler tarafından geliştirilmiştir. Durumsal liderlik kuramı, etkili liderlik davranışlarıyla grubun olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmaktadır. Bu kuramın temel varsayımı, lider etkililiğın lider davranışıyla grup ya da bireyin olgunluk düzeyi arasındaki tutarlılığa dayanmasıdır.

Durumsal liderlik kuramı önemli bir soruna ışık tutmaktadır. Bu sorun, liderin genellikle İzleyenleri olduklarından daha yetersiz algılanması ve izleyenlerini devamlı yönlendirme gereği duymasıdır. Bu Kurama göre, Astlarını yetiştirmeyen ve onlara gerekli sorumluluğu vermeyen bir liderin grubun performansını arttırması beklenemez (Uzun, 2008).

1.2.3.5. Reddin'in üç boyutlu liderlik kuramı

Reddin'e gelinceye kadar liderliğin iki boyutu üzerinde durulduğu gözlenmektedir. Liderlik iki boyutla açıklanmaya çalışılmıştır. Bunlar "ilişki" ve "görev" boyutlarıdır. Reddin, bu "ilişki" ve "görev" boyutlarına üçüncü bir "etkililik" boyutunu eklemiştir. Bu nedenle Reddin'in kuramı üç boyutlu kuram anlamına gelen 3-D kısaltması ile anılmaktadır.

Bu yaklaşımların ortak noktası; görev ya da ilişki ağırlıklı bir liderlik tarzının her durum ve koşulda geçerli olamayacağı, bazı durumlarda görev merkezli bir liderlik tarzını etkinliğe neden olabileceği gibi, bazı durumlar da tersine ilişki merkezli bir liderlik tarzının verimli ve etkin olabileceği şeklinde ifade edilebilir (Bakan ve Büyükbeşe, 2010).

1.2.4. Yeni (Modern) Liderlik Yaklaşımları ve Liderlik Stilleri

Modern liderlik kuramları, liderliğin nasıl gerçekleştirileceğine dair fikirler içermektedir.

1.2.4.1. Dönüşümcü (Transformasyonel) liderlik

Örgütler sosyal sistemler olarak sürekli değişmek zorundadırlar. Örgütsel değişimin bazen evrimsel bazen de köklü dönüşümcü bir süreç içinde oluştuğu görülmektedir. Örgütlerin yaşayabilmesi ve çevresel değişimlere uyum sağlayabilmesi, örgütsel değişim kapasitesini geliştirebilmesine bağlıdır. Dönüşümcü liderlik, örgütte ani ve etkili değişimi gerçekleştirmeye yönelik bir liderlik biçimidir.

Dönüşümcü liderlik stilinde akılcılık, varsayımları sorgulama, yaratıcılık, yeni yaklaşımlar ve problem çözme teşvik edilir (Ermeydan ve Can,2020). İzleyenlerin yanlılarına dair bütüncül bir eleştiri yapılmaz , çalışanların görüşleri liderin görüşleriyle çelişse bile çalışanlar eleştirilmez. Çalışanlara koçluk yapılır ve daha yüksek performans için geliştirilir. Takipçilerin Bireysel farklılıkları kabul edilir. Dönüşümcü liderlerin takipçileri onlara hayranlık duyar ve lider modeldir. Dönüşümcü lider, Örgütte ani ve hızlı değişimler gerçekleştirir ve bu değişimin hem parçası hem de öncüsü konumundadır (Öncü,Yalçın ve Özpolat, 2023).

Dönüşümcü liderler, izleyicilerinin ihtiyaçlarını, inançlarını ve yargılarını değiştiren kişilerdir. Dönüşümcü liderler örgütler için iyi olduğuna inandıkları şeyleri izleyenlerin de benimsemesini sağlamaktadırlar. Dönüşümcü liderler düşünce ve eylemleriyle insanları yönlendirebilen ve insanlar için ortak bir gelecek çizebilen liderlerdir.

1.2.4.2. Transaksiyonel (Sürdürümcü) liderlik

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Transaksiyonel (sürdürümcü) liderlik, liderin takipçilerine belirli amaçlara ve hedeflere ulaşmaları için sistematik olarak ödül ve ceza uygulamaları sunmasına dayanan liderlik stildir. Sürdürümcü bir liderlik, örgütlerde sıklıkla kullanılır ve çalışanların performanslarını izlemek, değerlendirmek ve ödüllendirmek amacıyla kullanılır. Transaksiyonel liderlik, özellikle düzenli ve rutin görevlerin yerine getirilmesi gereken durumlarda etkili olabilir. Ancak, bu tarz liderlik, takipçilerinin kendilerini geliştirmelerine veya özgürce düşünmelerine ve önerilerde bulunmalarına az fırsat tanır.

Bu stili benimsemiş liderler; takipçilerinin beklendi davranışlarını ödüllendirirken istenmeyen davranışlarını ise cezalandırır (Öncü, Yalçın ve Özpolat, 2023). Takipçiler için liderin örgütten ve kendilerinden beklentilerini gerçekleştirmek çok önemlidir. Lider içinde takipçilerinin istek ve ihtiyaçlarını karşılamak önemlidir.

Sürdürümcü liderliğin dört ana uygulaması vardır. Bunlar: Koşullu ödüllendirme, Beklentilere göre yönetim (Aktif), Beklentilere Göre Yönetim(Pasif), Müdahale etmeme.

1.2.4.3. Otokratik Lider

Eski olmasına karşın sıklıkla karşılaşılan bir liderlik tarzıdır. Bu tarz liderlikte yönetim ve karar alma yetkisi sadece lidere aittir. Otokratik ve bürokratik toplumdaki grup üyelerinin beklentilerine uygun bir tarz olması, lidere bağımsız hareket edebilme inanç ve güvenini vermesi, daha etkin ve daha hızlı karar verme imkanı sağlaması gibi yararlarının yanında; liderin aşırı bencil davranmasına, grup üyelerine söz hakkı vermeyerek onların iş tatmini, motivasyon ve yaratıcılığının azalmasına yol açabilmektedir.

1.2.4.4. Serbest bırakıcı (laissez-faire) liderlik

Serbest bırakıcı liderlik, kurum yada örgütte liderin aktif olmaması pasif olması hali olarak açıklanmaktadır. Sürdürümcü liderlik ve dönüştürücü liderlik stillerinin zıttı olup, liderin örgüt, çalışan ve takipçilerine karşı kayıtsız olması durumuyla açıklanabilecek liderlik stildir (Rowold & Schlotz, 2009).

Serbest bırakıcı liderler, sorumluluklarını görevlerini yerine getirmekte zayıf, yönetsel yetkiye az ihtiyaç duyan, örgüt çalışanlarını serbest bırakan, görevden kaynaklı yetkilerini kullanmada isteksiz davranan veya kullandığı yetkiyi takipçilerin taleplerine göre şekillendirerek inisiyatif almayan liderlerdir (Kalkan, 2020). Bu durumda örgüt çalışanlarının iş doyum ve ekip olma kabiliyetleri düşüktür. Örgüt karmaşa görülür. Sürdürümcü lider sorunlar karşısında pasif kalarak olaylara müdahale etmez ve sorunun grup arasında çözülmesini bekler.

1.2.4.5. Katılımcı veya Demokratik Lider

Demokratik ya da katılımcı liderlik türünde lider, çalışanlara rehberlik ve öncülük etmekte, organizasyonda karar alma sürecine çalışanların katılımını desteklemekte ve teşvik etmektedir. Kriz dönemleri hariç, örgüt amaçlarını grubun kararlarına göre yönlendirir. Astların planlama, karar alma ve örgütlenme faaliyetlerine katılmalarını teşvik eder. Astlar kendi inisiyatiflerinin risklerini taşırlar. Kararlar daha sağlıklı olur. Elemanlara daha nazik muamelede bulunur ve onlara değer verir. Lider, cezadan çok, ödül sistemini uygular.

1.2.4.6. Karizmatik Liderlik

Karizmatik liderlik, daha çok kriz ortamlarında ortaya çıkan, kurtarıcı ve sıra dışı niteliklere ve güçlü kişilik özelliklerine sahip kişilerde görülen bir liderlik tarzıdır. Bu tarz liderlerde rastlanan güçlü ortak kişilik özellikleri, özgüven, cesaret, izleyenleri üzerinde hayranlık uyandırma, ikna ve motive etmedir.

1.2.4.7. Etkileşimci (İşlemci) Liderlik

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS
July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Etkileşimci liderlik, örgütsel hedeflere yönelik yüksek performans karşılığında, bireysel ihtiyaçların giderilmesi yoluyla takipçilerin motive edilmelerini içeren, geleneklere ve geçmişe bağlı bir liderlik tarzıdır. Etkileşimci liderlikte çoğunlukla rutin faaliyetlerin daha etkin ve verimli yapılması hedeflenmektedir. Süreç yerine işe odaklanan, ödül ve yaptırım üzerine kurulan liderlik stilidir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, okul yöneticilerinin liderlik stillerini inceleyen makale ve tezlerin analizinin yapılması ve bu çalışmaların; türüne göre dağılımları, yıllara göre yapılan çalışma sayısı, ele alınan değişkenlerin türü, çalışılan gruplar, çalışmalarda kullanılan araştırma desenleri, veri toplama araçları ve veri analiz tekniklerini ile liderlik stilleri ile ilgili elde edilen sonuçların araştırılıp tahlil edilmesidir. Çalışmalarda vurgulanan çeşitli değerler ve literatürde bu değişkenlerle ilgili eksikliklerin tamamlanması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri İle İlgili 2009-2023 Yıllarında Yapılmış Bilimsel Çalışmalardaki Eğilimler Nelerdir?” sorusunun cevabı aranmaktadır. Araştırmanın Alt problemleri şunlardır:

- 1- Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların yayımlandıkları türe (tez/makale) göre dağılımları nasıldır?
- 2- Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
- 3- Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmalarda bağımlı değişken olarak ele alınan- araştırılan konular nelerdir?
- 4- Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların çalışma grubuna göre dağılımları nasıldır?
- 5- Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların kullanılan araştırma desenlerine göre dağılımı nasıldır?
- 6- Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların kullanılan veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
- 7- Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların veri analiz tekniklerine göre dağılımı nasıldır?

2. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, veri toplama aracına, verilerin toplanma sürecine ve veri analizine ilişkin başlıklara yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada 2009-2023 yılları arasında okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların alan yazın taraması ile araştırılmak amaçlanmıştır. Bu çalışma nitel bir çalışma olup, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi tekniği kullanılarak yapılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Nitel araştırmalarda doküman analizi yalnız başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilir gibi başka veri toplama yöntemleriyle beraber de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Doküman inceleme yöntemiyle 2009-2023 yıllarında okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yayınlanan çalışmalar detaylı olarak incelenmiştir.

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Bu çalışmada Ülkemizde 2009-2023 yılları arasında okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yayınlanan tezler ve makaleler; konu, yöntem ve desen, veri toplama araçları, örneklem, bağımlı değişken ve veri analiz yöntemleri açısından incelemek ve yorumlamak nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir.

2.2. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada, veri toplama yöntemi olarak kaynak tarama tekniği kullanılmış olup, ilgili verilere okul yöneticileri ve liderlik stilleri anahtar kelimeleri ile YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde tezler, Dergipark ve TRDizin veri tabanlarında ise makaleler taranarak ulaşılmıştır. Tarama süreci tamamlandıktan sonra elde edilen veriler betimsel analiz teknikleri ile düzenlenmiştir.

2.3. Verileri Analizi

Belirlenen yıllarda yayınlanan tezleri ve makaleleri incelemek amacıyla; yüksek lisans tezlerinin ve makalelerin yılı, türü, yöntemi, çalışma grubu, veri analizi yöntemi, içeriği, sonuç ve önerilerini belirlemek için doküman incelemesi yapılmış ve tablo oluşturulmuştur. Bu çalışmalar, araştırma sorularına yönelik hazırlanan bu tablo kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Verilerin analizinde frekans ve yüzde kullanılmıştır. Bu analiz yardımıyla aynı grupta olan bilgileri belirli kavramlar ve konularla bir araya getirerek bunları anlaşılır şekilde düzenleyip yorumlamak mümkündür.

3. BULGULAR

Bu bölümde 2009-2023 yıllarında liderlik stilleri ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalardan veri toplama araçları ile elde edilen verilere uygulanan istatistiksel işlem sonuçlarına ilişkin bulgular ve yorumlarına yer verilmiştir.

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumları

Birinci alt problem “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların yayımlandıkları türe (tez/makale) göre dağılımları nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Liderlik stilleri konusunda yapılmış tez ve makalelerin yayın türüne göre dağılımı Tablo 4.1’te verilmiştir.

Tablo 4.1 Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların yayımlandıkları türe göre dağılımları

Çalışma Türü	Frekanf (f)	Yüzdellik (%)
Makale	31	46,27
Yüksek Lisans	30	44,78
Doktora	6	8,96
Toplam	67	100

Tablo 4.1’e bakıldığında okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yapılan çalışmalardan tezlerin daha fazla olduğu (36, %53,73) görülmektedir. Tezlerin büyük bir kısmı (30) yüksek lisans tezi, geri kalanları ise doktora tezidir(6). Yüksek lisan tezlerinin tüm çalışmalar içinde oranı %44,78 iken doktora tezlerinin oranı %8,96 dır. okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yapılan çalışmaların %46,27’si (31) ise makalelerden oluşmaktadır.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumları

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

İkinci alt problem “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Liderlik stilleri konusunda yapılmış makalelerin yıllara göre dağılımı tablo 4.2’de, tezlerin yıllara göre dağılımı ise tablo 4.3’te verilmiştir.

Tablo 4. 2 Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili makalelerin yıllara göre dağılımı

Yıllar	Frekans (f)	Yüzdellik (%)
2009	2	6,45
2010	1	3,23
2011	1	3,23
2012	1	3,23
2013	0	0,00
2014	3	9,68
2015	1	3,23
2016	2	6,45
2017	3	9,68
2018	3	9,68
2019	3	9,68
2020	3	9,68
2021	1	3,23
2022	6	19,35
2023	1	3,23
Toplam	31	100

Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili makalelerin yıllara göre dağılımına (Tablo 4.2) bakıldığında son yıllarda çalışma sayısında artışlar olduğu görülmektedir. 2013 yılında konu ile ilgili hiç makale yayınlanmamışken 2022 yılı en fazla (f=6, %19,35) makale yayınlanan yıl olmuştur.

Tablo 4. 3 Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili tezlerin yıllara göre dağılımı

Yıllar	Frekans (f)	Yüzdellik (%)
2009	3	8,33
2010	1	2,78
2011	1	2,78
2012	2	5,56
2013	2	5,56
2014	4	11,11
2015	2	5,56
2016	2	5,56
2017	4	11,11
2018	0	0,00
2019	5	13,89
2020	3	8,33
2021	3	8,33
2022	3	8,33
2023	1	2,78
Toplam	36	100

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili tezlerin yıllara göre dağılımına (Tablo 4.3) bakıldığında 2018 yılında konu ile ilgili hiç çalışma yapılmadığı, 2010,2011 ve 2023 yıllarında 1'er çalışma (%2,78) yayınlandığı, en fazla çalışmanın yayınlandığı yılın 2019 olduğu (f=5, %13,89) görülmektedir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumları

Üçüncü alt problem “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmalarda bağımlı değişken olarak ele alınan- araştırılan konular nelerdir? ” olarak belirlenmiştir. Alt probleme ilişkin yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmalarda (makale-tez) bağımlı değişken olarak çok farklı konular ele alınmakla beraber en çok ele alınan konular; Öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları, öğretmenlerin iş doyumunu, öğretmenlerin mobbing (yıldırma) algıları ve liderlik stillerinin farklı değişkenler açısından araştırılmasıdır.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumları

Dördüncü alt problem “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili Yapılan Çalışmaların çalışma grubuna göre dağılımları nasıldır? ” olarak belirlenmiştir. Liderlik stilleri konusunda yapılmış makalelerin çalışma grubuna göre dağılımı Tablo 4.4 , lisansüstü tezlerin çalışma grubuna göre dağılımı Tablo 4.5’te gösterilmiştir.

Tablo 4. 4 Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yayınlanan makalelerin çalışma grubuna göre dağılımı

Çalışma Grubu	Frekans (f)	Yüzelik (%)
Öğretmenler	28	90,32
Yöneticiler	2	6,45
Öğretmen ve Yöneticiler	1	3,23
Toplam	31	100

Tablo 4. 5 Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yayınlanan tezlerin çalışma grubuna göre dağılımı

Çalışma Grubu	Frekans (f)	Yüzelik (%)
Öğretmenler	28	77,78
Yöneticiler	2	5,56
Öğretmen ve Yöneticiler	6	16,67
toplam	36	100

Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yayınlanan makalelerin çalışma grubuna göre dağılımlarını gösteren tablo 4.4’e bakıldığında; makalelerin % 90,32 ‘sinin (28) çalışma grubunun Öğretmenler, % 6,45’inin (2) çalışma grubunun yöneticiler ve %3,23’ünün (1) çalışma grubunun öğretmen ve idareciler olduğu görülmektedir.

Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yayınlanan tezlerin çalışma grubuna göre dağılımlarını gösteren tablo 4.5’e bakıldığında; tezlerin % 77,78’in (28) çalışma grubunun Öğretmenler, % 5,56’sının (2) çalışma grubunun yöneticiler ve % 16,67’sinin (6) çalışma grubunun öğretmen ve idareciler olduğu

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

görülmektedir. Konu ile ilgili yayınlanan hem makalelerde hem de tezlerde çalışma grubu olarak çoğunlukla öğretmenler seçilmiştir.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumları

Beşinci alt problem “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yapılan Çalışmaların kullanılan araştırma desenlerine göre dağılımı nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Bu araştırma sorusuyla ilgili bulgulara aşağıdaki tablo 4.6 ve tablo 4.7’de değinilmiştir.

Tablo 4. 6 Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yayınlanan makalelerin araştırma desenine göre dağılımı

Yöntem	Frekans (f)	Yüzdellik (%)
Nicel	31	100
Nitel	-	0
Karma	-	0
Toplam	31	100

Tablo 4. 7 Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yayınlanan tezlerin çalışma grubuna göre dağılımı

Yöntem	Frekans (f)	Yüzdellik (%)
Nicel	34	94,44
Nitel	-	0,00
Karma	2	5,56
Toplam	36	100

Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yayınlanan makalelerde kullanılan araştırma desenleriyle ilgili tablo 4.6 incelendiğinde tamamında (f=31, %100) nicel yöntemlerle araştırma yapıldığı, nitel yada karma araştırma desenleri kullanılmadığı görülmüştür. Tablo 4.7’ye bakıldığında tezlerin ise büyük çoğunluğunda (f=34, %94,44) nicel yöntemlerle, çok az bir kısmında (f=2, %5,56) karma yöntemlerle araştırma yapıldığı bulgulanmıştır. Hem tezlerde hem de makalelerde nitel araştırma desenleri kullanılmamıştır.

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumları

Altıncı alt problem “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların kullanılan veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Bu araştırma sorusuyla ilgili bulgulara aşağıdaki tablo 4.8 ve tablo 4.9’de değinilmiştir.

Tablo 4. 8 Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili yayınlanan makalelerde kullanılan veri toplama araçlarının dağılımı

Veri toplama Aracı	Frekans(f)	Yüzdellik (%)
--------------------	------------	---------------

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

Anket	31	100
Görüşme Formu	-	0
Toplam	31	100

Tablo 4. 9 Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili yayınlanan tezlerde kullanılan veri toplama araçlarının dağılımı

Veri toplama Aracı	Frekans(f)	Yüzdelerik (%)
Anket	36	94,74
Görüşme Formu	2	5,26
Toplam	38	100

Tablo 4.8 incelendiğinde makalelerin hepsinde (f=31, %100) veri toplama aracı olarak anket kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni makalelerin tümünün nicel araştırma desenleri kullanmasıdır. Tablo 4.9 incelendiğinde ise tezlerde veri toplama aracı olarak 36 anket (%94,74), 2 görüşme formu (%5,26) kullanıldığı görülmektedir. Nitekim 2 tezde karma desenler kullanılmıştı ve hem nitel hem de nicel araştırma deseni kullanılan karma çalışmalarda anket ve görüşme formları birlikte kullanılmıştır.

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumları

Yedinci alt problem “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların veri analiz tekniklerine göre dağılımı nasıldır? ” olarak belirlenmiştir. Bu araştırma sorusuyla ilgili bulgulara aşağıdaki tablo 4.10 ve tablo 4.11’de değinilmiştir.

Tablo 4. 10 Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yayınlanan makalelerin veri analiz tekniklerine göre dağılımı

Veri Analiz Tekniği	Frekans (f)	Yüzdelerik(%)
Betimsel İstatistikler	31	28,44
T Testi	15	13,76
ANOVA	15	13,76
Korelasyon	24	22,02
Regresyon	17	15,60
Non-Parametrik	7	6,42
Toplam	109	100

Tablo 4.10 incelendiğinde liderlik stilleri ile ilgili yayınlanan makalelerde istatistiksel analiz yöntemi olarak en çok Betimsel İstatistikler (f=31, %28,44) kullanıldığı, daha sonra sırasıyla en çok korelasyon testi (f=24, %22,02) ve regresyon testi (f=17, %15,60) veri analiz tekniği olarak kullanıldığı görülmektedir. Analiz yöntemlerinin hepsinin nicel araştırma desenleri gerektiren analiz yöntemleri olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 11 Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile ilgili yayınlanan tezlerin veri analiz tekniklerine göre dağılımı

Veri Analiz Tekniği	Frekans (f)	Yüzdelerik(%)
Betimsel İstatistikler	36	24,66
T Testi	28	19,18

ANOVA	25	17,12
Korelasyon	27	18,49
Regresyon	15	10,27
Non-Parametrik	15	10,27
Toplam	146	100

Tablo 4.11 incelendiğinde liderlik stilleri ile ilgili yapılan çalışmalarda istatistiksel analiz yöntemi olarak en çok betimsel istatistiklerin ($f=36$, %24,66) kullanıldığı , daha sonra sırasıyla T-testinin ($f=28$, %19,18), korelasyon test ($f=27$, %18,49) ve ANOVA testinin ($f=25$, %17,12) kullanıldığı görülmektedir. Daha çok Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmalarda doğal olarak nicel araştırma gerektiren testler kullanıldığı görülmektedir.

4. SONUÇ

Birinci alt problem olan “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların yayınlandıkları türe (tez/makale) göre dağılımları nasıldır?” incelendiğinde makale ve yüksek lisans tezlerinin daha çok olduğu doktora tezlerinin daha az olduğu tespit edilmiştir. Konu ile ilgili doktora tezlerinin a

İkinci alt problem olan “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?” sorusu incelendiğinde elde edilen bulgulara göre liderlik stilleri konusunda 2009-2023 yılları arasında 2013 yılı hariç her yıl konu ile ilgili makale yayınlandığı , yine 2018 yılı hariç her yıl yüksek lisans tezi ve doktora tezi yayınlandığı tespit edilmiştir. Tez ve makalelerde toplamda en çok çalışma yayınlanan yılın 2019 yılı olduğu bulgulanmıştır. Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yapılan çalışmaların sayısında düzenli olmamakla beraber yıllara içinde artış olduğu tespit edilmiştir.

Üçüncü alt problem “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmalarda bağımlı değişken olarak ele alınan- araştırılan konular nelerdir?” olarak belirlenmiştir. Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yayınlanmış makale ve tezler incelendiğinde; bağımlı değişken olarak çok değişik ve özgün konular ele alınmakla beraber en çok ele alınan konular; Öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları, öğretmenlerin iş doyumu ve öğretmenlerin mobbing (yıldıрма) algıları olarak seçildiği tespit edilmiştir.

“Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların çalışma grubuna göre dağılımları nasıldır?” dördüncü alt problem olarak seçilmiştir. İncelenen çalışmaların büyük bir kısmında örneklem olarak öğretmenlerin seçildiği ve konunun asıl muhatabı olan okul yöneticilerinin çok az çalışmada örneklem olarak seçildiği bulgulanmıştır. Bu durumun nedenin; okul yöneticilerinin liderlik stillerinin etkilerinin daha çok öğretmen algılarına göre belirlenebildiği olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

“Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların kullanılan araştırma desenlerine göre dağılımı nasıldır?” beşinci alt problem incelendiğinde yayınlanan makalelerin tamamında, tezlerin ise tamamına yakınında nicel yöntemler kullanılmıştır. Nicel yöntemlerle ulaşılan sonuçların istatistiksel verilere göre nesnel sonuçlar vermesinin bu tercihleri yönlendirdiği düşünülmektedir.

Altıncı alt problem “Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların kullanılan veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Alan yazın taradığında genel olarak kabul görmüş ve Türkçe’ye çevrilmiş anketlerin tercih edildiği görülmüştür. Ayrıca tezlerin büyük çoğunluğunda kişisel bilgi formu kullanılarak demografik özelliklerin değişkenlere etkisinin incelendiği görülmüştür.

“Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların veri analiz tekniklerine göre dağılımı nasıldır?” olarak belirlenen yedinci alt probleme ait veriler incelendiğinde çalışmaların

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

tamamına yakınında betimsel istatistikler kullanılarak yorumlamalar yapıldığı ve korelasyon ve regresyon değerlerin ele görülmektedir.

Bu çalışmada kapsamında incelenen makale ve lisansüstü tezlerde daha çok öğretmenlerin öğretmen algıları üzerine araştırma yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca ele alınan konular liderlik stillerinden etkilenecek etmenlerin tespiti üzerine kurulmuştur yani çalışmalarda genel olarak liderlik stilleri bağımsız değişkendir. Alan yazın incelendiğinde öğretmenlerin algıladıkları liderlik stilini cinsiyet, yaş gibi demografik özelliklerden ziyade eğitim durumu, yaşanan bölge, okul türü, kıdem yılı, branş gibi değişkenlerin etkilediği görülmüştür.

Öğretmenlerin; okul yöneticilerinin çalışanlarına örnek olan, rehberlik eden, enerjik, örgütsel yapıyı harekete geçirebilen, değişim ve yeniliğe açık ve olumlu örgüt ilkimi oluşturabilen yapıya sahip olmalarını bekledikleri söylenebilir. Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar incelendiğinde öğretmenlerin okul yöneticilerinden dönüşümsel liderlik beklentilerinin fazla olduğu söylenebilir.

Liderlik stilleri ile ilgili alan yazın incelendiğinde okul yöneticilerinin ilk yıllarda etkileşimci ve sürdürümcü liderlik stilini tercih ederken son yıllara doğru dönüşümcü liderlik stilini daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Sonuç olarak okul yöneticilerinin liderlik stillerinin öğretmen algılarının üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. ÖNERİLER

1. Okul yöneticilerinin dahil olduğu daha fazla araştırmaların yapılması önerilmektedir.
2. Okul yöneticilerinin Liderlik stilleri üzerine yapılan çalışma sayısı artırılabilir.
3. Okul yöneticilerinin liderlik stillerine ilişkin nitel ya da karma araştırmalara daha çok yer verilebilir.
4. Okul yöneticilerinin seçilmesinde ve atanmasında liderlik yeterlilikleriyle ilgili kriterlerin ve liyakatin ön planda tutulması önerilebilir.

6. KAYNAKÇA

Aytaç, M.S. (2021) Öğretmen algılarına göre okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Şanlıurfa örneği (Tez No:692533), (Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa Harran Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>

Bakan, İ., Büyükbeşe, T. (2010). Liderlik “türleri” ve “güç kaynakları” na ilişkin mevcut gelecek durum karşılaştırması. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2010(2), 73-84.

Daban, E. (2023) Liselerde okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile öğretmenlerin örgütsel sosyalleşme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Tez No:787121), (Yüksek Lisans Tezi, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>

Ermeydan, M., CAN, N. (2020). Okul yöneticilerin liderlik stilleriyle etkili okul arasındaki ilişki. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 94-121

HERKARI INTERNATIONAL SCIENCE ART LITERATURE CONGRESS

July 21-23, 2023 / Hakkari, Türkiye

- Kalkan, Ü. (2020) Okul yöneticilerinin liderlik stilleri, okul kültürü ve örgütsel imaj ilişkisi (Tez No:714437), (Doktora Tezi, Lefkoşa Yakınoğu Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Kendir, M. T. (2022). Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmalara ilişkin bir içerik analizi (2010-2021). (Yüksek Lisans Projesi, Pamukkale Üniversitesi) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Küçüközkan, Y. (2015). Liderlik ve motivasyon teorileri: Kuramsal bir çerçeve. Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi, 1(2), 85-116.
- Maral, M. (2016) Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile çatışma çözme stratejileri arasındaki ilişki (Tez No:431333), (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Öncü, E., Yalçın, S., Özpolat A. (2023) Öğretmenlerin algılarına göre okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile öğretmenlerin örgütsel bağlılık ve örgütsel iletişim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (65), 415-442.
- (Rowold & Schlotz, 2009). Rowold, J., & Schlotz, W. (2009). Transformational and transactional leadership and followers' chronic stress. *Leadership review*, 9(1), 35-48.
- Uzun, E. (2008). Özel ve Devlet Okulu Yöneticilerinin Liderlik Davranışlarının Öğretmen Görüşlerine göre Karşılaştırılması (Tez No:220420), (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teditepe Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2021), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara. Seçkin Yayınları. (12 baskı)